

Európai Családtudományi Szemle

Időszakosan megjelenő elektronikus folyóirat

III. évfolyam   2020.   1. szám

EURÓPAI CSALÁDTUDOMÁNYI SZEMLE

A folyóirat neve angolul:

European Family Science Journal

Az Európai Családtudományi Társaság folyóirata

Alapítás éve: 2014.

III. Évfolyam – 2020. 1. szám

Kiadó: Európai Családtudományi Társaság

Székhelye: 8900 Zalaegerszeg, Gólyahír utca 1.

Kiadásért felelős személy: Czettele Győző

Főszerkesztő: Czettele Győző

A jelen kötetet szerkesztette: Tárkányi Ákos, Balásházy Imre és Csabai Tiborné

Szerkesztőbizottság tagjai:

Botos Katalin

Csabai Tiborné

Farkas Péter

Fekete Tamás

Krajsovsky Gábor

Krúdy Tamás

Len Adél

Mihalec Gábor

Nagykálldi Zsolt

Perczel-Forintos Dóra

Tomka Ferenc

Zych Tymoteusz (Lengyelország)

Varga Zs. András

Szerkesztőbizottság elnöke:

Balásházy Imre

Szerkesztőség:

Czettele Győző

1223 Budapest, Gyula vezér út 47/B.

szerkesztoseg@ecssz.eu

A folyóirat honlapja:

www.ecssz.eu

Nemzetközi azonosítószáma:

HU ISSN 2064-8006

„A boldog családok jelentik a jövőt”

A folyóiratról

A párkapcsolat, a házasság és a család témakörei az emberi élet legelemibb kérdéseit ölelik fel. Az ember legmélyebb vágyait nem képes kielégíteni semmi, ami kevesebb, mint a nő és a férfi egysége, és ez a párkapcsolati, házassági egység a társadalom legfontosabb erőforrása. A párkapcsolati szokásoknak életbevágó a jelentősége a házasságra és a családra nézve. Amilyen a házasság és a család, olyan a kultúra. A másik tisztelete és szeretete nélküli szexuális viselkedéstípusok elterjedése összezavarhatja az emberi létezés fő útjait. Amikor a szexualitás a szeretetre irányul, akkor olyan boldog házasságokat, családokat és virágzó kultúrákat épít, amelyek elismerik minden egyes személy végtelen értékét.

Az utóbbi évtizedekben Európában e kérdéskörre meglehetősen eltérő válaszok lelhetők fel. E folyóirat felületet nyit azon érdeklődők és szakemberek számára, akiknek fontos a család, s akik szeretnék, hogy majd gyermekeik is boldog családban élhessenek. A folyóiratnak 2014-ben és 2015-ben megjelent már egy-egy száma magyarul, 2020-tól megújult formában, immár magyarul és bizonyos mértékben angolul is olvasható. Ebben a kötetben az utolsó magyar nyelvű tanulmány angolul is olvasható.

Szerzőinknek

Az Európai Családtudományi Szemle (ECSSZ), mint elektronikus folyóirat, lehetőséget biztosít a párkapcsolatok, a házasság és a család témaköréhez tartozó írások, tanulmányok és szakcikkek megjelentetésére. Az ECSSZ célul tűzte ki a család körüli válság okainak és a lehetséges kiutaknak a keresését, valamint elemzését. A publikálásra szánt anyagok lehetnek: (i) a szerzők máshol magyarul még meg nem jelent saját írásai, vagy ha már megjelentek, akkor e másodkiadáshoz az előző kiadó beleegyezése szükséges, (ii) már publikált anyagok összefoglalói vagy fordításai, és (iii), beszámolók, ismertetők, vélemények, interjúk.

A kéziratokat e Folyóirat sablonjának megfelelő formátumban e-mail-ben kérjük beküldeni a szerkesztoseg@ecssz.eu e-mail címre. A cikk sablon a honlapról letölthető: [ECSSZ Cikk sablon](#).

A folyóirat jellegének megfelelő és közlésre alkalmasnak talált kéziratokat lektoráltatjuk. A kéziratok leadási határideje folyamatos, a megjelenés a sikeres lektorálást követően megtörténik. A folyóirat egyes számainak megjelenési ideje egyelőre nem becsülhető pontosan.

A kézirat beküldésekor a (levelező) szerzőnek javasolt egy kitöltött “Kézirat benyújtási nyilatkozatot”-ot is csatolni. A nyilatkozat a honlapról letölthető.

TARTALOM*Tanulmányok*

Bálint Balázs, Dr.: Keresztény Anyasági Központ	6
Csaba György, Dr.: Hormonális rombolók miatt fellépő szexuális és demográfiai problémák	12
Deme Tamás, Dr.: Család – Koncepció, Késztetés, Készség (Egy egészen apró tűnődés a Szülők iskolájáról – és a családi életre nevelés megújításának több aktuális lehetőségéről)	21
Horváth Júlia Borbála, Dr.: A társadalmi nemi szerepek és a szélsőséges gender ideológia	31
Horváth Júlia Borbála, Dr.: Hét perc alatt végzünk	35
Süle Ferenc, Dr.: A társadalom összejtje a család	49
Tárkányi Ákos, Dr.: Örömök és bánatok érzelmi térképe Magyarországon – avagy a szex több, mint „egy pohár víz”...	57
Tomka Ferenc, Dr.: A gender ideális és valós arca. Párbeszédben Perintfalvi Ritával	77
Tymoteusz Zych, Dr. és mások: Egyezmény a család jogairól	96
Tymoteusz Zych, Dr. et al.: Convention on the rights of the family	120

Riport

Szilvay Gergely: Épp elkélne egy kis pánik! – Bese Gergő iskolalelkész a magyar családok állapotáról a Mandinernek	144
--	-----

Tanulmányok

Keresztény Anyasági Központ

Dr. Bálint Balázs

A szülészeti és nőgyógyászati ellátással kapcsolatos társadalmi elvárások fokozatosan változtak, egyben felerősödtek az utóbbi évtizedekben. Az ezen elvárásoknak megfelelő szakmai ismeret rendelkezésünkre áll, mert a világ több országában már gyakorlatban is megvalósul az igények és szakmai lehetőségek összehangolása. Ehhez azonban szemléletváltásra, támogató szakmai közegre van szükség. A keresztény tanításokat figyelembe vevő, egyben a nemzetközi kutatásokra és eredményekre nyitott szemlélet olyan ellátást tesz lehetővé, amely a szakmai biztonság mellett javítja a páciensek megelégedettségét. Ezek figyelembevételével Magyarország Kormánya úgy döntött, hogy az Egyházi Kórházak Szövetségének kérését támogatva, két egyház két kórházában közösen hozza létre azt az új, szülészeti és nőgyógyászati ellátást biztosító referencia intézetet, amely Keresztény Anyasági Központként kezdi meg működését.

Keresztény Családi Centrum

A nőgyógyászati ellátás a Budai Irgalmasrendi Kórház (BIK) Keresztény Családi Centrumában (KCSC) zajlik. Az ambuláns ellátás 2017 végén el is kezdődött. Itt elsődlegesen azon párok jelentkeznek, akik tudatosan szeretnék a gyermekvállalásra felkészülni, illetve azok, akik számára a gyermekvállalás nehézséget okoz. A meddőség kivizsgálásának és kezelésének módja azonban valamelyest eltér a mesterséges megtermékenyítéssel foglalkozó, azaz in vitro fertilizációt (IVF) végző, ismertebb nevén lombik programban működő centrumokban megszokottaktól. Az intézetet felkereső párok jelentős része azért választja a BIK KCSC-t, mert a saját erkölcsi-etikai szemlélete miatt szeretné a lombik program árnyoldalait elkerülni. Ennek megértéséhez érdemes néhány alapfogalmat, illetve a termékenységi problémák előfordulásával és kezelésével kapcsolatos dolgokat tisztázni.

Fogalmak

Asszisztált reprodukcióról beszélhetünk, ha valamilyen orvosi beavatkozás vagy kezelés nélkül spontán megtermékenyülés nem jön létre, de a szükséges kezelés és/vagy beavatkozás ezt elősegítheti.

In vitro fertilizáció során a megtermékenyülés az anya testén kívül, laboratóriumi körülmények között történik. Ezt az eljárást végzik azok a központok, amelyek lombik programban dolgoznak.

In vivo fertilizáció során a megtermékenyülés külső segítséggel vagy anélkül, de természetes közegben, azaz az anya testében megy végbe.

A meddőség előfordulása

Meddő párokról akkor beszélünk, ha a gyermeket kívánó pár a nő 35 éves kora alatt 1 évig, míg 35 éves kora felett 6 hónapon keresztül sikertelenül próbálkozik a fogantatással. A meddő párok előfordulási gyakorisága egyes kutatások szerint világszerte 10-15%, mások szerint 15-20%, de egyértelmű tendenciaként leírható, hogy a meddő párok száma fokozatosan növekszik. Ennek egyik oka lehet az a társadalmi jelenség, hogy a nők egyre inkább tanulmányaik befejezése, illetve egzisztenciájuk megteremtése után, az optimálisnál későbbi életkorban kívánnak gyermeket vállalni. Az is igaz azonban, hogy a meddőség mind a női, mind a férfi oldalon nagyjából hasonló mértékben mutatható ki, így ennek okai között szerepel a mozgásszegény életmód, az egészségesnek csak óvatosan mondható táplálkozási szokások, öltözködési szokásaink és még sok minden, ami egészségünkre, így gyermekvállalási képességünkre is kihat. A statisztikai adatok alapján azt mondhatjuk, hogy a meddő párok esetén, mintegy 40%-ban a nő, 40%-ban a férfi, a maradék 20%-ban pedig mindkét fél érintett. Ebből is látható, hogy a gyermeket kívánó párok ellátását komplexen, mindkét félre kiterjedő módon kell megtervezni és végezni.

Az asszisztált reprodukció helyzete Magyarországon

Magyarország Kormánya a pozitív népesedéspolitikai célok elérése érdekében, a családok gyermekvállalási kedvének növelése, illetve az ehhez szükséges feltételek megteremtése során jelentős támogatást nyújt az asszisztált reprodukciós eljárásokat végző centrumok számára. Ezek a centrumok elsősorban in vitro fertilizációs eljárásokat végeznek, az életkortól függő hatékonysággal.

Minden centrum végez in vivo fertilizációt is abban az értelemben, hogy a meddőség okának kivizsgálása, illetve az ennek során észlelt kóros állapot gyógyítása alapvetően megelőzi az in vitro technikák alkalmazását. Jellemző módon a hosszabb időt, több ráfordítást igénylő esetekben felajánlják azokat a terápiás lehetőségeket, amelyek nem az okot, hanem a tünetet hivatottak kezelni. Ezzel nem az alapbetegség gyógyítása, hanem a női nemi szervek, első sorban a petefészek működésének serkentése adja a megoldást abból a célból, hogy in vitro eljáráshoz megfelelő mennyiségű és minőségű petesejtekhez juthassanak, azaz első sorban tüneti terápia alkalmazásával érik el a kívánt célt. Ezek az eljárások komoly tudást, tapasztalatot, gyógyszeres és technikai háttérrel igényelnek, az ilyen eljárásokat a centrumok magas szinten biztosítják.

In vivo eljárások lehetősége

Az in vitro eljárásokra a társadalom egy része, illetve az egyházak, első sorban a Katolikus Egyház, fenntartásokkal tekint. Ennek oka a megtermékenyülés mikéntje, illetve a megtermékenyített, de az anya szervezetébe (méhébe) be nem ültetett embriók további sorsa. Éppen ezért a keresztény erkölcsi-etikai aggályokat megfogalmazók igénye egyre nő az in vivo fertilizációs módszerek, illetve az ezeket gyakorlatban is végző központok elterjedésére.

Az első sorban keresztény erkölcs alapján gondolkodó és tevékenykedő, termékenységgel foglalkozó központok és az azok által kifejlesztett módszerek egyre elfogadottabbak a világban. Ilyenek például a női ciklus pontos megfigyelését és az az alapján szükséges terápia megtervezését lehetővé tévő Billings, Creighton, FEMM, Sensiplan cikluskövető módszerek. Ezek mikéntjét a témában képzést kapott oktatók tanítják meg az érdeklődő nőknek, akik pedig a ciklusuk pontos megfigyelése, követése során észlelteket papíron, vagy újabban már okostelefonon elérhető applikáció segítségével dokumentálják. Ezek az adott nő ciklusképét

írják le olyan módon, amit a hasonló orvosi képzésben részesült orvosok értékelni tudnak, jelentősen elősegítve a hormonális ciklus általánosan megszokotthoz képest pontosabb kivizsgálását. Példaként kiemelhető, hogy a menstruációs ciklus második felében szükséges kivizsgálást általában a menstruáció 21. napján kell elvégezni, ami elvben a középideőben jelentkező hormoncsúcs utáni 7. nap. Azonban olyan esetben, amikor a ciklus 14. napján még, vagy már nem vagyunk ennek a csúcsnak a közelében, úgy a 21. napos laborvizsgálat pontatlan eredményt ad. Ugyanakkor, ha a nő valamilyen jól kidolgozott módszerrel követi a ciklusát, úgy ez a néhány, vagy akár több nap eltérés kiküszöbölhető, azaz a laborvizsgálat jelentősen több és pontosabb információt ad majd. A jelentősebb cikluskövetési módszerek alapján működő orvosi ellátás a NaPro, FEMM, Neo fertility stb. Ezen módszerek alapvetően nem törekszenek a női ciklus stimulálására, hormonális felülvezérlésre. Kutatásokkal alátámasztott kivizsgálási módszerek és protokollok alapján keresik a meddőség okát mind a női, mind a férfi szervezetben, majd az így feltárt betegség gyógyításával vagy az állapot javításával, azaz oki terápiát végezve segítik elő a természetes körülmények között és természetes úton történő, azaz in vivo fogantatást. Kiváló példa erre, hogy a megfelelően alapos kivizsgálással a meddőségek nagyjából $\frac{1}{4}$ -ében találunk olyan eltérést, amikor a tejelválasztást serkentő hormon indokolatlanul termelődik, így gátolva a megtermékenyülést, míg ugyanezt hagyományos protokollok alapján és hagyományos határértékekkel dolgozva csupán 4-5%-ban találunk meg.

Magyarországon kevés olyan orvos dolgozik, aki a fenti módszerek ismeretével rendelkezve lát el meddőséggel hozzá forduló párokat. NaPro képzésben eddig 4 szülész-nőgyógyász, illetve egy belgyógyász-endokrinológus orvos részesült. FEMM képzésen csaknem 40 szülész-nőgyógyász és endokrinológus vett részt a 2019. áprilisban hazánkban megrendezésre került orvosképzésnek köszönhetően, melynek során a tudományosan megalapozott, komoly kutatási eredményekre alapozott FEMM protokollok használata terjedhet el hazánkban.

In vivo eljárást alkalmazó centrumok

In vivo eljárásnak tekintünk minden olyan módszert, amely során a fogantatás a női testben történik meg. Ennek speciális módszere az inszemináció, amikor spermiumot művi úton juttatnak az anyaméhbe azzal a szándékkal, hogy a petesejt megtermékenyülése már természetes módon történhessen. Ezt az eljárást a Katolikus Egyház csak speciális esetben támogatja, így ezt a csak in vivo fertilizációval foglalkozó intézetek jellemzően nem végzik. Fontos megjegyezni, hogy a legtöbb keresztény egyház nem fogalmaz meg határozott álláspontot a megtermékenyülés in vitro, illetve inszemináció útján történő módjával szemben, azonban a megtermékenyített, de beültetésre nem kerülő embriók további sorsának tekintetében egységes álláspontot foglalnak el.

A BIK KCSC működése

Hazánkban ma a Budai Irgalmasrendi Kórházban (BIK-ben) folyik a fenti értelemben vett in vivo fertilizációs ellátás. Az ott működő Keresztény Családi Centrum (KCSC) európai betegút-modellt működtetve, koordinátorok segítségével szervezi a meddő párok kivizsgálását, ellátását, összehangolva a szükséges nőgyógyászati, andrológiai, endokrinológiai, hematológiai és immunológiai, valamint labor és képalkotó vizsgálatokat, továbbá pszichológiai és mentálhigiénés ellátást. A páciensek számára állandó kapcsolatot jelent a koordinátor személye, akihez az időközben felmerülő kérdéseikkel is fordulhatnak.

Az egyes szakterületeknek megfelelő ambulanciák működése külön-külön is eredményre juthat, előfordulhat azonban, hogy a különböző szakambulanciák orvosai más-más véleményt alakítanak ki, így eltérő javaslatokat fogalmaznak meg. Ez a jelenleg működő egészségügyi rendszerben újabb, időt igénylő egyeztetéseket, konzíliumokat vonhat maga után. A koordinátori rendszer segítségével az információk egy kézben futnak össze, ami az esetlegesen megjelenő eltérő álláspontok közötti gyors és hatékony egyeztetésre ad lehetőséget.

Keresztény intézményként a cél az, hogy a párok (családok) olyan testi és lelki állapotba kerüljenek, amely lehetővé teszi számukra, hogy a gyermekáldás otthoni körülmények között, a legnagyobb eséllyel sikerüljön. Fontos, hogy nem a testi és/vagy lelki betegséggel küzdő, gyakran nem megfelelő életmódot folytató embereket részesítjük tüneti terápiában ezzel fizikailag alkalmassá téve őket egy gyermek megfogadására, hanem a kivizsgálások során észlelt eltérések orvosi eljárásain túl a tudatos, egészséges életmód elérésével és a lelki háttér megerősítésével válnak alkalmassá a párok arra, hogy gyermeket természetes úton vállalhassanak. Kétségtelenül tény azonban, hogy bizonyos kórképek esetén ez a módszer nem tud megoldást adni. Ilyen például az a helyzet, ha a petevezetékek teljesen átjárhatatlanok, vagy korábbi problémák miatt eltávolításra kerültek. Ezen esetekben – a keresztény erkölcs alapján –, elsősorban az örökbefogadást ajánljuk a párok számára. Ezzel nem csak őket segítjük ahhoz, hogy szülői felelősséget vállalva tehessenek a jövő generációért, hanem egy, már máshol megszületett, de valamiért nehéz sorsú gyermek számára is kiutat tudunk találni abból az elhagyatottságból, reménytelenségből, amelybe önhibáján kívül jutott. A BIK nem foglalkozik, de nem is foglalkozhat az örökbeadás folyamatával, ám a lehetőséget, mint megoldást felajánljuk. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy a családok egy része végül a saját, vér szerinti gyermek reményében mégis az in vitro eljárások valamelyikét választja.

A BIK KCSC rendszere négy olyan tényezővel rendelkezik, amely a magyar egészségügyi ellátásban jellemzően nem érhető el:

- **Betegút-menedzsment**

A meddő párok a koordinációs központban, a koordinátoroknál jelentkeznek, akik az egészségügyi és pszichés állapot felmérése után, a megfelelő protokollok alapján meghatározottak szerint szervezik meg a meddő párok további kivizsgálását. A párok számára biztosítják ezzel a személyes kapcsolattartás lehetőségét, az ellátás szempontjából pedig csökkentik a felesleges adminisztrációt, ugyanakkor javítják a különböző szakterületen tevékenykedő szakorvosok közötti konzultáció lehetőségét.

A segítő-koordinátori tevékenységet azonban a jelenlegi finanszírozási rendszerben elszámolni nem lehet, így ezt a kórház az egyéb bevételeiből kénytelen kigazdálkodni, éppen ezért a koordinátorok száma a bemeneti ponton jelent szűk keresztmetszetet az intézetet felkereső, meddőség miatt jelentkező párok számára.

- **Lelkigondozók, pszichológusok, pszichoterapeuták és mentálhigiénés szakemberek**

A párok pszichés gondozását végzik egyéni- és párterápia módszereivel is. Ennek igénybevételére minden ide jelentkező pár számára lehetőséget biztosít az intézet, amelyet a jelentkezők meglepően nagy számban vesznek igénybe. Ismert tény, hogy a gyermekkorban elszenvedett trauma (pl.: szülők elvesztése vagy válása, esetleg gyermekkori szexuális abúzus és még sok más is) olyan lelki sérüléseket okozhat, melyek később testi tünetekben jelentkeznek (pszichoszomatikus tünetek) és akár gyermektelenséget eredményezhetnek. Ezen problémák feltárása és feloldása önmagukban is megoldáshoz vezethetnek.

- **Életmód tanácsadás**
A BIK KCSC alapvetően javasolja az egészséges életmód elérését, benne a megfelelő mennyiségű testmozgással, illetve megfelelő étkezési szokások elérésével. Ennek érdekében lehetőség van a kórház dietetikusával történő konzultációra.
Szükséges és jó lehetőség volna sport- és rekreációs szakember alkalmazása is, amihez szükséges az anyagi háttér megteremtése. Ez a lehetőség egyelőre még nem érhető el, de az intézet igyekszik megtalálni ennek a megoldását is.
- **Nemzetközileg elfogadott in vivo protokollok használata**
A BIK KCSC állományában 2-2 olyan szülész-nőgyógyász és endokrinológus, valamint 1 segítő-koordinátor dolgozik, akik az in vivo fertilizációt előnyben részesítő eljárások valamelyikében képzettséggel rendelkeznek (NaPro, FEMM). Jelenleg komoly tárgyalások folynak arról, hogy a BIK ambulanciái között megjelenhessen egy FEMM protokollok alapján működő, termékenységet javító ellátást biztosító rendelés. Az együttműködés kidolgozása már megkezdődött, ugyanakkor a hazai kivizsgálási módszerek mellett szükséges néhány speciális eljárás bevezetése is, amelyek folyamatban vannak.

Összességében megállapítható, hogy a keresztény erkölcsi-etikai megfontolások a meddőségi ellátás olyan megoldását keresik, találják meg és kínálják fel, amely a meddőség okának feltárásával az in vitro eljárásokat folytató centrumok eredményeivel összemérhető, ugyanakkor elkerüli azokat a helyzeteket, amelyek a megfogant embriók életben maradásával kapcsolatosan jelenleg nem vagy aligha rendezhetők megnyugtató módon.

Családbarát szülészeti ellátás

A Keresztény Anyasági Központ másik lába a Bethesda Gyermekkórházban létrejövő, családbarát ellátást biztosító szülészeti osztály lesz.

Az Egyházi Kórházak Szövetségének évekkel ezelőtt megfogalmazott célja volt a születéssel kapcsolatos ellátás egyházi kórházban történő biztosítása. Emellett erős társadalmi igény jelent meg a szülés-születés természetes voltának megélésével kapcsolatban. Hazánkban 2011 óta legális lehetőség az otthonaszülés, azonban a családok jelentős része igényli a kórház nyújtotta biztonságot. Az „otthonaszülés a kórházban” világszerte ismert szülészeti szemléletet jelent, amely a kórházi háttér biztonságában teszi lehetővé a lehetőleg beavatkozásoktól mentes szülészeti ellátást, azaz olyan szülés-születés megélését, amely otthoni körülmények között lehetséges. A Kormány döntésének megfelelően, a Keresztény Anyasági Központ szülészeti ellátását vállaló Bethesda Kórház az ebben a szemléletben működő, családbarát szülészeti osztály kialakítását, illetve az itt dolgozni tudó és akaró szakemberek kiképzését kezdte el.

A fizikai építkezés elkezdődött, az új szemléletben működő szülészeti osztály, tervezetten, 2022-ben kezdi meg munkáját. Az új szemlélet valójában annyit jelent, hogy az elmúlt évtizedekben kialakult orvos-beteg kapcsolatot egy egyenrangú kapcsolat váltja fel, ahol a szakember a tudásával, a szakma szabályainak betartása mellett igyekszik a várandós, illetve szülő nő jogos igényeit kielégíteni.

Alapvető cél lesz az Anya-Baba-barát szülészeti ellátás 12 pontjának bevezetése, amely igen jelentős szakmai szervezetek (többek között a FIGO - Nemzetközi Szülészeti és Nőgyógyászati Társaság, IPA - Nemzetközi Gyermekgyógyász Társaság és az ICM - Nemzetközi Szülésznői Társaság) álláspontját fogalmazza meg, amelyeknek tagszervezetei a hazai szakmai

szervezetek. Az általuk javasolt 12 pontnak többek között része a megfelelő tájékoztatás, a vajúdás és szülés során végzett beavatkozások minimalizálása, a szabadon választható testhelyzet lehetőségének biztosítása szülés közben, az aranyóra lehetősége – azaz, hogy a születést követően az újszülött legalább 1 órán keresztül az édesanyjával maradjon, szoros bőr-bőrkontaktusban – vagy például a teljes anyatejes szoptatás támogatása. A nagy nemzetközi szervezetek által ajánlott pontok egyike-másika már ma is megjelenik a hazai szülészeti ellátásban, ami nagyon jó és előremutató. Ugyanakkor szükség van arra, hogy ezek a lehetőségek minél szélesebb körben legyenek elérhetők, amihez segítséget nyújt majd a Bethesda Kórház referencia intézeti meghatározása, hiszen az ott tapasztaltak alapján más szülészeti ellátást biztosító kórházak a már működő, magyar viszonyokra adaptált megoldást vehetik át.

A családbarát szülészeti ellátás eredményeként várható a császármetszések számának csökkenése, de legalább az emelkedés megállása. Az anyák maguk választhatják meg a vajúdási és szülési pozíciót és azt, hogy a szülés során ki(k) legyen(ek) jelen. Várhatóan csökken az egyéb szülészeti beavatkozások (pl.: gátmetszés), valamint gyógyszerek használatának (pl.: oxitocinos fájáserősítés, illetve EDA, azaz a gerinc közelébe beadott fájdalomcsillapító) gyakorisága is. Mindez nagy valószínűséggel közelebb viszi a szülést ahhoz az ideához, amely az anyák fejében él, így nagyobb lesz a szülészeti ellátással kapcsolatos megelégedettség, ez pedig segíthet a demográfiai viszonyok javításában, hiszen a szakirodalomban már bizonyított tény, hogy a szülés élménye befolyásolja további gyermekek vállalását is.

Hormonális rombolók miatt fellépő szexuális és demográfiai problémák

Dr. Csaba György

Az emberi szervezet egyes komponenseinek összehangolt működését a központi idegrendszer szabályozza, részben közvetlenül, idegek közvetítésével, részben a hormonális (endokrin) rendszeren keresztül. Ez utóbbihoz tartozó mirigyek, illetve mirigysejtek hormonokat választanak el, melyek a vérkeringésbe kerülnek, ezáltal a test különböző részein elhelyezkedő szerveket (sejteket) eléri. A hormonokat tartalmazó vér tehát az egész szervezetet átmossa, de csak ott hat, ahol a sejteken (sejtekben) jelfogók (receptorok) helyezkednek el, mert csak ezek ismerik fel és kötik meg a hormonokat. A receptorok tovább adják a jelet a sejt belseje felé, ahol kiváltódik a sejt válasza, tehát a hormon hatása, azaz beindul a program, mely a hormon hatására jellemző. Ez az egyes hormonok esetében eltérő: a pajzsmirigy hormonjai, a tiroxin és trijód-tironin például az anyagcserét szabályozzák, a hasnyálmirigy inzulinja (sok egyéb mellett) elsősorban a vércukorszintet, a here és petefészkek hormonjai (tesztoszteron, ösztrogének) a nemi működéseket. Bár a hatások a hormonok természetétől függően eltérőek, abból a szempontból azonosak, hogy mindegyik hatásában döntő a receptorok jelenléte és üzenet-továbbító szerepe.

Mindaddig, amíg a hormonok és receptorok a mindenkiben meglévő egyéni genetikai program alapján találkoztak, egyes kóros, de ritka eltérésektől (betegségektől) eltekintve az esetek túlnyomó többségében kiegyensúlyozott működés volt megfigyelhető. Az utóbbi időben azonban a rendszerben egyensúlyzavarok léptek fel, mert külső tényezők avatkoztak be endokrin dizruptorok (hormonális rombolók) formájában [1].

Az átruházott evolúció és a hormonális rombolók

Az ember külsőleg is észlelhető evolúciós változásai mintegy 40 000 évvel ezelőtt, a Homo sapiens megjelenésével leálltak. Bár kisebb jelentőségű (mikro) változások azóta is történnek, az ember döntő mértékben evolúcióját az általa készített eszközökre ruházta át és ebben fejlődik tovább [2]. Nem alakulnak tehát gyorsabb és erősebb lábak, mert a mozgás átruházódott a kocsira és a lóra, illetve az autóra, nem fokozódott a látási képesség, de megjelent a szemüveg, a látcső és a teleszkópok, sőt bizonyos képességeink inkább romlottak, mert az eszközök használata szükségtelenné tette a biológiai rendszer működését. Ennek példája az immunrendszer gyengülése az antibiotikumok miatt, mert ez utóbbiak oly gyorsan pusztítják el a kórokozókat, hogy nincs lehetőség immunitás kialakulására, így olyan betegségek, melyek átvészélése korábban teljes immunitást biztosított, ma már esetleg többször is megkaphatók. Az emberi evolúció átruházása eredményezte, hogy környezetünkben megjelentek olyan mesterséges molekulák, melyek hormonokhoz hasonlítanak és ezek szervezetünkbe kerülve valóban hormonszerű funkciót képesek kifejteni. Ez megzavarja az eddig programszerűen működő endokrin rendszert és korábban előre nem várható problémákat okoz.

A hormonális rombolók túlnyomórészt az iparban és a mezőgazdaságban felhasznált termékek, vagy azok alkotórészei, melyek az emberi (állati) szervezetbe jutva kapcsolódni tudnak hormon-receptorokkal, ezáltal megzavarják a hormonális rendszer élettani működését.

Vagy a receptorokhoz kapcsolódva hormonális jelet adnak le ott és úgy, ahol és ahogy erre nincs szükség, vagy éppen ellenkezőleg, nem engedik létrejönni a normális (élettani) hormon – receptor kapcsolatot. Mindkét esetben kóros irányba tolódik el a hormonális (endokrin) rendszer működése. Ehhez járul, hogy nem számítható ki, melyik eset lép fel a hormonális romboló szervezetbe kerülésekor, és ezért csak a kóros jelenség fellépésekor lehet kapcsolatot feltételezni a romboló és a kóros állapot között.

Az ember alkotta hormonális rombolók legnagyobb mértékben az iparban és a mezőgazdaságban használnak fel (nem beszélve egészségügyi felhasználásukról). Legnagyobb mennyiségüket a műanyagipar hasznosítja. A legismertebb a biszfenol A nevű vegyület szükséges a műanyagok lágyításához. Ezért minden műanyagtermék, a cumisüvegtől az ételhordóig tartalmazza, és innen kerül be az emberi szervezetbe. A mezőgazdaságban a növényvédő szerek többsége hormonális romboló és egyre nagyobb mértékben használnak fel, az emberiség növekvő tápanyagigénye miatt. Mindezt és a tendenciákat figyelembe véve a hormonális rombolókkal való szennyeződés már most sem kerülhető el, és még inkább így lesz ez a jövőben.

A hibás hormonális imprinting

Már az eddig elmondottakból is világosan látható, hogy a hormonális rombolók valóban azt teszik, amit nevük is mutat. Még inkább így van ez, ha az emberi szervezet fejlődési állapotát is figyelembe vesszük.

Az emberi szervezet fejlődésében, amely a fogamzástól a halálig tart, vannak kritikus időszakok, amelyekben a szervezetbe kerülő kémiai anyagok az átlagosnál is károsabbak lehetnek. Ilyen a terhesség első 3 hónapja, azaz az embrionális időszak, amikor egy kívülről az anyai szervezetbe kerülő vegyület elpusztíthatja a fejlődő embriót, vagy súlyos, születéskor már észlelhető fejlődési rendellenességet válthat ki. A terhesség későbbi – magzati – időszakában történő ártalom esetén ilyen rendellenességek egyre inkább csökkenő mértékben lépnek fel, viszont megjelenik a funkcionális fejlődési rendellenesség (funkcionális teratogenitás), mely a születéskor nem vehető észre, viszont későbbi (felnőtt) életkorban jelenik meg olyan kóros állapot, ami a magzati, vagy azt követő (korai posztnatális) korra vezethető vissza.

A hormon és receptorának első találkozásakor, a születés körüli (perinatális) időszakban jön létre a hormonális imprinting [3], ami feltétlenül szükséges a receptor – hormon kapcsolat későbbi normalitásához. Ezzel nem is szokott probléma lenni, a hormonális imprinting programozottan megtörténik. Ugyanakkor ebben az időszakban a receptorok még nem teljesen elkötelezettek (csak a találkozás után és annak eredményeként lesznek azok), így becsaphatók hormonszerű saját molekulákkal (az adott hormon-család egyéb tagjai által), vagy a hormonális rombolókkal. Ez esetben jön létre a hibás hormonális imprinting, mely a receptor kötési képességének életre szóló megváltozásával, a sejt hormontermelő képességének megzavarodásával és különböző kóros állapotok fellépésével jár. A perinatálisan a fejlődő szervezetbe jutott hormonális romboló hibás imprintinget (bevésődést) hoz létre, ami egy későbbi életkorban (rendszerint felnőtt korban) megmutatkozó rendellenesség (betegség) fellépésével jár.

A szervezet egészének felépítése a génekben van tárolva éppúgy, mint az egyes szervek (sejtek) működése is. A génekké rendeződött DNS tartalmazza tehát a szervezet működéséhez szükséges információt. A gének összessége a genom, ez azonban azonos egy bizonyos egyén összes sejtjében, tehát például a májban és a szemben is, ugyanakkor ezek a sejtek jelentősen

eltérő funkciókat valósítanak meg. Ezt az ún. epigenom szabályozza, tehát meghatározza azt, hogy valamely sejtben a program mely részei nyilvánuljanak meg, miközben (elsősorban metilcsoportok felrakásával) lezárja azokat a géneket, melyeknek más sejtekben kell, hogy legyen funkciója. Ugyanakkor azt is befolyásolja az epigenom, hogy ezek a funkciók milyen mértékben nyilvánuljanak meg. A hibás hormonális imprinting epigenetikusan hat, tehát nem okoz változást a DNS bázissorrendjében (nincs mutáció), de öröklődik az utódsejtekre és az adott egyén utódgenerációira. Mivel a jelenleg már felismert hormonális rombolók szteroid molekulák, ezek a szteroid hormonok receptorainak epigenetikai szabályozását zavarják meg (életre szólóan és öröklődően), így számos már ismert és valószínűleg még ismeretlen betegség előhívásában játszanak szerepet.

A nemi hormonok (tesztoszteron: férfi nemi hormon; ösztrogének: női nemi hormonok) ugyancsak szteroid molekulák, melyek a sejtben belüli szteroid receptor szupercsalád tagjaihoz kötődnek, amely utóbbiak célhormonként felismerik a hormonális rombolókat és azok aztán vagy hibás üzenetet adnak át nekik, vagy gátolják az élettani üzenet átadását egy olyan kritikus életkorban, mely az adott egyén további egész életére hatással lesz – ráadásul negatív hatásukat át is örökítik az utódokra. Ily módon befolyásolják a szexuális képességeket, az ivarsejtek mennyiségét és minőségét, a születendő gyermekek nemi arányát éppúgy, mint a szülői magatartást, ami alapvető az utódok magatartásának kialakulásában.

Hormonális rombolók hatása a nemiségre

A nemi arány

A humán genomot kétszer 22 (anyai és apai) kromoszóma alkotja, kiegészülve két nemi kromoszómával (X,Y). Ez utóbbiak határozzák meg a születendő ember nemét, azaz, ha X kromoszómát tartalmazó spermium termékenyíti meg a petesejtet, akkor nőnemű (XX), ha Y kromoszómát tartalmazó, akkor hímnemű (XY) utód születik (mert a petesejt mindig X kromoszómát tartalmaz). Ennek esélye elvileg egyenlő, mégis, a korábbi idők pontos vizsgálati eredményei szerint a férfi/nő nemi arány a születéskor 1,06/1 volt, azaz több fiú, mint lány született és ez előnyös is volt, a férfinem fokozott esendősége miatt. Az utóbbi időben ez az arány megváltozott: több lány születik, mint fiú. A változást a hormonális rombolók következményének tartják, melyek akár táplálkozás, akár légszennyezés következtében jutnak be az anyai szervezetbe, de számításba jön foglalkozási ártalom is [4]. Erre a figyelmet felhívó adatok olyan erősen iparosodott országokból származnak, mint az USA, Kanada, Dánia és Svédország, tehát megbízhatónak tűnnek [5-7].

A serdülés (pubertás) problémái

A pubertáskor rendkívül érzékeny külső behatásokra és a fejlődési ablak, amelyben perinatálisan a hormonális imprinting történik szintén nyitva van, tehát hibás imprinting jöhet létre. Ennek hatása ugyancsak életre szóló, de kevésbé meghatározó, mint a perinatális korban történő – inkább igazító hatása van, de sejtről sejtre és szülőről utódra öröklődik.

A pubertás egyénenként eltérő időpontban lép fel, de átlagosan lányoknál 8 és 12 éves kor között, míg fiúknál később, 9 és 14 éves kor között. Időtartamában is vannak nemi különbségek: lányoknál általában 3 év alatt zajlik le, míg fiúknál normálisan mintegy 4 évig tart. Jelentős eltérések vannak azonban attól függően, hogy a pubertás jeleinek (herék mérete, nemi szőrzet, menstruáció, emlők megjelenése és növekedése, magömlés) észlelése mikor történt. Korábban a pubertás későbbi időpontban jelentkezett, napjainkban hamarabb. Egy részletes és alapos

felmérés szerint az Amerikai Egyesült Államokban 1860-ban lányoknál 16,6 éves átlag-életkorban kezdődött, 1920-ban 14,6, 1950-ben 13,1, 1980-ban 12,5 éves korban és végül 2010-ben 10,5 éves korban, tehát folyamatos csökkenés volt megfigyelhető [8]. Figyelembe kell azonban venni, hogy mit tekintünk a pubertás kezdetének. Ha az USA-ban a huszadik század közepén mért értékeket hasonlítjuk össze a 2000 után mértekkel, akkor azt láthatjuk, hogy míg az első menstruáció jelentkezése (menarche) esetében csak néhány hónap az eltérés a régi és jelenlegi értékek között, addig az emlőfejlődés a régi adatokhoz képest 1 évvel korábban jelentkezett [9,10]. Fiúknál hasonló mértékű volt a változás azzal a különbséggel, hogy mindenütt körülbelül egy éves késéssel jelent meg. Számtottévő eltérés volt azonban megfigyelhető a különböző etnikumok esetében: afro-amerikai lányok esetében a pubertás kezdete 1 évvel korábban volt (van), mint a fehér és ázsiai populációban. A pubertás kezdetének koraibb voltát sokan a hormonális rombolók megjelenésének tulajdonítják. A genetikai tényezők azonban éppúgy figyelembe veendőek, mint a környezeti, előbbiekre rakódnak rá az utóbbiak.

A pubertás nem csak egy életszakasz a gyermekkor és a felnőtt kor között, de egy olyan átmeneti életszakasz, amely meghatározó jelentőségű az utána következő periódusokra, sőt az utódgenerációkra is. Alapvetően befolyásolja a további nemiséget, az élettartamot, magatartást és mindent, ami utána következik. Hatalmas mértékű hormonális változások figyelhetők meg: az agyalapi mirigy (hipofízis) két hormonjának szintje is megemelkedik, és hatásukra a szexuálhormonok mennyisége 30-szorosra nő fiúkban, míg százszorosra lányokban [11], ami visszahat az agy fejlődésére és a nemi működésekre, tehát ugyancsak befolyásolja a nemi apparátus alakulását, a nemi működéseket és alakítja az agy struktúráját éppúgy, mint annak érését. Ha hamarabb érik a nemi apparátus, mint az azt kontrolláló agy, annak súlyos magatartási (például bűnügyi) következményei lehetnek, miközben az utódképzésben is változások következnek be (fiatalabb kori lehetőség utódok létrehozására, a szülői felelősségérzet kialakulása nélkül). Közben, éppen ezen változások hatására viharok lépnek fel a magatartásban, ami jelentősen alakítja a kamaszról alkotott képet. Mindez a genetikai program megvalósulását jelenti, ami azonban nem független a környezetben lévő molekulák (hormonális rombolók) beavatkozásától.

A pubertáskorban történő hibás imprinting nyilvánvalóan meghatározza azoknak a sejtvonalaknak későbbi működését, amelyek érintve voltak, így az agy és a nemi apparátus működésére is kihat. A perinatális hibás imprinting nemcsak életre szólóan határozza meg az érintett sejtvonalsorsát, de átadódik az utódgenerációkra (epigenetikusan öröklődik), ami azt eredményezi, hogy közvetlenül nem érintett emberekben is megjelenik, sőt az újabb generációkban érvényesülő újabb hatások már a megváltozott epigenomra épülnek rá. A pubertáskori imprinting ugyanúgy öröklődik, mint a perinatális. (Utóbbi – állatkísérletek tanúsága szerint – emlősökben bizonyítottan a 3. generációig, de egysejtű modellben 1000 generáció után is megfigyelhető [12], feltételezhető tehát a 3. generáció utáni öröklődés emlősben is, csak ennek vizsgálatához a hosszú generációváltás miatt kevés az idő.) A nem-perinatális (pl. pubertáskori) imprinting tehát lehet éppoly veszélyes az utódgenerációkra, mint a perinatális. Az imprinting ugyanis nem életkorfüggő, hanem sejtfejlődési állapottól függő. A kérdés ezek után az, hogy hol van az a határ, ameddig a sejtek hibásan imprintálhatók a hormonális rombolók által? Az állatkísérleti eredmények alapján az mondható, hogy ilyen határ nincs, mert mindenkor – öreg korban is – vannak olyan sejtek és sejtcsoportok (például a csontvelőben) amelyek folyamatosan osztódnak és differenciálódnak, tehát az imprinting által

elérhető. Nem biztos azonban, csak valószínű, hogy az ivarsejtek is ide sorolhatók, azaz, hogy tartósan és folyamatosan tovább tudják adni a hormonális rombolók hibás üzenetét.

Megtermékenyítő képesség (fertilitás) és megtermékenyíthetőség (fekunditás)

A spermium termékenyít, a petesejt (ovium) megtermékenyül, aminek eredményeként létrejön a zigóta, amiből az egész szervezet kialakul. Míg a nők fekunditása nem, vagy alig változott a mérhető évtizedek alatt, addig a férfiak fertilitásában alapvető változások következtek be. A férfiuralmi szempontok megváltozásán kívül ez látszik alapvetőnek abban, hogy míg korábban mindig egyedül a nőt tették felelőssé a házasságban a meddőségért, addig ma elsősorban a férfit vizsgálják.

A hormonális rombolók hatása főleg a férfinemben mutatkozik meg, ami egyrészt azzal magyarázható, hogy az alapnem a női, melynek fejlődés közbeni irányváltatásához férfi hormon (tesztoszteron) és bonyolult átalakulás szükséges, másrészt a hímnem fokozott sérülékenysége, ami a hím-előnyt a születés utáni időszakban hátránnyá teszi. Ennek köszönhető, hogy az utóbbi időben elszaporodott egyes (morfológiai) fejlődési rendellenességek megjelenése, mint a kriptorchizmus (le nem szállt herék) vagy hipospadiasis (hasadék a péniszen), éppúgy, mint a hererákok mennyisége [13]. De a látszólag normálisan fejlődött herékben sem termelődik elegendő mennyiségű ondó, illetve, ha igen, a spermiumok számával, vagy minőségével kapcsolatban, éppúgy, mint a tesztoszteron mennyiségével [14-16] mutatkoznak problémák. Mintegy 5000 skandináv férfi részletes vizsgálata alapján csak mintegy 60%-uk tartalmazott ondójában optimális spermium koncentrációt [17]. Egy másik, összehasonlító vizsgálatban Franciaországban és Skóciában 1940 és 1990 között a spermiumok száma 42%-kal csökkent, miközben az ondó mennyisége csak 18%-kal [18]. Párizsban 1973 és 1992 között, tehát mindössze 20 év alatt nem találtak különbséget az ondó mennyiségében, de jelentős különbség mutatkozott a spermiumok számában és mozgási képességében, amely indexek alapvetően befolyásolják a megtermékenyítés létrejöttét.

Nem szabad megfeledkeznünk az olyan súlyos betegségről sem, mint a hererák. Ennek előfordulása (Dániában) évente 2-4%-kal nő az 50 évesnél fiatalabb generációban, ami azt jelenti, hogy mintegy megkettőződött az utolsó öt évtizedben, ami ugyancsak nem kedvez a termékenységeknek.

A fertilitás és fekunditás esetében is vannak olyan esetek, amikor az állatkísérlet többet mond, mint az emberen tett megfigyelések, és az eredmények alkalmazhatók emberre is. Így a talán legjelentősebb ipari szennyező romboló, a biszfenol A esetében kimutatták, hogy szinte nincs olyan része a női nemi apparátusnak, ami ne volna károsítva általa: a petefészek, a méh, a petevezeték és az idegrendszeri szabályozók egyaránt károsodnak, ami a női megtermékenyíthetőséget alapjaiban zavarja meg [19] és ezek a hatások öröklődnek is. Növényvédőszerkeveréke csökkentette a teherbeesés és élve születés arányát, miközben megváltoztatta a nemi hormonok előfordulását [20].

A romboló-szennyeződés módjai

A hormonális rombolók számos úton juthatnak be a szervezetbe és fejthetik ki hatásukat. Benne vannak a levegőben, az emberi tevékenység közreműködése nélkül, mint a benzpirén és dioxin, a vulkanikus tevékenység eredményeként, de emberi közreműködésre is, mint a dohányfüst, fűtés, erdőtüzek. Benne vannak a városi ivóvízben, mely szennyezett növényvédőszerkeverékekkel, hormonok végtermékeivel (pl. fogamzásgátlós vizeletből) az

élelmiszerként fogyasztott állatok húzában, és a tojásban, tejtermékekben. A csecsemőkbe bekerül az anyatejjel, vagy tápszerrel (ami rendszerint szójából készül [21], tehát természetes rombolót tartalmaz, éppen az imprinting szempontjából kritikus fejlődési periódusban). A műanyagokból kioldódva is kerülnek a csecsemő szervezetébe, hibás hormonális imprintinget kiváltva, és a felnőtt szervezetébe, akármilyen műanyag edényből kioldódva, legyenek azok cumisüvegek vagy pillepalackok.

A medicínális szennyeződés

A műanyagiparban a biszfenol mint lágyítószer kerül használatba, tehát az ipar műveléséhez szükséges, azaz „mellékesen” rombol, de van olyan iparág is, mely tudatosan állítja elő a rombolókat, azaz a szteroidhormonszerű anyagokat. Ez a gyógyszeripar, mely a beteg emberek gyógyulása érdekében vagy az emberek fokozott kényelméért gyártja termékeit, melyek azonban hormonális rombolóként is működnek. Számos gyógyszer rendelkezik hormon-jellegű tulajdonsággal, melynek révén éppúgy a hormon receptorokhoz kapcsolódik, mint a rombolók és ellátja ezt a funkciót is, amellet, hogy célzott gyógyszer hatása - ami miatt alkalmazzák - is van. A két hatás általában nem független egymástól és szét sem választható: a receptoron való hatás az egészségügyi cél, de ugyanez teszi rombolóvá. Ezek közül a leginkább működő a fogamzásgátló tabletta, mely éppen az ösztrogén receptorhoz kapcsolódva éri el hatását, de vannak egyéb - hasonló módon kapcsolódó - készítmények is [22]. Ez utóbbiak antihormonok, tehát nem meglepő, hogy hormonális rombolók lehetnek. Mivel gyógyszerek is vannak műanyagba (buborékfóliába) csomagolva, illetve az infúziós oldatok is műanyag zacskóban vannak, ezekből is kerülhetnek hormonális rombolók (pl. biszfenol) a szervezetbe. Mindezeknél veszélyesebbnek látszik azonban egyes, rutinszerűen alkalmazott, illetve recept nélkül kapható vitaminok hibás imprintinget kiváltó hatása. Egyes vitaminokként számon tartott anyagok ugyanis hormonok, mint az A és D vitamin, és hatásuk hasonlóan látszik, mint a szteroid hormonoké. Ezek a „vitaminok” (exohormonok), éppúgy, mint egyéb imprinterek igen alacsony koncentrációban is létrehozzák az imprintinget, miközben (orvosi javaslatra, vagy anélkül) nagy koncentrációban jutnak be a fejlődő szervezetbe. Mivel a vitaminok általában és ezen belül a hormon jellegű vitaminok (A és D) nem recept-kötelesek, sőt akár nem-gyógyszertári forgalmazásban is kapható „táplálék-kiegészítők”, elterjedésük, ennél fogva imprintáló hatásuk széleskörű. Bár fontos lenne kiemelésük az egyébként valóban ártalmatlan „vitamin” kategóriából, erre utaló intézkedések nem történnek.

A táplálkozási szennyeződés

Egyes ételként felhasznált növények hormonális rombolókat tartalmaznak. Ezek között elsősorban a szója jön számításba, amely mint táplálék mintegy 5000 éves múltra tekint vissza Ázsiában, azonban az utóbbi időben az európai (amerikai) konyhákban is egyre nagyobb mértékben kerül felhasználásra. A leplezetlenül szóját tartalmazó ételeken (pl. tofu, szójaszószt) kívül, benne van a felvágottakban, fagylaltokban, sőt egyre inkább a süteményekben és a kenyérben is, termelése és felhasználása egyre nő. A szója genisteint és daidzeint tartalmaz, tehát ún. fitoösztrogéneket, amelyek - mint nevük is mutatja - szteroid receptorokhoz kapcsolódó molekulák, azaz hormonális rombolók. Ezek a felnőttek szervezetében is hatnak és befolyásolják a nemi tevékenységet, de még inkább okoznak hibás hormonális imprintinget, annak messzeható következményeivel. A csecsemőtápszerek túlnyomó többsége ugyanis szója-

alapú, így hibás imprintinget provokál, miközben az ételekben szóját fogyasztó anyák is fitoösztrogén tartalmú tejjel szoptatják a csecsemőket.

Nemcsak a szója fitoösztrogénjei jelentenek veszélyt a nemiségre, hanem a gombák termékei (mikotoxinok) is. Ezek ugyanis jelentős ösztrogén aktivitással rendelkeznek és mint hormonális rombolók lépnek fel. Egyik legismertebb képviselőjük az ochratoxin, amely megtalálható a vörösborban éppúgy, mint a húsban és húskészítményekben. De hormonális rombolóként léphet fel a zearalenol is, mely kötődik az ösztrogén, androgén és pajzsmirigy hormonok receptoraihoz egyaránt. Egy, az Egyesült Államokban végzett vizsgálat szerint mikoösztrogének a 9-10 éves lányok vizeletében az esetek közel 80%-ában voltak megtalálhatók [23] és befolyásolták a pubertás időpontját. Az ochratoxin a későbbi életkorban befolyásolja a spermiumok minőségét és a szteroid hormonok képződését is.

A foglalkozási szennyeződés

Hormonális rombolók bárhol és bárkit elérhetnek, de ártalmaiknak fokozott mértékben vannak kitéve bizonyos területeken dolgozók. Így nyilván a műanyagiparban dolgozók a biszfenol-ártalomnak, de legalább olyan mértékben a mezőgazdaságban dolgozók is, akik ugyancsak hormonális romboló tulajdonsággal rendelkező növényvédőszeret, rovarirtókat alkalmaznak (permeteznek). A spermiumok mennyisége és minősége igen érzékeny ezekre a szerekre, így csökken a spermiumok száma és mozgási képessége, ami negatív hatással van a megtermékenyítő képességre [24,25], de csökken a nemi hormonok szintje is [26]. Amennyiben a romboló hatása a fejlődésileg kritikus időszakban érvényesül, imprinting hatása életre szólóan megmutatkozik [27].

Negatív, vagy pozitív?

Az elmondottakból egyértelműen negatív kép alakul ki, azaz annak tartjuk a hormonális rombolók hatását hosszú távon, holott ezt semmi nem támasztja alá. Nincsenek ismereteink az évszázadokkal vagy évezredekkel ezelőtt élt ember hormonális rendszeréről, illetve az erre zúduló hatásokról. Azt biztosan tudhatjuk, hogy hormonális rombolók már akkor is voltak, mert fitoösztrogéneket fogyasztottak éppúgy, mint mikotoxinokat, mert működtek a vulkánok, melyek benzpirént és dioxint okádtak a levegőbe, éppen csak nem tudjuk, hogy ezeknek mi volt a szerepe az emberi szervezet olyanná alakulásában, amilyennek ma látjuk és nem tudjuk, hogy ez a mai szervezet optimális-e, vagy átmeneti állapot, csak ezt szoktuk meg, erre vagyunk beállítva és ennek átlagához mérjük a normalitást, vagy abnormalitást (kóros állapotot). A hormonális rombolók tehát korábban is szerepet játszottak az emberi faj alakításában, mint szelekciós tényezők, csak nem tudjuk, hogy ez pozitív vagy negatív irányban történt-e. Az viszont több, mint valószínű, hogy csak napjainkban jelentek meg tömegesen az ember által előállított „készítmények”, eszközök és vegyületek, és joggal félünk ezek mellékhatásaitól. Most is lehetséges azonban, hogy ezek formálják a jövő emberét, azaz pozitív módon szelektálják azokat, akik tűrik a kemikáliák özönét a környezetben és képesek alkalmazkodni hozzá, miközben betegségekkel irtják az alkalmazkodni nem tudókat. Ennek eredményeként megváltozik a „tankönyvi ember” fogalma, más indexeket fogadunk el normálisnak, mint ahogy a normálisnak (élettaninak) tartott vérnyomás értékek is változnak, attól függően, hogy mit mérhetünk a többség átlagaként. Persze ehhez a ma élő emberiségnek túl is kell élni a környezet általi nyomást. Amikor felismerték, hogy milyen mértékben csökken az egészséges spermiumok száma, az emberek megriadtak, feltételezve, hogy ha a tendencia ugyanígy

folytatódik, kihal az emberiség. De az „emberiség” gyűjtőfogalom, benne foglaltatnak a technika által nagyon érintett emberek a gazdaságilag fejlett országokból, valamint afrikai vadászó-gyűjtögetők és mindannyiuk túlélési esélyeit a környezet határozza meg, illetve az ahhoz való alkalmazkodási képesség, tehát ha a túlcivilizált populáció ki is halna az említett okok miatt, rendelkezésre áll a tartalék, azonban sok mindent előről kellene kezdeni. Csak hézagos ismereteink vannak arról, hogy milyen külső környezetben edződött az emberiség azzá, ami ma képessé teszi a tehetségének túlnövekedése miatti aggodásra. És csak a távoli jövő tudja majd – visszamenőlegesen – értékelni, hogy az aggodásnak valóban reális alapja volt-e vagy nem, és ha igen, akkor az eredményben mi volt a szerepe a hormonális rombolóknak.

Mindenesetre jelenleg aggasztó kép tárul elénk, mintha minden összeesküdött volna a civilizált emberiség kihalása érdekében. Miközben a gyermekvállalás időpontja társadalmi okok miatt egyre jobban kitolódik, és ez önmagában csökkenti az egészséges gyermekek megszületésének lehetőségét, csökken a megtermékenyítésre alkalmas ivarsejtek mennyisége, amihez hozzájárul, hogy a hormonális rombolók miatt felnőtt korra károsodik az anyaméhben fejlődő, illetve éppen megszületett gyermeki szervezet (növekvő mennyiségű funkcionális teratogenitás). Vigasztalásul szolgálhat, hogy hasonló kataklizmák valószínűleg már voltak az emberiség történetében és az emberiség mint egész ezeket is sikeresen túlélte. A hormonális rombolók is leginkább a gazdaságilag fejlett országok lakóit sújtják, tehát egyelőre hiba volna az egész emberiségre vonatkoztatni a problémákat. Ugyanakkor miközben rettegünk a klímaváltozástól, a szükségesnél kevesebbet foglalkozunk a hormonális rombolókkal, melyek gátlástalan szaporodása előbb-utóbb (legalább olyan) súlyos veszélyekkel fenyeget. Azonban a klímaváltozásnál és a hormonális rombolóknál nagyobb veszély már most is fenyegeti az emberiséget, mert korszerű fegyverarszáljával gyorsan és sikeresen képes lenne kipusztítani önmagát, azonban (reméljük) nem teszi, és így lesz ideje és ereje megtalálni a hormonális rombolók elterjedésének ellenszerét.

Irodalomjegyzék

1. Csaba G: A hormonális rendszer válsága: ez endokrin dizruptorok egészségügyi hatásai. Orv Hetil 2017, 158, 1443-1451
2. Csaba G: Thoughts on the cultural evolution of man. Developmental imprinting and transgenerational effect. Riv Biol 2007, 100, 461-474
3. Csaba G: The biological basis and clinical significance of hormonal imprinting, an epigenetic process. Clin Epigenetics 2011, 2, 187-196
4. Sifakis S. et al.: Human exposure to endocrine disrupting chemicals: effects of the male and female reproductive systems. Environ Toxicol Pharmacol 2017, 51, 56-70
5. Tiido, T. et al.: Exposure to persistent organochlorine pollutants associates with human sperm Y:X chromosome ratio. Hum Reprod 2005, 20, 1903-1909
6. Davis, DL et al.: Reduced ratio of male and female births in several industrial countries: a sentinel health indicator? JAMA 1998, 279, 1018-1023
7. Radwan M et al.: Air pollution and human sperm sex ratio. Am J Men's Health doi.org/10.1177/1557988317752608
8. Chalabi M: Why is puberty starting younger? The Guardian 2013, nov 4
9. Mouritsen A et al.: Hypothesis: exposure to endocrine disrupting chemicals may interfere with timing of puberty. Int J Androl 2010, 33, 346-359

10. Biro FM et al.: Puberty in girls of the 21st century. *J Pediatr Adolesc Gynecol* 2012, 25, 289-294
11. Cédric P, et al.: The influence of sex steroids on structural brain maturation in adolescence. *PLoS one*, doi.org/10.1371/journal.pone.0083929
12. Köhidai L et al.: Verification of epigenetic inheritance in a unicellular model system: multigenerational effects of hormonal imprinting. *Cell Biol Int* 2012, 36, 951-959
13. Skakkebaek NE et al.: Testicular dysgenesis syndrome: an increasingly common developmental disorder with environmental aspects. *Hum Reprod* 2001, 16, 972-978
14. Rouiller-Fabre V et al.: Effects of endocrine disruptors on the human fetal testis. *Ann Endocrinol (Paris)* 2014, 75, 54-57
15. Drobniews EZ, Nangia AK: Male reproductive functions disrupted by pharmacological agents. *Adv Exp Med Biol* 2017, 1034, 13-24
16. Viku J et al.: Associations of bisphenol A and polychlorinated byphenyls with spermatogenesis and steroidogenesis in two biological fluids from men attending an infertility clinic. *Environ Int* 2016, 89-90, 166-173
17. Jorgensen N et al.: Human semen quality in the new millenium: a prospective cross-sectional population-based study of 4867 men. *BMJ Open*, doi 10.1136-2012-000999
18. Hollander D: Environmental effects on reproductive health: the endocrine disruption hypothesis. *Persp Sex Reprod Health* 1997, 29, doi.org/10.1363/2908297
19. Ziv-Gal A, Flaws JA: Evidence for bisphenol A-induced female infertility: a review (2007-2016). *Fertil Steril* 2016, 15, 827-856
20. Zama AM, Uzumcu M: Epigenetic effects of endocrine-disrupting chemicals on female reproduction: an ovarian perspective. *Front Neuroendocrinol* 2010, 31, 420-439
21. Braw-Tal R: Endocrine disruptors and timing of human exposure. *Pediatr Endocrinol Rev* 2010, 8, 41-46
22. Csaba G, Karabélyos C: The effect of neonatal treatment (hormonal imprinting) with the antihormones, tamoxifen and mifepristone on the sexual behavior of adult rats. *Pharmacol Res* 2001, 43, 531-534
23. Bandera EV et al.: Urinary micoestrogens, body size and breast development in New Jersey girls. *Sci Total Environ* 2011, 409, 5221-5227
24. Di Nisio A, Foresta C: Water and soil pollution as determinant of water and food quality/contamination and its impact on male fertility. *Reprod Biol Endocrinol* 2019, 17, doi:10.1186/s12958-018-0449-4.
25. Cremonese C et al.: Occupational exposure to pesticides, reproductive hormone levels and sperm quality in young Brazilian men. *Reprod Toxicol* 2017, 67, 174-185
26. Dziewirska E et al.: Environmental non-persistent endocrine-disrupting chemicals exposure and reproductive hormones levels in adult men. *Int J Occup Environ Health* 2018, 31, 551-573
27. Borrelli I: Endocrine disruptors: literature review on toxicology and application field in occupational medicine. *G Ital Med Lav Ergon* 2007, 29, 526-528

Család – Konceptió, Készítés, Készség

(Egy egészen apró tűnődés a Szülők iskolájáról – és a családi életre nevelés megújításának több aktuális lehetőségéről)

Dr. Deme Tamás

Konceptió kell (azaz fogadás) és fogadtatás

Mari néni, Józsi bácsik élettapasztalata szerint minden élő felnőtt valamikor élő gyerek volt. Feltéve, hogy hagyták megszületni. A mesék, meg a népi vagy napi realitások persze azt súgják, hogy néhány nagykorú még később is gyerek maradhat. Annak meg elhanyagolható a valószínűsége, hogy bizonyos egyedek azonnal felnőttek vagy öregnek születnének.

A józan ész azt állítja: jó, ha a kis rókáknak barlangjuk van, a madárfiókáknak fészük, jó, ha az emberfiának család adatik. A tapasztalat viszont azt állítja, hogy nem mindenki ismeri a jó családot, és van, aki anélkül nő fel. Lépten-nyomon találkozunk olyan emberekkel, akik nem tudnak élni, nem tudnak családot alapítani. Vannak, akik nem is akarnak családot. Vagy egyszerre többet működtetnek. Ismerethiány van, a pozitív családi életre nevelés hiánycikk.

Hasznos lenne, ha bátoríthatnánk a jó családot nélkülözőket a fészek-öröm megépítésére. Ám ehhez jól kellene megszólítani a nélkülözőket. Nem okoskodó, meg fellengzős szónoklattal.

Az élet növeléséhez életismeret s életszerűség is kell. Ezeknek folyamatosan híjában vagyunk.

Biztos, hogy könyvből nem lehet „megtanulni” a családot. A családalapítást, az utódteremtést, felnevelést sem könyvvel a kézben képzelik el a fiatalok. De segítséget biztosan adhatnak a családi életre nevelés gondolatai. Bízunk benne: létünk végéig javítható az élet. A család is.

A családi életre nevelésnek nemcsak múltja, de jövője is lehet. Mindez egypár kis tanulmány feladatának túl nagy, ehhez elemző, döntéselőkészítő és javaslattevő könyvek lennének alkalmasak. Jelen apró eszmefuttatásunkban csak a hangsúlyok kiemelésére teszünk kísérletet, minduntalan hangoztatva, hogy nem az elmélet, hanem a valóságismeret és a gyakorlat adhat segítséget. A megértéshez érthető beszéd szükséges.

A családi életre nevelés (CSÉN) mai helyzete kétarcú. Egyrészt „fény látszik az alagút végén”. Örömhír, hogy a témakör „ajánlott” szempont a megújuló Nemzeti Alaptantervben. Volt mód beemelni a tárgyat vállaló iskolák helyi tantervébe. Másrészt viszont még ma sem kötelező tantárgy. Örömhír, hogy a jelenlegi családpolitika (2019) elkötelezett a család értékeinek védelmében. Pozitívum, hogy országosan tapasztalható egy jelentős szülői igény a témával való foglalkozásra, ám negatívum az a mai világkörnyezet, amelyben a gender ideológiák fontosabbak a médiának, mint a családok erősítése. Pozitívum, hogy több társadalmi és civil szervezet támogatja a család-ügyet, ám negatívum, hogy a globalizálódó, ál-modern életforma nem tekinti fontosnak sem a házasságkötést, sem a család bevált, élhető formáit és normáit. Ugyanakkor reménykeltő a társadalom, a pedagógusképzés és továbbképzés számára, ha a családpolitika és a köznevelés szervezett tanfolyamokkal, tankönyvekkel terjesztheti az új szemléleteket és választékot nyújt a neveléshez. Szerény gondolataink is ezt a célt szolgálják.

Társadalmi léptékben

A családi életre nevelés tágabban értelmezett előzményeihez, történetéhez tartoznak:

- az egyházi intézmények szociális gondoskodásai; a katolikus, református, evangélikus, baptista, adventista és izraelita közösségek szeretetszolgálati, öregotthonai, karitásmunkái, alkoholmentő- és drogmissziói, utcafelelősei; laikus önképzései;
- a civil önszervező szervezetek, egyesületek, népfőiskolák, kollégiumok, anonim alkoholisták klubjai, önkéntes családsegítők, a Nagycsaládosok Országos Egyesülete helyi csoportjai, a Házasság Hete rendezvények, családépítő klubok, szülők egyesületei; szülők akadémiái;
- a professzionális szakmai csoportok (orvosok, szociális munkások, addiktológus szakértők, bűnmegelőző aktivisták, mentálhigiénikusok, családterapeuták, etikatanárok);
- médiamunkások, családi tévésorozatok, rádiós, tévés, internetes családi riportok;
- nemzetközi példák, rendezvények, diák- és tanárcserék, közösségfejlesztő konferenciák;
- pedagógus-továbbképzések – olyanok, amelyek bővítésére a jelen kiadvány is készült.

Távlatban

Minden kultúraátadás, minden hatékony pedagógiai gyakorlat, példaadás, közösségi élmény- és tapasztalat-megosztás a családi nevelés szolgálatában állhat.

A legősibb, leghatékonyabb családi nevelés előzményeinek példáit a folklorikus társadalmak kultúrájában találjuk. (Családi szerepek, házasságra, születésre felkészítés, gyereknevelés.)

A hagyományos ünnepek (népszokások, jeles napok, táncházak) a természetes biológiai és társadalmi nemi szerepek megerősítésének, megtalálásának színhelyei voltak. Az egyházi és világi közösségi ünnepek szimbólumai (esküszövegek, húsvéti tojás, virágszőnyeg, locsolás, leányvásár, lagzi, legénycsúfolás), az archaikus népdalok, párnahímzés-motívumok, szöttek-jelképek alkalmat teremtettek a felnőtt élet, a család, a párválasztás, a nászéjszaka, fogamzás, szülés, gyermeknevelés, nagylánnyá-érelés, szoptatás, a családi elkötelezettség értelmének a megvilágítására. Amint az évszázados szimbólumok, a népszokások is példát adtak a „familia pauperum” gyakorlatban élhető modelljeinek elsajátítására. Az archaikus, törzsi kultúrák beavatási szertartásai még a családi nevelés ősmintái voltak. A jelenkor életmód-kereteiben élő felnőttek együttélése viszont ma már sokféle, a választás biztonságát nem garantálja közösség. A hagyományos családmodellek felbomlása, a tájékozatlan és ezért manipulálható ifjúsági rétegek sérülékenysége, szélsőséges választása igényli, sőt követeli az új családi nevelés elfogadható, vonzó modelljeit. A mai konfliktusos ellentmondások feloldása csak a helyzet megismerése által lehetséges. Korunk feszültséggel terhelt társadalma egy modern családkép kidolgozását teszi szükségessé.

A probléma össztársadalmi. A javaslat az iskola melletti továbbképzést és a civil szférát érinti.

1. Gond-eltár: HIÁNY és helybenjárás

- 1.1. A népesedési koncepció államszervezési, társadalompolitikai, orvosi és demográfiai kérdés. Az összetett fogalom második szava a „**koncepció**”. Vagyis a fogadás. Ez a családra-készülés, a gyerekre-készülés, valamint a szülés és a gyereknevelés alapja, előfeltétele. Ennek megfelelő, vagy ennek nem-megfelelő szemléletén fordulhat (fordíthat) az élet. Fogantatás nélkül nincs élet. Előkészülés nélkül problémás a szülés.

Ez mindenféle növekedésre, esetünkben a nevelésre is igaz. Az oktatáspolitikai többnyire nem szól az iskolás gyereket gondozó (mellesleg azokat „létrehozó”) szülőkhöz és szervezett felkészítéssel, feladattal nem látja el őket. Egészséges, társadalmat megszólító kezdeményezések már léteznek (a Három királyfi mozgalom, a Népesedési Kerekasztal, az Európai Regionális Egyesület, a Magyar Rádió különleges „Vendég a háznál” műsora, s két bátor egyetemen a Családi Életre Nevelés témát érintő tantárgy említésre méltó). Jelentős támogatói a koncepciónak a SOTE Magatartáskutató Intézete és több egyházi kiscsoport, bázisközösség. Jóllehet, példamutató interjúk, konferenciák, tervezetek készülnek, de sajnos az iskolai tantárgyakból, műveltségi területekből, valamint a felsőoktatási „képzők képzéséből” ma még hiányzik a családi életre felkészítés és a gyakorló szülők (tovább) képzése.

- 1.2. A jó szándékú civil képzések elterjedtsége, hétköznapiakba való beágyazódása csekély.
- 1.3. A pedagógusképzés hiánya a családi nevelés segítő készségeinek megtanítása.
- 1.4. Iskoláinkban fehér holló az iskola-pszichológusok rendszerszerű alkalmazása.
- 1.5. Egyetemeinken túlteoretizált tudományos kurzusok a pszichológiai tárgyak, hiányzik a terepismeret és a mindennapok szintjén megszerezhető fejlődés-lélektani tapasztalat.
- 1.6. Ahol (egyházi segítséggel) téma lett a családpedagógia, a család védőfaktor jellege, ott a leginkább csak a teljes, egész családok pozitívumai szerepelnek. Ez a figyelem is fontos. Ám baj, ha csak azokról szól a történet, akik saját otthonukban, viszonylag biztos körülmények között élik az életüket. Kik foglalkoznak rendszeresen az éppen elválókkal, elváltakkal, sérültekkel, leszakadókkal, az integrálódni nem akarókkal? Példaadók összegyűjtése folyik. A sebzetek, szenvedők mellett néha elbeszélünk.
- 1.7. Ki szólítja meg jól az életre felkészületlen családokat? Mely üzenettel adunk támaszt, terápiát? Ki szólítja meg a szingliket, az elváltakat, a „kitaszítottak, nem jelentkezők” csoportjait? Hogyan segítünk a gyereket egyedül nevelőknek, a sokszoros hátrányban lévőeknek? Meghagyjuk nehéz gondjaikat tévésorozatoknak, haveroknak, ezoterikus szektáknak?

2. Intézményi szemléletváltást, támogatást igénylő reformlépések, korszerűsítések

A nevelési tanácsadások, családgondozó szolgálatok ma ad hoc, sürgős és konfliktusos helyzetek segítségadó helyei. Mellettük szükség lenne olyan alkalmakra, amelyeken a szülők közösségi (csoportos és egyéni) képzésbe kapcsolódhatnak, gyermekeik és önmaguk egészsége, társas kapcsolataik fejlődése, fejlesztése érdekében. Jelenleg négy terület tűnik alkalmasnak az intézményesen szervezett családgondozás, szülőkkel való nevelési kapcsolat-fejlesztés, a korszerű FELNŐTTKÉPZÉS számára:

- 2.1. **Modern, szülő-tanár-diák Kapcsolati Háló** váltaná fel az iskolai tanuláshoz kapcsolt szülői értekezleteket. A jelenlegi formális, üres „anyuka kérem” beszámolókat **helyett** (!) egyéni esetmegbeszélések, felkészítések, tanácsadások teremtenének mentálhigiénés, közösségi „fogadást” az iskolában. Itt a hátrányos helyzetű (roma) gyerekek szülőinek (!) gondozásától a kamaszok önismereti gondjain át a napi családproblémákig kínálna segítő beszélgetést a Kapcsolati Háló, iskolapszichológusok, tanárok ráképzése mellett. Végre megalakulnának a diákképviselet mellett a szülői érdekképviseletek is, európai mintára.

- 2.2. **A Családi Életre Nevelés (CSÉN)** új tantárgyként vagy a megújítandó, érthetővé teendő Etika (**Életmód!**) tárgy révén, a NAT-ba épülhetne és vele együtt több, hozzáértő szakmai műhely gyakorlati- képzési javaslata is. Ez új tartalmat, formát hozna a köznevelés mindennapjaiba. **A pedagógusképzés** tananyagának kötelező keretébe kerülne a **CSÉN** mentálhigiénét is bevonó elmélete, gyakorlata. Az egyetemi szintre emelt óvodapedagógus, tanító, valamint általános- és középiskolai pedagógusképzés szakmai gyakorlatai ehhez kapcsolódnának.
- 2.3. **A Szülők Iskolája** – teljesen új formát és terepet kínálna a társas kapcsolatok képzéséhez, javításához. Bevált szervezetei (például a francia Association des Parents d'Élèves, az egyik legsikeresebben működő európai modell) hasznos minták lennének a családi nevelési fórum létrehozására, a szülők megszólítására, bevonására, a velük való együttműködésre. (Ezzel elkerülnénk a nem is olyan régmúlt egyik látványosan hamis, képmutató hazai kudarcát, ahol a köznevelés felelőse lenéző modorban a szülőket mintegy kizárta az iskola „pedagógiai szakmájából”, mondván, nem a szülők kaptak diplomát a nevelésre.) A „Szülők iskolája” kettős alapra épülne. Egyrészt a szülők önkéntes civil egyesületeit jelentené, másrészt felnőttképzési/andragógiai, pszichológusi vezetőkre támaszkodna, gyakorló pedagógusokat tovább képezve adna felkészítést (ráképzést) az új feladatokra.

3. Megvalósítási fokozatok a Szülők Iskolája továbbképzéseiben

Az új keretek kialakítása részben a tanévben valósulna meg, iskolákban. A továbbképzés viszont a nyári szünidőt hasznosíthatná az egymást nem ismerő tanárok, szülők számára. A nyári táborok az életmódról, családi életéről szóló intenzív előkészítő képzést adnának. A csoportvezetők képzését közösen vállalhatná az EMMI, a SOTE Magatartáskutató Intézete, az egyetemek, főiskolák tanárképző intézetei, a köznevelés országos felelős intézményei (jelenleg az OFI, KLIKK), valamint a megalakítandó civil szülői egyesületek a közösségi házak mozgalmainak, s a helyi nevelési tanácsadóknak a bevonásával.

A Szülők Iskolája családsegítő feladataiba bevonható mai civilszervezetek ad hoc listája:

- 3.1. **ERGO** (Európai Regionális Egyesület) életvédő, család- nő- és gyerekvédelmi szervezet.
- 3.2. **PALFERLHU**, Az országosan népszerű mentálhigiénés, kapcsolatterápiához kiválóan értő szakember több tízezres közönsége a párválasztástól a családi konfliktusmegoldásig több témával foglalkozik előadásokban, táborokban, táncatanulással, kiscsoportokban.
- 3.3. **Három Királyfi, Három Királynő Mozgalom** hangsúlyosan családtámogató mozgalom, amely az alapító Kopp Mária orvos-pszichológus programjában a Népesedési Kerekasztallal, a „családbarát munkahelyek” akcióival, akadémiai és egyetemi nagyelőadásaival ad témát, háttérrel családsegítőknek, családpolitikának, önkéntes egyetemistáknak, érdeklődőknek.
- 3.4. **Házasság Hétvége (HH) mozgalom.** A nemzetközileg ismert HH képzés egy évtizedek óta sikeres civil kezdeményezés a családok belső életének megújítására. Kerete két és fél napos tréning, amelynek során felkészült team-vezetők (önképet bemutató házaspárok) vezetnek rá a résztvevő házaspárokat kríziseik harmonikus kezelésének, megújításának módjaira.

35. A **Magyar Mentálhigiénés Szövetség** (MAMESZ) igen pozitív eredményeket mondhat magáénak a családterápia és a konfliktuskezelés területén. Együttműködésükre számíthatna az új kezdeményezés (nyári táborok, Szülők iskolája esetében). Értékes tapasztalataik vannak a mentálhigiénés mozgalom terjesztésében a határon túli magyarság körében is.
- 3.6. **HÁLÓ**; Kárpát-medencei közösségi hálózat, húsz éves közösségfejlesztési tapasztalattal.
- 3.7. **Emberi Méltóság Központja** – a biológiai és társadalmi nemek kérdéseinek egyensúlyba hozatalával, a nők és a megszületendő embriók jogaival foglalkozó társadalmi egyesület.
- 3.8. **Közösségfejlesztők Egyesülete, népfőiskolák** egyaránt vállalták a családi nevelés céljait.
- 3.9. **A média korosztályos műsorai a családról.** A jelzett törekvések támogatójaként, közvetítőjeként számítani lehetne az elektronikus médiára. A televízióban (a korábban létezett, de megszüntetett Iskolatelevízió nyomán) időt kaphatnának a Szülők Iskolája és a Családi Életre Nevelés sorozatai. Szükség lenne a Három Királyfi, Három Királylány Mozgalom havi sorozat-adásaira. Itt a felnőttek számára készített beszélgetős műsorok, a jelenlegi „Vendég a háznál” rádiós adássorozat és a gyerekek számára kínált MESE adna hatékony formát a szemléletformálásra. A felnőtt- és gyerekműsorok között a „harmadik ablak” a különlegesen fontos, családalapítás előtti **adoleszcens réteg** megszólítása lenne. Témánk különösen fontos a párválasztás s a jövőtervezés időszakában. E műsorok háttérsegítői a végzett és végzős pszichológus-hallgatók lehetnének.
- 3.10. **Bázisközösségek** a már említett egyházi megújulási mozgalmak otthoni csoportjaival.
- 3.11. **Családtáborok**, helyi és országos egyesületek szervezésében.

4. Anyagi háttér, költség, hatékonyság

A Szülők Iskolája (Akadémiája) koncepciói szerint a létrehozható új képzési s továbbképzési formák jelentős részének csekély a költségigénye (NAT, felsőoktatási tárgyak létrehozása, tanítása). A beindítandó továbbképzések, a képzők képzése, s a munkába állítható pszichológus és mentálhigiénés szakemberek költségeihez elengedhetetlen az **előzetes kutatások, tervezések** elkészítése az EMMI, az SE és az OFI intézményei által. A megalapítandó intézményes formákhoz mind középtávú, mind hosszútávú tervek kialakítása szükséges. A szakmai és társadalmi igény felméréséhez hasznos lenne a média bevonása a létező kezdeményezések bemutatásával.

Utószó, avagy lábjegyzet

(Az előző századból kiemelt apró lépések – kis pozitívumok, nagy családtragédiák)

Az alábbi felsorolás csupán elnagyolt hangsúlyokkal, kiemelkedő paradigmákkal jelöl néhány közvetlen és közvetett történet, amelyek a családi életre nevelési koncepció előzményei lehettek. Nyilván szóba sem jöhet az előzmények összegző teljessége, a felsorolás önkényes, részleges. Egy pár jellemző eseményt mutatunk fel a képzést indukáló történelemből, hátha érthetőbb lesz a múltból a jelenünk. A lenti felsorolás összeállítása 2017-ben készült, ezért hiányoznak belőle a legfrissebb adatok.

- 2017.** Budapesten megrendezésre kerül a Családok Világtalálkozója május 25 és 28 között. Ez egyben a II. Budapesti Demográfiai Fórum, a Családok XI. Világtalálkozója és az Egy Közülünk Európa szintű szervezet négynapos konferenciája.
- 2017.** A Család- és Ifjúságügyért Felelős Államtitkárság, valamint az Oktatásért Felelős Államtitkárság megkereséssel fordult az egyetemek és főiskolák felé, hogy az egyetem szenátusa, illetve a főiskola vezetése iktassa be képzésébe a családi életre és kapcsolati kultúrára felkészítést.
- 2016.** A Szent István Társulat kiadja Ferenc Pápa Amoris Laetitia kezdetű szinódus utáni apostoli buzdítását a családban megélt szeretetről.
- 2016.** Az Emberi Méltóság Központ elindítja az Anya, Apa, Gyerekek – Európai Polgári Kezdeményezést a házasság és a család védelmében.
- 2015.** Budapesti Demográfiai Fórumot rendezett az Emberi Erőforrások Minisztériuma, amely egy háromnapos nagyszabású nemzetközi konferencia volt.
- 2015.** Ferenc Pápa összehívta a Családszinódust, amely az év októberében három hét alatt zajlott le Rómában. Ez volt a XIV. püspöki szinódus.
- 2015.** A családok jövője – a jövő családjai címmel nemzetközi konferenciát szervezett a Nagycsaládosok Országos Egyesülete és a Kárpát-medencei Családszervezetek Szövetsége Brüsszelben, az Európa Parlamentben.
- 2015.** A Kárpát-medencei Családszervezetek Szövetsége a házasság hete alkalmából nagycsaládos konferenciát szervezett az Országházban.
- 2014.** Család Egyetem indult Szegeden. A Család Egyetem egy olyan sajátos tanulási, fejlődési lehetőséget kínáló, komplex képzési program, amelynek elsődleges célja elősegíteni a családok egészséges működését.
- 2013.** A Kairosz Kiadónál megjelenik Gabriele Kuby: Globális szexuális forradalom című könyve.
- 2013.** Az Alaptörvény negyedik módosításában a családvédelmi törvény szintjéről alaptörvényi szintre emeli a család fogalmának alapját, nevezetesen kiegészíti az Alaptörvény házasság és család védelmét deklaráló L) cikkét, kifejezésre juttatva, hogy az Alaptörvény a családi kapcsolat alapjának a házasságot és a szülő-gyermek viszonyt tekinti.
- 2013.** CSÉN-képzéseket indít a Károli Gáspár Református Egyetem akkreditált előadás-sorozattal. Ezt megelőzően a Sapientia Főiskola Családpedagógiai Intézete szervez budapesti, s vidéki közösségi és csoportképzéseket.
- 2013-14.** A GYES és a GYED országosan jelentős anyagi támogatást kap, családok kedvezményei születnek, a család-ügyet minden szinten tematizálja a média. 2013-ban megszületik a GYED EXTRA.
- 2013.** Öt parlamenti párttal közös deklarációt készít a Három királyfi, Három Királylány Mozgalom „Nyilatkozat a kívánt gyermekek megszületéséért” címmel. A nyilatkozat a családpolitikai „lobbizás” diplomáciai sikere, példát mutat a téma napi politikák fölé emelésének szándékára.
- 2013.** Pál Ferenc családterápiás, párkapcsolatról, családi konfliktuskezelésről szóló előadás-sorozata tíz év után már online (élőben) is nézhető. A helyszínen több százan, az interneten ezrek nézik rendszeresen. A kezdeményezés országos teret kap. A mentálhigiénés akció önkéntes táborokban, párkereső rendezvényekben, karitász-munkában folytatódik.
- 2013.** A Nemzeti Drogstratégiát elfogadja a Parlament.

- 2013.** A SOTE akkreditációt szerez Mentálhigiénés családtudományi és családterápiás mesterképzési szak indítására.
- 2013.** Magyarországon a válások száma évi 23.000.-24.000., a válással megszűnt házasságok aránya 45%, és az élettársi kapcsolatok 68%-a 5 éven belül felbomlik.
- 2012:** Pál Ferenc: A szorongástól az önbecsülésig c. könyvének megjelenése.
- 2011.** Magyarország népességszáma tíz millió alá csökken.
- 2011.** „Az eltéphetetlen gyökér” (gyakorlati kapaszkodók elveszőfélben lévő családok segítőinek) című Major – Mészáros – Tatárné kötet megjelenése.
- 2011.** Az otthonszülés engedélyezésének törvényi szabályozásáról jogszabály születik.
- 2011.** Az elmúlt 10 évben harminc százalékkal nőtt az egyszemélyes háztartások száma, nő a „kényszerszinglik” aránya.
- 2010.** A Tudomány a Családért Egyesület munkatársai országos reprezentatív felmérésben kutatási projekt keretében 2009-ben mérték a szabados szexualitás következményeit, a válások szociológiai háttértényezőit és gazdasági kárait, az élettársi kapcsolatban élés jellemzőit, valamint gyűjtötték a külföldi és hazai családi életre nevelési kezdeményezések történetét, módszereit, majd ezen eredményeket 2010-ben feldolgozták, elemezték és konferenciasorozaton ismertették. A családi életre nevelés (CSÉN) hazai szakértői közös nyilatkozatban tettek javaslatot a CSÉN további terjesztésének szakmai programjára.
- 2010.** A magyarországi legális abortuszok számát (1956-tól mérve) 5 millióra becsülik.
- 2010.** A magyar termékenység Európában az egyik legalacsonyabb (1,28). A 15-49 éves nőkre jutó átlagos gyerekszám 1,11. A szülőképes korú nők magasabb életkorban vállalják első gyermeküket. A két gyermeket vállalók aránya csökken elsősorban a válások nagy száma miatt (a két gyermekes nők száma 24,7%). A házasságok száma a népesség 45,8 százaléka. A házasság halogatása, tévesztése, az élettársi kapcsolatok népszerűségének növekedése, a párkapcsolatok növekvő instabilitása az utódok számának radikális csökkenésében is megmutatkozik.
- 2010:** A hazai élveszületések száma már csak 90 ezer fő/év. (1970-ben még 151 ezer fő volt.)
- 2009.** Dr. Kopp Mária elindítja a Három Királyfi, Három Királynő családsegítő mozgalmat. Célja, hogy megszülessenek a kívánt, tervezett gyermekek, a média és a szociálpolitika tetteivel segítse a házasság és a gyermekvállalás népszerűsítését, valamint a családok anyagi-lelki boldogulását. A mozgalom nagy figyelmet kap a fiatalok körében – népszerű előadók közérthető előadásaival.
- 2009.** Népesedési Kerekasztal alapít a Magyar Tudományos Akadémia, dr. Kopp Mária előkészítő szervezésének köszönhetően. Célja: a rugalmas munkaidő, részmunkaidő, otthoni távmunka lehetőségeinek megteremtése, rugalmas gyermekgondozási hálózat kialakítása, gyermeknevelési szolgáltatás, családbarát munkahelyek, önkormányzatok, felsőoktatási intézmények, lakástámogatás, „fecskeházak” gyermekes fiataloknak, társ kapcsolati készségek fejlesztése, „kényszer szingliség” csökkentése. Az interdiszciplináris munka nyolc tagozatban, önkéntesek és országosan elismert tudósok, szakemberek részvételével kutatja a családi élet problémáit, informálja a közvéleményt és társadalmi nyomás gyakorlással hat az országos politikára.
- 2009.** Bevezetik az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatát legalizáló törvényt.

- 2008.** Megjelenik dr. Kopp Mária szerkesztésében a „Magyar lelkiállapot 2008” című tudományos igényű alap-tanulmánykötet, amely a szociológia, pszichológia, demográfia, statisztika adataival mutat rá a drámai népességfogyás okaira és hatalmas erővel hívja fel a figyelmet a szociálpolitika, ifjúságpolitika, gazdaságpolitika és a média felelősségére.
- 2007.** Megalakul az Európai Regionális Egyesület (ERGO), az életvédelem, családgondozás, nőoltalmazás hazai műhelye, amely Kárpát-medencei családi nevelési feladatokat is vállal.
- 2005.** Hazánkban a házasságkötések száma tovább csökken, ezzel ellentétben az élettársi kapcsolatok száma az együttélések arányában emelkedik.
- 2004.** Évente családterapeuta képzés indul a Magyar Családterápiás Intézet szervezésében.
- 2002.** Gary Chapman: Egymásra hangolva (a szeretetnyelvek kötetsorozat) hazai megjelenése.
- 2002.** Megjelenik Teleki Béla: Kézikönyv a családról I-II. című, családi nevelés kötete.
- 2001.** Megalakul a Sapientia Családpedagógiai Intézet (SACSI). Családháló és pedagógusképző, védőnőképző tanfolyamok indulnak az országban.
- 2000.** A házasságkötések száma Magyarországon negyvennyolcezerre csökken. (1970-ben még kilencvenhatezer fölött volt).
- 2000.** Pálhegyi Ferenc: Házassági karambolok c. könyvének megjelenése.
- 2001.** Nemzetközi konferencia Budapesten „Neveléssel a boldogabb családokért”. Ennek előzménye: 1999-ben a Magyar Katolikus Püspöki Kar kiadja „A boldogabb családokért” körlevelet.
- 2000.** A házasságok száma a népesség 52,6 százaléka. Az egyedülállók aránya 32,3%. Az újszülöttek 40%-a házasságon kívül születik. Az év házasságkötési arányszámának tartóssá válása esetén a nők több, mint fele de jure hajadonként fogja leélni az életét. A házasságok 50 százaléka válással végződik.
- 2000.** A Csökmei Kör újra kiadja Karácsony Sándor „Barátság-szerelem-hivatás” című, családi nevelési témában hazai klasszikusnak számító könyvét.
- 1995.** Komlósi Sándor főiskolai tanár szerkesztésében megjelenik a Családi Életre Nevelés kézikönyve a Nemzeti Tankönyvkiadónál. A szerző évtizedekkel korábban tanított tárgya, és pedagógiai szemlélete mestere, Karácsony Sándor életművének ismeretében gyökerezik.
- 1995.** Megalakul a Magyar Mentálhigiénés Szövetség (MAMESZ), családsegítő céllal.
- 1994.** Megjelenik Gyökössi Endre: Ketten – hármában c. könyve.
- 1994.** Elindul Ross Campbell család- és lelkigondozó könyvsorozatának magyar kiadása.
- 1990.** Megjelenik Jelenits – Tomcsányi: „Egymás közt egymásért” c. könyve a Híd Családsegítő Központban.
- 1989.** A Magyar Családterápiás Egyesület megalapítása.
- 1988-90.** Rendszerváltoztató évek. A közvélemény a Magyar Köztársaság új kormányától hatékony, modern, nemzeti családpolitikát vár.
- 1987.** Megalakul a Nagycsaládosok Országos Egyesülete (NOE) civil szervezet a családosok érdekeinek védelmére, a család és a nagycsalád értékeinek népszerűsítésére, a népességfogyás trendjének visszafordítására. Az egyesület 1989-től kiemelten közhasznú minősítést kap.
- 1987.** Bagdy Emőke: Családi szocializáció és személyiségzavarok c. könyvének megjelenése.

- 1986.** Buda Béla – Füredi János: A család szociál-pszichiátriája c. könyv megjelenése.
- 1986.** Kippley, J S: A természetes családtervezés művészete c. kötet magyar kiadása.
- 1985.** Cseh-Szombathy László: A házastársi konfliktusok szociológiája c. könyve megjelenik.
- 1984-85.** A GYED bevezetése.
- 1984.** Erich Fromm: A szeretet művészete című, témához illeszkedő könyv magyar kiadása.
- 1981.** Megindul a magyarországi népesség fogyása. A születésszám kevesebb a halálozásoknál.
- 1977.** A Polgári Törvénykönyv elismeri az „élettársi kapcsolatot”.
- 1977.** (1957-től) az ország nem tudja elérni a népesség reprodukciójához szükséges szintet.
- 1976.** H. Sas Judit: „Életmód és család” kötetének megjelenése az Akadémiai Kiadónál.
- 1973.** Buda Béla – Hajnal Albert: „A család természetéről” c. tanulmánykötet kiadása.
- 1967.** A GYES bevezetése.
- 1956.** A magyarországi abortuszok rendeleti legalizálása.
- 1956.** A forradalom és szabadságharc halottainak és menekültjeinek száma több, mint 200 ezer fő, az érintett családi veszteségek ennek sokszorosát teszik ki.
- 1953.** 1945-től internálótáborokba, kényszerlakhelyre (Hortobágy, Recsk, stb.) több százezer embert telepítenek ki családotul. A büntető jellegű munkatáborok fizikai és lelki megfélemlítések.
- 1948.** Újjáalakul a Lelki Egészségvédelmi Szövetség, amely a század elején kezdett működni.
- 1947.** Párizsi békeszerződés, az ország több milliós magyar lakosságvesztése, menekültáradat, családok szétszakadása.
- 1947-48.** A csehszlovák állam által kikényszerített lakosságcsere száztízezer magyart érint.
- 1946-48.** A magyarországi svábok (200 ezer körül) kitelepítése, családok deportálása.
- 1945-47.** A szovjet „malenkij robot”. A félmilliónyi magyar elhurcolt egyharmada elpusztul.
- 1944-45.** A második világháború közel egymilliónyi magyar halottja, hadifogság, menekült-sereg, családtragédiák.
- 1941-44.** A holokauszt több százezer magyar zsidó áldozata, családok megsemmisülése.
- 1942.** A Debreceni Egyetemen Karácsony Sándor professzor megalapítja a Társas Lélektani Intézetet, amely kora legmodernebb hazai pedagógiai szemléletének bölcsője lesz (1950-ig).
- 1933.** A Cserkész Világdzsembori Magyarországon, Gödöllőn. 30 ezer cserkész a táborban.
- 1926-28.** Klebelsberg Kúnó miniszter törvénybe iktatja a népiskolák létesítését, ötezer tanyai tantermet építtet, létrehozza a családi nevelést segítő olvasóköroket.
- 1920.** Trianoni békeszerződés, több milliós lakosságvesztés, rokonok elszakadása.
- 1914-18.** Az első világháború több százezer magyar halottja, sok százezer hadifoglya, az antant és a kommün pusztítása, rokonságok, családok drámája.
- 1912-13.** Megalakul a Magyar Cserkészszövetség, megvalósul a vági tutajút. A cserkészlet céljai közt szerepel a családi életre-, természetszeretetre-, emberszeretetre való nevelés.
- 1904.** Magyarországon megalakul az Országos Egészségvédelmi Liga, mentálhigiénés céllal.

A fenti, kiragadott példák többnyire a XX. századból valók. A múlt szenvedés élményeit, valamint elpusztíthatatlan hitét és élni akarását bizvást sorolhatjuk a családi életre nevelés

gyökereihez. A csodának tartott életben maradás egyik záloga a család volt. Reméljük, az is marad.

A család-történelmet vázlatosan áttekintve, kezdjük talán érteni, miért nevezték a XX. századot az „emberiség leghosszabb századának”. (Szilágyi Domokos). Mindezzel együtt az emberiség létezésének legtermészetesebb s legértékesebb együttélési, nevelési formája, jövőt szolgáló biztosítéka túlélte minden válságot. Rajtunk múlik, hogyan adjuk tovább utódainknak!

A társadalmi nemi szerepek és a szélsőséges gender ideológia

Dr. Horváth Júlia Borbála

e-mail: horvathjuliaborbala@gmail.com

A XXI. századi konzervatív-keresztény kultúra megfogalmazása egyre sürgetőbbé válik. Az új kánon kialakításában a régi megfelelő mértékű megtartása, és az új mértéktartó beemelésének aránya örök dilemmát okoz. A média-felületeken egymást érik az ugyanazon témában megjelenő vélemények, amelyek közül nehéz kiválogatni a mérvadót. Ezek közé tartozik a női érdekképviselő törvényi-, jogi kereteken inneni körülírása.

Mielőtt konkrétumok következnenek, felmerül néhány etimológiai kérdés. Elsőként, hogy miképpen kellene nevezni azon csoportot, amely szót emel a női képviselőért, de elutasítja a feminista mozgalom túlkapásait? Vagyis azokat az embereket, akik nem eszmei, és nem politikai módon közelítenek érdekeik képviselőéhez, mindössze saját boldogulásukat kívánják biztosítani, illetve a szükséges és igazságos nemi egyenlőséget szeretnék érvényesíteni.

Továbbá életüket férfitárssal, vagy férjjel akarják élni, nem pedig valamilyen homo- vagy transz-irányultságú partnerrel, továbbá nem kívánják a szélsőséges genderisták által terjesztett identitás-ideológia problematikáját magukra venni.

A kérdés valódiságát sok ezer nő érzi magáénak, mert a hazai és a nemzetközi témafolymában leginkább a liberalizált *gender* mint kizárólagos tematika szerepel a modern feminizmus kérdéskörében.

Hová tűnt a valódi feminizmus?

A feminista mozgalom, majd az azt követően kialakuló feminista tudományág alig több kétszáz évesnél. A kezdeti klasszikus elképzelések között szerepelt az egyik legfontosabb: a szavazati jog megszerzése és egyéb törvényi-, jogi egyenlőség elérése. Azt viszont több olyan további elképzelés követte, amely hatására a fogalom manapság negatív kicsengésű. A történeti előzményeket ugyanis kevesen ismerik vagy már elfelejtették, holott a feministák eredetileg a ma már természetes, funkcionális nemi egyenlőségért küzdöttek.

Az első női érdekképviselők közül: a XVIII. század végén nyaktíló által kivégzett Olympe de Gouges (Marie Gouze),¹ és az alapelgondolást kimunkáló Mary Wollstonecraft.² A XIX. század közepére női szervezetek alakultak, és a nők a politikai emancipációért harcoltak. Megmozdulásuk hatására az 1918/19. számú törvénycikk rögzítette a nők jogait.³

¹ Gouges, 1791. Ld. még Olivier Blanc, 2003

² A Vindication of the Rights of Man (1790); A Vindication of the Rights of Woman (1792)

³ pl. Lucy Stone vezetésével az *American Woman Suffrage Association* és a Susan B. Anthony irányításával a *National Woman Suffrage Association*.

Az 1960-as években a feminizmus megerősödött. Eleinte nőtörténeti leírások jelentek meg; főbb témák: női munka, választási jogok, nevelés, nemi szerepek. A társadalomtudományok fejlődésével női nézőpontú tanulmányok születtek (történelem, szociológia, nevelés, önképzés), a nyugaton körvonalazódó *women studies* keretében pedig a nőkérdésről tartottak konferenciákat. A nők történetének vizsgálata lassan önálló szakterületté vált.

Kezdetben a klasszikus feminizmus a nemek szembenállására alapozott, fókuszpontja a hatalom megszerzésének technikája (kinél van a hatalom?), és gazdasági, politikai, kulturális egyenlőség elérése volt. Az egyenlőség nem végcél, hanem eszköz ahhoz, hogy a nők kibontakozhassanak, döntéshelyzetbe kerüljenek, és mérvadó tagjai lehessenek a társadalomnak.

A törekvések fogadtatása nem aratott egyértelmű sikert, mert adó és vevő oldalon egyaránt a feminizmus hatalomra irányuló narratíváit emelték ki. A legtöbben társadalomtörténeti ismeretek nélkül kritizálták a mozgalom erősödését, vagyis nem voltak tisztában a nők hányattatott és háttérben zajló történetével. Közben a feminizmus valódi értékei háttérben maradtak, és sok esetben maguk az érintettek is elhatárolódtak harcosabb társaiktól.

A liberális feminizmus

A feminizmus radikális irányzatai – az 1970-80-as (posztfeminista) korszaktól – rendkívül inspirálták a nőket. Az érvényesülés módja a nyilvános életben (életvilágban) begyakorolt minták szerint zajlott, és a nők megpróbálták másolni a férfiak viselkedését. Az igyekezet nem volt egyértelműen sikeres, s a mai napig akadályozza a saját női nézőpont és tulajdonságrendszer kibontakozását. Néhány liberalizált elképzelés, ami hátráltatta a nők valódi érdekérvényesítését:⁴

Egyidejűleg a magánéleti- és a közéleti feladatok könnyedén teljesíthetők.

Az érvényesülés érdekében a férfias viselkedésmód átvétele szükséges.

A modern nőknek, anyáknak választaniuk kell család vagy munkahely kérdésében.

A nemek sztereotip szerepvállalásai nem egyenlő értékűek.

A nők az új hullám hatására eredeti sztereotip nemi feladataik mellett addig férfiasnak tartott területeken is teljesítettek (döntéshelyzetek, képzés, karrier), de a nemi hierarchiában maradtak a második helyen, ami dominancia- és validitás-deficitet jelentett számukra. Mivel szakmai területeken és az érdekképviselésben jóval gyakorlatlanabbak voltak a férfiaknál, presztízsük továbbra is alacsonyabb maradt, fejlődésük lelassult.

A szélsőséges gender ideológia

Holott a feminizmus alaptételei önmagában nem tartalmaztak negatív hozzáállást, a *radikális feministák* eszméi közé tartozott a férfifyűlölet, a polgárpukkasztás, az egyházellenesség, amivel megint csak háttérbe szorították a valódi elképzelést: a női érdekképviselés megerősítését. A feminizmus, az oldalhajtasok miatt mint tudományág is leértékelődött, amelyet tetézt, hogy az 1980-90-es években a radikális szárny szövetséget kötött az erősen újrafogalmazott gender-elmélettel.

⁴ Janne Haaland Matlary: A felvirágzás kora. CRS, 2002

A *gender* kifejezés a nyugati, liberális kultúrkörben született, és már a kezdetkor zavarokat okozott, mert keveredett az angol *sex* (neme: férfi vagy nő) kérdéssel. A magyar fordítás sem volt képes megnyugtatóan visszaadni a jelentését: *társadalmi nemi szerep* szóösszetétel (*gender roles*), ami viszont mégis pontosabb volt, s egyértelműen társadalomtudományi, és nem biológiai kategóriát jelölt.

A biológiai nem relativizálása vagy tetszőleges megválasztása (és a több tucatnyi nemi identitás létrehozása) kifejezetten a *gender*-ideológia sajátja lett.⁵ A posztfeminista terjesztés hatására a kétezres évekre szélsőséges eszmévé alakult, és bevonult a hétköznapi nyelvhasználatba. Jelentése immár a szabadon választható, vagy akár tetszőlegesen váltogatható nemi identitás szinonimájává vált.

A médiában a női tudományokat kevésbé ismerő médiaszereplők egyszerűen a feminizmussal azonosították az irányzatot, és nem mulasztanak el rendszeresen hírt adni az ún. *genderista* túlkapásokról. (Ilyenek például nemileg semleges illemhelyek létrehozása, a várandós asszonyokat ne kismamáknak, hanem várandós *embereknek* nevezzék; a 9-12 éves gyermekek önállóan határozzanak nemi hovatartozásukról; apa-anyá, nő-férfi nemi különbözőségek kerülése a nyelvben; valamint a született nemiség és a fizikai képességek negligálásának csúcsa a NOB 2016-os döntése, amely szerint átoperált férfisportolók is indulhatnak a női versenyzők között.)⁶

Holott a társadalomkutatók elenyésző része, és néhány aktivista csoport kivételével a nők és a férfiak nagyobb része nem hajlandó elfogadni a biológiai nem szabadon választhatósága elméletét. A feminizmussal összerosott *gender*-örület újfent háttérbe szorította az eredeti női esélyegyenlőség iránti igények megfogalmazását.⁷

De mit jelent valójában a társadalmi nemi szerep?

A liberalizált *gender* eszme terjesztői rövid idő alatt a szabad identitásválasztást is belekeverték 'tanaikba'. Először is már nem társadalmi nemi szerepekről (*gender roles*), hanem társadalmi nemről (*sex*) beszéltek, amely szerint egy embernek a biológiai neme nem kell, hogy megegyezzen az identitásával. Vagyis például egy született férfi szabadon megválaszthatja, hogy a férfi vagy női identitást veszi fel, vagy bármit (például e kettő tetszés szerinti keverékét), amit kitalál magának. Ez viszont egészen mást jelent, mint az, hogy a feladatok teljesítésekor valaki sztereotipikusan férfias vagy nőies *szerepkört* vállal.

⁵ A nemiidentitás-meghatározások száma folyamatosan nő (napjainkban 50-70 közé tehető a publikált kategóriák száma). Takács Boglárka, 2013. július 2.: <https://www.nyest.hu/hirek/on-binaris-nemu>;

Transvanilla, 2018. január 7.: <http://transvanilla.hu/genderqueer/genderqueer-identitasok>;

Tomka Ferenc, 2017 copyright: <http://tomkaferenc.hu/alapkerdesek/hazassag-szelem-szexualitas-tudomanyos-szemmel/a-szexualis-forradalomtol-a-gender-forradalomig/> - A letöltések ideje: 2017. szeptember 20.

⁶ Vö.: Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő diszkrimináció leküzdését célzó intézkedésekről szóló CM/REC (2010) 5. számú ajánlásának magyarországi végrehajtásáról. Sport 13.3./Ajánlás: „Tegyenek intézkedéseket annak érdekében, hogy a transznemű és intersexuális személyek választott nemük szerint vehessenek részt a sportban.” <https://konyvtar.aek.hu/cgi-bin/egyszeru4.exe?a1=0&a2=0&a3=1&a4=10&a5=M&a6=T32009>

⁷ Ld. pl. Gabriele Kuby, Janne Haaland Matlary

A társadalmi nemi szerep fogalmán eredetileg „*a nők és a férfiak közötti pszichológiai, társadalmi és kulturális eltérések*” értendők, amelyek valamely társadalmi 'doxa' (vélekedés) eredményeként jelennek meg.⁸ A nemi sztereotípiák szerint a nők feladata a házimunka, a gondoskodás, az otthonteremtés; a férfiaké az alkotás, pénzkeresés, fizikai munka; valamint a férfiak többnyire a kreatív közszférában, a nők pedig a gondoskodói háttérszférában tevékenykednek (aktív kontra passzív).

Kétségtelen, hogy a társadalmi nemi sztereotípiák a gazdasági és társadalmi fejlődéssel együtt változtak. A tanult, önálló nők a közéletbe léptek, és döntéshozói. illetve a férfiakkal egyenértékű családfenntartói szerepbe kerültek. A teljesítéshez 'férfias' viselkedés- és gondolkodásmódot kellett átvenniük. Az ilyen értelemben vett sztereotípiák szükségképpen megváltoztak vagy eltűntek.

A társadalmi nemi szerepek (és nem a biológiai nem!), tehát választhatóvá váltak, rendszerint aszerint, hogy milyen feladatot kell ellátni. Például egy családban, ha éppen úgy alakul, vagy a szülők abban állapotodnak meg, az apa gondoskodik otthon a gyerekekről, és az anya intéz közéleti feladatokat, ami nem azt jelenti, hogy az identitásuk, és főképpen a biológiai nemük megváltozna.⁹

Illiberális gender

Napjainkban a társadalomtudományi koncepciók jelentős része sok esetben politikai erőnek vagy érderendszernek a kiszolgálásához kötődik. Gyanítható, hogy ekképpen épült be a gender-ideológia is a balliberális érdekképviselőbe, és megosztotta a politikai színteret (liberális: genderista; konzervatív: anti-genderista); ezért keresztény-konzervatív értékeket valló ember – noha egyetértene a női érdekképviselővel – nem lehet feminista, és nem érthet egyet a feminizmus egyetlen pontjával sem.

Az illiberális gender (roles), vagyis a biológiai nemet nem relativizáló és a nemi identitást nem liberalizáló társadalmi nemi szerep fogalma visszatérést jelenthet az eredeti koncepcióhoz, illetve túlhaladhatja azt abban az értelemben, hogy leszögezi: nem létezik társadalmi nem, csak született, biológiai nem, és a társadalmi nemi szerepek megválasztása nem biológiai, hanem mentális esemény.

Interdiszciplináris, társadalomfilozófiai kérdés, hogy a gender ideológia a liberalizmus természetének köszönhetően önmagát is pusztító állomás-e a társadalomtudományban, vagy a társadalmi nemi szerepvállalás elmélete visszakanyarodik mértéktartó gyökereihez. Alternatíva lehet, hogy a szélsőséges eszmét felváltja egy új irányzat, az intermentalitás.¹⁰

⁸ Ld. Anthony Giddens: Szociológia. Osiris, 1995

⁹ Horváth Júlia Borbála: Relativizált nemi micsodák. Metszetek, vol. 8 (2019). No. 3

¹⁰ Az intermentalitás: A társadalmi nemi szerepek átvétele – a biológiai nem megtartása mellett – új mentalitásformákat hozott létre, amelyek önmagukban lehetnek *férfiasak* és/vagy *nőiesek* is. Az egyénben a feladatok elvégzése érdekében keverednek a viselkedés- és gondolkodásformák, miáltal körülírható a köztes- vagy intermentalitás fogalma. Horváth Júlia Borbála: Lánylegény (2015)

Hét perc alatt végeztünk

A párkeresési kultúra kulturátlansága

(esetleírások nők szempontjából)

Dr. Horváth Júlia Borbála
horvathjuliaborbala@gmail.com

Bevezetés

Az ismerkedés, pártalálás örökzöld témája minden időben élénken foglalkoztatja az embereket, akik tapasztalataikat szívesen megosztják egymással. A sikertörténetek mellett jelentős mértékben panasz is elhangzik, amikor valamelyik fél a próbálkozásai alkalmával nem azt kapta, amit szeretett volna, vagy nem megfelelően viszonyultak személyéhez.

A tapasztalatcserét követően biztos hódítási megoldás, bevált forgatókönyv azonban nem születik, legfőljebb tág határok között megfogalmazott tanács, amelyet az érdeklődők egyéni módon értelmeznek.

A téma a kutatókat is időről időre megtalálja; számos kötet, tanulmány ad hírt a társkeresés mibenlétéről és a hozzá kapcsolódó viselkedési ethoszokról. Érdeklődés a nem szorosan kapcsolódó területekről is érkezik: gazdaság, pénzvilág, kereskedelem, kultúra szféráiból, s több vezető cég honlapján társadalomtudományos fejtegetések, egyben trendi javaslatok olvashatók, amelyekkel a vállalkozás látogatókat és jövőbeni vásárlókat próbál magához vonzani.

A pártalálás ilyenformán funkcionális iparaggá vált, miközben mindenki ismerkedik, ahogy bír. Kérdés, hogy a rengeteg külső befolyás és a negatív élmények közepette az érintettek, férfiak és nők figyelme mennyiben képes megmaradni az alaptörekvés mellett: igaz módon, igazi társra lelteni.

E tanulmány célkitűzése, hogy pillanatképet fessen az ismerkedési, illetve a párkeresési kultúra fejletlenségéről, és a tartós kapcsolat, a majdani házasságkötés kialakításának nehézségeiről, valamint felhívja a figyelmet a nők e téren tapasztalható kiszolgáltatott helyzetére.

Az alábbi történetek, vélemények hagyományos élet-találkozások, valamint internetes társkeresés útján létrejött ismerkedések és tanulságaik leírása. A párkeresés problematikájának e szelete példákon keresztül jeleníti meg a kapcsolatra vágyó felek elképzeléseit, viselkedését, s közli az általuk levont következtetéseket. Az adatok összehasonlíthatók korábbi kutatási anyagok eredményeivel, amelyből kitűnik, változott-e és milyen irányban a párkapcsolati kultúra a 30-49 éves korosztály tagjai között.

Az elemzés a Családtudományi Szövetség folyamatban lévő, azonos témájú kutatási részeredményeiből, ill. korábban lefolytatott vizsgálatok összevetéséből áll. Az adatgyűjtés keresztmetszeti vizsgálat részeként történt, s mint olyan nem reprezentatív. A teljes anyag feldolgozása monográfia keretében lesz olvasható.

Feltételezések

Magyarországon a huszonévesek és a fiatal felnőttek körében az intim vagy „látogató” párkapcsolat a legelterjedtebb; minden harmadik fiatal ilyenben él. Amellett szintén közel egyharmadot tesz ki a partnerkapcsolatban nem élők csoportja (Tárkányi, 2014).

De vezet-e a könnyed együttlétekből út a tartós kapcsolat vagy házasság kialakulásához? A jegyességet, családalapítást megelőző időszak többnyire esetleges, ritkább esetben célzott ismerkedésekkel telik. Napjainkban leginkább közösségi oldalakon vagy specializált internetes társskereső felületeken keresztül lépnek kapcsolatba egymással az emberek. A szimpátia kialakítása is egyfajta versenyfutás, mert a regisztrált felhasználók minősíthetik egymást (csillag, 'like' /lájk/, szöveg), miáltal emelkedik/csökken az árszó.

A párkeresés eredményessége szintén nyomon követhető. Mindkét ismerkedési fajtánál a vonatkozó fórumok hemzsegnek a panaszos vagy pórul járt próbálkozók panaszaitól, akik számára a pártaláló kísérletek sok esetben durva, bántó, vagy leminősítő stílusban értek véget. (McKenna, 2002).

Például: ha a találkozáskor egyik fél nem azt kapta, amit a levelezésben előre jeleztek számára – külalak, kor, státus, stílus, elképzelések tekintetében; ha az igények nagyobbak mutatkoztak, mint amennyit az illető adni kívánt; ha nem cél az elköteleződés; ha az ismerkedni vágyó férfiak többsége csekély hajlandóságot mutat hosszú távú kapcsolat kialakítására (Bogaert és Sadava, 2002)

Természetesen továbbra sem elhanyagolható az ismerkedés hagyományos vagy spontán kialakuló formája sem (véletlen találkozás, bemutatás, stb.), amelynek kapcsolat kialakítására és megtartására irányuló sokszor negatív konzekvenciái – mint látni fogjuk –, alig különböznek az online-tapasztalatoktól.

Hipotézis 1: A párkeresési kultúra kulturálatlansága rontja a hosszútávra szóló ismerkedés, pártalálás esélyét, és a kapcsolatok könnyebb felbontási hajlandóságához, illetve promiskuitáshoz, válásokhoz vezet.

Hipotézis 2: A párkeresési kulturálatlanság sekélyességét a felelőtlen, szabados gondolkodásmód, az individualizmus előretörése, valamint a nemi egyenlőség helytelen értelmezése okozza.

Hipotézis 3: a 2008-as vizsgálat eredményeihez képest, a 2016-2018-asok az ismerkedési technikák bővülését és eredményességük javuló tendenciáit mutatják – összességében pedig azt, hogy a párkeresési kultúra milyen irányban fejlődött vagy maradt el a korábbiakhoz képest.

Összehasonlító források

Forrás 1.

A Családtudományi Szövetség egyik tagszervezete 2009-ben végzett országos, reprezentatív szociológiai felmérést (1493 fős minta), amely 15-61 évesek körében vizsgálta a párkapcsolatok alakulását és az arra ható tényezőket. A kutatás célja volt feltárni a párkeresési szokások és az ahhoz kapcsolódó stabilitás meglétét vagy annak hiányát. Az eredmények alapján átfogó, részletes, tényfeltáró leírás készült a magyarországi párkapcsolati helyzetről.

Külön elemzés tárgyát képezte az élettársi kapcsolatok tartósságának kérdése, a szülők élettársi kapcsolatban élésének hatása gyermekeik attitűdjére, valamint az élettársi kapcsolatban élés összefüggése a válás gyakoriságával. (Tárkányi, 2014)

Forrás 2.

Egy 2004 és 2006 között végzett kulturális antropológiai terepmunka 30-45 éves városi nők élettörténeteit gyűjtötte össze (kb. 200 főét). Az életút-kutatás keretében célzott kérdések szerepeltek, amelyek által megismerhetővé vált a női élet- és gondolkodásmód.

A kutatás tartalmazott a társadalmi elvárásokra és a nemi sztereotípiákra vonatkozó kérdéseket is (pl. ismerkedési szokások, elköteleződési hajlam, illik/nem illik nemi sztereotípiák), amelyek a férfias és nőies mintakövetési szokásokból kiindulva az újonnan kialakult társadalmi nemi szerepek összehasonlítását is érintették (Horváth, 2008; 2015).

Forrás 3.

2016 és 2018 között zajlott esetek gyűjtése internetes társskereső oldalakon, fórumokon, és magasan látogatott közösségi felületeken – például Facebook, Pesten hallottam, Randivonal, Elit társskereső – aktívan jelenlévő nők és férfiak önként közreadott esetleírásaiból.

A kapcsolódó tesztek és életútinterjúk felvétele Geertz (klasszikus, illetve sűrű leírás), valamint Marcus (többterepű, nyomkövető antropológia) módszerének alkalmazásával, konceptualizált válaszadói kör megszólításával történt. (Geertz, 1994; Marcus 1995)

A megkérdezettek önleírásokban nyilatkoztak partnerszelekciós preferenciáikról, egyben értékelték az általuk kiválasztott jelölteket (Vörös, Frida, 2004).

A témaajánlások a nyelvi jegyek és a nemi sztereotípiák követésére vagy éppen az attól eltávolodás érzékelésére is irányultak, ami által azonosíthatóvá válhattak a nemek mentalitásváltozására utaló jelek (pl. női és férfi szerepkörök felcserélődése) (Horváth, 2013).

Háttér

Az utóbbi években számos olyan elemzés látott napvilágot, amely több oldalról közelített a társskereső problematikájához.¹ Egy 2019. júliusában közreadott átfogó történeti vizsgálat alátámasztotta a kiindulópontokat, s meglepő eredmények olvashatók benne az 1940-től 2017-ig terjedő időszakban tapasztalt párválasztási szokásokról (Rosenfeld és mások, 2019).

Aszerint az internetes párkeresési hajlandóság a kétezres évekig nem volt jelentős, utána viszont dinamikus növekedés indult. 2005 és 2009 között az online felületek e célú használata stagnált, és az előrejelzések a személyes ismeretségek előnyeit taglalva azt jósolták, hogy a 'site-ismerkedések' sohasem lesznek annyira népszerűek, mint az élő közegben történő találkozások. Ezzel szemben 2013-ban az együtt élő párok közül nagyobb arányban mondták azt, mint pár évvel korábban, hogy a megkérdezett valamelyik online-felületen ismerkedett meg

---

1 BCE (Budapest_2009): Párválasztás az interneten; TOP50 (2015): A párkereső oldalak látogatottsága. <http://ite.hu/top30-tarskereso-oldalak-parkereso-oldalak-latogatottsaga/>;

Essex Egyetem-Bécsi Egyetem: The Strength of Absent Ties: Social Integration via Online Dating Philipp Hergovich and Josu'e Ortega*† First version: September 29, 2017. Revised: September 17, 2018. <https://arxiv.org/pdf/1709.10478.pdf>; ELTE randi-app kutatás (2019); Tyro Partners (NY 2019) https://gallery.mailchimp.com/2506bda6ca9a8b7ce8b3c54b4/files/1a8cc94c-6198-4f3d-b27d-8a6060ed6c5d/Tyro_Dating_Market_Thesis_Final_For_Twitter_Pub_v2.pdf;

Mobil-applikációs alkalmazások: Tinder, Facebook, Snapchat

https://www.vice.com/en_us/article/paan77/a-new-feature-on-facebook-messenger-looks-an-awful-lot-like-tinder) stb.

partnerével, mint baráti, ismerősi kör révén. Az online kapcsolatkezdeményezési lehetőség előtérbe helyeződése azóta is gyors ütemben növekszik.

Társskereső felületen ismerkedni látszólag egyszerű feladat, hiszen a partnerek adatai, irányultságai, motivációi azonnal rendelkezésre állnak, és az elképzeléssel sincs baj, hiszen mindketten ugyanazt akarják: párra lelni. A kérdés: milyen céllal? Sokan előnyként, mások hátrányként említik, hogy az udvarlási fázis ezáltal jelentősen szűkül, vagy teljesen elmarad. Kevesebb a titok és az izgalom, viszont az ún. *fölösleges köröket* jobban meg lehet úszni.

Gyakran felmerül a személyes információk valóságának kérdése. A félrevezetődés mindössze kockázati tényezőnek számít (benne van a pakliban), amit a felek csak azért vállalnak, hogy létrejöjjön a személyes találkozó. A leleplezést soha nem követi büntetés, legfőljbbe abbamarad az ismerkedés. Mindezek ellenére adatok utalnak arra, hogy az ily módon kialakított hosszú távú kapcsolatok tartósabbnak mutatkoznak a spontán találkozásoknál, aminek oka lehet az adott esetben alaposabb és hosszabb megismerés, valamint a nagyobb merítésből választás lehetősége (McKenna, 2002).

Szexualitás, kötődés

Az ismerkedés eredeti irányultsága a tartós párkapcsolat kialakítása lenne, amely a gépesített társskeresésben háttérbe szorul. A kölcsönös szimpátia meglétének kérdésén túl a félreértések legtöbbször a kapcsolatteremtés célja körül alakulnak ki. Az *elkerülő* kötődési hajlandóságú fél szélsőséges szocio-orientációt mutat, és rövidtávú kapcsolatra és érzelmileg alacsony motivációjú, kizárólag a szexuális aktusra irányuló viszony kialakítására törekszik. Körükben magasabb a hajlandóság a későbbi, tartós kapcsolatban, házasságban elkövetett hűtlenségre is.

A *biztonságos* kötődésű személyek éppen annak ellenkezőjét akarják, és csalódottak, sértettek lesznek, amikor kiderül, hogy mindössze futó kalandról lehet szó. Ugyanakkor, mivel nem félnek interakcióba lépni másokkal és nem tartanak az elköteleződéstől, önképük stabil marad, s képesek túltenni magukat a csalódáson, s akár új lehetőség irányába fordulni.

A laza, partnerváltogató viszonyt keresők viszont éppen a magasabb elkerülési szint fenntartása miatt szoronganak. A több kísérlet miatt szexuális elégedettségük alacsony, amiből alacsony párkapcsolati elégedettség következik. A szorongás depresszív hatású lehet, és az önbecsülés tartós leértékeléséhez is vezethet, amelyet léhasággal, megbízhatatlansággal lepleznek a másik fél előtt (De Wall, Knee, Cornweel in: Wallace, 2002).

A kezdeti „kóstolgatást” követően, az első személyes találkozótól általában tartanak a felek, s noha félnek a csalódástól, mégis könnyen létrejövő, sokszor ismételhető lehetőséget látnak benne. Kockázata, hogyha a virtuális ismerkedés alatt valamelyikük eltérő képet festett magáról, mint a valóság, akkor a tapasztalható hiányokat élőben nehezen tudja megmagyarázni. Ugyanígy a leendő partnerről alkotott idealizált elképzelés is veszélyes lehet; de ez utóbbi a spontán találkozások alatt is előfordulhat.

Esély közös élet kialakítására

Az 1960-as évekbeli szexuális forradalom elterjesztette és aránytalan mértékben fölértékelte a szabad szerelem eszméjét. Amellett proponálta ugyan a szexuális nemi egyenrangúságot, de féktelensége miatt legalább annyit ártott, mert a szabadossággal éppen a nők instrumentalizálását (pl. pornográfia; promiszkuitás), és a férfiak felelőtlenségét („legfőljbbe abortusz”) erősítette (Nagl-Docekal, 2006).

Elterjedt a nem-házassodás és a gyakori partnerváltás divatja. A közös problémamegoldás, belátás, türelem, szeretet helyett a könnyű válás lehetősége leértékelt a házasságkötéskor kimondott „igen” jelentőségét.

Ötven évvel a hippikorszak után, 2009-ben Magyarországon a 18-29 éves népesség 30%-a nem élt párkapcsolatban, 56%-a párkapcsolatban élt, de nem élt házasságban, 14%-a pedig házasságban élt. Az 56% párkapcsolatban élő 45%-a élettársi kapcsolatot vagy intim párkapcsolatot tartott fenn. A bizonytalan jellegű kapcsolatok aránya még a harmincasok között is 25% volt.

Jóval nagyobb volt az elváltak (első házasság) aránya azok körében, akiknek a leendő házastárson kívül legalább két nemi partnere volt az első házasságkötése előtt, mint akiknél csak egy ilyen partner volt, vagy egy sem). Előbbiek esetében (több partnerűek) 29% volt az elváltak aránya, szemben a többiekénél jellemző 21-23%-kal. Ezen utóbbi csoporthoz kapcsolhatók azok, akik szintén egy-partneresek, de a házasságkötés előtti nemi életüket is a leendő párjukkal éltek. (Volt nemi kapcsolata a házastársával, de rajta kívül mással nem) (Tárkányi, 2015).

Újnőkorszak, esettanulmányok

Az alábbiakban idézetek következnek az összehasonlításhoz használandó másik vizsgálati anyagból (Horváth, 2008). Abban 30 és 45 év közötti, felsőfokú végzettségű, egyedülálló, vagy gyermekét egyedül nevelő, városban élő nők adtak válaszokat, illetve életút-interjú alkalmával meséltek viszonyulásukról a nemi szerepekhez, vélekedtek a társadalomban elfoglalt helyükről, lehetőségeikről, önképükről, és beszéltek elképzeléseikről a másik nemmel kapcsolatban. A témakörök megoszlása: *munka, társadalmi tevékenységek, párválasztás, család, szabadidő*.

A vizsgálat során felvett tesztekben a válaszadók nyitott kérdéssorra reagáltak és szabadon kifejtették gondolataikat. A kérdések a gyerekkortól kezdve a felnőttkorig terjedő főbb életútállomásokra tértek ki; első helyen a bemutatkozás és az alapcélok felvázolása szerepelt, azután a tanulással, a munkával és a munkahellyel kapcsolatos terület, végül a párkapcsolat-család témaköre. A *tartalmi* elemzés a válaszadók élethelyzeteiben előforduló, sztereotíp nemi szkriptekre, és azok változására fókuszált, valamint kitért a nyelvvel és a nyelvhasználattal összefüggő jellemzőkre (Hochschild, 2012). Területek: gyermekkor, munka, család, párkapcsolat, karrier.

Esetek (2006-2008)

Az életvilágban, közéletben megedződött nők párkapcsolataikban sokszor sikertelennek vallják magukat. Szellemi kapacitásukat a munkában élik ki, szabadidejüket többnyire baráti körben töltik, és egy kellemes összejövetel után visszatérnek ritkuló, új problémákat felvető kapcsolataikba vagy egyszemélyesen is prosperáló háztartásukba. Néhányan kísérletet tesznek megfelelni az elvárásoknak és visszatérnek a nemi sztereotípiákhoz. Többségük viszont különböző fórumokon új alapokra helyezett ismeretséget, adott esetben tartós párkapcsolatot kötne. A kitöltött tesztekben és az interjúkban a nők meséltek ez irányú próbálkozásairól, miáltal a történeteken túl felfedték személyiségük rejtett darabját is.

Limoncino, 32 éves hajadon, közgazdász, gyógyszerész

„Kipróbáltam az internetes társkeresőt, de hát elég egyforma fazonokat találtam ott. Tíz hónap alatt kilencet elfogyasztottam közülük. Egyik sem tetszett igazán. Hogy majd

megszeretem, megtetszik – olyan nincs! Egyébként sem hiszek a férfi-nő barátságban, előbb-utóbb valamelyiknek eszébe jut, hogy többet kellene. Éppen szólhatnék valamelyik éppen aktuális próbálkozásomnak, hogy jöjjön velem, de á, nem, csak feszültség lenne belőle, mert normálisan neki kéne engem vinnie.”

Pepita, 36 éves termékmenedzser, elvált, egyedülálló

„Néha úgy érzem, hogy más vagyok, mint a többi nő. Az átlagnál erősebb az intellektuális oldalam, viszont az átlagnál kevésbé vagyok házias... A sikereimet fenntartásokkal fogadják a férfiak. Sokszor okosabb, műveltebb, ügyesebb vagyok náluk, és ők kitérnek, ha rájönnek, hogy túlnőhetek rajtuk. A segítőkészség, biztonság, befogadás női tulajdonságok, ezzel szemben az önállóság és nyitottságban vagyok erős. Azt gondolom, a nőies tulajdonságokat is erősíteni kéne magamban, különben nagy baj lesz!”

Cynderella, 33 éves ügyfélszolgálati ellenőr, elvált, két gyermek édesanyja

„Nálunk otthon édesanyám konkrétan nem nevelt semmilyen szerepre. Apám volt a domináns, ezt elfogadtam, anyám pedig tiszteletben tartotta. Én egyenrangú partnerekkel (apa-anya) képzelem a saját családomat. Nem lesz könnyű, mert a mai nő önállóságra képes, határozott elképzelésekkel rendelkező, a férfiakkal önmagát egyenrangúnak tekintő, aki el is várja, hogy egyenrangúként kezeljék. A férfiakkal eleinte jó a viszony, de később tartani kezdenek tőlem. A barátnőimnek is ugyanez a problémája.”

Pántlika, 41 éves vállalatigazgató, elvált, látogatókapcsolatban él

„Nekem klasszikus értelemben vett családra lenne szükségem, de valahogy soha nem kerülök ilyen helyzetbe. A munkahelyemen férfi-teljesítményt és határozott fellépést várnak tőlem a beosztottjaim. Otthon meg gügyögést és gyámolítást vár tőlem a partnerem, és hogy kimossam a gatyáit. Eddig azért nem lett gyerekem, mert nem találtam megfelelő apukát. És ha belegondolok, hogy a gyerek mellett őt, a családfőt is rendszeresen „tisztába kell tennem”, már nem is annyira vágyom rá.”

Countrygirl, 31 éves operátor, hajadon, kisfiát egyedül neveli

„A mai elnőiesedett pasik nem érzik eléggé férfinak magukat egyes nők mellett. Az biztos, hogy amíg én is szexi cuccokban jártam, és még gondolataim is voltak mellé, féltek tőlem a férfiak. Ezért most nem tudom, melyiket ne hangsúlyozzam. Talán a nőiességet, ami egyébként nagyon kényelmetlen, és ma már megnézem, kinek a kedvéért veszek fel magas sarkút!”

Milyen férfira vágnak a nők?

Zsuzska, 44 éves középvezető

„Eredeti elképzelés, 20 évesen: jóképű, elbűvölő, anyagilag stabil, szakmájában sikeres, figyelmes hallgatóság, szellemes, jó kondíciójú, stílusosan öltözik, értékeli a minőségi dolgokat, tele van kellemes meglepetéssel, fantáziadús, romantikus szerető.

(Többször) átdolgozott változat 40 évesen: nem túl csúnya (kopasz fej rendben), van állandó munkája, időnként étterembe visz, nem indul el, mielőtt kiszállnék a kocsiból, figyel, miközben beszélek hozzá, hétvégén általában megborotválik, elég jó karban van ahhoz, hogy segítsen átrendezni a bútorokat, olyan inget visel, amiből nem lóg ki a hasa, nem felejt el lehajtani a WC ülőkét.”

Következtetések (2006-2008)

A magánéleti problémakör taglalása szinte minden válaszadónál alapos kifejtést eredményezett. Legtöbbször klasszikus értékrendű családból érkeztek, ahol a sztereotípiának

megfelelően, a férfi volt a családfő. A válaszadó nők kifejtették, hogy többnyire a neveltetésük révén helyezkednek az alárendeltebb fél szerepébe, s e megkülönböztetést maguk is a világrend természetes részének tekintik. Szinte kivétel nélkül megjegyezték, hogy egyenrangú partnerkapcsolatot szeretnének, amiről az egyik válaszadó így vélekedett: *nem lesz könnyű, mert a mai nő önállóságra képes, határozott elképzelésekkel*. Az interjúk visszatérő mondata volt, hogy: *nekem klasszikus értelemben vett családra lenne szükségem*, mely kijelentést rendszeresen követte az új sztereotípiá: *eddig azért nem lett gyerekem, mert nem találtam megfelelő apukát*.

A megfelelő partner megtalálása minden körülmények között fontos szempont volt. Visszatérő, állandósult kifejezés a *látogatókapcsolat*, ahogyan a válaszadók a *nem-együtt-élős* viszonyukat nevezték. A megkérdezettek helyzetüket, problémáikat kiemelkedő lényeglátással magyarázták. Az elvárandó tulajdonságokat jelző kollokációk a tradicionális férfitulajdonságok közül kerültek ki (*erős intellektuális oldal, önállóságra képes, határozott elképzelések, férfi-szaktekintély, stb.*).

A pártalálás nehézségeit igen plastikusan írták le, kitérve a körülményekre, s a partner elképzeléseinek elemzésére: *ha képtelen morálisan is felnőni a feladathoz, és állandóan kibújik a családalapítás alól, akkor nem az én emberem*. Többen önmagukat is kritizálták (olykor ironikusan), és képzettségüket, valamint a megváltozott mentalitásukat hozták akadályként, amely nem vágott egybe a férfitpartner sztereotipikus nőképével.

Esetek (2016-2018)

Tényként kezelendő, hogy a korábbi kutatási időszakhoz képest az Internet-használat szervesen beépült a fiatalok és az idősebbek hétköznapi rutinjába. Bár az online társtalálás ma még mindig kissé szégyellnivaló megoldásnak számít, mára olyan lehetőséggé vált, mint bármely hétköznapi beszélgetés révén kötött spontán ismeretség. A kapcsolat kiépítésének koreográfiája azonban másképp zajlik, mint a személyes alkalmak esetében. Az alábbiakban idézett szövegek a fentieknel kb. tíz évvel később íródtak. A célcsoport maradt (30-45 éves, városi nők), akik társkeresőkben vagy spontán lehetőségek alkalmával próbáltak társra lelni. (Az összeállítás nem teljes, a következő kutatási fázisban tesztekkel és életútinterjúkkal kiegészül.)

34 kísérlet, 28 éves egyetemi hallgató

„Azt tapasztaltam – női oldalról –, hogy a férfiak egy része nincsen tisztában sem magával, sem azzal mit szeretne. Általános probléma a testmagasság, életkor, alkalmanként az iskolázottság téves beállítása, miközben teljes meggyőződéssel próbál szó szerint lenyomni. Irreális elvárások. Sok férfi keres babaarcú királylányt. Természetesen legyen szexis és bizonyítsak is! És rendelkezzen számára megfelelő anyagi és társ kapcsolati előélettel. És még sorolhatnám.”

Korvinka, 34 éves óvónő, két gyermek édesanyja

„Még mindig ott tartunk, hogy ha egy nő nem kellőképpen simulékony (vagyis nem dicséri eléggé a férfit, nem csüng minden szaván, nem kéri és tartja be tanácsait), akkor magára vethet. Egyszer például bemutattak valakinek (egy mogorva férfinak), és nem mosolyogtam rá elég szélesen, mire azt mondta: hű, de szigorú a kislány! És már minősítve is lettem! Hogy nem vagyok elég nőies. A másik véglet, hogy ha nekem nem tetszik valaki, és elég volt az

ismerkedésből, aminek hangot adok, akkor simán egy beképzelt, bunkó liba vagyok – és akkor sem mosolygok.”

She, 29 éves termékmenedzser

„Annyi hűséges, őszinte, becsületes, kedves és humoros férfit egy rakáson, mint amennyi a társkereső oldalakon található, még soha nem láttam! Ugyanis az ismerkedés netes formáját választó erősebbik nemnek a nagy része ilyen és hasonló jellemvonásokat sorakoztat fel a bemutatkozó lapján. Ennyi csodálatos, lenyűgöző pasas flangál a világban? És nem találunk egy nőt sem, aki ezeket a fantasztikus tulajdonságokat értékelné? Ha ez igaz, akkor hurrá, van még esélye a szingli nőknek normális partnert találni! Vagy mégsem?”

Lujzi, 31 éves grafikus

„A legrosszabbak a kullancs-típusúak. Miután finoman közlöm, hogy mást gondoltam, másképp szeretném, továbbra is jelentkezik. Ontja a leveleket, rosszabb esetben telefonálgat, azután átmegy agresszívbe és sérteget. Olyankor hívom segítségül a fiú barátaimat vagy apámat.”

Rondella, 43 éves ingatlanközvetítő

„Többször előfordult, hogy aki aktív, sportos figurának írta le magát, arról előben kiderült, hogy igazából csak 'sport-közeli' személy: a meccsen sörivás közben, hatalmas hassal. Egyik barátnőm véletlenül felvette vele a kapcsolatot, és a pasas neki ecsetelte, hogy csak a max. 55 kilós, szép arcú, légies nőkkkel áll szóba. Így hát én ki is maradtam volna (70 kg vagyok).”

Iza, 33 éves szabadúszó

„Azt utálom a legjobban, amikor először randizunk, és két percen belül kiderül, hogy mindössze az ágyig vezetne a közös utunk. Olyankor hiábavalónak érzem a több hetes levelezést, a szépséges kerek mondatokat. Nevetségesnek érzem magam, hogy már megint azt hittem, hogy most jött el a herceg. És akkor a diplomásnak mondott herceg azt mondja: dögös vagy, anya, mindjárt megmászlak!”

Milyen férfira vágnak a nők?

Martina, 40 éves HR-munkatárs

„Alkalmas legyen egyenrangú párkapcsolatra, legyen megfelelő, önálló egzisztenciája, ne hivatkozzon állandóan az előző feleségére, gyerekeire, ismerje el a nő értékeit, ápolts legyen, csinos legyen, férfias legyen, ne akarjon konyhatündért faragni belőlem, képes legyen belátni a hibáit, ne legyen agresszív (szóban sem), férfiként tudjak tekinteni rá, biztonságban érezzem magam mellette, egyezzenek az igényeink, tudjunk együtt gondolkodni, beszélgetni. Jó szerető, de akarjon tőlem gyereket is.”

Következtetések (2016-2018)

A magánéleti problémakör fontossága ugyanolyan súllyal szerepelt, mint a korábbi szövegekben. A megfogalmazás ezúttal is korrekt, olykor ironikus hangnemben történt, több helyen kiemelve a tradicionális nemi sztereotípiákat (pl. *nőies nő, férfias férfi, biztonságra találni egy férfi mellett, legyen hűséges társ, legyen erős, legyen képzett, ne hazudjon stb.*)

Mivel ezúttal nem életútinterjúk elemzése történt, a nyilatkozók családi háttere mindössze néhány utalás kapcsán ismerhető: *a szüleim hagyománykövető szellemben neveltek, apám volt a vezér otthon, a lányomat saját káromból tanulva megtanítanám önvédelemre, több gyereket*

szülnék, ha megbízható férjre találnék, stb. Visszatérő, megerősítő véleménynek látszik az egyenrangúság fontossága a párkapcsolaton belül.

Jó tulajdonságnak számít a férfi-kedvesség, okosság, ápoltság, a humor; feltétel a megfelelő egzisztencia, a jó szex, a kiemelkedő szakképzettség és a hűség. Kizáró tényező az alkoholizmus, az agresszió, a bántalmazás, a hazugság.

A kortárs nők közül többen határozottan említették, hogy kiállnak önmagukért és az elképzeléseik mellett (*pl. engem ne hülyézzen le senki*), s néhányan önkritikusan bevallották, hogy naivnak mutatkoztak, amikor elhitték a partnerjelölt állításait (*nevetségesnek érzem magam, hogy már megint azt hittem, most jött el a herceg*).

A korábbi tapasztalatokhoz képest változás látszik abban, hogy a nők magabiztosabban kinyilvánítják, mit szeretnének, ugyanakkor nem utasítják el teljesen a nemi sztereotípiákat; legfőleg nem olyan mértékben teljesítik, mint korábban (*pl. háztartásvezetés, a partner kiszolgálása, döntési helyzetek önálló megoldása, biztonságosabb anyagi helyzet stb.*).

Több eset elemzése arra utal, hogy zavar mutatkozik a nemi sztereotípiák változása, ill. a régiók megtartása/elvetése között. Például kimondatlan férfias szerepkör meghívni a nőt italra, vacsorára, vagy ajándékot, virágot vinni neki, amit a nő, szintén sztereotipikusan, azonnal vagy majdan viszonzhat (*pl. házimunka, szex vagy egyéb szolgáltatás*).

Manapság az ismerkedési időszak alatt jelentős sztereotípiá-keveredés érzékelhető. A nők önállóbbak, stabilabb egzisztenciával, és sokszor a találkozók alkalmával a felek ki-ki alapon fizetnek, vagy a nő hívja meg a férfit. Cserébe dönthet, óhajt-e folytatást vagy sem. Szexuális téren viszont a régi reflex működik: az elutasítás valószínűleg frigiditást, beképzeltséget, de mindenképpen elégtelen viselkedést takar. A férfiak anyagi helyzetük függvényében a vendéglátást befektetésnek is tekintik, és előfordul, hogy számonkérlik, ha számításaik nem válnak valóra.

34 kísérlet

A kutatás empirikus szakaszának sajátos eseménye volt, amikor egy 38 éves nő átadta korábbi sikertelen pártalálási kísérletei leírt gyűjteményét. A szövegek mindössze az ismerkedés körülményeit és annak végkifejletét tartalmazzák, amelyek sok pontban egybecsengenek a többi válaszadó történeteivel. (A teljes leírat megtalálható a CSTSZ kutatási archívumában.)

Esetek, 28 éves orvostanhallgató

A legtöbb kislány álma, hogy megtalálja az életre szóló, igaz szerelmet. Aztán a legtöbb kislánynak nem sikerül. Valami történik az odavezető úton.

Internet, társskereső rovat. Csinos, sportos nő keres korban, magasságban, érdeklődési körben, stb. hozzá illő nemdohányzó társat. Nem zavar, ha van gyereke, de tudjad, én tervezek sajátot, ami a továbbiakban: alapállás.

Netes levelezés után telefon, randi. Srác: magas, átlagos szövegláda: bankár, elvált. Egész randi alatt a tökéletességét ecsetelte. Mindent megtesz értem, ő nem olyan, mint a többi férfi. Egyik nőismerőse felment hozzá, mire beért a nappaliba a csajszi le volt vetkőzve. Ő természetesen elküldte. És ezt senki nem tette volna meg rajta kívül! És mindenki után lemossa hipóval a WC-t. Utánam is le fogja mosni, ha elmegyek hozzá. Remek. A szexbe bele sem merek gondolni (...)

Helyes, összeszedett srác, jó egzisztenciával. Nekem akkor még főiskola 3 évfolyam, kollégium. Helyes vagyok, helyes vagyok, de még fősulim sincs. B...szus! Ő sem egyetemi

diplomával született. Igen, de neki megvan, az enyém meg még nem biztos. Persze, időtöltésből járok oda (lett diplomám és egzisztenciám is). Nem baj, szeretne velem találkozni, nagyon kedves és tetszem is neki, itt és itt x időpontban. Srác sehol, telefon kikapcsolva.

Rövid levelezés után randi. Legalább magas. Rögtön a lényegre tért: ő a repülőtéren magas beosztású biztonsági ember, és annyira jól csinálja a dolgát, hogy Franciaországba kapott állásajánlatot. Neki most el kell döntenie, hogy a szerelem mellett dönt, vagyis mellettem, vagy menjen ki, mert januárig (addig 6 hét van) nyelvet kell tanulnia nulláról. Szóval most döntsem el, komolyak-e a szándékaim, mert akkor marad. Nem kellett nagyon megnéznem, ahogy láttam, szerintem a reptéren maximum takarítófiú. Mindegy, menjen.

Tök helyes srác volt. Autószerelő, vékony, szálkás, nem szószátyár, de lehetett vele beszélgetni. Egy napon születünk. De valahogy nem igazán tudunk találkozni. Meghívott, majd sorra lemondta a randit, pl. mert a barátja szakított, és most depressziós és vele kell lennie. Lehet, kitartóbbnak kellett volna lennem, de meddig?

Jóképp, jól öltözött, illatos, frissen borotvált. De jó! Végre! El is mondta az igényét: az előző kapcsolatában találtak egy párt, akikkel négyesben szexeltek. Ő olyan partnert keres, hosszú távra, aki ebben részt vesz. Ha ez tőlem idegen, akkor ne is beszéljünk tovább, mert olyan élményeket tapasztalt meg, amiről nem fog lemondani... Remek.

Sose felejttem el. Azt hiszem akkor féltem életemben először. Sajgó, lüktető foggal mentem az orvoshoz. Vártam a villamost. Egyszer csak leszólitott egy fekete srác, illetve egy fekete óriás. Oldalra fordultam és a szemmagasságom az óriás felkarjának első-második harmadának, az un. sebési nyaknak szegeződött. Izmos, kidolgozott, hatalmas test. Vastagabb volt a karja, mint az én combom. Félelmetes volt. Azóta sem láttam ilyet. Nagyon kellett koncentrálnom, ne bámuljam tátott szájjal. Majd erősen tört magyarral elmondta, nigériai és a nagykövetségen dolgozik. Ja, én is. Alig bírtam lerázni, van barátom, hagyjon már békén.

Randi: Magas, az tuti. Nézem, öltözködés, stílus, mint apukám. Hozzá jött még a széles karimájú western kalap. Elmondása szerint állatorvos valahol külföldön. Kapcsolati rendszere jelentős itt Magyarországon (amit onnan nyilván könnyű felépíteni és fenntartani). Örülök. Előállt mindenféle ötlettel, pl. elmehetnék hozzá hosszú hétvégére. Nekem korai erről beszélni, főleg, hogy nem is nagyon tudok leendő társként gondolni rá. Leszámítva az apukás öltözködési stílusát értelmes ember benyomását keltette. Kellemes beszélgetni, ennyi. Elengedtem a történetet, elváltunk. Akkoriban hónapokig helyettesítettem, nagyon ki voltam hajtván, sokat dolgoztam hétvégén, tél volt, betegen is menni kellett. Nem akartam és nem is tudtam ebbe az emberbe energiát, időt fektetni. Ezt mondtam is neki, de csak győzködött, milyen csodálatos vagyok, csak találkozunk. Csúcs az egészben: menjek érte, mert nekem van autóm. Óriásit balhézott a telefonba, hogy nem mentem. Amúgy meg aludtam a fáradtságtól. Néhány elég kemény számonkérő sms-t még kaptam.

Randi, jól öltözött, ápolt helyes srác, fix munka, egy gyerek anyukánál. Magasság megalkuvós, de próbáljuk meg. Szeretne újrakezdeni, oké. 2-3 randin meghallgattam a panaszkodását, de mindenkinek lehet nehéz időszaka. De semmi más nem volt a téma, csak a harc a láthatásért, amiben elég furcsa csavarok voltak, és a nehezen egyeztethető időpont, hol a láthatás, hol a túlóra, hol az otthoni munka, hol a nem tudom, mi miatt, mindig, mindig volt valami hatalmas baja. Elhiszem, hogy szeretett volna egy kapcsolatot, de láthatóan nem abban a fázisban volt, hogy ezt felépítse. Meg is mondtam neki, hogy továbblépek. (Végül is nem volt köztünk semmi, szerencsére. Egyszer mikor hazakisért megpróbált megcsókolni, de ez is csak próbálkozás maradt.) Nem hallotta meg, így sms-ben is megerősítettem. Ezt úgy tűnt, olvasta, mert nem írt.

Két hét múlva kaptam egy e-mailt, ne haragudjak, hogy nem jelentkezett, nem tűnt el, csak kórházban volt a kislánya. Nem értem, beszéltek, írtam is, nincs folytatás. Nem szeretném. Nem, ő be fogja bizonyítani a szerelmét, és hogy méltó hozzám. Elhatározta, nem enged el. Nem is érti, miért reagálok így, miután „forrón, egymást átölelve hosszan csókolóztunk”.

Mi van?! Az nem én voltam, vagy álmodott... Itt már megijedtem, higgyem el, mindent megold és minden rendben lesz, ő velem akar maradni. Hogy ezt bebizonyítsa, eljött, és kb. 20 percig folyamatosan nyomta a kapucsengőt. Én nem engedtem be, de a társasházban valaki igen. De jó, innentől az ajtómat verte kb. két órán keresztül. Nem reagáltam - baráti tanácsra. Végre csend, elment, vagy leült? Ki merjek menni? Nem tudtam, félnem kell? Másnap korábban jött és a ház előtt várt. Összeszedtem magam és tudomást sem véve róla bementem. Na, ez sikerült, eléggé megdöbbenhetett, mert szólni sem tudott. Aztán jött a leb...ó e-mail.

Hétfvégén újra kitaratóan nyomta a kapucsengőt. Szerencsémre idősebb ismerőseim épp beugrottak hozzám, akikről azt hitte, a szüleim. Erre elment, majd újabb e-mail. Nem bírtam tovább. Így vagy úgy, de le kell vakarnom ezt az embert. Nem vagyok rá büszke, de nagyon csúnyán megfenyegettem. Ehhez felhasználtam, amit tudtam róla és megírtam neki, ha még egyszer bárhol meglátom, az ügyvédem fog írni neki. Sikerült! Egy lánygyermek elhelyezési perének kellős közepén nem hiányzott volna neki egy zaklatásról szóló feljelentés.

Csúszós út vidéken, az árokban találtam magam. Azóta sem tudom, mi történt. Időjárásnak megfelelően a sor végén haladtam. Se irányváltás, se fék. Kétségbeesve próbáltam segítségért telefonálni, az úton sehol senki. Egyszer csak egy magas, helyes, mosolygós srác kopog az ablakon. Megsajnál, látja nagyon meg vagyok ijedve. Mondja, nincs gond, nyugodjak meg, csak ki kell állni az árokból, nézzem meg, nem mély, nem kell vontató. Hát én erre akkor képtelen voltam. Kijött az árokból. Kérdezi, van-e párom, mert szívesen találkozna velem. Így mosolyog rám a szerencse? Ezt el sem hiszem. Oké, telefonszámcseré. Még gyorsan felajánlott egy feszültség-levezető szexet. Ez volt a vicc - gondoltam naivan, de később kiderült, nem viccelt. Telefon, randi. Kiderült, van egy felesége, négy gyereke. Kettős életet él, ez az életformája. A család mellett van szeretője, akivel szintén teljes életet él. Többször eljár vele külföldre nyaralni stb. Csak ennek most lett vége, mert lebukott és a felesége épp totál kivan. Az előző barátnője már emiatt nem jön vissza, amúgy jóban volt a feleségével. Most éppen új barátnőt keres, és ha úgyszíntsen senkim, lehetnék én is. Nem, köszi, nem ezt keresem. Akkor menjünk el a kulcsos házba, nincsen recepció sem, minden automata, hét perc alatt végeztünk. Micsoda ajánlat! Köpni-nyelni nem tudtam.

Összegzés

A kutatássorozat alapkérdése az volt, hogy létezik-e ismerkedési kulturálatlanság, és ha igen, az milyen mértékű, és kiket sújt leginkább. A hagyományos pártaláló lehetőségek mellett, internetes társskeresőn keresztül próbálkozó válaszadók is megszólaltak. A kutatás, mivel a kulturális antropológia eszköztárát használta, nem kvantitatív jellegű, hanem esetleírások és kapcsolódó önértékelések begyűjtésére és azok kvalitatív elemzésére törekedett.

A két vizsgálati terület (életvilág, online) között az eredmények szempontjából nem mutatkozott éles különbség, vagyis az ismerkedők hasonló problémákról számoltak be. Az online-felület vonzerejét fokozza a kényelem (akinek van internet-hozzáférése, a világ bármely pontján kezdeményezhet), továbbá, hogy a nyílt weboldalakon olyan emberek is kapcsolatba léphetnek egymással, akik hagyományosan csak nagyon kis eséllyel találkozhatnak. Mindez pozitívan hat a párok heterogenitására, ugyanakkor heterogámiára hajlamosít.

Az összevetésben megemlítendő, hogy amíg egy spontán kialakuló, élő találkozásban (utcán, közösségben, baráti körben, szórakozóhelyen stb.) nem biztos, hogy mindkét fél fogadóképes állapotban van, addig a társkereső rovatok használóinak mindegyike *valamilyen* kapcsolatot keres. Kivételt képzett a két csoport esetében a szexualitásra irányuló törekvés vehemenciája, mivel társkereső nők szinte mindegyike találkozott számos, kifejezetten csak a szexuális aktus létesítésére specializálódott férfiakkal.

A hipotézisek közül az első beigazolódott, miszerint az ismerkedési kultúra sekélyes volta befolyásolja a továbblépést, és nem alakulnak ki tartósabb kapcsolatok, és csak ritkán házasságkötés. A férfiak és a nők eltérő elköteleződési hajlandósága (férfiak kevésbé, nők többé), szintén eltéríti egymástól a párkeresőket, miáltal kialakul a sztereotípiák: a nők többnyire férjet fogni, a férfiak szeretőt szerezni próbálnak.

A nemi egyenlőség értelmezése annyit jelentett, hogy a férfi-ismerkedők elvárják, hogy a nők ugyanolyan beleváló, szex-orientált közreműködők legyenek, mint ők; lehetőleg kevesebb egyéni elképzeléssel. Több nő beszámolt arról, hogy csak nehezen tudott véget vetni az ismeretségnek, és félelmet, fizikai fenyegetettséget érzett közben. Verbális agresszió-élménye szinte mindegyiküknek volt. A kapcsolatszervezés koreográfiáját, ill. az ismerkedés menetét a megszólalók többsége szerint továbbra is a férfiak irányítják.

A második hipotézis, amely sikertelen társtalálási okként az egyéni érdekek egyensúlytalan előtérbe helyezését állította, szintén igazolódott. A nyilatkozó nők nagy része arról számolt be, hogy a potenciális férfitársak egyértelműen közlik elképzeléseiket, és ha a nő természetesen vagy kompromisszumkötéssel nem simul bele azokba, akkor a lehető leghamarabb módon véget vetnek a folytatásnak.

Ezzel szemben a nők jóval belátóbban viselkednek. Például, ha testi adottságok, egzisztenciális körülmények vagy más olyan tényező jelentkezik, ami nem illik a felállított kritériumok közé, sokszor mégis adnak esélyt a következő próbálkozásnak.

A 2008-as és a 2018-as eredmények összehasonlítása ezúttal csak néhány lényegi kérdésben hozott eltérő eredményt: pl. technika fejlődése, a nők határozottsága, a kritikai hajlam éleződése mellett mintha újból megértőbbek lennének a nők, viszont visszautasítóbbak a férfiak a nők megértésében, megismerésében, és a férfiak jobban ragaszkodnak a nemi sztereotípiákhoz. (Pl. női teljesítmények elismerése, anyaság megfelelő mértékű felértékelése elmarad.). A részletesebb kifejtéshez a személyes életútinterjúk, adott esetben résztvevő megfigyeléses találkozások adhatnak egzakt támpontokat.

Annyi azonban kijelenthető, hogy a hagyományos ismerkedési technikák továbbra is népszerűek, hiszen a véletlen helyzetben támadt szimpátiát nehéz virtuális izgalommal és egyértelműséggel pótolni. Azon benyomásokat, metakommunikációs jeleket, testbeszédet, ami ily módon szinte tudattalanul sodorja egymás felé, vagy taszítja a feleket, nehéz online térben reprodukálni. A másik fél megismeréséhez új szempont pl. a helyesírás, a fogalmazókészség, a pontosság követelménye, de a lényeg a személyes találkozón dől el.

Több eset arra utalt, hogy zavar mutatkozik a nemi sztereotípiák változása, ill. a régiiek megtartása között. Például kimondatlan férfias szkript meghívni a nőt italra, vacsorára, ajándékot, virágot vinni neki, amit a nő, szintén sztereotipikusan viszonzhat (és leggyakoribb elvárás az azonnali, vagy a belátható időn belüli szex).

A történetek tapasztalatai azt mutatják, hogy a fiatal felnőttek körében az ismerkedés egyfajta szórakozási hajlam kiélését jelenti. A kapcsolatkezdeményeket amilyen könnyen megteremtették, olyan lazán kezelik; nincs megfélemlítési, elköteleződési-tetszési vágy. A nők körében viszont utóbbi szempontok markánsabban jelen vannak, s ha a másik fél részéről nem

mutatkozik hajlandóság komolyan venni az ismerkedést, azt sok esetben szó nélkül hagyják. Már ha van lehetőségük. A férfiak ugyanis komolyabban veszik a beleölt munkát, vagyis szeretnének valamit a befektetett energiáért vagy a kifizetett italért.

Többen beszámoltak arról, hogy miután kinyilvánították, hogy nem kívánnak többször találkozni, a randevúpartner agresszívan követelte azt (levelek, sms, telefon, olykor személyes megjelenés). Néhányan megemlékeztek, hogy bizonyos esetekben féltek a partner agressziója miatt, és elsődleges céljuk volt elmenekülni, és külső segítséggel mihamarabb lezárni az ismeretséget.

Dedukció: A demográfiai mutatók erőteljesebb emelkedését stabilabb párkapcsolatokkal, a párkeresésben a felek tudatosabb és felelősebb hozzáállásával, a nők lelki stabilitásának megerősítésével, a férfiak részéről pedig partnerük nagyobb mértékű megbecsülésével lehetne elérni.

Plusz egy történet:

Harmincéves főnövér:

A belvárosba jártam iskolába, kollégiumban laktam. Minden héten egyszer 8 óránk volt, ami elég későn ért véget. Mikor elindultam vissza a kollégiumba, megállt mellettem egy autó, megkérdezte egy srác, mennyi az idő. Én persze mondtam, de mivel messze álltam, állítólag, nem hallotta. Kérte, lépjek közelebb. Megtettem. Nem aggódtam, egészen a kocs mellé álltam. Mielőtt kinyőghettem volna, mennyi az idő, fura illatot éreztem, és egy ütést a tarkómon. Amikor felébredtem, egy idegen szobában feküdtem egy ágyon, idegen férfihangokat hallottam. Az egyik bejött, és hallottam, ahogyan kiszól valahova, hogy "Felébredt, játszhatunk végre". Kiugrottam az ágyból, és próbáltam a sarok és az ablak felé menekülni. Nem sikerült. Hárman voltak, bár akárhogy hadakoztam, végül legyűrtek. Közben előkerült egy kés is, amit a nyakamhoz szorított az egyik, mondván, ha nem hagyom magam, elvágja a torkom. Megtörtént... Mind a hárman megtették, amihez kedvük volt. Én pedig csak sírni tudtam. Két hétig tartottak fogva.

Irodalom

Bogaert, A. F., Sadava, S.: Adult attachment and sexual behavior. *Personal Relationships*, 2002

Geertz, Clifford: Az értelmezés hatalma. *Századvég Kiadó*, 1994

Hochschild, Arlie – Machung, Anne: The second shift. Working Families and the Revolution at Home. *New York: Penguin Group*, 2012 [1989]

Horváth Júlia Borbála: Újnőkorszak. *L'Harmattan Kiadó*, 2008

Horváth Júlia Borbála: Mítoszok tündöklése és bukása a nők történetében. Magyar Kulturális Antropológiai Társaság. 2012. XI. 16. – konferenciakötet. Az intermentalitás – a nemek köztes mentalitása. *TNTeF* 2013/1 stb.

Horváth Júlia Borbála: Lánylegény. *L' Harmattan Kiadó*, 2015

Marcus, George E.: Ethnography in and of the World System. The Emergence of Multi-Sited Ethnography. (Antropológiai kutatás a világrendszerben és a világrendszer etnográfiaja. A többterepű etnográfia elterjedése). *Annual Review of Anthropology* 1995

McKenna, Kathelyn Y.A., Green, Amie S., Gleason, Marci E.J.: Relationship Formation on the Internet: What's the Big Attraction? *Journal of Social Issues* 2002. Vol. 58. No.1

- Tárkányi Ákos (2014): Élettársi kapcsolatban élés, intim párkapcsolat és házasság Magyarországon a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján. *Európai Családtudományi Szemle* I. évf., 2014
- Tárkányi Ákos (2015): A párkapcsolatok sikerességének és sikertelenségének okai a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján. *Családtudományi Szemle* II. évf., 1. szám. 2015
- Nagl-Docekal, Herta: *Feminista filozófia* (ford. Hell Judit). *Áron Kiadó*, 2006
- Rosenfeld, Michael (Stanford University), Reuben J. Thomas (University of New Mexico), Sonia Hausen (Stanford University): Disintermediating your friends: How online dating in the United States displaces other ways of meeting. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. Volume 116, issue 36/2019
- Vörös Miklós – Frida Balázs: Az antropológiai résztvevő megfigyelés története. In. *Településkutatás*. (szerk. Letenyei László). *L'Harmattan Kiadó*, 2004
- Wallace, Patricia: Az internet pszichológiája. *Osiris Kiadó*, Budapest, 2002

A társadalom összejtje a család

Dr. Süle Ferenc
Dr. Süle lélekgyógyászati és képző Bt.
suledr@gmail.com

Kulcsszavak: összejt analógia, családlélektan, népvándorlás, önszabályzó folyamatok, női szerep

Összefoglalás

Technikai civilizációnk információáramlást és mobilitást felgyorsító hatása a kialakult legkülönbözőbb kultúrák ütközését és harcát is eredményezte. A történelmi fejlődés szerinti korábbi fázisban lévő országokban túlnépesedés, a fejlettebb országokban népességfogyás alakult ki. A jelenség az adott helyi kultúra belső önszabályozó képességével függ össze, melyben a családokhoz – az emberteremtés közvetlen megvalósítójához – való viszony központi szerepet játszik. A családok, mint a szervezeteink összejtjei, életforrásai működnek a társadalomban végezve a megújító, hibakijavító funkciókat. A családok életében a nők jövőt meghatározó biológiai és lélektani szerepe sajnos nem kellően tudatos és értékelt társadalmainkban.

1. A probléma

Jelen világunkban mind a **túlnépesedés**, mind a **népességfogyás** jelensége súlyos gazdasági és politikai problémává vált. A társadalmak történelmi fejlődése szerinti kezdetibb stádiumában lévő népek túlszaporodnak a fejlettebb országok egészségügyi és részben gazdasági segítségének következtében is. Csökken például a halandóságuk. Az élelmiszertermelés például azáltal, hogy egyre nagyobb eredeti természeti területeket veszítünk el a mezőgazdasági termelés fokozása érdekében, nem csak az egyes országok viszonyában, hanem az élő fajok *sokszínűségének*, a biodiverzitásnak csökkentése által is gondot okoz. A fejlett országokban pedig a túlzott anyagi jólét olyan degenerációs szociológiai folyamatokat okoz, amik a közösség evolúciós értékét negatívvá teszik, még önmaguk reprodukciós képességét is csökkentik. E problémák központi, dinamikus tényezője az emberteremtés helye, a család.

Amikor a család szerepét a társadalomban a szervezetünk összejtjéhez hasonlítjuk, akkor az élő szerveződés biológiai szintjét hasonlítjuk társadalmi szintű szerveződéséhez. Tehetjük ezt azért, mert az ember közösségi szerveződése a biológiai voltára épül. *Azt állítjuk, hogy amint az összejt a szervezetben minden megújító, hibakijavító, regenerációs folyamat egyik forrása, úgy a társadalomban a családi élet az, ami hasonló funkciókat tölt be.* Hogyan alakul ez ki, mi teszi alkalmassá erre a családokat, erre a kérdésre keressük a továbbiakban a választ.

Kérdésünket a családok társadalomban való alapműködésének vizsgálatával kezdjük, majd a családban az egyén kialakulásával és az egymáshoz való viszony szerepével folytatjuk, ezt követően a családot, mint akadálymegoldó közösséget elemezzük, kiemelve a nők szerepének

különös jelentőségét és végül tárgyaljuk a társadalom egésze kultúrájának viszonyulását a családok közösségen belüli szerepéhez.

2. A társadalmi szerveződés

2.1. Az élővilágban a *legfőbb értéknek a fejlődést, az evolúciós értéket tekinthetjük*. Az egyre sokszínűbbé váló élővilág egyre differenciáltabb, fejlettebb formák kialakításához vezetett. Az életről már sokat tudunk, de az igazi titkát, a kialakulását még nem értjük. Nem tudjuk, hogyan lesz az entrópiкусan működő élettelen anyagból negentropikusán működő élőlény.

2.2. Ahogy az élőlények fejlettebb formái biológiailag **sejtekből** épülnek fel, úgy az emberi közösségek és a magasabb rendű állatok szociológiailag legkisebb és leggyakoribb integrált szerveződési egységeit a **családok** jelentik. *A család a közösség életforrása, a folyamatos önfenntartása és megújulása ebből történik*. Ez az *egyedek társulásának* a történelmünk során bevált, legstabilabb, archetipikus szociológiai képződménye. A filogenezis során a szaporodásnak az egyedek egymáshoz való viszonyának sokféle szerveződési formája alakult ki a rovarok társadalmaitól, madarak fészekrakásán, az ivadékgondozáson és hasonlókon keresztül.

A család, az emberteremtés fő helye a társadalomban, mint közösségi intézmény, **házasságként** illeszkedik be. A párkapcsolat a közösség által elismerté, elfogadottá: házassággá akkor válik, amikor az adott *pár kinyilvánította, vállalta a társadalom előtt a véglegesnek szánt összetartozási szándékát*. A párkapcsolat alapja a pár egymás iránti szeretete, ami egy mindenre kiterjedő összetartozást hoz létre. A párkapcsolat, a család akkor tölti be egyik fő feladatát, amikor benne gyermek születik. Mint biológiai és szociológiai szerveződés a család környezetével állandó *belső és külső interaktív egyensúlyt* fenntartva működik. Az egyensúly megbomlása működését megzavarja és kialakulhat az egyensúlyban lévő egészségesből a beteg család, ami akár felbomlásához is vezethet. Egy új házasság létrejöttével egy **„új világ”**, egy új belső és külső sajátosságokkal bíró *egyedi* társadalmi képződmény jön létre (Süle 2013). Így minden házasság egyben egy kreativitási próba is a felek számára. Nem lehet a továbbiakban ugyanúgy például másokat vagy akár a Jóistent is hibáztatni az események alakulásáért.

2.3. A családi kapcsolatok kialakulásának a pszichoterápiás gyakorlatunkban *három fő probléma tengelyét* láttuk. Az *első* az, hogy a pár tagjai mennyiben váltak le lelkiileg a saját származási családjukról, elsősorban az ellenkező nemű szülőről. Mennyire dolgozták fel lélektanilag az önállóvá válás problémáit. A *második* tengely azzal kapcsolatosan jön létre, hogy a párkapcsolat az együttélés során mélyül, a személyiség egyre mélyebb bevonódását eredményezi. A másik egyre mélyebb megismerése és egymás kölcsönös, szeretetben való kezelni tudása így szükségszerűen egyre súlyosabb problémákkal szembesíti a feleket. Ezek megoldása azonban egymás személyiségét fejlesztő hatású, ha jól működnek szinte egymás „pszichoterapeutáivá” is válhatnak. A *harmadik* tengelyt a gyerekáldás hatásai jelentik. A gyermekek fejlődésének megértése, az emberi fejlődéstörténet megértése. A velük való empátias kapcsolat a fejlődéstörténet újraélését eredményezi, amin keresztül szintén személyiség fejlesztő hatások jelennek meg (Süle 2013). Mindez egyben a szülők hatalmas lelki energiagenerátora is.

2.4. A **biológiában összejtnek** nevezzük azokat a fejlődésünk egész korai szakaszából származó sejtjeinket, melyekből lényegében **még minden sejtforma lehet**, pluripotensek,

melyek még képesek a szervezet igényeinek megfelelő különböző érett sejtekké alakulni. Amire szükség van, azzá válnak, meghallják a hiány hívó szavát. A gyógyításban, a szervezet megújulásában és fejlődésében játszott szerepük kutatása rendkívüli nagy jelentőséggel bír jelenleg. A családból sokféle „új világ” keletkezhet (Süle 2013). A gyerekből is a szocializáció, a nevelés, az epigenetikus hatások – környezeti hatások, amelyek módosítják az öröklődés adottságait – következtében sok minden lehet. Ezért mondjuk, hogy a családok a társadalom összejtjeiként működnek.

2.5. A mai családok működésének problémáit a mai életünk rendkívül összetett körülményei között szükséges vizsgálunk. Korunk legjellegzetesebb meghatározója a technikai civilizáció fejlődése által létrejött *információ-áramlás és mobilitás fantasztikus felgyorsulása*. Ez a különböző **kultúrák ütközését** és harcát is fokozta. Számomra, mint pszichiáter számára ez a betegek, a lelki bajban lévők fokozott szellemi megterheléseként, mint sajátos zavar-jelenség nyilvánult meg. A helyzet kezelésére hoztuk létre a Valláslélektani Pszichiátriai Osztályt (VLPO-t), a nagyon különböző vallási kultúrájú betegek pszichiátriai ellátásának terápiás közösségét (Süle 2015). A családi élet és a korproblémák sokszínű keveredésével találkoztunk és szinte korlaboratóriumként működünk.

3. Az egyed kialakulása

3.1. Alapkérdésünk kellő mélységű vizsgálatát a társadalom legkisebb egységének az *egyének* vizsgálatával, lélektani helyzetének megértésével kell kezdenünk.

Az élővilág fejlődése azt mutatja, már a növényi és állatvilág összehasonlításában is, hogy minél egyszerűbb élőlényekről van szó, a túlélés szempontjából a *mennyiségi szempontok* annál meghatározóbbak az *egyedi különbségekkel és az egyedi értékkel szemben*. Az állatvilág fajok belüli társulási megoldásait és azok teljesítményeit csodálhatjuk – például egy természetjáró működésében – de a legsokfélebb és legdifferenciáltabb egyedi és közösségi társulások formáit az emberek világában találjuk, ahol az egyediség jelentősége a kollektívvel szemben a történelem folyamán egyre növekszik.

3.2. Az élőlényekre jellemző, hogy egyedek, de egy közösség, a faj termékei. Nézzük először röviden **az egyed létrejöttének, fejlődésének** főbb sajátosságait! Az egyed két ellenkező nemű egyén társulásának következtében jön létre. A megtermékenyített petesejtnek az anyai szervezetbe, a méhbe be kell ágyazódnia, ez biztosítja további életét. Az élete zsigeri tapasztalatának egyik alapélménye az, hogy *mindent megkap* környezetétől, mégpedig ingyen. A másik alapélménye, hogy ezáltal *fejlődik*. Fejlődésének ez a méhen belüli szakasza minden ember számára közös tapasztalat. Ebből az ideális helyzetből, meglehetősen nehézségek során születik meg egy egészen *más világba*.

Életét a belső fejlődési programnak való megfelelés és a szenvedés-kerülés határozza meg. Hogy mi a boldogság, arról mindenkinek tapasztalatai, *zsigeri emlékei* vannak abból az időszakból, amikor mindent megkapott a fejlődéséhez. A **környezeti segítség és a fejlődés** élménye a leghatalmasabb *zsigeri alap élettapasztalatunk*. A születést követően az anyai szeretet tudatos gondoskodása ezt részben biztosítja, majd az egyednek fokozatosan meg kell tanulnia a *kapás* passzív helyzetéből, a saját maga által aktívan *megszerezni*, magának megteremtenie azt, amire szüksége van (Bálint 1994 és 1999). Ehhez akadályokkal kell megküzdenie és a felmerülő *problémáit meg kell oldania*. A fejlődés élményét, ami boldoggá teszi, azt az önállóságának, képességeinek, szabadságának és lehetőségeinek növekedése jelenti. *Fejlődésének* irányát a megjelenő *vágyai* mutatják meg.

Felnőtt korára fejlődése lényegének egyéni és közösségi kérdései is fokozatosan tudatosodnak benne. Foglalkoztatja, hogy mi az ő további útja, igazi fejlődése. A környezeti hatásokra kialakult *egóját* felnőtt korára azonban már kezdi elégtelennek érezni. Tudatosul benne, hogy sem a biológiai, sem a lélektani fejlődését döntően nem az egója vezérelte eddig sem.

3.3. Az életünket – ab ovo mozgató – alaperőket nevezzük **ösztönöknek**, melyek hajtóerői biológiai, lélektani és spirituális szinteken is működtetnek bennünket. Az önfenntartó és a fajfenntartó alap életösztön kifejezések helyett ember esetében a *tudatosság pozitív visszacsatoló, felgyorsító hatása* miatt pontosabbnak találjuk **önfejlesztő és fajfejlesztő** ösztönnek nevezni a mozgató erőket. *A fejlődés kezdettől belülről irányított ösztönvezérelt történet* (Süle 2017). Ezt a folyamatot a környezet hatásai (un. epigenetikus hatások) befolyásolják, majd a kialakuló **éntudat** szól bele fokozatosan egyre jobban. Az érett személyiség döntéseit pedig már egyre inkább az éntudat határozza meg és az építi egyedi életét.

Az éntudat kifejlődésére jellemző folyamat, hogy a belső késztetései között válogat és fontossági sorrendet állít fel. Aktuálisan egyeseket elutasít, megtagad, másokat megél, ahogy az önszabályzó képessége és az egyén személyisége fejlődik. Az elutasítás feszültséget okoz, amit meg kell tanulni elviselni. Jó szimbóluma is ennek a hegymászó példája, akinek célja érdekében fáradtságát, nehézségeit le kell győznie a haladásához. Az önuralom, az akaraterő növelése külön értékévé válik, ami minden komoly sportban és egyéb komoly erőfeszítésben megjelenik.

Az éntudat fejlődését, lehetőségeinek és szabadságának növelését a biológiai szükségleteken túl, a lelki, sőt szellemi szükségletekig ez a folyamat vezeti. Az emberiség fejlődésében a létért való küzdelem fontos szerepet játszott és játszik ma is. „Az élet küzdelem és az élet célja a küzdelem maga” – mondja Madách Imre Az ember tragédiájában. A társadalmi fejlődésben azonban megjelent egy, a modern életre jellemző tévút, zsákutca: a **túlzott jólét**. Ez az ösztönéletünk biológiai szükségleteinek túlzott kielégítését jelenti a materialista, politikailag baloldali liberálisnak nevezett értékrend következtében, amivel elveszi a hajtóerőt a magasabb lelki és szellemi szintektől. A fejlődés visszaszabályzó hatása ezt a folyamatot biológiai szinteken is különböző torzulások létrejöttével állítja le. Ezt láthatjuk napjainkban Nyugat-Európában (sőt, a liberális világban is) a nemi szerepeknek, a családi élet értékeinek pervertálódásában (LMBTQ).

4. A máshoz való viszony

4.1. Alapösztöneink az *egyedi és közösségi* voltunkat elválaszthatatlanul összekapcsolják. Az önállóság kialakulása után hatalmas erővel jelenik meg a személyiségben a fejlődés további fázisát jelentő más utáni vágy, a **szexualitás és a szerelem**, a faj továbbélésének biztosítója.

A fajfejlesztési ösztönfázis növekvő tudatosulása azonosulást, a „mi” tudat kialakulását eredményezi, vagyis azt, hogy a többiek, a közösség növekvő boldogulását is akarom. Az egészséges család a már említett (2.3 fejezet) hármas fő problématengelye, problémadimenziója mentén alakul az ösztöndinamikából következő további út: azaz, a házastárs egyedi boldogságának, fejlődésének, az utódok, valamint a társadalom fejlődésének a segítése. Amennyiben ezt teszi, akkor működik jól, akkor egészséges.

Az egyedi fejlődés természetes útja tehát a párkapcsolaton, majd annak beteljesedett formájának tekinthető házasságon és a családon keresztül vezet. A fejlődés során a különböző

máshoz való viszonytal már igen korai gyermekkorban találkozik az ember. Megjelenik a mássággal való kapcsolat fejlesztésének törekvése is, amikor már nemcsak a saját, hanem a másik érdekei is egyre fontosabbá válnak. Ez megjelenik az alaptársulás, a család helyzetének a kialakításában, fejlesztésében, de lehet a közösség, a társadalom helyzetének különböző jobbítása, fejlesztése is. Például hivatásra találás vagy aktív közéleti szereplés által. Az ösztönélet kibontakozásának ez a fő útja.

Láttuk az egyedi élet indulásának, az alfa pozíciójának jelentőségét. Ugyanilyen fontos a személyiségfejlődésben az életcélok kialakítása, az ideális állapot, a boldogság elképzelésének kialakítása, ami felé haladni szeretnénk. Ez egy **ómega pont** létrehozásának szükségességét jelenti. Törekvéseink végső célját a történelem során legvilágosabban a vallások dolgozták ki és üdvösségnek, mennyországnak, nirvánának, taonak stb. nevezték. Az egyed és környezete viszonyának szerkezete az alfa és ómega pontban azonos: az egyed mindent megkap életéhez, fejlődéséhez, boldogságához, mégpedig ingyen, hasonlóan a keresztény ingyen kegyelem üdvösségéhez. A különbség a tudatosság fokában van.

A fejlődés azonban gyakran az önfejlesztő fázisában elakad, ekkor a mássággal való kapcsolat nem bontakozik ki megfelelően, sőt a másik ellenséggé válhat. Ezért mondhatja Sartre: „A pokol a másik”. A liberalizmus eszméáramlatának – ahogy manapság félreértelmezik a kifejezést – ez az éretlen önzésberagadtság a tévedése és ezért rombolja a családi életet is.

A fiatalok nemi fejlődésében a titokzónák kialakulása amiatt szükséges esősorban, mert az intimitást a személyiségfejlődés szempontjából oly jelentős regresszív szükségleteket, a koragyerekkori élmények újraélését is lehetővé teszi, ami az egyedi fejlődés nagyon mély eseménye. A mélylélektan is ezzel gyógyít. A promiszkuitás és a pornó azért is ártalmas, mert a nemi életnek ezt az intimitás funkcióját teszi tönkre. Az egészséges szexben a teljes test, lélek, szellem emberrel kívánunk kapcsolatba lépni. Ez az élet alfa, illetve ómega pozíciójának élményét is felvillantja.

4.2. A társadalmi szerveződések kialakulása kezdetben az adott természeti környezethez erősen kötődve, alkalmazkodva jött létre. Az adott lokalitás belső szerveződése problémamegoldó, önszabályozó folyamatok segítségével alakította ki kultúráját és ennek során vált egyre differenciáltabbá, kifinomultabbá. A fejlődés az önszabályozás durva és mai szempontból kegyetlen módszerektől az egyedi ember tisztelete – még ha beteg vagy öreg is – irányába haladt jelentősen (gondoljunk például a Taigetoszra, vagy a tolvajok kezének levágására – nálunk már nem vágják le a kezét elég a pénzbüntetés vagy az elzárás is, stb.). A társadalomban lévő problémátudat termeli ki azt a feszültséget, amit meg kell oldani. Mondhatjuk, ezért a problémátudat jelöli ki a fejlődés útját.

A társadalmakban a kialakult önszabályozási, problémamegoldó kultúra és annak történelme külön értékke vált az egyéb, például a természeti értékek mellett. A kultúra értékeit pedig az adott lokalitás a fizikai határaival is védi. Az evolúciós érték szempontjából nézve tudjuk, hogy az élővilág fejlődése a sokszínűség, a biodiverzitás növekedésével halad előre, az egyre többoldalú kihívások következtében. Ezt a társadalmi fejlődés szintjén is igaznak érezzük. Technikai civilizációs korunk nagy veszélye a globalizáció mindent összemósó hatása, ami az egyedi helyi kultúrákra káros következményekkel is jár.

4.3. Az egyedi emberek nagyon **különbözőek** és a társadalmi szerveződéseknek ezt a kérdést is meg kellett oldaniuk. Így jöttek létre például a kasztok, a társadalmi osztályok, rétegek, vagy a különböző társadalmi hatalmi pozícióban lévők, az eltérő feladatokat ellátók, de a gazdagok és a szegényebbek elkülönült csoportjai is. Mindegyikben azonban a szerveződések

legegyszerűbb, legalapvetőbb társulása a férfi és a nő kapcsolódásából kialakuló **család**, ami az élet és kultúra újratereítő forrása.

5. A család mint a legszélesebb sávú problémagenerátor és megoldó hely

5.1. Mi hozza létre a családok általános kialakulását a különböző társadalmi formákban és rétegekben is? A család a társadalom legkisebb egymásért küzdő, megélhetési, önmegújító és szórakozási ösztönvezérelt közössége. Az életünkben mégis, vagy épp ezért, a család a *legszélesebb spektrumú problémagenerátor*. Mivel pedig a fejlődés a problémamegoldásokon keresztül vezet, ezért az evolúciós szükséglet rajta keresztül érvényesül a legsokoldalúbban. A Jóisten megteremtette a diót, de nem törte fel, ezt az emberre bízta (Goethe). A családi élet szerepe a legtöbb pszichopatológiai jelenségben is igen jelentős, akár mint ok, akár mint gyógyító tényező (Süle 2017).

Az utódok számára a fejlődésnek, az ellentétek integrációjának, tehát a problémamegoldásnak alapmintáit is a szülők nyújtják a párkapcsolatuk alakulásán keresztül. *A fejlődésünk motorja és irányítója így az életprobléma*, ami akadályozza, fenyegeti életünket és jólétünket.

A közösség szempontjából jelentős emberek családját a társadalom általában kiemelt figyelemmel kíséri. Ilyenek a politikusok, művészek, papok, pszichológusok, kiemelt közszereplők. Lásd például az elnökválasztásokat. A történelem ezen családok történelméről is tud, ami a közösségben létrejövő új családokra meghatározó jelentőségű.

5.2. A **restart** folyamatoknak, *mint problémamegoldó eljárásoknak*, az életben különös regeneratív jelentőségük van. A fő pszichoterápiás eljárások is restart folyamatok. Egyébként már az, hogy nap, mint nap este elalszunk, éntudatunk megszűnik és reggel felébredünk, „feltámadunk”, sőt erővel feltöltődve következik ez be, az egy restart történés. A fogalom, amit a számítógép használatából vettünk át, az életünkben is az újrakezdést jelenti, a feltöltődés, a regeneráció folyamatát. „Elengedni, nem birtokolni, így megtartani” – mondja Lao-Ce. A családban például a gyerekek fejlődését empátiával követve az emberi fejlődés alapfolyamatát *éljük újra* át. A gyermekben megjelenik a *remény*, hogy ő majd jobban csinálja, neki jobb lesz. A társadalom számára *minden új család* egy egészséges restart folyamatot jelent, egy új lehetőséget, egy új világrend kezdetét (Süle 2015). A mélylélektani pszichoterápiákban is ez a rekonstruktív újraélés a fő gyógyító tényező, az archaikus fejlődési minta újraélése. Azonban az a tény, hogy a családok különbözőek, az választási lehetőségekként, próbákként, kísérletekként is jelentkezik abban a sokarcú, összetett világban, amiben élünk.

6. A nők különös jelentősége

6.1. A **nők szerepe** a családban és a társadalom életében külön kiemelendő. A fejlődési szükséglet munkálja a minél jobb körülmények kialakítását az utód felnövekvéséhez. A korai anya-gyerek kapcsolat – mint láttuk – az utódgondozáson, a nevelés epigenetikus hatásain át a génexpoziációt is befolyásolja. A nők szerepe azért kiemelkedően fontos, mert ezzel ők alakítják a jövő alapjait, amire a későbbi társadalmi szocializáció épül. A feminizmus negatív formái éppen ezt a rendkívül fontos női specifikumot is rombolják és fojtják el. Az egészséges családban a szülők természetes hatása mind a házaspár, mind a gyermekek vonatkozásában, mint fejlesztő, lélekgyógyító tényező működik, sőt a társadalom egésze számára is, mint gyógyhely is működhet.

A **szülés, az emberteremtés** csodájának leértékelése, a nő anyaszerepének támadása, ez az evolúciós értéknek a fejlődésnek, az élet alapelveinek rombolása.

Amikor a fiatal nők a gazdagabb, társadalmilag magasabb pozícióban lévő férfiakhoz vonzódnak, akkor abban az is szerepet játszik, hogy a terhességük alatt és utána ez biztosítja gazdaságilag az új lény és a család kedvezőbb helyzetét.

A szülés hatalmas erőfeszítésekkel járó kreatív élményével csak a nők rendelkeznek. A családbarát szülészetek társadalmi jelentősége is igen nagy, mert az első szülés élménye meghatározó tényező az újabb gyerekek vállalásában.

7. A társadalom viszonya a családokhoz

7.1. Véleményünk szerint mai világunk fő baja nem anyagi, hanem lelki, szellemi természetű elsősorban, illetve bajaink gyökere itt van. Az anyagi jólét végső értékévé tétele a társadalomban, mint tapasztalható, beteges, degeneráló hatású, mert a humán specifikus alapértékeket tagadja meg. A társadalom egészséges vagy beteges volta az evolúciós értékével mérhető. Az emberiség esetében az evolúciós érték már nemcsak a biológiai túlélést jelenti, hanem az életminőséget is. Mindez szükségszerűen felveti azt a kérdést is, hogyan viszonyul a társadalom egésze a családok létehez és működéséhez, mert ez a fennmaradás, sőt a fejlődés forrása.

A családokhoz, a társadalmi szerveződés részéről egészséges és beteges, fejlesztő vagy romboló viszonyulást és annak hatásait is tapasztalhattuk. A családok elleni társadalmi, szervezeti támadások elsősorban a női specifikum elleni destrukciót jelentik. Mindezzel azért is kell elmélyülten foglalkozni, mert a kérdésnek már politikai, a társadalom egészét érintő vonatkozása is lett.

A nemzetek egymás elleni küzdelmében, sőt a nemzetek feletti gazdasági és politikai erők számára nemkívánatos országok erejének csökkentésére új módszerek alakultak ki. A hatalmuk gyakorlását, elképzeléseiknek másokra való rákényszerítését úgy is meg tudják oldani, hogy egy nemzet egészének belső erejét, belső szerveződését, egyedeit természetellenes helyzetbe hozzák. A belső rothasztás módszereinek formái az ópiumháborúk óta sokat "fejlődtek". Destruktív társadalmi folyamatokkal nagyon hatékonyan lehet például a család belső vagy külső egyensúlyi rendszerét megbontani. Lehet az egyedek természetes jellemzőit, például a nemi szerepeket eltorzítani, vagy a személyiséget drogokkal rombolni. A túlnépesedést ma már nem szükséges feltétlenül háborúkkal visszavetni.

Egy nemzet egészséges vagy beteg volta a családok működéséhez való viszonyulásban is megjelenik. Betegnek akkor tarthatunk egy közösséget, ha önmagát nem tudja megfelelően újratermelni, működésének hibáit nem tudja kijavítani és nem fejlődik, azaz nem lesz tagjainak egyre jobb, nemcsak anyagilag, hanem lelki szellemi értelemben sem. Az egészséges közösség fejlődik: belső szerkezete jobb hatásfokkal működik és tagjai szaporodnak, amit **ön szabályozó folyamatokkal** tart egyensúlyban. A születésszabályozás kérdése ma már technikailag lényegében megoldott. A történelem során kialakultak olyan közösségi szerepek is például, mint a papok, lámák, szerzetesek, némely tudósok, akiknek nem lesz családjuk, de akik alapvetően a közösség fejlesztéséért is teszik erőfeszítéseiket.

A morális közfelfogásban a **szexualitás biológiai vonatkozásainak túlhangsúlyozása** más humán értékek rovására, destruktív tendenciának tekinthető. Az így kialakuló „vaginokrácia” a férfiakat devirilizálja (férfiatlanítja), mivel humán voltunk lelki, szellemi oldalát semmibe veszi.

A művi abortusz gyilkosságát, mint **emberáldozatot a kéjért** sok közösségben elfogadottá tették, miközben a családtervezés, a fogamzásgátlás technikai formái már rendelkezésünkre állnak.

További család és társadalmat romboló hatás jelentkezik a közfelfogás torzításán keresztül például a **nemi szerepek** összezavarása által (lásd LMBTQ). Eddig a legkülönbözőbb társadalmakban a nemi szerepek torzulásait, mint természetelleneseket, betegeseket kerülendőnek vagy tiltottnak tekintettek, most ezek normálisnak minősítése, sőt támogatása, dicsérete (lásd pride felvonulásokat) minden közösségben betegesnek tekinthető állapotot eredményez.

A **női alapszerepnek – szülés és kezdeti nevelés** – meghamisítása annak leértékelését eredményezte. Az egyenjogúság helyetti egyformaság hangsúlyozása azonban mégis, bújtatottan az agresszív férfias értékrend egyoldalú uralmát jeleníti meg.

A gyermekek nevelésében az **epigenetikus hatások kihagyása** a fiatalok fejlődésének szabotálását jelenti. A „majd ő eldönti, mit akar” ideológiája hazug. Az érett ember kifejlődésében a szocializáció egyre hosszabb időt igényel, napjainkban mintegy 20 évet. Az egyedi szabadságfok a döntésekben a felnőttkor eléréséig függő viszonyban jelenik meg. Leválás és önállóság kialakulása: a bibliai ”elhagyja az ember az ő apját és anyját és ragaszkodik a feleségéhez” hosszú és bonyolult történés, a házasságra való felkészülés kultúráját jelenti.

Irodalomjegyzék:

- Bálint M. 1994. Az östörés. Akadémia Kiadó, Budapest.
Bálint M. 1999. Az elsődleges szeretet és a pszichoanalitikus technika.
Süle F. 2013. Egy új világ építése. Kairosz Kiadó, Budapest.
Süle F. 2015 Téboly Terápia, Spiritualitás. Kairosz Kiadó, Budapest.

Örömök és bánatok érzelmi térképe Magyarországon – avagy a szex több mint „egy pohár víz”...

Dr. Tárkányi Ákos

Bevezetés

Az emberi kapcsolatok igen fontosak a lelki egészség és boldogság szempontjából. A barátságok alakulásának vizsgálata ezért is lényeges, és ismerünk is erre, valamint általában az interperszonális kapcsolatokra, társas támogatásra irányuló igényes hazai vizsgálatokat, részletes eredményekkel (Albert, 1998, 2005, 2012). A párkapcsolatok, a házasságok pedig még fontosabbak ilyen szempontból, mintegy az emberi élet tengelyét alkotják. Többek között a Hungarostudy vizsgálat 2002-es hulláma is kimutatta, hogy a személyes boldogság szempontjából milyen fontos a házasság, különösen a jó házasság megléte (Kopp, 2006). Például 2002-ben a középkorú férfiak körében csak 56% mondta magát boldognak azok közül, akik úgy érezték, nem számíthatnak házastársukra, míg 75% azok közül, akik nagyon számíthattak rá. A barátoktól és más személyektől várható támogatás mértéke is a boldogság fontos előre jelzője volt.

A 'Családi kapcsolatok' survey vizsgálat országos reprezentatív kutatás volt 2009-ben¹, amely a párkapcsolatok alakulását elemezte a fiatalok és középkorúak körében. E téren igen jelentős változások történtek világszerte, így hazánkban is az utóbbi mintegy fél évszázadban (Tárkányi, 2008). Annak, hogy ezek hogyan érinthették az emberek életét az egyik legfontosabb vonatkozása az érzelmi érintettség. Vajon a különböző demográfiai vonatkozású döntések – mint amilyenek az élettársi kapcsolatnak vagy házasságnak a létrejötte vagy megszakítása vagy a gyermekvállalással kapcsolatos döntések – hogyan befolyásolják az egyének boldogságát? Milyen különbségek vannak e téren a férfiak és nők, a fiatalok és a középkorosztály között?

Módszertan

A következő adatok értelmezéséhez egy megjegyzés: Ezeket a kérdéseket a kérdező nem személyesen tette föl, hanem egy kiegészítő, önkitöltős kérdőívet kaptak a válaszadók, amit maguk töltöttek ki, és kitöltés után azonnal borítékba került, amit a kérdező le is ragasztott. E módszer használata miatt valószínű, hogy nem lehet túl magas a tényeket még ilyen körülmények között is inkább elhallgatók aránya – főleg, ha olyan, társadalmilag el nem ítélt dolgokról van szó, mint a jó barátságnak, vagy a szerelem élményének az átélése. De a negatívnak minősülő dolgok elhallgatása is viszonylag kevésbé valószínű, hiszen önként vállalkoztak a válaszadásra, és előre megmondta nekik a kérdező, hogy ezeket a kérdéseket nem ő fogja feltenni, és nem is fogja látni a rájuk adott válaszokat. Lehet, hogy például a 30-44 éves korcsoportba tartozó férfiaknak a 20%-a soha nem talált jó baráttra (ahogyan a mért eredmények mutatják), de az is lehet, hogy ezek egy része is átélte ilyen élményt, csak valamiért

¹ A kutatás a Tudomány a Családért Egyesület megbízásából, egy INNOTARS kutatási pályázat keretében történt. E kutatás alapján eddig már számos, annak eredményeit felhasználó, illetve összefoglaló publikáció (pl. Tárkányi 2012, 2014, 2015) jelent meg.

nem említette. Lehet, hogy az ilyen korú férfiaknak csak a 27%-a életében történt olyan esemény, hogy nemi élettel nem járó szerelmi kapcsolatuk megszakadt (ami az általunk kapott adat), lehet, hogy többük életében, csak nem mindenki említette. Annyit tudunk, hogy a feltett kérdésre ennyien adtak ilyen választ.

Likert-skálával kérdeztünk rá arra, hogy érzelmileg hogyan érintette a kérdezett egy-egy tény, esemény. E skálán volt 0 érték is, ami azt jelentette, hogy „közömbösen” érintette. Ha negatívan érintette, annak az intenzitását 1-től 5-ig terjedő fokozatokkal jelezhetette a kérdezt, ahol az 5-ös jelenti a leginkább intenzív tapasztalatot – és ugyanígy értékelhette a pozitív élmények intenzitását is. Az elemzésben általában kiemelt figyelmet szenteltünk az igen intenzív (5-össel jelzett) pozitív vagy negatív élményeknek, és főként ezek arányának alakulására koncentráltunk.

Munkánk fő célja a főbb trendek, összefüggések feltárása, bemutatása volt, mintegy „érzelmi térképkészítés” – e területen már ez is újszerű eredménynek mondható és további kutatások alapjául szolgálhat.

Eredmények bemutatása

Eredmények I.: Barátság és szerelem

Közölte, hogyan érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Jó baráttra találtam	89	84	80	78
Szerelmesek voltunk egymásba partneremmel	74	80	85	86
Barátommal megszakadt a barátságunk	44	57	44	51
Nemi élettel nem járó komoly szerelmi kapcsolat után szakítottunk	30	37	27	28
Szexuális kapcsolattal is járó komoly érzelmi kapcsolat után szakítottunk	46	46	37	39

Ha jelentős különbség van vagy a két nem, vagy a két korcsoport adatai között, vagy valami egyéb okból kiemelendő egy adat, akkor azt félkövér betűtípussal jelöljük a táblázatokban.

Rendkívül pozitívan (piros szín) vagy rendkívül negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Jó baráttra találtam	43	63	43	55
Szerelmesek voltunk egymásba partneremmel	50	61	69	71
Barátommal megszakadt a barátságunk	8	20	9	16
Nemi élettel nem járó komoly szerelmi kapcsolat után szakítottunk	6	7	4	5
Szexuális kapcsolattal is járó komoly érzelmi kapcsolat után szakítottunk	9	22	9	13

Rendkívül pozitívan (piros szín) vagy rendkívül negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény azok közül, akik közölték, hogy hogyan érintette őket, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Jó baráttra találtam	48	75	54	71
Szerelmesek voltunk egymásba partneremmel	68	76	81	83
Barátommal megszakadt a barátságunk	18	35	20	31
Nemi élettel nem járó komoly szerelmi kapcsolat után szakítottunk	20	19	15	18
Szexuális kapcsolattal is járó komoly érzelmi kapcsolat után szakítottunk	20	48	24	33

Eredmények I. – 'Barátság és szerelem' – részletes leírása és elemzése:

Ami a barátság témáját illeti, van időnként barátság eltérő nemű emberek között is, de valószínű, hogy többnyire inkább azonos neműek közötti barátságról lehet szó a vizsgált esetekben (Albert, 2012).

Nem tudni, hogy vajon a nők valamivel kisebb arányban szoktak jóbaráttra találni vagy valamiért kisebb arányban beszélnek erről. Mindenesetre a különbség a két nem között e téren nem nagy – annál nagyobb viszont abban, hogy a nők mennyivel nagyobb része élte meg ezt igen erősen pozitív élménynek. Ez utóbbi még a választ nem adók leszámítása után is nagy különbséget jelent a nők javára.

Vajon miért ilyen **nagy a különbség a nők javára a barátság öröme tekintetében** mind a két korcsoportban? Talán gyakrabban kötnek jó barátságot, mint a férfiak? Az adatokból nem úgy tűnik – hiszen éppen nem nagyobb, hanem valamivel kisebb arányban számoltak be ilyen élményükről a nők, mint a férfiak (mindkét korcsoportban). Akkor talán inkább az lehet a magyarázat, hogy számukra a jó baráttra találás jellemzőbben, gyakrabban jelent nagy örömet, mint a férfiak számára?

A férfiaknál és a nőknél a barátság élményéről beszámolók aránya a fiatalabb korcsoportban felülmúlja a szerelem élményéről beszámolókét, az idősebbikben már alulmúlja azt. Talán utóbbiaknál néha a szerelem helyettesíti a barátságot, vagy gyakrabban lesz a barátságból szerelem? A szerelem az idősebbik korcsoportban jóval nagyobb arányban jelent erősen pozitív élményt – e téren a férfiak mintegy „felzárkóznak a nőkhöz”, mert a „nagy szerelem” aránya a fiatalabb korcsoportban még jóval elmarad a nők közötti aránytól, az idősebbikben viszont már eléri azt (tehát köztük nagyobb az aránynövekedés, mint a nők között).

A nők vagy valamivel nagyobb arányban élik át barátság megszakadását, mint a férfiak, vagy nagyobb arányban hajlandók vallani erről. A különbség e téren kicsi, viszont nagy azon a téren, hogy a nők sokkal nagyobb arányban érzik erősen lesújtva magukat érzelmileg barátságuk megszakadása miatt, mint a férfiak. A különbség a két nem között a kor növekedésével némileg csökken, akárcsak a barátság létrejöttének öröme terén. De láthatólag mind a barátság létrejöttének nagy öröme, mind a megszakadása miatti nagy szomorúság jóval gyakoribb a nők, mint a férfiak között még a 30-44 évesek korcsoportjában is.

A szerelem esetében is azt tapasztalhatjuk, hogy legalábbis a fiatalabb korcsoportban a nők nagyobb arányban számolnak be arról, hogy ez nagy örömet jelentett a számukra. Ugyanakkor azt is megfigyelhetjük, hogy nagyobb arányban említették egyáltalán ezt élményként. Mivel szerelmesnek lenni „nem szégyen” a férfiak számára, ezért nem valószínű, hogy **a férfiak** egy

része elhallgatta volna ilyen élményeit – inkább az tűnik reálisnak, hogy **kisebb arányban élhették meg szerelemként ugyanazokat a kapcsolatokat, mint a női partnereik**. A fiatal férfiak számára tehát láthatólag a szerelem kisebb arányban volt felfogható, általuk megélt, említésre méltó valóság, mint a fiatal nők számára, és lényegesen kisebb arányban jelentett a számukra nagy örömet (bár még így is minden második férfi számára azt jelentett ebben a korcsoportban). Az idősebbik korcsoportban azonban szinte eltűnik ez a különbség, itt a férfiak adatai csak hajszálra maradnak el a nőkéitől. **Vajon jellemzően eddigre érnek meg érzelmileg a férfiak?** Vagy más lehet a tapasztalt trendek oka? Mindenesetre említésre méltó még az is, hogy **mindkét nemnél az idősebbik korcsoportban gyakrabban is említik a kölcsönös szerelmet, mint a fiatalok között, és nagyobb arányban vannak azok is, akiknek ez nagy örömet jelentett** (mindkét nem képviselői között).

Ami a nemi étellel nem járó szerelmi kapcsolat megszakadását illeti, alig látható különbség, akár nemek, akár korcsoportok szerint tekintjük – legfeljebb annyi mondható, hogy a 30-44 éves nők között némileg nagyobb arányban vannak, akiket különösebben negatívan érint az ilyesmi, mint az ilyen korú férfiak között. Megjegyzendő még, hogy míg a szerelem öröme sokakat érint (a 15-44 évesek 50-70%-át), a megszakadása miatti szomorúság (legalábbis, amíg nincs benne része szexuális kapcsolatnak is) keveseket (4-7%), de az is lehet, hogy csak ritkán említik meg ezt.

Ugyanakkor **a szexuális kapcsolatot is magába foglaló szerelmi kapcsolat megszakadása a fiatal nők jelentős részének okoz nagy szomorúságot**, míg a fiatal férfiakat jóval kevésbé érinti. A nagy különbség csökken, de jelentős marad a 30-44 évesek között is. Itt a férfiak között már a „pozitívan vagy közömbösen érintette” csoport aránya is megnő (lásd függelék), és mélyen a nőké alá csökken azok aránya, akik negatívnak találják ezt.

A nők barátságai lehet, hogy gyakrabban bomlanak föl, mint a férfiakéi – legalábbis ez lehet az egyik magyarázat arra, hogy nagyobb arányban említettek ilyen eseményt az életükből mind a két korcsoportban. Ugyanakkor az is lehet, hogy nem a barátságok felbomlása gyakoribb a nők között, hanem az ilyesmi nagyobb arányban jelent a számukra olyan eseményt, ami fontos, emlékezetes, említésre méltó. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy **a nők jóval nagyobb arányban említették, hogy egy barátság felbomlása nagy fájdalmat okozott a számukra, mint a férfiak**.

Érdekes, hogy amint a fiatal férfiak kisebb arányban emlékeznek arra, hogy kölcsönös szerelmi kapcsolatban voltak, mint a fiatal nők, úgy arra is kisebb arányban emlékeznek, hogy ilyen kapcsolatuk megszakadt. Vagy legalábbis kisebb arányban látják azt olyan jelentős eseménynek, ami emlékezetes és említésre méltó. Legalábbis akkor, ha az nem járt nemi étellel. A szexuális kapcsolattal is járó szerelmi kapcsolat megszakadását viszont ők is ugyanolyan arányban említik, mint a nők. (Lehet, hogy **a férfiak egy kis része talán csak akkor tekint „szerelemnek” egy kapcsolatot, ha annak szexuális kapcsolat is része.**) Ugyanakkor az is figyelemre méltó, hogy míg ilyen eseményt közel azonos arányban említene a két nemhez tartozók, az ilyen, **szexuális kapcsolattal is járó szerelem megszakadása a nőknek jóval nagyobb arányban okozott komoly lelki fájdalmat, mint a férfiaknak**. A nemi étellel nem járó szerelmi kapcsolat megszakadása esetén is kissé nagyobb az emiatt komoly fájdalmat átélő nők aránya, de a szexuális kapcsolattal is járó szerelmi kapcsolatok megszakadása esetén jóval magasabb, mint a férfiak között.

Ezen kívül az is fontos és említésre méltó, hogy **a szexuális kapcsolattal is járó szerelmi kapcsolat megszakadása mindkét nemnek jóval nagyobb arányban okozott komoly lelki fájdalmat, mint a nemi étellel nem járó szerelmi kapcsolaté**. Ez a különbség a férfiaknál

is jelentős, de még nagyobb a nők között, különösen a fiatalabb korcsoportban (ahol több, mint háromszor annyian említettek emiatti komoly fájdalmat, mint a nemi étellel nem járó szerelmi kapcsolat megszakadása esetén). Tehát **mindkét nem számára nagyobb arányban bír komoly érzelmi fontossággal egy szerelmi kapcsolat akkor, ha annak szexuális kapcsolat is a része – de ez különösen is így van a nők, és köztük főként a fiatalabb nők között.**

Megfigyelhető még, hogy a fiatalabb és az idősebb korcsoportban is **a nők jóval nagyobb arányban élik meg intenzíven pozitív élményként a barátságot és a szexualitással járó szerelmi kapcsolatot is, mint a férfiak, és jóval nagyobb arányban intenzív negatív élményként ezek megszakadását.** Viszont a nemi étellel nem járó komoly szerelemi kapcsolat megszakadása alig jelent erősebb negatívumot a számukra, mint a férfiaknak.

A férfiak egy téren érik utol arányban a nőket – az idősebb korcsoportban a szexuális kapcsolattal is járó szerelem már közel ugyanakkora arányban okozott nekik intenzív örömet, mint a nőknek. Az ilyen kapcsolat felbomlása miatti erős szomorúság viszont itt sem gyakoribb, mint a fiatalabb korcsoportba tartozó férfiak között, és itt is ritkább, mint a nők között.

Eredmények II.: Házasság és élettársi kapcsolat

Házasság vagy élettársi kapcsolat létrejötte és felbomlása

Közlte, hogyan érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Összeköltöztem élettársammal	27	39	51	48
Házasságot kötöttem	22	16	60	67
Élettársi kapcsolatunk felbomlott	13	17	14	18
Felbontottuk házasságunkat	3	6	13	18

Rendkívül pozitívan (piros szín) vagy rendkívül negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Összeköltöztem élettársammal	14	31	36	38
Házasságot kötöttem	9	14	46	59
Élettársi kapcsolatunk felbomlott	2	5	2	5
Felbontottuk házasságunkat	0	2	3	6

Rendkívül pozitívan (piros szín) vagy rendkívül negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény azok közül, akik közölték, hogy hogyan érintette őket, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Összeköltöztem élettársammal	52	79	71	79
Házasságot kötöttem	41	88	77	88
Élettársi kapcsolatunk felbomlott	15	29	14	28
Felbontottuk házasságunkat	0	33	23	33

Házasság vagy élettársi kapcsolat boldog vagy boldogtalan volta

Közölte, hogyan érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Boldog élettársi kapcsolatban éltem	34	44	47	47
Boldogtalan élettársi kapcsolatban éltem	13	16	14	15
Boldog házasságban éltem	13	17	51	66
Boldogtalan házasságban éltem	3	6	13	21

Rendkívül pozitívan (piros szín) vagy rendkívül negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Boldog élettársi kapcsolatban éltem	20	31	34	34
Boldogtalan élettársi kapcsolatban éltem	1	4	2	5
Boldog házasságban éltem	11	13	44	51
Boldogtalan házasságban éltem	0	2	3	12

Rendkívül pozitívan (piros szín) vagy rendkívül negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény azok közül, akik közölték, hogy hogyan érintette őket, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Boldog élettársi kapcsolatban éltem	59	70	72	72
Boldogtalan élettársi kapcsolatban éltem	7	25	14	33
Boldog házasságban éltem	87	76	86	77
Boldogtalan házasságban éltem	0	33	23	57

Az észlelt szexuális hűtlenség gyakorisága és súlya a különböző párkapcsolati típusoknál

Közölte, hogyan érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Rájöttem, hogy intim partnerem megcsalt	20	13	10	9
Rájöttem, hogy élettársam megcsalt	5	9	7	8
Rájöttem, hogy házastársam megcsalt	3	5	8	13

Rendkívül negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Rájöttem, hogy intim partnerem megcsalt	3	7	4	3
Rájöttem, hogy élettársam megcsalt	1	5	2	6
Rájöttem, hogy házastársam megcsalt	1	4	5	7

Rendkívül negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény azok közül, akik közölték, hogy hogyan érintette őket, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Rájöttem, hogy intim partnerem megcsalt	6	54	40	33
Rájöttem, hogy élettársam megcsalt	20	55	28	75
Rájöttem, hogy házastársam megcsalt	33	80	63	54

Eredmények II. – 'Házasság és élettársi kapcsolat' – részletes leírása és elemzése

Korunkban gyorsan terjedt a fiatalok között az élettársi kapcsolatban élés gyakorlata, így 2009-re már a házasságkötések számottevő többségét élettársi kapcsolatban élés előzte meg a leendő házastárssal (Pongráczné, 2009). Ezért **számos olyan válaszadó lehetett, aki élettársi kapcsolatban is élt és házasságot is kötött** – és a legtöbbjük ugyanazzal a személlyel kötött házasságot, akivel élettársi kapcsolatban éltek korábban. Ha nem lenne a két kategória között átfedés, akkor például 111%-ot adna ki a 2009-ben 30-44 éves férfiak között az az 51%, aki vallott arról, hogy milyen volt, amikor „összeköltözött élettársával” és az a 60%, aki ugyanezt közölte a házasságkötéséről. A két párkapcsolatban élési forma között bonyolult kapcsolatok és átfedések vannak, ezért nem lehet egyszerű következtetéseket megfogalmazni a kettő viszonyáról. Annyit mondhatunk csak, hogy a fiatalok között nagyobb azok aránya, akik élettársukkal való összeköltözésükről vallottak, mint akik házasságkötésükről számoltak be – és csak az idősebbik korcsoportnál van ez fordítva. (Ami arra utal, hogy a huszonévesek között nagyobb lehet az élettársi kapcsolatban élők, mint a házasságok aránya.)

Mindkét nemnél és mindkét korcsoportban jóval magasabb százalékos arányok adódnak, ha az élettársi kapcsolat felbomlásáról beszámoló arányát elosztjuk a válásukról beszámoló arányával. Ez összefügghet azzal a közismert ténnyel, amit már számos kutatás kimutatott (ld. erről pl. Tárkányi, 2014), **hogy az élettársi kapcsolatok felbomlási aránya jóval magasabb, mint házasságoké.** (Még akkor is, ha ez a tapasztalat itt nem mondható „közvetlen bizonyítéknak” erre, csak közvetettnek, mert bonyolult plusz számításokra lenne szükség ilyen összefüggés direkt, bizonyítható kimutatására az adatainkból, ugyanis kohorszok párkapcsolati történetét kellene ehhez feldolgozni.)

Az említett átfedés az érzelmi élmények arányát illetően is fennáll, vagyis lehetnek, akik mindkétfele nagy örömet vagy bánatot átéltek. Annyi szembeötlő, hogy legalábbis **a házasságkötés a 30-44 évesek mintegy fele számára jelentett élete folyamán kifejezetten nagy örömet. Nagy bánatot viszonylag kevesen éltek át párkapcsolati ügyben,** még a leginkább a 30-44 éves nők a válásuk miatt – de köztük is csak 6%, szemben azzal a közel 60%-ukkal, akiknek nagy örömet jelentett a házasságkötés.

Ha azt vesszük szemügyre, hogy az ilyen élményükről vallók közül mennyire volt gyakori a nagy öröm vagy bánat a különböző eseményekkel kapcsolatban, akkor az látható, hogy a 30-44 évesek és valaha is megházasodottak nagyobb részének okozott nagy örömet élete folyamán a házasságkötés, mint amilyen arányban az ugyanennyi idős valaha is élettársi kapcsolatra lépett személyek számára az élettársi kapcsolatra lépés okozott. Vagyis leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy **a házasságkötés általában valószínűleg nagyobb örömet szokott okozni, mint az élettárssal való összeköltözés.** Ugyanez tapasztalható a 15-29 éves nők körében is – **csak a fiatal férfiaknál tűnik úgy, hogy nekik a házasságkötés jellemzően legalábbis nem fontosabb az élettársi kapcsolatra lépésnél,** talán még kevésbé is az.

Egy másik összevetés is érdekes itt, amikor felfigyelhetünk arra, hogy a fiatalok között **a nők számára jóval nagyobb arányban okoz nagy örömet mind a két esemény, mint a férfiak között. A 30-44 éves korcsoportban, viszont „feljönnek a férfiak”, csaknem a nők szintjére,** vagyis megnő közöttük azoknak az aránya, akiknek mindkét féle esemény nagy örömet jelentett, de azért a nők között még ebben a korcsoportban is többen örültek nagyon ezeknek az eseményeknek, mint a férfiak közül. **Ez a megfigyelés párhuzamos azzal, mely szerint a szerelem által okozott öröm tekintetében is csak 30-44 éves korra „zárkóznak fel a férfiak a nőkhöz”, és a fiatal férfiak számára ez jóval kisebb arányban jelent nagy örömet, mint a fiatal nők számára.**

Ami a párkapcsolatok felbomlása miatti bánatot illeti, az ugyanúgy gyakrabban intenzív a nőknél, mint a férfiaknál, bár az arány itt is megnő a 30-44 éves férfiak között is. A 30-44 éves korcsoportban mindkét nem számára gyakrabban okoz nagy örömet a házasságkötés és nagy bánatot a válás, mint amilyen gyakran az élettársi kapcsolat létrejötte vagy felbontása. **A házasság tehát, ha későbbre tolódik is a megkötése, még mindig fontosabbnak látszik lenni, mint az élettársi kapcsolat – legalábbis a 30 fölöttieknek. Ugyanakkor a fiatal nőknél is megfigyelhető ez,** csak a fiatal férfiaknál bizonytalan.

A huszonévesek között gyakoribb az élettársi kapcsolatban élés, mint a házasság, amit az is mutat, hogy jóval nagyobb arányban nyilatkoztak az előbbivel kapcsolatos jó vagy rossz tapasztalataikról. A házasság viszont már gyakoribb a harmincasok között – emiatt is lehet, hogy **míg a boldog élettársi kapcsolat a 30-44 évesek mintegy harmadának, addig a boldog házasság közel felük számára jelentett nagyon kellemes élményt.**

A házasság nagyobb fontosságát mutathatja az is, hogy mindkét nem számára a jó házasság gyakrabban jelent említésre méltóan nagy boldogságot, mint a jó élettársi kapcsolat, a rossz házasság pedig nagy boldogtalanságot, mint a rossz élettársi kapcsolat.

Említésre méltó még, hogy a boldog házasság jóval gyakrabban jelent nagyon pozitív élményt, mint az élettársi kapcsolat, azon fiatal férfiak körében, akik a nagyon pozitív élményről tettek említést. Ez valamiképpen összefügghet azzal, hogy a fiatal férfiak között még ritka a házasságban élés az élettársi kapcsolathoz képest.

A párkapcsolati típusok szubjektív fontosságára következtethetünk abból is, hogy mennyire nagy arányban találják erősen negatívnak az abban élők, ha szexuális hűtlenséget tapasztalnak. Amint az várható volt, többnyire a házasságtörés jelenti a leginkább negatív élményt – kivéve, meglepő módon, a 30-44 éves nőket, akik körében az élettársi kapcsolatban élők még nagyobb arányban élték meg nagyon negatív élményként a szexuális hűtlenséget, mint a házasságban élők.

A fiatalok között a nők mindhárom kapcsolattípus esetén nagyobb arányban vallottak ilyen esetben nagyon negatív élményről, mint a férfiak. A 30-44 éves korcsoportban viszont csak az élettársi kapcsolatban élők körében volt ez így – a házasságban élők között is és a csak intim partnerkapcsolatban élők között is nagyobb volt a megcsalást tapasztalók között az igen boldogtalanok aránya, mint az ilyen kapcsolattípusban élő nők között.

Eredmények III.: Döntések a gyermekről

Megfogant gyermek vállalása vagy elutasítása

Közölte, hogyan érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Gyermekem született	13	21	58	75
Művi abortusz	5	10	8	21

Rendkívül pozitívan (piros szín) vagy negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Gyermekem született	9	18	55	71
Művi abortusz	1	6	1	13

Rendkívül pozitívan (piros szín) vagy rendkívül negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény azok közül, akik közölték, hogy hogyan érintette őket, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Gyermekem született	69	84	95	95
Művi abortusz	20	60	13	54

Eredmények III. rész – 'Döntések a gyermekről' – részletes leírása és elemzése

Ha gyermek fogan egy intim kapcsolatban, akkor az ő sorsáról való döntés mindkét korcsoportban jóval nagyobb arányban látszik fontosnak lenni a nők, mint a férfiak számára, mert jóval nagyobb arányban említik ilyen döntések érzelmi hatását. Gyermekének születése a 30-44 éves korosztályban levők többségének az életében okozott már nagy örömet. Nagy bánatot okozott viszont a művi abortusz a 30-44 éves nők egy viszonylag jelentős kisebbségének (13%).

A gyermek születését illetően hasonló trendet figyelhetünk meg, mint a házassággal és szerelemmel kapcsolatban – a 30-44 éves korcsoportban már a férfiak közel akkora része számára jelentett ez nagy örömet, mint amilyen arányban a nők között, míg a 15-29 éves korcsoportban (bár szintén gyakori), még jóval lemarad a gyermek születése miatti boldogság aránya a férfiak között a nőkhöz képest.

A gyermek születésére való reagálás terén is van említésre méltó különbség a nők és férfiak között, de a különbség ennél jóval nagyobb a művi abortusszal kapcsolatban. Kevés férfi említi egyáltalán, hogy ilyenhez köze lett volna az életében – jóval kisebb arányban, mint a nők –, és akik egyáltalán említik, azok között is jóval kisebb az emiatt erős bánatot érzők aránya, mint a nők között. Az erről említést tevő nők többsége élt meg emiatt nagy bánatot.

E két utóbbi téma fontossága miatt plusz elemzést érdemel, ezért ezek (valamint a válasz) részletes elemzésének még egy fejezetet szentelünk a későbbiekben.

Eredmények IV.: Nehéz az élet?

Közölte, hogyan érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

%	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Jó munkahelyen dolgoztam	52	45	84	86
Munkahelyemet elveszítettem	23	14	40	31
Munkanélküliség után munkahelyet találtam	31	31	50	41
Elkészült az új házam	10	18	37	47
Súlyos sérüléssel járó baleset ért	15	12	18	10
Rokkant lettem	3	4	6	9

Rendkívül pozitívan (piros szín) vagy negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

%	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Jó munkahelyen dolgoztam	21	24	39	49
Munkahelyemet elveszítettem	10	5	20	20
Munkanélküliség után munkahelyet találtam	16	18	30	33
Elkészült az új házam	3	10	24	37
Súlyos sérüléssel járó baleset ért	3	3	5	5
Rokkant lettem	1	2	2	5

Rendkívül pozitívan (piros szín) vagy rendkívül negatívan (kék szín) érintette érzelmileg egy ilyen tény azok közül, akik közölték, hogy hogyan érintette őket, %

%	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Jó munkahelyen dolgoztam	40	53	46	57
Munkahelyemet elveszítettem	43	36	50	65
Munkanélküliség után munkahelyet találtam	52	58	60	80
Elkészült az új házam	30	55	65	79
Súlyos sérüléssel járó baleset ért	20	25	28	50
Rokkant lettem	33	50	33	55

Eredmények IV. rész – 'Nehéz az élet?' – részletes leírása és elemzése

A megkérdezettek nagyobb arányban vallottak arról, hogy milyen volt új munkahelyet találni, mint munkahelyet elveszíteni – ez arra mutat, hogy a kellemetlen élményekről nem mindenki akar vallani, még anonim kérdőíven sem.

Úgy tűnik, hogy **az új ház elkészülte a nők számára gyakrabban bír említésre méltóan nagy jelentőséggel** – hiszen ésszerű abból kiindulni, hogy a két nemhez tartozók nagyjából ugyanolyan gyakran szoktak új házba költözni, a nők mégis jóval nagyobb arányban említik ezt az élményt, mint a férfiak. Ugyanakkor **az új munkahely találása pedig az idősebbik korcsoportban talán a férfiak számára bír nagyobb súllyal** – de az is lehet, hogy körükben gyakoribb a munkanélküliség és az új munkahelyre találás is, mint a nők között. A fiatal generációban viszont **a jó munkahely pozitívumként, a munkahely elvesztése negatívumként látszik nagyobb arányban említésre méltó tényező lenni a férfiak, mint a nők számára.**

Lehetséges, hogy a férfiakat gyakrabban éri súlyos baleset, a nők mégis nagyobb arányban válnak rokkanttá – de az is lehet, hogy a két nemhez tartozók közül a férfiak nagyobb arányban az előbbi, a nők inkább az utóbbit tartják említésre méltónak.

Az idősebbik korcsoportban nagy örömet főként az új ház, lakás, vagy az új, vagy jó munkahely jelent, bánatot pedig a munkahely elvesztése. **A fiatalabb korcsoportban viszonylag ritkábban jelentettek ezek nagy örömet vagy bánatot.** Körükben bánatot **a munkahely elvesztése gyakrabban a fiatal férfiaknak, örömet az új ház gyakrabban a fiatal nőknek.**

A nőket csaknem minden élmény jóval nagyobb arányban érinti erősen pozitívan vagy negatívan, mint a férfiakat – kivéve **a munkahely elvesztését** a fiatalabbak között, mert az **a fiatal férfiak számára átlagosan fájdalmasabb élmény.**

A munkahely a fiatalabb generációban csak a férfiaknak kiemelt fontosságú, az idősebbikben már a nőknek is. Az új ház viszont a fiatal generációban még csak a nőknek kiemelt fontosságú, az idősebbikben már a férfiaknak is.

Eredmények V.: Néhány fontos döntésről: házasság, születés, abortusz

Közölte, hogyan érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Felbontottuk házasságunkat	3	6	13	18
Gyermeke született	13	21	58	75
Művi abortusz	5	10	8	21

Válás

Közölte, hogyan érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Felbontottuk házasságunkat	3	6	13	18

A házassága felbontása ilyen módon és mértékben érintette érzelmileg a kérdezetteket az összes, az adott kategóriába tartozó megkérdezett közül, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Nagyon pozitívan érintette (5)	0	1	0	2
Mérsékelten pozitívan érintette (1-4)	0	2	2	2
Semlegesén érintette	1	1	3	2
Mérsékelten negatívan érintette (1-4)	2	1	5	5
Nagyon negatívan érintette (5)	0	2	3	6

A házassága felbontása ilyen módon és mértékben érintette érzelmileg a kérdezetteket azok közül, akik az adott kategóriába tartozó megkérdezettek közül megmondták, hogy érzelmileg hogyan érintette őket, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Nagyon pozitívan érintette (5)	*	*	3	14
Mérsékelten pozitívan érintette (1-4)	*	*	13	14
Semlegesen érintette	*	*	23	14
Mérsékelten negatívan érintette (1-4)	*	*	38	26
Nagyon negatívan érintette (5)	*	*	23	32

*: túl kicsi volt az esetszám ahhoz, hogy megbízható adatokat közöljünk.

Gyermeke születése

Közölte, hogyan érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Gyermeke született	13	21	58	75

Gyermeke születése ilyen módon és mértékben érintette érzelmileg a kérdezetteket az összes, az adott kategóriába tartozó megkérdezett közül, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Nagyon pozitívan érintette (5)	9	19	56	73
Mérsékelten pozitívan érintette (1-4)	2	0	2	2
Semlegesen érintette	1	2	0	0
Mérsékelten negatívan érintette (1-4)	1	0	0	0
Nagyon negatívan érintette (5)	0	0	0	0

Gyermeke születése ilyen módon és mértékben érintette érzelmileg a kérdezetteket azok közül, akik az adott kategóriába tartozó megkérdezettek közül megmondták, hogy érzelmileg hogyan érintette őket, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Nagyon pozitívan érintette (5)	70	88	94	98
Mérsékelten pozitívan érintette (1-4)	25	2	4	2
Semlegesen érintette	5	6	1	0
Mérsékelten negatívan érintette (1-4)	0	0	1	0
Nagyon negatívan érintette (5)	0	2	0	0

Művi abortusz

Közölte, hogyan érintette érzelmileg egy ilyen tény, az összes megkérdezett arányában, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Művi abortusz	5	10	8	21

Művi abortusz ilyen módon és mértékben érintette érzelmileg a kérdezetteket az összes, az adott kategóriába tartozó megkérdezett közül, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Nagyon pozitívan érintette (5)	0	0	0	0
Mérsékelten pozitívan érintette (1-4)	0	1	0	1
Semlegesén érintette	1	1	5	1
Mérsékelten negatívan érintette (1-4)	3	3	2	6
Nagyon negatívan érintette (5)	1	6	1	13

Művi abortusz ilyen módon és mértékben érintette érzelmileg a kérdezetteket azok közül, akik az adott kategóriába tartozó megkérdezettek közül megmondták, hogy érzelmileg hogyan érintette őket, %

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Nagyon pozitívan érintette (5)	*	0	0	0
Mérsékelten pozitívan érintette (1-4)	*	12	0	4
Semlegesén érintette	*	6	62	5
Mérsékelten negatívan érintette (1-4)	*	29	25	29
Nagyon negatívan érintette (5)	*	53	13	62

*: túl kicsi volt az esetszám ahhoz, hogy megbízható adatokat közöljünk.

Eredmények V. rész – 'Néhány fontos döntésről: házasság, születés, abortusz' – részletes leírása és elemzése

Van lehetőségünk mérlegelni statisztikai adatok alapján, hogy a kérdezett tény, eseményt, az azon valóban átesetteknek mekkora része említhette.

Az érdekes az, hogy a válaszárol a 15-29 évesek többsége (!) nem szólt a kérdezőnek, amikor az rákérdezett, hanem csak a zárt adatlapon írt róla, amikor az érzelmi hatására kérdeztek rá. Ez főleg a fiatal férfiaknál volt így. (Náluk néhányan még a házasságkötésükről sem beszéltek, hanem csak a zárt borítékba szánt lapra írtak róla.)

Úgy tűnik, hogy a **kérdezett mintában – a 30-44 éveseknél, a férfiak között – az elváltak aránya reális, vagyis az a társadalomra 2009-ben jellemző érték körüli. A nőknél viszont valamivel kevesebben írtak (még zárt borítékban is) az érzelmi hatásáról, mint ahányan „hivatalosan” megemlégtették élő szóban az ezzel kapcsolatos kérdésre. Náluk tehát az elváltak aránya (legalább) 21% lehet.**

A 2009-ben 35-44 éveseknél 80-85% lehetett **a már gyermekesek aránya** (Kapitány, 2009) a magyar társadalomban – de az ennél fiatalabbaknál olyan meredeken esik, hogy **az ebben a felmérésben kapott 75%-os átlag** emiatt **nagyjából reális** lehet.

Ami az abortuszt illeti, avval kapcsolatban elképzelhető, hogy nagyobb lehet a valós arány (mert amint már láttuk a munkanélküliséggel kapcsolatban, a számukra negatív dolgokról az emberek kevésbé szívesen és a valóságosnál ritkábban nyilatkoznak). Bár 2009-re a teljes abortusz arányszám már csak 40-50%-a lehetett a teljes termékenységi arányszámnak (Kapitány, 2009). Úgyhogy, ha a fiataloknál reális a gyermek születését már átéltek aránya (és az annak tűnik), akkor **a művi abortusz tényéről nyilatkozók aránya is nagyjából megfelelhet a valóságnak, és csak viszonylag enyhén lehet az azt valóságosan átéltek aránya alatt.**

Megállapíthatjuk, hogy **a 30-44 éves korcsoportban a válás nagyobb arányban érinti érzelmileg negatívan a nőket, mint a férfiakat, és jóval nagyobb arányban érinti őket erősen negatívan.** Ugyanakkor volt az erről nyilatkozó nőknek egy kisebbsége (14%), akik erősen pozitívan élték meg a válást. **A nők egy kis része számára feltehetőleg menekvést jelenthet tehát a válás egy igen rosszul alakult házasságból – de ettől eltekintve mind a férfiak, mind a nők zöme veszteséggént, kudarcként éli meg a házassága fölbontását, nem „vívmanyként”.**

Megfigyelhető némi hasonlóság ehhez a helyzethez akkor, ha összevetjük a gyermek születésének és a művi abortusznak a megélését a két nem esetében. Az ezekről a kérdésekről nyilatkozó 15-29 éves nőknek a 3%-át nagyon negatívan érintette a gyermeke születése, és a 12%-át „mérsékelten pozitívan” a művi abortusz. A 30-44 éves nőknek pedig 4%-át ugyancsak „mérsékelten pozitívan” a művi abortusz, míg közülük senki nem élte meg negatívan a gyermeke születését. Ugyanakkor **az erről nyilatkozó nőknek 82%-a negatívumként, ezen belül 53%-a erősen negatívan élte át érzelmileg a művi abortuszt. Az érzelmi mérleg a művi abortusszal kapcsolatban még inkább negatívba fordul a 30-44 éves nőknél, ahol a 4% pozitívan megélővel szemben 91% negatívan megélőt látunk, és a 0% nagyon pozitívan megélővel szemben 62% nagyon negatívan megélőt.**

A gyermek születésével kapcsolatban éppen fordított a helyzet. Itt még a fiatal nőknél is a 3%-nyi azt nagyon negatívan megélővel szemben a gyermeke születését 89%-ban nagyon örömteli élményként megélőt látunk. A 30-44 éves nőknél pedig 0% nagyon negatívan megélőt és 98% nagy örömet átélőt.

A férfiak számára a gyermek születése ritkábban jelent nagy örömet, de náluk is azt jelent a nagy többség számára. A művi abortusz pedig mintha „nem létezne” jó részük számára, de aki egyáltalán említi ezt, azok többnyire semlegesén vagy mérsékelten negatívan élték meg, nem pozitívumként.

Összefoglalás

Nagy különbség tapasztalható a nők javára a barátságot nagy örömként megélők aránya tekintetében. Ami a szerelmet illeti, a férfiak kisebb arányban élhették meg szerelemként ugyanazokat a kapcsolatokat, mint a női partnereik.

A fiatal férfiak számára láthatólag a szerelem kisebb arányban volt felfogható, általuk megélt, említésre méltó valóság, mint a fiatal nők számára, és lényegesen kisebb arányban jelentett számukra nagy örömet (bár még így is minden második férfi számára azt jelentett

ebben a korcsoportban). Az idősebbik korcsoportban azonban szinte eltűnik ez a különbség, itt a férfiak adatai csak hajszálra maradnak el a nőkéitől. **Vajon jellemzően eddigre érnek meg érzelmileg a férfiak?**

A szexuális kapcsolattal is járó szerelmi kapcsolat megszakadása mindkét nemnek jóval nagyobb arányban okozott komoly lelki fájdalmat, mint a nemi élettel nem járó szerelmi kapcsolaté. Ez a különbség a férfiaknál is jelentős, de még nagyobb a nők között, különösen a fiatalabb korcsoportban (ahol több mint háromszor annyian említettek emiatti komoly fájdalmat, mint a nemi élettel nem járó szerelmi kapcsolat megszakadása esetén). Tehát mindkét nem számára nagyobb arányban bír komoly érzelmi fontossággal egy szerelmi kapcsolat akkor, ha annak szexuális kapcsolat is a része – de ez különösen is így van a nők, és köztük főként a fiatalabb nők között.

Csak a fiatal férfiaknál tűnik úgy, hogy nekik a házasságkötés jellemzően legalábbis nem fontosabb az élettársi kapcsolatra lépésnél, talán még kevésbé is az. Felfigyelhetünk arra is, hogy a fiatalok között a nők számára jóval nagyobb arányban okoz nagy örömet mind a megházasodás, mind az élettárssal való összeköltözés, mint a férfiak között. A 30-44 éves korcsoportban, viszont „feljönnek a férfiak”, csaknem a nők szintjére, vagyis megnő közöttük azoknak az aránya, akiknek mindkét féle esemény nagy örömet jelentett, de azért a nők között még ebben a korcsoportban is többen örültek nagyon ezeknek az eseményeknek, mint a férfiak közül. Ez a megfigyelés párhuzamos azzal, mely szerint a szerelem által okozott öröm tekintetében is csak 30-44 éves korra „zárkóznak fel a férfiak a nőkhez”, és a fiatal férfiak számára ez jóval kisebb arányban jelent nagy örömet, mint a fiatal nők számára.

A 30-44 éves nők körében az élettársi kapcsolatban élők még nagyobb arányban élték meg nagyon negatív élményként a szexuális hűtlenséget, mint a házasságban élők. Vajon esetleg azért, mert még nagyobb arányban fokozhatta a kapcsolat esetleges felbomlása miatti szorongásukat, mint a házasságban élő nők számára?

A gyermek születését illetően hasonló trendet figyelhetünk meg, mint a házassággal és szerelemmel kapcsolatban – a 30-44 éves korcsoportban már a férfiak közel akkora része számára jelentett ez nagy örömet, mint amilyen arányban a nők között, míg a 15-29 éves korcsoportban (bár szintén gyakori), még jóval lemarad a gyermek születése miatti boldogság aránya a férfiak között a nőkhez képest.

A gyermek születésére való reagálás terén is van említésre méltó különbség a nők és férfiak között, de a különbség ennél jóval nagyobb a művi abortusszal kapcsolatban. Kevés férfi említi egyáltalán, hogy ilyenhez köze lett volna az életében – jóval kisebb arányban, mint a nők –, és akik egyáltalán említik, azok között is jóval kisebb az emiatt erős bánatot érzők aránya, mint a nők között. Az erről említést tevő nők többsége élt meg emiatt nagy bánatot.

A nőket csaknem minden, a munkával vagy lakással kapcsolatos élmény jóval nagyobb arányban érinti erősen pozitívan vagy negatívan, mint a férfiakat – kivéve a **munkahely elvesztését** a fiatalok között, mert az a **fiatal férfiak számára átlagosan fájdalmasabb élmény. A munkahely a fiatalabb generációban csak a férfiaknak kiemelt fontosságú, az idősebbikben már a nőknek is. Az új ház viszont a fiatal generációban még csak a nőknek kiemelt fontosságú, az idősebbikben már a férfiaknak is.**

A nagy többsége az embereknek a gyermek születését nagy örömként éli meg a kapott válaszok szerint, míg a művi abortusz az elsőprő többség számára fájdalom – és különösen így van ez a nők számára. Miért van akkor, hogy a gyermek születésének állami segítése nem

egyszer fanyalgást vagy gúnyos elutasítást vált ki állítólag a nők érdekeit képviselő, „szociális” beállítottságú társadalomtudósokból, újságírókból, politikusokból? Az abortusz pedig, ha ilyen nagy többség számára jelent ilyen nagy fájdalmat, akkor nem inkább minden módon elkerülendő, komplex programokkal megelőzendő dolog kellene, hogy legyen – minden párt és politikai irányzat számára –, és az elkerülésének elősegítése sok más ügyet megelőző szakpolitikai prioritás? Miért van, hogy állítólag a nők érdekeit képviselő feministáknak ilyesmi meg sem fordul a fejében, viszont az abortusz jogi lehetősége valamiféle legfőbb érték a számukra – miközben ez a nők életében az egyik leginkább és a legnagyobb arányban fájdalmat okozó tényezők egyike?

Ehhez hasonlóan **a válasz is kevesek számára valamiféle menedék, az érintettek zöme számára fájdalmas kudarc**. Mégis, ennek ellenére itt sem a segítő megelőzésen látszik lenni a hangsúly a közvélemény formálói, szakpolitikák alakítói szemében. (Igaz, történtek már kezdeményezések iskolai családi életre nevelés kialakítására, de a folyamat igen-igen lassú...)

Hivatkozott irodalom

- Albert Fruzsina – Dávid Beáta: A barátokról. in: Társadalmi riport 1998. Budapest: TÁRKI.
- Albert Fruzsina – Dávid Beáta: Férfiak és nők a családban egy kétgenerációs vizsgálat tükrében. in: Nagy Ildikó és tsai (szerk.) 2005. Szerepváltozások. Jelentés a nők és férfiak helyzetéről 2005. Budapest: TÁRKI.
- Albert Fruzsina – Dávid Beáta: Az interperszonális kapcsolathálózati struktúra átrendeződése Magyarországon. in: Kovách és tsai (szerk.) 2012. Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon. Budapest: Argumentum.
- Kapitány Balázs – Spéder Zsolt: Gyermekvállalás. in: Demográfiai portré 2018. Budapest: KSH NKI.
- Kopp Mária – Skrabski Árpád: Kik boldogok a mai magyar társadalomban? in: Kopp Mária (szerk.) 2009. Magyar lelkiállapot 2008. Budapest: Semmelweis Kiadó.
- Pongrácz Tiborné: A párkapcsolatok jellegzetességei. in: Demográfiai portré 2009. Budapest: KSH NKI.
- Tárkányi Ákos: A második demográfiai átmenet néhány főbb tényezője a fejlett világban és Magyarországon. in: Demográfia 2008/4.
- Tárkányi Ákos: A munkahely és a párkapcsolat kölcsönhatásai. Munkaügyi Szemle 56., 2012/I., 79-88.
- Tárkányi Ákos: Élettársi kapcsolatban élés, intim párkapcsolat és házasság Magyarországon a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján. in: Európai Családtudományi Szemle 2014/1.
- Tárkányi Ákos: A párkapcsolatok sikerességének és sikertelenségének okai a 2009-es „Családi kapcsolatok” országos vizsgálat alapján. in: Európai Családtudományi Szemle 2015/1.

Függelék

A következő példa bemutatja, hogy mennyi szempontot lehet – és adott esetben kellhet – figyelembe venni az egy-egy kérdésre adott válaszok eredményeinek értékelésekor.

A kérdés:

Kérem, értékelje a következő eseményeket aszerint, hogy milyen hatással voltak Önre érzelmileg!

Jó baráttra találtam

Férfiak

15-29 évesek

Teljes válaszadó népesség száma: 205 fő

A kérdezett nem érintett ebben a vonatkozásban, hiányzó érték (missing): 0

Érintett: 205

Érintett a teljes válaszadó népesség arányában: 100%

Nem válaszolt erre a kérdésre: 23

Nem válaszolt erre a kérdésre a potenciálisan érintettek arányában: 11%

Közölte, hogyan érintette érzelmileg az esemény: 182

Közölte, hogyan érintette érzelmileg az esemény a potenciálisan érintettek arányában: 89%

Pozitívan érintette: 178

Pozitívan érintette azok közül, akik közölték, hogyan érintette őket: 98%

Közömbösen érintette: 4

Közömbösen érintette azok közül, akik közölték, hogyan érintette őket: 2%

Negatívan érintette: 0

Negatívan érintette azok közül, akik közölték, hogyan érintette őket: 0%

1-5 skálán közepesen vagy erősen pozitívan (3-5) érintette: 159

Közepesen vagy erősen pozitívan érintette azok közül, akik közölték, hogyan érintette őket: 87%

Rendkívül pozitívan (5) érintette: 88

Rendkívül pozitívan érintette azok közül, akik közölték, hogyan érintette őket: 48%

Közepesen vagy erősen pozitívan érintette érzelmileg az esemény a potenciálisan érintettek arányában: 78%

Rendkívül pozitívan érintette érzelmileg az esemény a potenciálisan érintettek arányában: 43%

Közepesen vagy erősen pozitívan érintette érzelmileg az esemény a teljes válaszadó népesség arányában: 78%

Rendkívül pozitívan érintette érzelmileg az esemény a teljes válaszadó népesség arányában: 43%

A szexuális kapcsolatot is magába foglaló partnerkapcsolat megszakadásának tapasztalatairól egy részletesebb táblázat, az Eredmények I. részben bemutatottak illusztrálására.

Szexuális kapcsolattal is járó komoly szerelmi kapcsolat után szakítottunk

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak (%)	Nők (%)	Férfiak (%)	Nők (%)
Közölte, hogyan érintette érzelmileg az esemény a potenciálisan érintettek arányában	46	46	37	39
Pozitívan érintette azok közül, akik közölték, hogyan érintette őket	7	4	14	10
Közömbösen érintette azok közül, akik közölték, hogyan érintette őket	5	10	17	8
Negatívan érintette azok közül, akik közölték, hogyan érintette őket	88	86	69	82
Közepesen vagy erősen negatívan érintette azok közül, akik közölték, hogyan érintette őket	67	73	68	76
Rendkívül negatívan érintette azok közül, akik közölték, hogyan érintette őket	20	40	24	33
Közepesen vagy erősen negatívan érintette érzelmileg az esemény a potenciálisan érintettek arányában	31	34	21	30
Rendkívül negatívan érintette érzelmileg az esemény a potenciálisan érintettek arányában	9	22	9	13

Házasság, válás, élettársi kapcsolatban élés által érintettek száma, arányai a megkérdezettek válaszai alapján.

Említést érdemel, hogy a fiatal férfiak a házasságkötésre és az élettársi kapcsolatban élésre is kétféle választ adtak két különböző kérdésre – az „érzelmi hatásra” kérdezve (önkitöltős, lezárt borítékba kerülő kérdőíven) többen említettek egy ilyen tény, mint az egyszerű tény hivatalos, élő szóban való megkérdezésekor. A kétféle érték közül a kisebbik is szerepel a megfelelő kockában, de zárójelbe téve. Ugyanezt lehetett tapasztalni, de még nagyobb mértékű eltéréssel a fiatal generáció válaszait illetően, de itt nemcsak a férfiaknál, hanem a nőknél is. Ezért szerepelnek a „közölte, hogyan érintette a tény” sorok bizonyos kockáiban 100-nál nagyobb, néha annak többszörösét jelentő százalékos értékek, kivastagítva. Példaként nézzük az alábbi táblázat egy adatát: amikor a kérdezőbiztos azt kérdezte, a 15-29 éves férfiaktól, hogy valaha is elvált-e, összesen egy valaki válaszolt igennel, viszont az önkitöltős kérdőíven ugyanezen emberek közül heten írták le, hogy hogyan érintette őket érzelmileg a házassága felbomlása.

	15-29 évesek		30-44 évesek	
	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
Teljes megkérdezett népesség száma az adott kategóriában, fő	205	208	230	258
Házasságot kötött valaha is, fő	20	33	158	204
Házasságot kötött valaha is a teljes megkérdezett népességből, %	(10) 12	16	69	79
Közölte, hogyan érintette érzelmileg a házasságkötés ténye, fő	24	22	136	106
A házasságot kötöttek közül közölte, hogyan érintette a házasságkötés ténye, %	120	67	86	52
Elvált valaha is, fő	(1) 7	(4) 10	29	55
Közölte, hogyan érintette érzelmileg a házassága felbontásának ténye az összes, a válás által valaha is érintettek arányában, %	700	250	100	84
Közölte, hogyan érintette érzelmileg az élettárssal való összeköltözés ténye, fő	41	67	113	122
A házasságot kötöttek közül legalább egyik házasságkötése előtt élettársi kapcsolatban élt együtt későbbi házastársával, %	70	79	55	49

A gender ideális és valós arca Párbeszédben Perintfalvi Ritával

Dr. Tomka Ferenc
Egyetemi tanár, teológus, szociológus

Írásunk a tisztánlátás és tisztázás céljával született, a gender¹ – gender-mainstreaming² fogalmainak témájában, Perintfalvi Rita egy tanulmányának kapcsán. Ez hónapokkal ezelőtt jelent meg számos honlapon, blogon ilyen címen: *A genderellenes kultúrharc valódi arca (Avagy egy újfajta politikai és vallási fundamentalizmus megjelenése Európában)?*

Sok hasonló írás jelent meg évek óta, magától a szerzőtől is és más magyaroktól is,³ de úgy tűnik, Perintfalvi írása most szélesebb körökhöz eljutott és kérdéseket vetett fel többekben. Ezért láttuk fontosnak, a *Családtudományi Szövetség* tagjaival, a reflexiót avagy a párbeszédet, melyet maga Perintfalvi is igényel.

Perintfalvi megnyilvánulását egy katolikus vagy keresztény olvasó számára figyelemre méltóbbá teszi, hogy a szerző mindvégig keresztény érvelést használ, és ez érthető, ha neve alatt olvassuk egyrészt a szakismeretere, másrészt vallási hovatartozására utaló megbízatásait, és hivatalait: „A katolikus teológus, a Magyarországi Teológusnők Ökumenikus Egyesületének elnöke, a Bécsi Egyetem Katolikus Teológiai Fakultásának óraadó tanára, az European Society of Women in Theological Research vezetőségi tagja.” (A következőkben kiemeljük Perintfalvi Rita írásából a legfontosabbnak tűnő témákat, és azokra reflektálunk. Amikor a teológusnő gondolatait felidézzük (többnyire idézzük) – akkor a **nevét PR betűkkel**, a gondolataihoz fűzött „megjegyzéseket” pedig **M betűvel** rövidítjük.)

1. Párbeszédben Perintfalvi Ritával a Gender témában

PR sürgeti (bár kissé éles hangnemben) a dialógust: „A fundamentalista *szűklátókörűség és ítélkező mentalitás legfontosabb megelőző gyógymódja: a párbeszéd*. Ezért a dialógus elengedhetetlen az egyház számára, mely soha nem zárkozhat el attól, hogy párbeszédet folytasson annak a kornak a kultúrájával, tudományával, gondolatrendszerével, ami körülveszi őt, amint ezt a II. Vatikáni zsinat *Gaudium et spes* (Az Egyház a mai világban) c. konstitúciója is tanítja. A folyamat abszurditása, hogy *miként lehet a szeretet vallását felhasználni arra, hogy bizonyos embercsoportokból, gondolatrendszerekből – akiket és amiket talán alig ismerünk – félelmetes ellenségképet kreáljanak*.” „Mivel az Atyaisten mindenkinek kezdete és célja, valamennyien a testvériségre vagyunk hivatva.”

¹ Az írásban rendszeresen használt 'gender' angol nyelvű szó, magyarul „dzsendernek” ejtendő, jelentése: nemi szerep (vagy 'társadalmi nem'). (Szerk. megj.)

² Jelentése: „a nemek közötti (esély)egyenlőség (általános) érvényesítése” vagy másként fogalmazva „a nemi szerepekkel való foglalkozás legyen alapvető szempont”. (Szerk. megj.)

³ Hasonló írás: Hergell Mónika: Keresztény szeretetlenség – avagy a genderszemléletről. Egyházforum, 2018/4, 2-19

M: A párbeszéd valóban lényegi, mert a vitákban képesek vagyunk egyoldalúan saját igazunkat bizonygatni. Több, Perintfalvi által idézett gender kutató kívánja a párbeszédet, például a teológus Gerhard Marschütz is, miközben azonban ő megvallja, hogy a gender tanítás több kérdést is felvet, de a párbeszéd mégis növekedési lehetőséget biztosíthatna az egyház számára.⁴

A párbeszéddel és „a gender-témával kapcsolatban alá kell húznunk: hogy a világ számos keresztény felsőoktatási intézményében létezik gender tanszék, például a mi Pázmányunkkal együttműködésben álló amerikai Notre Dame Egyetemen, a jezsuita alapítású tengerentúli Regis Egyetemen, az Ausztrál Katolikus Egyetemen vagy a chicagói Loyola Egyetemen. E helyeken általában a keresztény emberkép alapján közelítenek a kérdéshez. Mivel azonban a gendernek a keresztény világban is többféle értelmezése megjelenik, egyes helyeken olyan fokú eszmei 'nyitottsággal' taglalják a kérdést, ami máshol talán már meghaladná egy katolikus intézmény profilját.” A kérdés ezért nem annyira az, hogy legyenek-e tudományos műhelyek a „társadalmi nemek” tanulmányozásának céljával, hanem hogy ezeket a kereteket kik és mivel töltik meg.

A magyar és keresztény Kopp Mária, miután elvállalta az Egészségügyi Világszervezet, a WHO Gender és Egészség Kelet-Közép-Európai Munkacsoportjának vezetését, így fogalmazott: „Kemény érdekütközés zajlik annak meghatározására, hogy mit értsünk genderen. A legveszélyesebbnek azt tartom, ha átengedjük ezt a terepet a szélsőséges liberális köröknek. [...] Most még *rajtunk múlik, hogy milyen irányba alakítjuk a gender kérdését*. Már csak azért is fontos ez, mert a gender kutatásokra a nemzetközi szervezetek komoly pénzeket szánnak. És nem mindegy, hogy ezeket az összegeket a férfiak idő előtti halálozásának megelőzésére, a gyermeket vállaló fiatalokkal szembeni diszkrimináció csökkentésére, *vagy a transzszexualitás támogatására* fordítják.”⁵ – „A nők napjainkban a társadalomban is komoly szerepet játszanak, sok esetben családfenntartókká válnak. Ezért ma a férfiaknak is másfajta szerepelvárásoknak kell megfelelniük. Emiatt is izgalmas és fontos a genderkutatás.”

Kopp Mária professzorasszony többször nyilatkozott a gender és a kereszténység kapcsolatáról: „A kereszténység nem azonos egy konzervatív állásponttal. *Veszélyesnek tartom, amikor konzervatív egyházi körökben a gender ügyet elítélendő dolognak tekintik*. Jelenleg kurzusokat tartok, mert föl kell készíteni a fiatalokat az új helyzetre, arra, hogy mit jelent a férfi és a női szerep a mai világban – a genderkutatás erről szól. Az igaz, hogy *vannak szélsőséges körök*, amelyek próbálják más területre fókuszálni a kutatást, mondjuk a homoszexualitás propagálására.”⁶

Mindez jelzi, hogy vannak szakemberek és egyetemi tanszékek, akik, illetve amelyek a „gender tanulmányok” címszó alatt valóban elsősorban a férfiak és nők egyenlőségét és a nemi szerepek társadalmi aspektusát hangsúlyozzák és kutatják. S ha csak hazánkra gondolunk, van még tennivaló a teljes egyenlőség megvalósításának érdekében (még akkor is, ha az újabb, családot és anyákat védő törvényekkel nagyot léptünk előre e téren – amennyiben sikerül ezeket meg is valósítani).

⁴ Gerhard Marschütz: Zur Kritik an der vermeintlichen Genderideologie: Wachstumspotenzial für die eigene Lehre. Herder Korrespondenz 68 (2014) 457–462

⁵ Szőnyi Szilárd: A Párbeszéd Háza honlapon: parbeszedhaza.hu

⁶ Kopp Mária: Veszélyes, amikor konzervatív egyházi körökben a genderügyet elítélendő dolognak tekintik. HVG 2018. aug. 16.

Sötét témák a Gender oktatásában:

Ugyanakkor a szélsőséges gender-szemlélet jelenlétére is gyakran fény derül, mint például hazánkban az ELTE Gender tanszékének létrehozásakor. A CEU egyetem gender tanszékének vezetője, akit az ELTE tanszékére meghívtak, úgy nyilatkozott, hogy náluk is csak a férfiak és nők egyenlőségéről lesz szó, amint így volt ez a CEU-n is. Egy nyilvános vita során Frivaldszky Edit rámutatott, hogy ezzel szemben a tanszék honlapján az ajánlott irodalomban bőségesen szerepel a szélsőségesen liberális gender irodalom is.⁷

Figyelemre méltó beszámoló szól azokról a tapasztalatokról, amelyeket egy írás szerzője az ELTE Társadalomtudományi Karának féléves gender kurzusán szerzett 2015 tavaszán.⁸ Így ír: „Az interneten közzétett féléves terv 11 témája közül 8 foglalkozik az LMBTQI⁹ egy vagy több betűjével. - A kurzus kötelező irodalma mindenki számára elérhető.¹⁰ Hadd idézzek közülük:

„A társadalomtudományi kutatásban a történetileg és kulturálisan változó genderfogalom legfőbb vonzerejét éppen az adja, hogy – legalábbis analitikusan – megkülönböztethető a »rögzítettnek« tűnő biológiai nemi jellemzőktől, és velük akár szembe is állítható.” - „A queer-elmélet, legyen tárgya a transzvesztita performance vagy az akadémiai dekonstrukció rámutat, hogy nem létezik semmiféle »természetes« szexualitás, s megkérdőjelezi még az olyan látszólag problémamentes terminusokat is, mint a »férfi« vagy a »nő«.” „A közelmúltban született szexuális identitás-elméletek elfogadják, hogy a »nő« kategóriája – akárcsak a »férfi« – nem alapvető igazság, hanem »csak képzeletbeli formáció«.”

„A meleg-felszabadítás a társadalmi értékek radikális megváltoztatásának szükségességét hirdette. A meleg felszabadítása csak akkor volna lehetséges és tartós, ha eltörölnék a biológiai és társadalmi nemi kategóriákat.” (Jagose, Annamarie: Bevezetés a queer-elméletbe. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2003. Bevezetés) - A tankönyv „ötödik és a hatodik fejezetében a leszbikus és a meleg párok gyermekvállalásának Magyarországon is egyre aktuálisabbá váló kérdéseivel foglalkozó tanulmányok szerepelnek.” Vö. Takács Judit (szerk.): Homofóbia Magyarországon. L'Harmattan, Budapest, 2011.

2. A gender kutatás fő témája a nők és férfiak egyenlősége?

PR: „A cikkem középpontjában álló, a „nemek társadalmi egyenlőségét” hirdető eszmék, célja a férfiak és a nők társadalmi egyenlőségének megvalósítása – ami egyáltalán nem ellentétes az egyház testvéri egyenlőségre építő jézusi ideáljával.” - A „legveszélyesebb szcenárió talán az lenne, ha a gender studies-t és a gender mainstreaminget támadó kultúrharca oda vezetne, hogy nem lehetne többet beszélni a férfiak és nők társadalmi egyenlőségéről, hogy

⁷ Heti Válasz, 17-20. oldal - Összemos-e férfit és nőt, és tudomány-e a gender? Frivaldszky Edit vitája Pető Andreával, a Közép-európai Egyetem (CEU) társadalmi nemek tanszékének professzorával

⁸ Zaymus Eszter: Tapasztalatok az ELTE gender kurzusán. Tényleg a férfi és női szerepek tudományos vizsgálatáról lenne szó? Vö. Mario Imperatori SJ: Sfide filosofico-teologiche de corpo sessuato. La Civiltà Cattolica 2014.05.03

⁹ LMBTQI – ez a 'Leszbikus, Meleg, Biszexuális, Transznemű, Queer és Interszexuális' kifejezést rövidítő betűszó. A 'Transznemű' a magukat biológiai nemükkel „lelkileg” ellentétes neműnek gondolókra utal, a 'Queer' (jelentése 'furcsa') és az 'Interszexuális' pedig különböző, pszichésen a férfi és női nemi identitás között csúszkáló, „lebegő”, bizonytalan nemi identitású egyénekre utal. Más definíció szerint „az interszexuális emberek olyan biológiai nemi jellegzetességekkel rendelkeznek, amelyek nem sorolhatók be kizárólagosan tipikus női vagy férfi kategóriába, vagy mindkettőnek megfelelnek.” (Szerk. megj.)

¹⁰ <http://eutud.tatk.elte.hu/?course=tarsadalmi-nemek-20142015-2>

bizonyos embercsoportok – szexuális orientációjuk miatt – **még az eddigieknél is súlyosabb kirekesztés áldozataivá válnának.**”

M: Az ilyen gondolatok alapján folyamatosan úgy tűnik, *mintha a gender irányokat ellenzők a férfi és női társadalmi egyenlőséget tagadnák*. Persze PR soraiból is kitűnik, hogy „*bizonyos embercsoportokról*” is szól, akik „szexuális orientációjuk miatt a kirekesztés áldozataivá válhatnak”. Ezzel szemben a PR által idézett írók közül is többen megállapítják, hogy a gender ellenes világmozgalom általában *nem tagadja* a férfiak és nők társadalmi egyenlőségét, a szembenállásnak más vagy *mélyebb okai vannak*.¹¹

A PR által idézett írásokban sem csak a férfiak és nők jogairól van szó, hanem szélesebb körű követelések jelennek meg: olyanok, mint a homoszexuálisok joga a házassághoz, az örökbefogadáshoz, a béranyák igénybe vételéhez stb.¹² A jogok hangoztatását-követelését hallva eszünkbe jut az egyéb jogoknak, pl. a *nők abortuszhoz való jogának* egyre radikálisabb követelése, illetve ennek olyan következményei, mint pl. az a 2019. januárjában New York államban megjelent törvény, mely szerint a nőnek joga van az abortuszhoz még *a 9. hónapban is*, a gyermek megszületésének pillanatáig. Hiszen – mondják – az abortusz a nők abszolút joga – míg a gyermek élethez való jogáról nem ejtenek szót.

M: *A párbeszéddel és Perintfalvi Rita szemrehányásaival vagy tételeivel kapcsolatban* még való igaz, hogy katolikusként vagy lekipásztorként törekednünk kell megérteni korunkat, és azt a helyzetet és szemléletmódot, amelyben a nemiségükben el nem fogadott, illetve megzavarodott emberek élnek.

Ha a „szabad szexet” valló társadalomban élők természetesnek tartják a szexuális együttélést, akkor a homoszexuálisok egyenlőségét védők – érthetően! – hasonló jogokat követelnek az azonos neműek számára. Ha a heteroszexuális párok élhetnek együtt törvényes, avagy váltakozó párkapcsolatokban, akkor hasonlóképp élhetnek a homoszexuális párok is.

Amikor a családokkal foglalkozó színódus, majd Ferenc pápa színódusi buzdítása arra hív, hogy ne ítéljük el azokat sem, akik úgy élnek, hogy az „gyökerében ellentmond a keresztény eszménynek”, akkor ez vonatkozik a homoszexuális és egyéb párokra, illetve személyekre is (Amoris Laetitia (továbbiakban: AL) 292). És rájuk is vonatkozik az – akik saját akaratukon kívül egy ilyen szemléletbe születtek vagy sodródtak bele –, hogy az Egyháznak és a keresztényeknek fel kell ismerniük „hogy Isten kegyelme az ő életükben is működhet”, és adhat nekik képességet a jó megtételére (vö. AL 291), illetve, hogy a keresztény szeretet segítségükre lehet, hogy felismerjék az életükre vonatkozó isteni tervet. De az irgalmas odafordulás azt nem jelentheti, hogy megváltoztatjuk a keresztény látásmódot a szexualitás rendeltetéséről.

A párbeszéddel kapcsolatban jó azt is tudni, hogy több kérdést különbözőképpen látunk, mint PR. Ő egy interjújában pl. azt állítja, elég sajátos megokolásokkal, hogy *a Bibliában nincs szó a homoszexuális kapcsolat elítéléséről*: „Ha a szövegek környezetét megkapargatjuk, láthatjuk, hogy egyik sem az azonos neműek szerelmi párkapcsolatát ítéli el, hanem valami mást, egy szöveg pedig – bár ennek értelmezése megosztja a kutatókat – kifejezetten arról tanúskodik, hogy két férfi szerelme nem bűn.”

¹¹ Vö. Pl. Kováts Eszter & Soós Eszter Petronella: Félelem a dominó-elvtől? i.m.

¹² Vö. Kormos, Nikolett. 2014. „Előszó: A ‘genderideológiáról.’” Replika 85-86, 2014/1-2: 7-11, valamint a Replika folyóirat idézett Gender száma; Kováts Eszter & Soós Eszter Petronella Félelem a dominó-elvtől? A gender-ellenes európai mobilizáció jelensége Francia esettanulmány és magyar kilátások. http://www.academia.edu/12780114/F%C3%A9lelem_a_domin%C3%B3-elvt%C5%91l_A_gender-ellees_eur%C3%B3pai_mobiliz%C3%A1ci%C3%B3_jelens%C3%A9ge.

Dávid így siratja meghalt barátját/kedvesét: „Jaj nekem miattad, testvérem, Jonatán. Te nagyon kedves voltál a számomra. Csodálatosabb volt a Te szerelmed,¹³ mint az asszonyok szerelme” (2 Sámuel 1,26). Perintfalvi Rita szerint: „Az antikvitás korabeli embernek a homoszexualitással kapcsolatban azzal volt problémája, hogy nem képes utódnemzésre. De Dávid esetében ezzel nincs probléma, hiszen bőven nemzett utódot nyolc feleségével, így abból, hogy egy férfit is szeret, senki nem csinált problémát.¹⁴”

- A *Teremtés 19. fejezete* és a *Bírák 19. fejezete* párhuzamos szövegekben: a férfiak egy csoportja akarja megerőszakolni férfiak egy másik csoportját. A klasszikus értelmezés szerint ez Szodoma bűne, pontosabban a férfiak közti testi kapcsolaté. A feminista – és történetkritikai – olvasatban azonban a szöveg csak a nemi erőszakot ítéli el, nem azt, hogy két férfi között történik.

- A *Leviták könyvének kijelentéseit* (18,22 és 20,13) – ahol ez olvasható: „ne hálj férfival, ahogy asszonnyal szokás, ez gyalázatos dolog” – Perintfalvi így értelmezi: „A héber Biblia itt sem két férfi kapcsolatától határolódik el, hanem a kultikus prostitúciótól.” - „Hasonló a helyzet a *pederasztia* gyakorlatával is. (Az ókori görögöknél a tanító nemcsak a tudományokba vezette be kiskorú tanítványát, hanem a szexuális életbe is¹⁵ – Cs. E. E.)

- Az újszövetségi szövegekben az *1 Korinthusi levél 6,9-11* és az *1 Timóteushoz írt levél 1,9* éppen a pederasztia gyakorlatát, vagyis a felnőtt és kamasz fiú közti szexuális viszonyt ítéli el. Arról itt sincs szó, hogy két felnőtt férfi kölcsönös beleegyezésen alapuló testi kapcsolata bűn lenne¹⁶ – szerinte.

- Utoljára marad a *Rómaiaknak írt levél 1,26*, ami arról beszél, hogy a férfiak abbahagyták az asszonnyal való természetes életet és egymás iránt gerjedtek vágyra. Ez az egyetlen szöveg a Bibliában, ami a felnőtt férfiak – erőszakmentes – szexuális együttlétéről negatívan szól, de ennek az az oka, hogy az együttlét nem képes utódnemzésre és nem egyéb erkölcsi probléma áll a háttérben. Ráadásul ez – ahogy Dávid esetében is láthattuk – könnyen feloldható volt a gyakorlatban, és ha ez a téma annyira fontos lett volna, bizonyára nem csupán egyetlen szöveg

¹³ A Perintfalvi által vett idézetben „szerelemnek” fordított szó a héber eredeti szövegben az 'ahabah'. Ez nemcsak testi szerelmet jelentett, hanem általában bármilyen szeretetet. Például ezt használja az egyik zsoltár (Zsolt 109, 5), ahol arról van szó, hogy „szeretetem gyűlölettel viszonzozzák” a hálátlan és gonosz emberek. Vagy a Példabeszédek könyvének egy részlete szerint (Péld 10, 12) „veszekedést kelt a gyűlölet, de a szeretet fátyolt borít a hibákra”. Így a szóban forgó részlet inkább úgy fordítandó, hogy „csodálatosabb volt a te szereteted, mint az asszonyok szerelme” – vagyis egyszerűen a baráti szeretet magasztalásáról van szó. (Szerk. megj.)

¹⁴ Sehol nincs szó a Szentírásban konkrét homoszexuális kapcsolatáról Dávid és Jonatán között – ha ezt problémátlanak, büntetlenek tekintették volna (ahogyan Perintfalvi sugallja), akkor említették volna, hiszen konkrét heteroszexuális nemi kapcsolatokról számtalan esetben van benne szó. Tehát a részéről hamis, téves állítás az, hogy köztük ilyen kapcsolat lett volna. (Szerk. megj.)

¹⁵ Az ókori görögöknél valójában helyenként és koronként eltérőek voltak a felfogások mind a homoszexualitás, mind a pederasztia megítélése terén. Athénban például élesen elutasították a pederasziát, míg Kréta szigetén bizonyos körülmények között elfogadott volt. A felfogás koronként is változónak tűnik – sőt, még Platón, a filozófus is a saját életműve alkotása során változtatott a felfogásán, ugyanis fiatalon eszményítette a homoszexuális kapcsolatot, idősebb korában viszont elutasította erkölcsileg. Lásd erről például James Davidson brit történészprofesszor cikkét (angolul): <https://www.theguardian.com/books/2007/nov/10/history.society> (Szerk. megj.)

¹⁶ Lásd ezzel kapcsolatban Mayhall ellenérvét: az *1 Kor 6, 9* igeverben található 'arszenokoitai' szó a Szeptuagintából (az Ószövetség akkor már létező görög fordításából) vett szavakból Pál apostol által alkotott új kifejezés volt a homoszexuális kapcsolat minden fajtájának leírására. Vagyis minden fajtáját elítélte. <https://www.equip.org/article/is-arsenokoitai-really-that-mysterious/> (Szerk. megj.)

beszélne erről. Ez igaz a leszbikus kapcsolatokra is, hiszen azokról egyetlen említést sem tesznek a bibliai szent szövegek”¹⁷ – írja Perintfalvi.

3. A „biológiai nem” (sex) és a „társadalmi nem” (gender) fogalma

PR így ír a témáról: „Mivel írásom egy olyan jelenséget kíván bemutatni, amely mögött bizonyos fogalmak félreértése, ill. félremagyarázása húzódik meg, fontos, hogy tisztázzunk néhány alapvető fogalmat, amelyeknek megértése szükséges ahhoz, hogy megértsük, miről is van szó:

A „sex” nem más, mint a férfiak és nők közti biológiai, *anatómiai különbségek* összessége. Ezzel szemben a „gender” a férfiak és a nők közti *társadalmilag kialakult különbségeket* jelenti. A gender függ továbbá a kultúrától, származástól, vallástól, társadalmi osztálytól, de a földrajzi, gazdasági környezettől is. Ezek a különbségek nem velünk születnek, hanem a szocializáció során tanuljuk meg őket. Lássunk egy példát! Jóllehet kizárólag a nők képesek gyermeket hozni a világra, ez mégsem határozza meg, ki nevelhet fel egy gyermeket vagy láthatja el a háztartásbeli feladatokat. Az előbbi biológiai nemünkből fakadó tulajdonság, míg utóbbi a gendertől függő viselkedés.

Aki azt állítja, hogy egy nő pusztán azért nem lehet politikus, tudós, üzletvezető, mert ő nő, az diszkriminálja a nőket. Örömteli jelenség, hogy a nők társadalmi és egyházi életben való szerepvállalásának fontosságát a Katolikus Egyház is felismeri, és Ferenc pápa számtalanszor hangsúlyozza.”

A „gender equality nemek közötti egyenlőséget” jelent, melynek lényege, hogy a nők és férfiak különböző viselkedését, helyzetét és szükségleteit egyenlően értékeljék és kezeljék.

A „gender mainstreaming” a nemek közötti egyenlőség szempontjának fősodorba helyezése. A férfi és a nő egyenlő, mert Isten képmását hordozza. Minden törekvés, ami ezt megkérdőjelezi, Isten teremtoi akaratát hagyja figyelmen kívül.”

„Az úgynevezett *gender mainstreaming* módszer a nemi egyenlőségre épül, melynek *célja az egyenlőség megteremtése* és annak elérése, hogy ez a társadalomban meghatározó gyakorlattá váljon. Ennek a szemléletnek meg kell jelennie a tervezés, a végrehajtás, az ellenőrzés és az eredmények kiértékelésének fázisában is, azért, hogy a „nemek” társadalmi egyenlősége megvalósuljon.”

M: Az idézett részek ismét csak a férfiakra és a nőkre beszélnek – majd ezt követően, mintegy mellékesen „a nemek egyenlőségéről”. A témában nem járatos olvasó itt ismét csak a férfi- és női nemre gondolhat, míg a gender-szakember eleve többféle nemre!!!

Nyilván egy „ideális” gender-kutató, -gondolkodó valóban a férfiak és nők egyenlősége mellett áll. Ilyen értelemben foglalkozik a gender-kérdéssel számos katolikus vagy egyéb egyetem, tudományos intézmény. Ilyen gender fogalom mögé sorakozik sok pozitív kezdeményezés, amelyek a nők egyenjogúságáért vagy a homoszexuális hajlamú emberek hátrányos megkülönböztetése ellen küzdenek. Az ő alapvető célkitűzéseikkel minden human és *keresztény gondolkodású ember egyetérthet*.

Magyarországon is megjelent több tanulmány, amely vallja ugyan a gender pozitív fogalmát, de elhallgatja vagy elködösíti, hogy a fogalomból (s arra hivatkozva) sokféle *hamis ideológiát gyártó irányzat is létrejött*, melyeknek szemlélete világszerte számos ország törvényhozásában

¹⁷ Magyar Narancs: „Nem tudnak mit kezdeni a szexualitással” - Dr. Perintfalvi Rita katolikus feminista teológus. 2016. 04. 07.

vagy rendelkezéseiben megnyilvánul.¹⁸ Elfeledkeznek arról is, hogy egyidejűleg hazánkban is megjelent már a nyilvánosság előtt a „heterofóbia”, amely nem tűri, hogy kifogást támasszanak a gender szélsőségeivel szemben.¹⁹

A gender fogalom eltorzításai

A radikális gender-feministák, illetve a meleg szervezetek liberálisabb része egy új ember- és társadalom-modellt akarnak megvalósítani: Szerintük a „nem” (gender) *teljességgel a társadalom terméke*. Az ember nem születik férfinak és nőnek (még ha biológiailag rendelkezik is ilyen adottságokkal), hanem csupán a család és társadalom elvárásai nevelik őt férfivá és nővé. (Ennek megfogalmazását láttuk már imént az ELTE idézett tananyagában is!)

Ezen gender ideológia szerint az ember valamiféle semleges lénynek születik, akinek alapvető joga és képessége, hogy *maga határozza meg nemét*, szexuális kapcsolatainak formáját. (Az utódok létrehozatalának pedig, szerintük nem egyetlen útja a hagyományos házasság.) A gender-ideológia így eljut a nemek és a család tagadásáig. Pontosabban: szerintük a nemek közötti *egyenlőség elérésének feltétele a férfi és a női nem, illetve a házasság és család megszüntetése*. (E modell érthetőbb, ha tudjuk, már Marx és Engels is kijelentették, hogy az emberiség, illetve a nő elnyomásának központi helye a család. A teljes egyenlőség elérése, szerintük is, a család megsemmisítése által volna elérhető.)²⁰

Fel kell figyelni arra is, hogy a gender témáról szólva a gender szakemberek gyakran mennyivel *árnyaltabban beszélnek* Perintfalvinál. Idézzük egy neves magyar szakember véleményeit, Kovács Eszterét, aki a Friedrich-Ebert-Stiftung kelet-közép-európai genderprogramjának vezetője,²¹ s akinek írásaira Perintfalvi többször hivatkozik:²²

Kovács Eszter megállapítja, hogy sokszor érthető a gender fogalmával szembe kerülők magatartása, hiszen a szereplők, akik „a gender fogalmát a munkájuk és aktivizmusuk során használják, *egészen különböző jelentésekben használják azt*. Hasonlítsuk csak össze a Női Érdekérvényesítő Szövetség biológiai nemre és társadalmi nemre vonatkozó definícióit, a Transzvanilla Egyesület honlapjának genderqueer szócikkével, vagy gondoljunk a gender studies-on belüli különböző elméletek közötti vitákra.”²³

Kovács azt is megállapítja, hogy *hibás* az állítás, amely Perintfalvinál is megjelenik, mely szerint „a gender equality csak férfiak és nők társadalmi egyenlőségét jelenti. Az ilyenek nemcsak, hogy nem győzték meg ellenfeleiket, de gyakran más progresszív szereplők, kutatók vagy aktivisták haragját is magukra vonták.”²⁴ Hiszen ezt az egyenlőséget a legtöbben nem tagadják – állapítja meg Kovács Eszter.

¹⁸ Dr. Perintfalvi Rita: A genderellenes kultúrharc valódi arca, avagy egy újfajta politikai és vallási fundamentalizmus megjelenése Európában? 2018. Olvasható számos honlapon. - Hasonló írás: Hergell Mónika: Keresztény szeretetlenség – avagy a genderszemléletről. Egyházforum, 2018/4,2-19

¹⁹ vö. Kiállítás Bagdy Emőke egészséges pszichológiai nézetei mellett https://www.peticiook.com/kiallas_bagdy_emke_egeszseges_pszichologiai_nezetei_mellett
Alább szólnunk a TV5 témával kapcsolatos műsoráról és az ellene való támadásokról

²⁰ Oscar Alzamora Voredó: A gender ideológia: veszélyek és lehetőségek. Embertárs, 2008/1, 11-23

²¹ Eötvös Loránd University Budapest, Institute of Political Science, PhD student Political Science - Responsible for the gender programme of the Friedrich-Ebert-Stiftung for East-Central Europe

²² Vö. A „gender”, mint ellenségkép Európában: kihívások és lehetőségek a feminista és az lmbt+ mozgalmak számára http://sex.gender.hu/images/A_gender_mint_ellensegkep_Europaban_Kovts.pdf

²³ Idézve i.m.

²⁴ Vö. i.m.

Kovács megfogalmazásában: „A gender fogalmában többféle bonyolult jelentés sűrűsödik össze: pl. az identitás kulturális komponense; az a hatalmi rendszer, ami férfi-női identitások alapján szerveződik a társadalomban; az ezekre a kérdésekre vonatkozó reflexió maga, és mint politikai követelés.”

A gender fogalomnak, valamint a nemek szabadságát is védő tudományoknak és a körülötte zajló vitáknak összetettségébe egy kis betekintést nyerünk, ha *beírjuk az internetes keresőbe* a gender szót. Nemcsak fogalmak és fogalmi viták fognak előkerülni, hanem sok közérdekű, és a témából következő, az LMBTQ jogokat védő, illetve az érintett embereknek minden eszközzel segítséget nyújtani kívánó politikai rendelkezés, valamint társadalmi esemény és ezek összetettsége is.

Megvilágítják a kérdést az események, amelyek közben a világban zajlanak:

- 2019-ben jelent meg a hír, hogy Franciaországban máától *nem lehet Anyának és Apának hívni* a szülőket: az új elnevezés hivatalosan 1-es szülő és 2-es szülő. A hagyományos, emberi elnevezést (Anya, Apa) a meleg szülők érdekeinek védelmében törlik például az osztálynaplókban is. Sok nagy ember is tiltakozott a törvény ellen.²⁵ – Más országokban, pl. USA egyes államaiban már sok éve bevezették a szabályt: 1-es és 2-es szülő van beírva a bizonyítványokba, útlevelekbe, anyakönyvekbe.
- A Brit Orvosi Kamara útmutatója szerint a várandós nőket ne kismamáknak, hanem várandós embereknek vagy terhes személyeknek kell nevezni, mivel a várandós anyák kifejezés sértő lehet a transznemű "férfiakra", vagyis az olyan nőkre nézve, akik férfiként határozzák meg magukat.²⁶
- Az Olimpiai Bizottság döntése alapján 2016 óta egyes számokban indulhatnak 'transzgender' személyek: azaz biológiai alkatukban férfiak indulhatnak a női sportolók versenyszámaiban. Azóta több 'transzgender' férfi nyújtott kiemelkedő teljesítményt a női sportolók között. Egyrészt világszerte jelentős volt a felháborodás, a „férfiak?” jogtalan győzelmei miatt, más újságok diadallal ünnepelték az eredményt.
- Egy másik ide kapcsolható, és jellemző hír 2018-ból, mely utal a helyzet abszurd voltára: a rákkutatók európai társasága (European Society for Medical Oncology - ESMO) konferenciát tartott Svájcban, azokról a kutatásokról, amelyek mutatják, milyen különbség van a férfiak és a nők megbetegedése, ennek okai, gyógyítása, illetve gyógyszeres kezelése között; valamint hogy az onkológia feladata vizsgálni e különbségeket. – Több újság felhívta a figyelmet, hogy mekkora érdeklődést vált ki ma egy kutatás, amely két nemről beszél, és nem több nemről.²⁷

4. Hány nem létezik?

PR szerint a gender kutatásának fő célja a férfi és a női nem kettősségének és egyenlőségének kutatása.

M: A szerző egyéb írásaiban viszont, valamint azon szerzők írásaiban, akikre tanulmánya hivatkozik, más nemek is megjelennek!

Kezdetől fogva a gender-, illetve a nemi egyenlőség témához tartoztak a homoszexuálisok, leszbikusok, majd a transzsexuálisok, transzvesztiták, queerek, interszexuálisok stb. A nemek száma azonban idővel növekedett.

²⁵ ORIGO, 2019.02.13.

²⁶ <https://www.bma.org.uk/about-us/equality-diversity-and-inclusion/information-and-guidance>

²⁷ https://www.repubblica.it/oncologia/news/2018/11/30/news/cancro_il_sesso_fa_la_differenza-213060307/

Közben megjelentek a témával kapcsolatos rendelkezések, törvények is: *Az Egyesült Államokban*, a toaletti használata körüli vitákat követően New York város egészséggel és mentális egészséggel foglalkozó ügyosztálya kijelentette, hogy azok számára, akik nem a klasszikus női vagy férfi identitással azonosítják magukat, s ez igazolhatóvá válik, az anyakönyvükbe írt nemük átjavítható egy „*harmadik nemre*”. Vajon ez a máig emlegetett mind az 58 *nemet jelenti*? Hiszen ma ennyire nőtt a nemek száma.

- 2014-ben jelent meg pl. *Olaszországban* számos portálon a hír, hogy az olasz Facebook *amerikai* mintára úgy alakult, hogy nem csak két nemet lehet megjelölni a névjegyekben, hanem 58-at.²⁸

- A Repubblica újság londoni tudósítója egyidejűleg arról írt, hogy *Angliában* is felfigyeltek arra, hogy nagyobb elfogadással kell fordulni a nemi sokszínűség felé, és tudomásul kell venni, hogy a leszbikus, biszexuális, homoszexuális és transzszexuális nemek mellett vannak még 'queerek', 'nemet keresők' és más csoportok is.

- Arról is tudunk, hogy *Kanadában* évente ünneplik az 'LGBTIQ2SA' társadalmi kategóriába tartozók jogait, akik a leszbikusok, biszexuálisok, transzszexuálisok, interszexuálisok, és még a 'queerek', a „kérdésesek” és a „két-lelkűek” ('two-spirited').²⁹

5. Gyermeknevelés

PR írása idézi a szlovákiai püspökök egy körlevelének *vádját*: „A „nemek azonosságának” aktivistái nem adják fel, hanem a megfelelő alkalmat várják arra, hogy az ideológiát bevezethessék az iskolai és óvodai nevelésbe. Olyan nevelési folyamatról volna szó, amely nem adná meg azt a lehetőséget a gyermeknek, hogy érett férfivé és nővé fejlődjön. Ezért ez ellen minden józanul cselekvő állampolgárnak, valamint felelős szülőnek kötelessége fellépni.” „Hiszen ez végül a nemek összemosásához, a férfi és nő, valamint a család identitásának megszüntetéséhez, a kisfiúk lányruhába öltöztetéséhez stb. vezet.”

PR így válaszol a vádra: „Természetesen ez a félelem alaptalan, de hatékony az a retorika és az a politikai stratégia, ami erre épít.” „Miről is van szó? Mit is jelent a *gendertudatos nevelés*? Arról a tényről van szó, hogy mivel az emberek fejében nincsen benne, hogy mit is jelent a férfi és a nő társadalmi egyenlősége, ezért erre őket először meg kell tanítani. Véleményem szerint egy társadalom fejlettségének igen fontos fokmérője, hogy miként viszonyul a férfi és a nő társadalmi egyenlőségének kérdéséhez. Ahol ezt a fajta érzékenységet még nem szívták az anyatejjel együtt magukba az emberek, ott a nevelés az egyetlen eszköz, amivel eredményeket lehet elérni. *Itt konkrétan arról lenne szó tehát, hogy a nemi viselkedési sztereotípiák erősítését kerülni kell a nevelésben.* Ez aztán felnőttkorban elősegíthetné a nemek társadalmi egyenlőségével kapcsolatos előítéletek lebontását. De nézzünk ehhez egy egyszerű példát! Gondoljunk arra, hogy a főzés, a gyereknevelés, a másokról való gondoskodás hagyományosan női szerepnek számít. Ezzel szemben, ha egy komolyabb cég vagy bank, párt, egyház vezetői pozíciójáról van szó, akkor ahhoz kapásból egy férfit társítunk.”

„Emellett érdekes lenne eljátszani egy olyan vízióval, ahol a nők sokkal erőteljesebben jelen lehetnek a társadalmi, gazdasági, politikai és egyházi élet formálásában. Vajon milyen lenne az a társadalom, az a közélet, ill. az az egyház? *Tényleg félni kell attól, hogy mindaz, amit Isten a*

²⁸ <https://www.tempi.it/arrivano-anche-in-italia-i-58-gender-di-facebook-ma-il-vero-dramma-e-capire-se-uno-e-lgbt-o-lgbtqi2sa/>; <http://www.sopralanotizia.it/?p=26916>

²⁹ <https://ricerca.repubblica.it/repubblica/archivio/repubblica/2014/07/04/sexo-allitaliana-anche-femminello-nelle-50-sfumature-scelte-da-facebook27.html>

nőknek adott, rossz irányba vinné a dolgokat? Ha valaki a férfi és nő istenképűségét (Teremtés könyve 1. fej. 26-28-as versek és 2. fej. 4b-25), a nekik adott áldást és a közös hivatást a föld felett való uralom gyakorlására komolyan veszi, az nem kételkedhet abban, hogy mi is volt Isten eredeti terve az emberrel. Valójában csak ott valósul meg Isten terve, ahol a férfi és nő egyenlő társként vesz részt a társadalmi, politikai és egyházi élet formálásában. Amíg ez nem történik meg, csak úton vagyunk ahhoz, amit Isten megálmodott ezzel a világgal. Visszakanyarodva hát az ovihoz: *Mit okozna, ha az oviban a fiúk is főzőcskéznének, ill. a lányok is focizhatnának?* Tényleg annyira fenyegető ez a vízió? Érdeemes lenne ezt az egészet a Teremtés könyvének üzenete alapján még egyszer újragondolni.”

M: *Valójában – ahogy a tények mutatják – ez a téma is összetettebb, mint ahogy PR bemutatja:*

- Anglia, Bécs és Bajorország egyes óvodáiban megszüntették a lányos, illetve fiús játékokat, illetve bevezették, hogy a *fiúkat lányos, a lányokat fiús játékokra* tanítsák, hogy így „nemi identitásukat” kiegyensúlyozottá tegyék. – Emellett világszerte egyre több úton-módon (iskolai oktatásban, filmekben, írásokban, törvényekben) mutatják be a gyermekek számára a homoszexualitást és „a többi nemet”, mint választható természetes alternatívákat.
- Újabban Angliában megjelent egy iskolai útmutató, amely arra utasítja a tanárokat, diákokat és szülőket, hogy hagyják abba annak a nyelvnek a használatát, amely két biológiai nemet feltételez, azaz ne használják pl. a "fiúk" és a "lányok" kifejezést sem!³⁰
- ENSZ: Az UNESCO 2018-as, Nemzetközi szexuális nevelésről szóló szakmai útmutatójának a Gender szociális konstrukciója és a gender normák c. fejezetben a 9-12 évesek oktatásáról szóló részében ez olvasható: „Az, ahogy az egyének magukról gondolkodnak, vagy mások számára leírják magukat a GENDERÜK szempontjából, az egyedülálló számukra, és tiszteletben kell tartani.” Majd kifejtik, hogy a 9 éveseknek tanulniuk kell arról, hogy gender identitásuk nem feltétlen azonos biológiai nemükkel.
- Az olasz kormány 2014-ben előírta, hogy az oktatásban minden diáknak és pedagógusnak tanfolyamon kell részt vennie, hogy tegyék nyitottá őket a homoszexuálisok és „más neműek” felé, és ezek párkapcsolataira felé.³¹ Majd elkezdtek bevezetni a tartományi óvodákban a megfelelő nevelést.³²
- Egy hír 2017-ből: A brit óvodásokat meg kell tanítani a homoszexuális, leszbikus, biszexuális és transznemű emberek elfogadására, terjesztette elő a tanárok szakszervezete az Egyesült Királyságban. A tervezetet benyújtó tanárok szeretnék, írja a London Telegraph, ha minden tanár kampányolna a korosztályoknak megfelelő LMBT-párti tananyag biztosításáért, minden szinten, az óvodától kezdve.³³

³⁰ Gay & trans sex education may be taught to FIVE-YEAR-OLDS in England – report 2019.02.26
<https://www.rt.com/uk/452301-gay-trans-sex-education-children/>

³¹ Vö. Ecco cosa insegnerà ai nostri figli. In: TEMPI 2014.02.03

³² La follia dei "giochi gender" bimbi travestiti da bimbe, - Il Gornale.It 2015.03.10
<http://www.ilgiornale.it/news/politica/follia-dei-giochi-gender-bimbi-travestiti-bimbe-1103363.html>

³³ Családháló, 2017. május 4.
<https://csaladhalo.hu/hatter/keteves-ovodasokat-tanitananak-az-lmbt-ideologiara-britek/>

- 2019-es hír, hogy a brit kormány bejelentette: 2020-ban elkezdik a liberális gender oktatást (a szexualitás fajtáiról stb.) minden iskolában. Általános iskolás korban a szülők kivihetik az óráról gyermeküket, de középiskolásoknak kötelező lesz.³⁴
- Találkoztunk 2010-ben egy hazai kezdeményezéssel is. Az MSZP-SZDSZ kormány előírta az óvodáknak „hogy a jövőben az óvónők tudatosan *kerüljék a nemi sztereotípiák erősítését*”. Ezen előírást ugyanez év őszén visszavonatta a hivatalba lépő Fidesz-KDNP kormány.
- Újságokban, interneten évek óta találkozhattunk elszórt példákkal, hogy egy kislány fiú akart lenni vagy fordítva. Nyilván ennek hasonló okai vannak, mint a homoszexualitás kialakulásának. De az újabb időben félelmetes minőségi ugrást észleltek e területen néhány országban.

Az USA-ban a Deed Poll Services szerint az elmúlt 5 évben megugrott azoknak a szülőknek a száma, akik a gyerekeik címét (Miss/Master) meg akarják változtatni, mert a gyerekük már nem a születési neméhez tartozónak érzi magát. A Deed Poll Services egy olyan szolgáltatás, amely segít a névváltoztatásban. Viszont ahhoz, hogy elindítsák a folyamatot, a gyerekeknek legalább a 16. életévüket be kell tölteniük. Itt jönnek a képbe a szülők. Louise Bowers ilyen névváltoztató dokumentumokkal foglalkozik. A *The Sun*nak elmondta, hogy míg korábban alig néhány ilyen kérelmet adtak be, addig most hetente 7-10 érkezik hozzájuk. A kérelmező gyerekek többsége pedig csak 14-15 éves, de vannak köztük 10 évesek is. A hivatalos adatok szerint „nemátalakító kezelésem” – beleértve a hormoninjekciós kúrát is – még csak 97 gyerek vett részt 2009-10-ben, de 2017-18-ra már 2519-re nőtt a nemátalakító kezelésem átesett gyerekek száma.

Penny Mordaunt esélyegyenlőségért felelős miniszter tavaly vizsgálatot rendelt el, amelyből kiderült, hogy 4415 százalékkal (!) növekedett azoknak a lányoknak a száma, akiket nemváltó kezelésre utaltak be. - Chris McGovern, a brit kormány korábbi tanácsadója szerint egy egész ipar épült rá a nemváltásra. „Emberek abból építenek karriert, hogy arra biztatják a gyerekeket, kérdőjelezzék meg a nemüket, abban az életkorban, amikor még csak gyerekeknek kellene lenniük” – mondta. Hozzátette, hogy amikor a tanárok felhozzák ezeket a témákat, a gyerekek összezavarodhatnak, vagy különböző traumákat élhetnek át.³⁵ - *Ez az a jelenség, amelytől sokan félnek*, s amely érthetően bekövetkezhethet egy tervek szerinti gender nevelés gyümölcseként.³⁶

Létezik olyan, hogy gender ideológia?

PR fogalmazásában: „Amikor a genderszemléletet próbálják bírálni, a „genderideológia” kifejezés vált elterjedté mind a politikai támadásokban Szlovákiában és Lengyelországban, mind az egyházi nyelvezetben szinte egész Kelet–Közép-Európában. A „genderideológia” fogalommal az a legnagyobb probléma, hogy nem takar semmilyen konkrét valóságot. Tulajdonképpen egyáltalán nem létezik olyan, hogy „genderideológia”. Olyan létezik, hogy genderszemlélet, gender studies azaz genderelméletek (többszám!), gender mainstreaming, feminizmus, feminista teológia, feminista etika etc. etc. Mindezek a fogalmak különböző

³⁴ Gay & trans sex education may be taught to FIVE-YEAR-OLDS in England – report 2019.02.26. <https://www.rt.com/uk/452301-gay-trans-sex-education-children/>

³⁵ <https://888.hu/article-rekordszamu-transznemu-gyerek-van-az-egyesult-kiralysagban>

³⁶ Enrica Perucchi, Gianluca Marletta: Unisex - Versione aggiornata: Cancellare l'identità sessuale: la nuova arma della manipolazione globale. Kindle 2017.

valóságokat írnak le és mégis sok ponton találkoznak szemléletükben, de egyiket sem lehetne „genderideológiának” nevezni.”

Kovács Eszter árnyaltabban fogalmaz, s jobban rávilágít a kérdés hátterére. Szerinte a világon sokféle gender meghatározás létezik, és sokféle mást-mást értenek a fogalom alatt: Bizonyára éppen emiatt is a „gender fogalmát részben teljesen eltérően használó szereplők, mint a liberális, zöld és baloldali politikusok, a nőjogi aktivisták, az LMBT+-aktivisták, a minisztériumok gender szakpolitikákért felelős tisztviselői, vagy a gender studies kutatók mindannyian a „gender-ideológus” vagy „genderista” dobozába kerültek. A korábban egymással nem, vagy alig (együtt)dolgozó szereplők a támadások hatására több országban elkezdtek szervezeten együttműködni, ezzel egyébként önbeteljesítő jóslatként alátámasztva a mozgalmak érvelését egy „gender-összeesküvés” meglétéről (Kuhar & Paternotte 2015).” Majd megjelentek rendelkezések vagy javaslatok ENSZ, EU vagy országos szinteken, melyek ugyancsak a nevezett közös gyökérből származnak, s ez tovább erősítette a gender-ideológia megnevezés használatát.

Kovács mindehhez hozzáfűzi, hogy „bár a felszínen ezek a mozgalmak a nemek társadalmi egyenlőségét és/vagy az LMBT+- jogokat támadják, valójában mélyebb válságnak a tünete, amelyben a „gender” nem a végcél, hanem egy sok kérdést magába sűrítő szimbolikus kapocs. Így a „gender-ideológia”, „genderelmélet” vagy „genderizmus” címke alá látszólag össze nem tartozó ügyek kerülnek.”

A gender-ellenes mozgalmakkal kapcsolatban „léteznek kutatások, amelyek feltárták a diskurzus eredetét csakúgy, mint azokat a torzításokat, amelyeket a „genderelmélet” vagy a „gender-ideológia” kifejezés tesz a gender studies-ban és a nemek egyenlősége szakpolitikában használt fogalmakkal (Carnac 2015, Garbagnoli 2014).”

Kovács a háttérben működő valóságok között keresgélve rámutat arra, hogy „a gender-ellenes diskurzus legtöbb országban kapcsolódik az *imperializmus* vádjához is.” Mivel pl. az ENSZ vagy az EU gyakran a nemzeti szuverenitást sértő, a nemzeti jogokat felülírni akaró rendelkezéseket hoz a gender „érdekében”, a gender ellenzői nem ok nélkül róják fel a „gender-ideológia” ilyen terjesztését, illetve a nemzeti hagyományoknak vagy a nemzetnek gyengítését ezáltal.³⁷

6. Világméretű összeesküvés a gender kifejezés ellen?

PR írásában több kutató vádját idézi: Ily módon „a gender kifejezés *mobilizációra alkalmas ellenségképpé vált*, ami által nem csupán a nemek társadalmi egyenlősége került ösztűz alá, hanem átértelmezték – alapos torzítással félreértelmezték – azokat az alapfogalmakat, amelyekről a bevezetőmben írtam. A gender fogalmáról korábban csak egy kisebb szakmai közönség tudott, most pedig hirtelen különböző kifejezések révén, mint pl. „genderideológia”, „a genderelmélet”, „gender-totalitarizmus”, „genderizmus”, nyelvi és definíciós küzdelem indult, mégpedig széles körű társadalmi mozgalmak keretében.

Ezek az önkényesen torzító átértelmezések ahhoz vezettek, hogy egy olyan hamis – sokszor démonizált és karikaturizált – jelentéstartalom jelent meg a gender fogalma mögött, amelyben „sem a gender szakpolitikákkal foglalkozó szakemberek, sem a társadalmi nemek tudományának képviselői nem ismernek magukra.” Ebben a torz és meghamisított értelemben

³⁷ Kovács Eszter A "gender" mint ellenségkép Európában: Kihívások és lehetőségek a feminista és az LMBT+ mozgalmak számára. In: Mikecz D.- Tóth Cs. (szerk.): Az LMBTQ+ mozgalom helyzete – Társadalmi attitűdök és politikai környezet. Republikon Intézet. Friedrich Naumann Stiftung für die Freiheit. pp. 68-87.

a gender szinonimájává lesz „a homoszexualitás propagálásának, a nem és a szexuális orientáció szabad megválasztásának, a nemek felszámolásának, a pedofiliának, a gyerekek szexualizálásának, a halál kultúrájának.”³⁸

M: PR nem szól arról milyen sok súlyos esemény zajlott időközben, amelyek kiváltották a gender ellenességet. Lássuk erre, az imént bemutatottak mellett még néhány példát:

- Az Európai Parlamentnek egyik alszervezete lett a Nemzetközi Leszbikus és Meleg Szövetség (NGO). Tehát olyan adottságban részesült, hogy helyzeténél fogva hivatalból képviselheti az Európai Parlamentben úgymond a „civil társadalomnak”, valójában az LMBTQ lobbynak az érdekeit.
- 2000-ben az EU készített egy új, emberi jogokról szóló dokumentumot az EU számára, az „Európai Unió Alapjogi Chartáját”. Ennek 9. paragrafusában egy alig feltűnő „kis” változást eszközöltek a család meghatározásában, az Emberi Jogok Egyetemes Chartájával szemben. Ez így hangzik: „A házasságkötéshez és családalapításhoz való jogot az eme jogok gyakorlását szabályozó nemzeti törvények szerint kell biztosítani.” (A „kicsi” változás, hogy kimaradt, miszerint a házasság egy férfi és egy nő szövetsége.) Ilyen összefüggésben is érthető, hogy Magyarországnak sok támadásban volt része, amikor – az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának megfelelően –, beletette alkotmányába, hogy a házasság egy férfinek és egy nőnek a szövetsége.
- Az Európai Unió Alapjogi Chartájába, a 21. cikkelybe bekerült, hogy a diszkrimináció egyik területe lehet a „szexuális irányultság”.³⁹ - Ebből már logikusan következett, hogy 2006. január 11-én az Európai Parlamentben elfogadásra került a homofóbiáról szóló határozat, mely arra szólít fel, hogy Európa országaiban válják *büntetendő cselekménnyé*, ha valaki félelemmel, „idegenkedéssel szól a homoszexualitásról, illetve a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyekről, mert ez a rasszizmushoz, az idegengyűlölethez, az antiszemitizmushoz hasonló magatartás”. – Azon személyek számára pedig, akik nem értettek egyet a nemek átstrukturálásával, megalkották az ilyen megbélyegző neveket: „*homofóbok*”, a „*homofóbia*” képviselői, a „*heteroszexisták*”,⁴⁰ vagy egy újabban megjelent megbélyegzést, mely szerint ők a „két-neműség-mátrix” képviselői.
- Az EU számos javaslata, döntése igazolni látszik a *gender*-diktatúrát: vagyis a gender szemléletnek hatalmi eszközökkel való terjesztését.⁴¹
- Példák erre az – ugyan elvetett – *Estrela képviselőnő által beterjesztett jelentés, majd a Lunacek képviselőnő által előterjesztett és el is fogadott javaslat*:

Az *Estrela-jelentés* elsőnek mondja ki, hogy a biztonságos *abortusz minden nőt megillet*, illetve szót emel – látszólag csak az abortuszok száma csökkentésének érdekében – a *szexuális felvilágosítás* mellett. A jelentéssel kapcsolatban a legnagyobb felháborodást az váltotta ki, hogy az *abortuszhoz való korlátlan jogot* propagálta, amely szerint pl. a serdülő gyerekek szülői hozzájárulás nélkül mehetnek magzatelhajtásra. – Abban a kérdésben, hogy milyen legyen a

³⁸ Perintfalvi Rita Az ún. gender ideológia elleni mozgósítás Kelet-Közép-Európában – Veszélyek és lehetőségek a feminista mozgalmak számára”. TNTeF (2014) 4.2 Vö. KOVÁTS Eszter/SOÓS Eszter Petronella, „Félelem a dominó -elvtől? A gender-ellenes európai mobilizáció jelensége. Francia esettanulmány és magyar kilátások”, in: Társadalmi Nemek Tudománya e-Folyóirat, 2014/2, 106-124.

³⁹ Vö. Maciel Golubiewski: Europe's Social Agenda. Why is the European Union Regulating Morality? Chatolic Family, Human Rights Institute. 2008.

⁴⁰ Közös állásfoglalásra felhívó indítvány: Eu 2006. I. 11. RC-B6-0025/2006.

⁴¹ Vö. a témához: Az Emberi Méltóság Központ állásfoglalása: „Az Isztambuli Egyezmény ratifikálása a gender ideológia trójai falovát jelentheti Magyarország számára.” - <https://go.citizenngo.org>.

megkívánt *szexuális felvilágosítás*, egyedül a nemzetközi egészségügyi szervezet, a WHO egyik – sokat bírált – dokumentuma tekinthető hivatkozási alapnak. A *szexuális nevelés irányelvei Európában* című anyag pedig részletezi a különböző korcsoportoknak oktatóanyag témákat. Ebben az is szerepel, hogy a 4-6 éves korosztálynak javasolt megtanítani a saját test érintéséből fakadó örömet, sőt a maszturbációt, és az azonos nemű emberek iránt érzett barátság és szerelem tematikája is képbe kerül.

Az *Ulrike Lunaček* osztrák zöldpárti EP-képviselőné nevével fémjelzett Jelentés 2010-ben a „leszbikusok, melegek, biszexuálisok, transzneműek” megkülönböztetésének felszámolását tűzi ki célul „az oktatás-, az egészség-, a menekült-, a foglalkoztatásügy és a családpolitika” eszközeivel. Azt szorgalmazza, hogy az EU egységes szakpolitikát alakítson ki az érintett személyek „alapvető jogainak” védelmére. A javasolt eszközök az egyenlő párok házasságának engedélyezése, számukra a gyermek-örökbefogadás lehetőségének a biztosítása, a mesterséges megtermékenyítés lehetővé tétele lesbikus párok számára, illetve a béranyaság igénybevétele a homoszexuális párok részéről.

A Jelentést kritizálók legfontosabb kifogásai:

1. A 2000/78 irányelv biztosítja, hogy minden munkavállalót egyenlő bánásmódban kell részesíteni, de mindezt csak az LMBT munkavállalók esetében kell szigorúan ellenőrizni. És ha az LMBT személyek jogai ütköznének mások jogaival, ők élveznek elsőbbséget. – Ellenzői tiltakoztak, mondván, hogy ez nem egyenlőség, hanem az ellenkezője: hiszen itt az alapvető jogok egy társadalmi csoportra szigorúbban vonatkoznak, mint másokra.
2. A jelentés *nem tér ki a szülők jogainak védelmére*, miszerint őket illeti meg a választás, hogy hogyan neveljék gyermeküket. Lunaček képviselőné visszautasította ezt a kritikát mondván, hogy „gyermekünknek el kell mondanunk, hogy LMBT személyek léteznek a Föld minden pontján”. A képviselőnőnek nincsenek gyermekei. Olyan értékeket szeretne közvetíteni a gyermekek felé, amelyek nincsenek feltétlenül összhangban a szülőkével, hanem a gyakran gyermektelen politikusoktól származnak.
3. Egyik alapvető javaslata egy olyan „mainstreaming” mechanizmus felállítása, amely biztosítja, hogy különleges figyelmet kapjanak az „LMBT érdekek” a jogszabályalkotás és a döntéshozatal minden területén. Meg kell vizsgálni minden jogszabályt, hogy egyezik-e az LMBT érdekeivel és jogaival. Ilyen kiváltság egyetlen más társadalmi csoport számára sem elérhető.

A mondottakhoz kapcsolódnak napjainkig zajló események, amelyek megvilágítják a „másneműek” mindenáron való védelmezésének súlyosan *ellentmondásos* voltát. Négy ilyen példát már bemutattunk a 4. fejezet végén: (i) nem lehet anyának és apának hívni a szülőket Franciaországban, (ii) a Brit Orvosi Kamara útmutatója szerint nem lehet várandós nőkről, hanem csak várandós emberekről beszélni, (iii) az Olimpiai Bizottság 2016-os döntése szerint a 'transzgender' személyek indulhatnak női versenyszámokban, és (iv) hogy a Rákkutatók Európai Társasága szerint más terápia kell nőknek mint férfiaknak, majd nagy érdeklődés mutatkozott ezen kutatás iránt, mert csak két nemről beszélt.

8. Igaz-e, hogy az ENSZ, az EU és egyes kormányok diktatórikus eszközökkel propagálják a gender-, illetve az LMBT jogokat?

PR: „Az ún. „genderideológia”, amit csak idézőjelben használhatunk, mégpedig a nemek társadalmi egyenlőségét ért támadások által önkényesen torz tartalmakkal felruházott fogalom megjelölésére, fenyegető világméretű összeesküvés (benyomását kelti), amelynek

propagálásért állítólag az ENSZ, az EU és a nemzeti kormányok felelősek. Ez a feltételezett összeesküvés le akarja rombolni a demokráciát.”

M: A valóság, hogy az ENSZ és az EU nemcsak melléje állnak a gender szemléletből fakadó kezdeményezéseknek, hanem *büntetésekkel sújtják* azokat az államokat, amelyek nem követik ezeket (noha több kérdésben nincs joguk beavatkozni az országok belső döntéseibe).

- Mint fent már említettük 2006. január 11-én az Európai Parlamentben elfogadásra került a *homofóbiáról* szóló határozat. Ez arra szólított fel – mint már említettük –, hogy Európa országaiban legyen *büntető cselekmény*, ha valaki félelemmel, „idegenkedéssel szól a homoszexualitásról, illetve a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyekről, mert ez a rasszizmushoz, az antiszemitizmushoz hasonló magatartás”. – Azon személyek számára pedig, akik nem értettek egyet a nemek átstrukturálásával, megalkották a megbélyegző neveket: ők lettek a „*homofóbok*”, a „*heteroszexisták*”,⁴² vagy egy újabban megjelent megbélyegzés szerint: a „*két-neműség-mátrix*” képviselői. – Az idézett EU javaslat sürgeti a tagállamokat, hogy tartsanak tájékoztató oktatásokat, és a homofóbia elleni kampányokat az iskolákban, az egyetemeken és a médiában, továbbá közigazgatási, bírósági és jogalkotási eszközök révén erősítsék a homofóbia elleni harcot. – Hasonló határozatot hoztak 2012-ben, amelyben harcra hívtak a homofóbia ellen, illetve az egyneműek házasságát elutasítók ellen.
- Amikor *Litvániában* 2010-ben megtiltották a gender irányú tananyagok oktatását az iskolákban, az Európai Parlament két elítélő határozatot is kiadott ellenük.
- *Magyarországon* is tapasztaljuk, mennyi támadás sújtotta és sújtja hazánkat a család védelme, illetve a gender mainstreaming bizonyos elveinek (homoszexuálisok házassága, a gender oktatás) el nem fogadása miatt; s hazánk lejáratása az egész európai sajtóban megjelenik.
- *Lengyelország* Magyarországhoz hasonló utat jár, és hasonló reakciókat tapasztal.
- Egy *katolikus ügynökségnek*, amely örökbeadással-fogadással foglalkozott NagyBritanniában, mivel homoszexuális párok esetében nem vállalta a közreműködést, be kellett zárnia.
- *Kanada Ontario* tartományában 2017-től egy törvény alapján kiemelhetik azokat a gyermekeket a családjukból, akiknek szülei ellenzik a gyermek által választott gender identitást.
- *Afrikának* a gender-elvek által megvalósuló helyzetéről Palmer-Buckle ghánai érsek nyilatkozatát közölte az Új Ember (2018.05.13): „Európa elárulja a kereszténnyé lett Afrikát! Választás elé állít minket az ENSZ és a Világbank: vagy elfogadjuk és törvénybe iktatjuk az egyneműek házasságát, a nőknek az abortuszhoz való jogát, vagy nem adnak pénzt a fejlesztésre, gyógyításra stb. Az eredmény, hogy sok fiatal elkezd vonzódni a Boko Haram terrorszervezethez és az iszlámhoz, sőt annak szélsőségeihez, mert azok megőrzik erkölcsünket.”
- *Olaszország Tolentino tartományában* is elkezdtek bevezetni a gender oktatást az iskolákban, de a szülők összefogása megállította ezt, majd az igazgatók is melléjük álltak, hivatkozva az emberi jogok nyilatkozatának 26/3 cikkelyére, amelynek alapján a szülők joga meghatározni, milyen nevelésben kívánják részesíteni gyermekeiket.
- *Angliában* is megjelentek a tiltakozások 2019 februárjában a gender oktatás kötelező bevezetésével szemben, de a vezetés nem akart nekik engedni.⁴³

⁴² Közös állásfoglalásra felhívó indítvány: Eu 2006. I. 11. RC-B6-0025/2006

⁴³ <https://www.telegraph.co.uk/education/2019/02/21/pupils-should-taught-children-have-two-mummies-two-daddies-ofsted/>

- *Olaszországi*, egy kisebb kört érintő, de a konkrét helyzetet jellemző hír. Egy milánói pszichoterapeuta arról tartott előadást, milyen konstitutív szerepe van a családban az apának és az anyának a gyermek növekedésének folyamatában. Giancarlo Ricci ő, aki 40 éve dolgozik kutatási területen, bíró a milánói kiskorúak bíróságán és több tucat szakmai tanulmányt írt. Nemrég *pszichológusok, akik a helyi LMBT munkájában* részt vettek, feljelentették, és a Lombardiai Pszichológusok tanácsa elé idézték. A vád, hogy szavaival megsértette nemcsak a homoszexuális szülők gyermekeit, hanem mindazokat, akiknek családjában az apa és anya közötti egyensúly megromlott.⁴⁴
- Fontos említeni a témával kapcsolatban, hogy vannak országok, tartományok, egyesületek, *amelyek szembeállnak* a kötelező gender oktatással, a gender szellem terjesztésével.⁴⁵ Ez is jelzi a diktatúra létét, és hogy komoly harcokra van szükség a szembeforduláshoz.
- Egyes tartományokban *egyesületek* fogtak össze, hogy a gender szemléletet közvetítő gyermekkönyveket kiszűrjék az iskolai könyvtárakból. A munkában résztvevők felháborodva számoltak be, milyen nagy mennyiségben és széles skálán találtak ilyen könyveket, filmeket: homoszexuális meséket, elbeszéléseket, homoszexuális kapcsolatokról, szivárvány családokról stb.⁴⁶

Sok országban vagy tartományban a homoszexuális párok örökbefogadásával szálltak szembe, szemléletük tudományos megokolásával.⁴⁷

9. Gabriele Kuby a vádlott

PR: „Ha azt vizsgáljuk, *milyen írások biztosítanak szellemi táptalajt a „genderideológia” elleni hadjáratához Szlovákiában, Lengyelországban és Horvátországban (és Magyarországon)*, akkor gyorsan eljutunk Gabriele Kuby két írásához, amelyekben ezt a problémát taglalja.

Kuby nem rendelkezik semmiféle teológiai végzettséggel, így nem is ismeri a modern morálteológiai szakirodalmat, mely ezeket a kérdéseket tudományos igényességgel és a kor kihívásaira nyitottan próbálja tárgyalni.”

„Mit gondol a teológia tudomány a gender és a teológia, a gender és vallás kapcsolatáról? Sajnos Magyarországon ennek a szakirodalomnak a nagy része nem hozzáférhető, és csak kevés tanulmány lett magyar nyelvre lefordítva. Így érthető Kuby könyvének népszerűsége. Itthon bizonyos egyházi körökben Kuby könyve vált etalonná.”⁴⁸

M: De a német püspököknek, a pápának, és az ő szakértőiknek van lehetőségük széleskörű irodalmi áttekintésre, és Kuby könyvének mérlegelésére. És PR is beszámol arról, hogy Kuby nagy dicséretet kapott könyvéért egyházi vezetőkől. És bár igaz, hogy a legnagyobb befolyása

⁴⁴ <https://www.avvenire.it/attualita/pagine/madri-e-padri-essenziali-processo-allo-psicologo> 4 Maggio 2017

⁴⁵ https://www.ariannaeditrice.it/articolo.php?id_articolo=52483

⁴⁶ <https://www.modenatoday.it/politica/libri-gender-biblioteche-modena-platis-fornza-italia-2019.html>;
<https://picchionews.it/cronaca/no-secco-di-fratelli-ditalia-al-gender-nelle-scuole-di-tolentino>

⁴⁷ <https://www.osservatoriegender.it/emilia-romagna-no-alle-adozioni-lgbt-e-le-opposizioni-vincono>; Vö. Enrica Perucchiatti: Unisex: Cancellare l'identità sessuale. *Italicum* 23/11/2015;
<https://www.documentazione.info/adozioni-gay-il-no-degli-esperti>.

⁴⁸ Vö. Gabriele Kuby: *A nemek forradalma*, Bp. Kairosz, 2008; Uő: *Globális szexuális forradalom*. Bp, Kairosz, 2013; vö. még Uő: *Adj esélyt a szeretetnek!* Bp, Kairosz 2010;

Kubynak van Magyarországon, azért Kubyn kívül is eljutott hazánkba nem kevés egyéb szakirodalom.⁴⁹

PR: „A posztkommunista országokban a katolikus egyház többnyire konzervatív teológiát művel és szemléletében, önértelmezésében, valamint a világhoz, a modern kor emberéhez való viszonyulásában ez a konzervatív vagy ezen túlmenően reakciós, ultrakonzervatív beállítottság jellemzi.”⁵⁰ – „A katolikus papok soha nem találkoztak tanulmányaik során a gender studies tudományos eredményeivel. Sőt, feltételezésem szerint sokan nem is hallották pozitív kontextusban a gender kifejezést.”

M: Igaz, hogy létezik hazánkban a konzervatív egyházi szemlélet, de évtizedek óta jelen vannak már legfelsőbb és külföldi végzettséggel rendelkező papok is, akik nem ilyen „reakciós és ultrakonzervatív” képzettségűek és beállítottságúak.

PR: „Kuby írásaiból úgy tűnik, hogy a nemek társadalmi egyenlőségéért folytatott harc valójában egy homo-, bi- és transzszexuális összeesküvés. Amely már nem azért küzd, hogy ezek az emberek ne legyenek a társadalmi kirekesztés áldozatai, hanem most már ők akarják átalakítani a többségi társadalmat olyannyira, hogy ez a „kisebbség” most már a „többség” normalitását és létét fenyegeti. De hogyan lenne erre valaha is képes bármiféle „kisebbség?”

M: Bizony mindnyájan tapasztaljuk, hogy a „kisebbség” nagyon is képes fenyegetni a többség normalitását, amint írásunknak eddigi legtöbb példája ezt igazolja.

PR: Kuby állásfoglalásában fundamentalista keresztény beállítottságú. Ultrakonzervatív politikai viszonyulását egyértelművé teszik ENSZ- és EU-ellenes megnyilvánulásai.

M: Vajon az „ENSZ- és EU-ellenesség” elegendő igazolása ultrakonzervativizmusának? Ezt bizonyára sokan másképp látják.

⁴⁹ Vö. A Család Pápai Tanácsa: Családlexikon (Külön fejezetekkel a gender szemléletről) Bp. SzIT. 2012; Burggraf, Jutta. A gender. Embertárs, 2008. (6. évf.) 1. sz. 4-10. CHRISTL RUTH VONHOLDT A női homoszexualitás megértése EMBERTÁRS 2011 / 1; Frivaldszky János: A házasság és család jogfilozófiai szempontból (Részletesen a genderről), in: Balásházy, Major, Farkas (Szerk.): Boldogabb családokért és ifjúságért. Bp. L'Harmattan, 2018, 165-2016; Ugyanott: Fülöp Dániel: A keresztény házasság megtámadása, 217- 260; Frivaldszky János: A házasság intézményének védelme egykor és ma – Konferencia (PPKE JÁK, 2008. május 14.) A házasság és a család: elnyomó hatalmi viszonyok, avagy a jog relacionális jellegének prototípusai? Iustum Aequum Salutare IV. 2008/3. 5–29; Klenk Dominik: A nemek összezavarása. Bp. Kairosz, 2009; Nimberg P., Nikolosi J. A szeretet illúziója (Gyújtópontban a homoszexualitás), Bp. Ethos, 2000; Krudy Tamás: Majd 18 éves korában eldőnt? <https://www.dijg.de/magyar/nemi-identitas-szex/>; Laun Andreas (szerk.) Homoszexualitás katolikus szemmel. Bp., Jel Kiadó 2007; Nicolosi Joseph: Szégyen és kötődésvesztés (A helyreállító terápia gyakorlata), Bp. Harmat, 2013; Joseph Nicolosi-Linda Ames Nicolosi: A homoszexualitás megelőzése. Bp. SzIT. 2016; Dale O'Leary: A gender mainstreaming női szemmel. In: Ékes Ilona (Szerk.) Női identitás Európában, Ergo kiadás 2018, 25-60. Vö. az egész kötet; Sípó Ete Álmos, dr. Falus András, Dr Pálhegyi Ferenc: Homoszexualitás keresztény szemmel (Éjféli Kiáltás Misszió, Bp. 1999); Sípó Írisz: Gender-ember avagy férfi és nő? Vigília 2007/7; Ruth C. Vonhold: A gender mainstreaming, és az arra adható keresztény válasz. Vigília, 2015. ápr. 17; Ruth C. Vonhold: A „gender mainstreaming” és a genderideológia. Szerző Deutsches Institut für Jugend und Gesellschaft igazgatója. http://www.ojc.de/dijg.de/pdf/gender_ideologie.pdf; Szőnyi Szilárd: Föltámadott a gender – Családbarát megfontolások a nemek forradalmáról c. könyv körül. Szív 2017. júl.-aug; Tomka Ferenc A Szexuális forradalomtól a gender-forradalomig, 2009-07-11 IGEN <http://igen.hu/2009/07/11/a-szexualis-forradalomtol-a-gender-forradalomig/>; Tomka Ferenc: Hazánkat és Európát a jó családok menthetik meg. (A szabad-szex mint fő akadály). In Balásházy, Major, Farkas (Szerk.): Boldogabb családokért és ifjúságért. i.m.

⁵⁰ Perintfalvi hozzáfűzi: De ebből nem szabad levonni azt a következtetést, hogy maga a világegyház összességében ilyen szemléletű lenne. Pl. az osztrák egyházat, a Bécsi Teológiai Egyetemet jellemzi a progresszív, haladó teológia képviselte, és még a konzervatív irány is párbeszédképes, nyitott, gondolkodó, azaz semmiképpen nem fundamentalizmusba hajló.

PR: Kuby sokszor arra építi következtetését, hogy egyik-másik szerző meleg, s ebből következően az ő érveléseik meleg vagy leszbikus-feminista érdekeket képviselnek.

M: Valóban ez nem elegendő igazolás, de a Magyar Narancsban megjelenő egyik írásában Perintfalvi is hasonlóképpen érvel, csak ellenkező irányból: „Furcsa helyzet, hogy cölibátusban élő emberek tanítanak a házasságról és szerelemről. Egy olyan személy, akinek nincsen tapasztalata a szexualitás és a párkapcsolat terén, hogyan beszélhet másoknak hitelesen ezekről a dolgokról?” – Tehát PR is meghatározónak tartja a személyes létet. – A teljességhez tartozik, hogy napjainkban már egyházi előírás az, hogy például a jegyes tanfolyamokra, a szexualitásról való előadásokra, illetve a teológiai oktatásba is hívjanak meg nőket és házasságban élő embereket, mert azok hatékonyabban tudnak tanúságot tenni a témában.⁵¹

10. A katolikus egyház

PR: „Én vezetőségi tagja vagyok az ESWTR-nek (Teológiai Kutatásban Érintett Nők Európai Egyesülete), amely jelenleg mintegy 600 tagot számlál Európában. Ezek a nők javarészt teológia kutatást végeznek, teológiai fakultásokon tanítanak stb. Tehát azt gondolni, hogy az egyház és a feminista gondolkodás (vagy gendertudatos szemlélet) között eredendő összeférhetetlenség van, meglehetősen szűklátókörűségre és tájékozatlanságra vall.”

PR másutt így fogalmaz: „A katolikus Egyház ősellensége a genderforradalmároknak, a genderügy minden együttműködőjének. Kap is érte a médiától. Az ENSZ-en belül a genderaktivisták újra és újra megkísérlik a Vatikánt kizárni az ENSZ-ből. Mindaddig nem sikerült.”

Kovács Eszter ezt írja: „A vonatkozó kutatások a Vatikánban találják meg a gender-ellenes diskurzusnak és magának a „gender-ideológia” kifejezésnek eredetét. - 1995-ben zajlik az ENSZ Negyedik Nők Világkonferenciája Pekingben, amely többek között megfogalmazza a gender mainstreaming stratégiáját. Ez azt az igényt fogalmazza meg, hogy az esélyegyenlőséget – köztük a nemek esélyegyenlőségét – a politikai döntéshozatali szervek minden politikai döntésük részévé tegyék. A konferencián a Vatikán képviselői is részt vesznek, és ezek után kerülnek be szentszéki dokumentumokba olyan fogalmak, mint „gender feministák”, „gender agenda”, majd megszületik a Család Pápai Tanácsa nevű vatikáni testület megbízásából „A családdal és az étellel kapcsolatos vitatott fogalmakról és etikai kérdésekről” (al)című lexikon formájú könyv.⁵² Ebben fejti ki a Vatikán álláspontját olyan fogalmakról, mint gender, és ekkor fogalmazódik meg a „genderelmélet” illetve „gender-ideológia” kifejezés is. A lexikon releváns bejegyzései II. János Pál pápának „A test teológiája” és „Levél a nőkhöz” című írásaira hivatkoznak. Ezekben nagy szerep jut a *komplementaritás* fogalmának, és az *emberi természet relacionális voltának*, vagyis hogy a férfi a nőhöz képest, a nő a férfinak képest létezik. Ezek a fogalmak képezik alapját a gender fogalmában meglévő tartalom elleni érvelésnek, mind a nemek egyenlőségével, mind a homoszexualitással kapcsolatban.” „Olyan elemzők, akik nemcsak ismerik az egyház tanítását, de bele látnak a tanításokról és a hatalmi struktúrákról folyó vitákba, elismerik az egyház döntő szerepét abban, ahogy a gender-ellenes diskurzussal hogyan járul hozzá a gyűlöletkeltéshez és a kirekesztéshez (pl. Marschütz 2015, Perintfalvi 2015).”

⁵¹ Vö. Ferenc pápa szinódusi családlevele: A családban megélt szeretet örömről 203-204.

⁵² Magyarul megjelent, Családlexikon címmel. Szent István Társulat, 2012.

M: Figyeljünk fel Kovács Eszter két gondolatára. – *Egyik:* hogy Perintfalvi Ritára hivatkozik, mint aki bemutatja, hogy „az Egyház hogyan járul hozzá a gender-ellenességhez és gyűlöletkeltéshez”.

A másik: hogy a *férfi és nő komplementaritásának tanítása* szemben áll a gender felfogásnak minden nemet egyenlőnek ítélő szemléletével. - Valóban jól látja, hogy az egyház felfogása a szexualitásról, annak jogos és szent voltáról kapcsolódik a komplementaritás nevezett szemléletéhez. De ez rámutat arra, hogy a radikális gender szemlélet nem egyeztethető össze a keresztény felfogással.

11. Összefoglalás

Perintfalvi Rita írására reflektáló gondolatsorunk fő megállapításait így foglalhatnánk össze:

1. *Keresnünk kell a párbeszédet a gender-kutatókkal*, hogy lássuk meg ennek az iránynak helyes vonulatát. De ne feledjük, hogy a világ jelentős részén a szélsőséges gender-ideológia uralkodik, amelyben „már át akarják alakítani a többségi társadalmat olyannyira, hogy ez a (LMBTQ) kisebbség most már a többség normalitását és létét fenyegeti,” amint ezt az idézett példák is bemutatták.

2. Hordozzuk szívünkben a nemeknek, a *nőknek és férfiaknak egyenlőségét*, s képviseljük a nők jogait, pl. hogy az anyaság feladatkörének betöltését ismerjék el mindenféle egyéb munkával egyenlőnek (s ennek megfelelően részesedjenek az anyák fizetésben, nyugdíjban stb.), valamint hogy a nőknek legyen módjuk igényeik szerint eljutni a szakmai-társadalmi kibontakozáshoz is.

3. *Ne ítéljük el a homoszexuális* – és magukat egyéb szexuális meghatározottságúnak tartó személyeket, hanem törekedjünk Krisztus szeretetével tekinteni rájuk, és így építeni velük a kapcsolatot és a párbeszédet: de természetesen az evangéliumi erkölcs által megszabott kereteken belül.⁵³

4. *Vigyázzunk gyermekeinkre*, és ne engedjük megzavarni őket a gender-elvek oktatásával, tudva, hogy a gyermek nagyon érzékeny és sérülékeny. Közben legyünk annak is tudatában, hogy a férfi és a női nemtől való eltérés – pl. a homoszexualitás – nem genetikusan adottság (ahogy ez ma már egyre általánosabb véleménye a pszichológusoknak), hanem a szocializáció során szerzett sebek hatására létrejött sérülés. És akik akarják, azokat a helyreállító terápiák többségükben ki tudják gyógyítani ebből⁵⁴ (bár a gender diktatúra következményeként erről sok országban nem szabad beszélni).

5. Így leszünk a keresztény *szeretet és párbeszéd tanúi* (ha nem is abban az értelemben, ahogyan azt a liberális feminista és gender irányok elképzelik).

⁵³ Vö. AL szinódusi családlevél 250-251; vö. Sípó Ete Álmos, dr. Falus András, Dr. Pálhegyi Ferenc: Homoszexualitás keresztyén szemmel (Éjféli Kiáltás Misszió, Bp. 1999).

⁵⁴ Vö. Nicolosi Joseph: Szégyen és kötődésvesztés (A helyreállító terápia gyakorlata), Bp. Harmat, 2013; Joseph Nicolosi-Linda Ames Nicolosi A homoszexualitás megelőzése. Bp. SzIT. 2016; Cohen Richard : Coming Out Straight: Understanding and Healing Homosexuality, OakHill Press, 2000; Cohen, Richard (2008). "Healthy touch in the healing process, part I. Counselor training program manual" (PDF). *Change is possible. International healing foundation, Newsletter winter 2008*.

Egyezmény a család jogairól

Bevezetés

Dr. Tymoteusz Zych

(Lengyelország - Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris)

A házasság és a család példátlan támadások pergőtüzébe került nemzetközi intézmények részéről, amelyek anélkül, hogy joguk lenne rá, világszerte keresik a módját, hogy aláássák az országok törvényes és társadalmi rendjét.

Az utóbbi évek során számos ideológus „ügyesen” formált jogot arra, hogy a család és a házasság fogalmát megkérdőjelezze, mondván, hogy az erőszak és megkülönböztetések ellen harcol. Állításuk szerint az erőszak strukturális jelenség, amely amiatt marad fenn, hogy a nők és férfiak társadalmi szerepei különböznek. Ezek a különbségek állítólag a férfi és a nő szövetségeként értelmezett hagyományos családból és házasságból származnak.

A család véd az erőszak ellen

A valóság azonban egészen más, hiszen az erős családi kötelékek hathatós védelmet nyújtanak minden családtagnak az erőszak és minden más negatív jelenség ellen is, így ezek kevésbé gyakoriak a házasságra alapozott családban, mint a más típusú együttélés esetén. Ezt számos különféle felmérés igazolja.¹

Nincs kétség afelől, hogy az egyetlen férfi és egyetlen nő házasságára alapozott család segíti legjobban az emberi egyéniség kifejlődését, és védelmezi legjobban a nőket és a gyermekeket is. A statisztikák szerint azok a gyermekek, akik olyan családban nőnek fel, amelyben a szülők nincsenek összeházasodva, gyakrabban lesznek otthoni erőszak áldozataivá, éppúgy, mint ahogy a nők is sérülékenyebbek a házasságon kívüli párkapcsolatokban. Ezt erősíti például az amerikai Igazságügyi Minisztérium tanulmánya az 1993–2010-es évekről, amely szerint ezen időszakban a hajdonok sokkal többet szenvedtek partnereik erőszakoskodásától, mint a

¹ See e.g. C.T. Kenney, S.S. McLanahan, *Why Are Cohabiting Relationships More Violent than Marriages?*, 'Demography' 2006/43; G. Kline and others, *Timing Is Everything: Pre-Engagement Cohabitation and Increased Risk for Poor Marital Outcomes*, 'Journal of Family Psychology', no 2 (2004); R.E. Billingham, *Courtship Violence: The Patterns of Conflict Resolution Strategies Across Seven Levels of Emotional Commitment*, 'Family Relations', no 36 (1987), p. 283-289; J.S. Rogers, R. P. Amato, *Is Marital Quality Declining: The Evidence from Two Generations*, 'Social Forces', no 3(75) (1997), p. 1089-1100; P.R. Amato, A. Booth, *A generation at risk: Growing up in era of family upheaval*, Harvard University Press, Cambridge 1997, <http://marrippedia.org>, (accessed on: 13.06.2018); W. Bradford Wilcox, R. Fretwell Wilson, *The best way to end violence against women stop taking lovers and get married*, <http://posteverything/wp/2014/06/10/the-best-way-to-end-violence-against-women-stop-taking-lovers-and-get-married/>, (accessed on: 13.06.2018); L.J. Waite and M. Gallagher, *The Case for Marriage: Why Married People Are Happier, Healthier, and Better off Financially*, New York 2010, Broadway Books, review by R. Niolon, <http://www.psychpage.com/family/brwaitgallagher.html>, (accessed on: 13.06.2018); P. Fagan, K. Johnson, R. Rector, *Marriage: Still the safest place for women and children*, Washington 2004, <https://www.heritage.org/marriage-and-family/report/marriage-still-the-safest-place-women-and-children>, (accessed on: 13.06.2018).

férjezett nők². 2010-ben az Egyesült Államokban négyszer annyi partneri erőszak fordult elő a nők ellen házasságon kívül, mint házasságon belül. Egy ilyen különbség még szembevetőbb, ha gyermekek is vannak: az intim partneri erőszak áldozatává válás közöttük tizenkétszer gyakoribb a házasságon kívül, mint házasságban. Az amerikai hatóságok által megrendelt egyéb felmérések is hasonló következtetésekre vezettek³, és hasonló eredményre jutott a nők elleni erőszak gyakoriságáról a Kanadai Igazságügyi Statisztikai Központ tanulmánya 2014-ben⁴. Eszerint a nem férjezett nők kétszer olyan gyakran szenvednek el erőszakos cselekményeket partnerüktől, mint a férjes asszonyok. Lengyel és magyar tanulmányok azt is mutatják, hogy az erős családi szálak komoly védelmet adnak a párkapcsolati erőszak, az alkoholizmus és a drogozás ellen is.⁵

Itt az ideje a család népszerűsítésének

Az országok gyakran engednek az erős nemzetközi intézményi nyomásnak, és elfogadják az alaptalanul rájuk kényszerített ideologikus diktátumokat. Mindaddig, míg nincs erős nemzetközi szövetség a házasság, a család és az emberi élet megvédésére, a radikális ideológiák további térnyerésére számíthatunk egyre több országban.

Az európai országok kezdjék el népszerűsíteni a családi élet pozitív típuspéldáit, felhagyva azzal, hogy a számos nemzetközi szervezet politikai nyomásának engedve egyre több engedményt tegyenek, amelyek aláaknázzák a család jogi státusát.

Ennek érdekében szükség van egy nemzetközi szervezetre, amely képes lesz megakadályozni:

- a család autonómiájának további aláaknázását, amely miatt egyre több gyermeket vesznek el a szüleiktől igazolhatatlan ürügyekre hivatkozva;
- a nő és férfi szövetségét és a nemek és a szülői lét természetes fontosságát kifejező család leértékelését, továbbá a család, a nemek és a szülői lét értelmének kétségbe vonását;
- a társadalmi intézmények, pl. iskolák felhasználását elzüllesztésre és ideológiai átnevelésre;
- az erőszaknak, főként a családon belüli formájának a család kárára való elszaporodását.

Bár az erőszak elleni küzdelem genderre alapozott modellje rendkívül kevésbé hatékony, az Európa Tanács tagállamaira mégis rákényszerítik. Ezt ellensúlyozni kellene az erőszak elleni küzdelem egy hatékony modelljével, amely a meghatározó okokat helyesen azonosítja. Azokban az országokban, amelyekben az Isztambuli Egyezmény modelljének ajánlásait évek

² U.S. Department of Justice: S. Catalano, *Intimate Partner Violence*, 1993–2010, U.S. Department of Justice, 2012 (revised 2015), p. 2, <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/ipv9310.pdf>, [accessed on 13.06.2018].

³ P. Fagan, K. Johnson, R. Rector, *Marriage Still the Safest Place for Women and Children*, available under the link: <https://www.heritage.org/marriage-and-family/report/marriage-still-the-safest-place-women-andchildren>, [accessed on 13.06.2018].

⁴ Canadian Centre for Justice Statistics, *Family violence in Canada: A statistical profile*, 2014, 2016, p. 15, <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/85-002-x/2016001/article/14303-eng.pdf?st=2bE60dPd> [accessed on 13.06.2018].

⁵ Lásd pl. *Vademecum skutecznej profilaktyki problemów młodzieży, Przewodnik dla samorządów i praktyków oparty na wynikach badań naukowych*, eds. Szymon Grzelak, Warsaw 2015, p. 82, p. 83, p. 98; Tárkányi Ákos, *Élettársi kapcsolatban élés, intim párkapcsolat és házasság Magyarországon a 2009-es 'Családi kapcsolatok' országos vizsgálat alapján*, p. 54-88; Mayer Annamária, Balásházy Imre, Czettele Győző, *A helyesnek tartott alapvető nemi viselkedéstípusok eloszlása és annak kapcsolata a vallásossággal Magyarországon 2009-ben*, p. 89-101.

óta alkalmazzák az erőszak leküzdésére, a probléma egyre nő ahelyett, hogy csökkenne. Az EU Alapjogok Hatósága (FRA) nyilvánosságra hozta egy nők elleni erőszakról szóló felmérés eredményeit, amelyre szerte az EU-ból 42 ezer nő válaszolt.⁶ Ebből kiderül, hogy az EU-n belül Lengyelországban legkisebb az erőszakot megtapasztalt nők aránya (19%), az EU átlag pedig 33%. Azon országokban, amelyekben az erőszak fő okának a nemi szerepek hagyományos különbségeit tartják, a nemi alapú erőszaknak 2,5-szer több áldozata van (Dániában 52%, Finnországban 47%, Svédországban 46%, Hollandiában 45%).

Ugyanebben az évben egy másik nemzetközi szervezet – a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)⁷ – megerősítette, hogy Lengyelországban a nők elleni erőszak kevésbé elterjedt, mint azokban az országokban, amelyek régóta alkalmazkodnak az Isztambuli Egyezmény által elfogadott feltételezésekhez. Ez a felmérés is úgy találta, hogy a nők elleni erőszak aránya Lengyelországban a legalacsonyabbak között van (13%). Sokkal kevésbé gyakori, mint Svédországban (28%), Finnországban (30%) és az Egyesült Királyságban (29%).

Mindez indokolja, hogy megfogalmaztunk egy új **Családjogi Egyezményt (CRF)**. Ezt az ideológiai alapú Isztambuli Egyezmény alternatívájának tartjuk és a család, a házasság, a nemek és a szülői szerepkör természetes fogalmainak meghamisítása elleni tiltakozásnak szánjuk.

A CRF valódi védelmet kíván nyújtani embertársainknak az erőszak ellen, továbbá rámutatva az erőszak alap-okaira, megóvni kívánja a társadalom természetes rendjét.

Egy nemzetközi családvédelmi platform lehet az egyetlen hatásos eszköz a család és a házasság megóvására mind nemzeti, mind nemzetközi keretben. A dokumentumban foglalt intézkedéseket az emberi jogok védelmére szolgáló egyezmények bőséges eredményeiből, vívmányaiból, pl. az ENSZ Emberi Jogok Általános Nyilatkozatából, a Gyermekek Jogairól Szóló Egyezményből és az európai országok legjobb alkotmányos módszereiből merítettük. Több rendelkezés ismételten megerősíti a családok jogainak más egyezményekben már elfogadott garanciáit. A CRF az Isztambuli Egyezményben szereplő erőszak elleni eszközöket átveszi és ismétli – kihagyva abból az ideológiailag elfogult megoldásokat.

A CSALÁD JOGAI RÓL SZÓLÓ EGYEZMÉNY DIÓHÉJBAN

A család jogairól szóló egyezmény (CRF) 52 cikkelyből áll, amelyek pontosan kifejtik, mit kell érteni a gyermek legjobb érdekén, a nemek, a házasság, a család, az erőszak és a családon belüli erőszak fogalmán.

A gyermekek

⁶ European Union Agency for Fundamental Rights, 'Violence against women: an EU-wide survey. Main results', Luxembourg 2014, Art. 12 par. 1, fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vawsurvey-main-results-apr14_en.pdf, [accessed on 13.06.2018].

⁷ The Organisation for Economic Cooperation and Development, Violence against women (indicator). doi: 10.1787/f1eb4876-en, <https://data.oecd.org/inequality/violence-against-women.htm#indicator-chart>, [accessed on 13.06.2018r.].

Ahhoz, hogy teljesen és harmonikusan kifejleszthesse személyiségét, a gyermeknek természetes családi környezetben, a boldogság, szeretet és megértés légkörében kell felnőnie.⁸

A CRF biztosítja a gyermekek alapvető jogait, nevezetesen:

- garantálja, hogy a gyermekek kapjanak speciális törvényi garanciát mind születésük előtt, mind utána (5. cikkely);
- az állami tevékenység minden területén óvó rendszabályokat hoz legjobb érdekeik szem előtt tartásával (23. cikkely);
- biztosítja elsősorban az anya és az apa jogát arra, hogy fölnevelhessék a gyermeket, vagy – szükség esetén – a közvetlen család lehessen a nevelő (27. cikkely).

A CRF leszögezi, hogy a család, mégpedig annak a legközelebbi rokon tagjai alkotják az ifjú ember számára azt az egyedülálló közösséget, amely fejlődését legjobban elősegíti, és amely hatásosan véd az erőszak és egyéb patológikus jelenségek ellen.

A házasság

A CRF definíciót ad a házasságra, és speciális védelmet nyújt a házasságnak, a családnak és a szülői státusznak, erősítvén a család sértetlenségét. Ugyanakkor törvényileg nem ismer el azonos neműek közötti, poligám és vérfertőző kapcsolatokat.

- Egyenlő jogokat és köteleességeket rendel a házastársaknak (13. cikkely);
- Garantálja, hogy a nagycsaládok, a szülők, különösen a fiatal anyák nem szenvednek hátrányt (14. cikkely).

Család és szülői viszonyok

A CRF megalapozza a nagycsaládok társadalmi elismertségét és támogatását, valamint a szülők társadalmi elismerését és támogatását, és tiszteletben tartja a szülők azon jogát, hogy gyermekeiket saját hitük szellemében neveljék fel. A gyermekek felnevelése főként az ő felelősségük.

- Megerősíti a szülői jogkör garanciáinak tiszteletét (16. cikkely);
- Szabad kezet ad a szülőknek, hogy iskolát és nevelési módszereket válasszanak gyermekeik számára (19. cikkely);
- Elismeri a szülők elsőbbségét, hogy döntsenek gyermekük felneveléséről (20. cikkely).

Erőszak

A CRF védelmet nyújt az otthoni erőszak ellen és az olyan erőszak ellen, amely megmérgezi a családi életet. Diagnózist ad az erőszak valóságos okairól, és bőséges támogatást nyújt az áldozatoknak (pl. jogi és pszichológiai tanácsokat, pénzbeli és lakhatási segítséget).

A CRF módszereket ajánl az erőszak leküzdésére és segítséget az áldozatoknak (35. cikkely):

- jogi, pszichológiai és nevelési tanácsokat és pénzt ad, és segít lakást és munkahelyet keresni;

---

⁸ See the Preamble to the Convention on the Rights of the Child adopted by the UN General Assembly on 20 November 1989. (Polish Journal of Laws of 1991, No. 120, item 526 as amended).

- egészségügyi és hivatásos áldozatsegítőket kerít;
- elegendő számú, megfelelő és könnyen hozzáférhető menedékhelyet kerít, ahol biztonságban megszállhatnak, és segíti az áldozatokat, kivált a nőket és gyermekeiket;
- elegendő megfelelő és könnyen hozzáférhető áldozatsegítő központról gondoskodik nemi erőszak áldozatai számára, ahol orvosi és jogilag kötelező vizsgálatoknak vethetik alá magukat, és trauma utáni segítséget és tanácsokat kaphatnak;
- ellátja az áldozatokat a nemzeti társadalombiztosítás szerint ingyenes jogi tanácsokkal.

A CRF ezen kívül egy új módszert is bevezet: egy országos, mindenütt hozzáférhető ingyenes portált, amely az ország összes hivatalos nyelvén és minden nemzeti és etnikai kisebbség nyelvén információs forrásként szolgál az erőszak minden formájáról, a megelőzési módszerekről, az erőszak áldozatainak jogairól és az erőszaktétel feljelentésének módjairól.

Végül létrehoz egy Családi Jogok Nemzetközi Bizottságát, amelynek az a feladata, hogy figyelemmel kísérje, hogy a szerződő államok mennyiben emelték hazájukban a családjog és családvédelem színvonalát.

Egyezmény a család jogairól

Ignacio Arsuaga (Spanyolország - Citizen Go Elnöke)
Imre Balásházy (Magyarország – Családtudományi Szövetség)
Tomislav Cunovic (Horvátország - Vigilare Foundation Alelnöke)
Győző Csettele (Magyarország - Európai Családtudományi Társaság)
Dragan Dagić (Bosznia-Hercegovina - Foundation For Life)
Jan Gregor (Csehország - Aliance pro rodinu)
Marek Jurek (Lengyelország - Prawica Rzeczypospolitej)
Joanna Krupska (Lengyelország - Związek Dużych Rodzin 3 Plus)
Jerzy Kwaśniewski (Lengyelország - Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris)
Marian Piłka (Lengyelország - Prawica Rzeczypospolitej)
Kazimierz Przeszowski (Lengyelország - Centrum Życia i Rodziny)
Grégor Puppink (Franciaország - European Centre for Law and Justice)
Andrej Ralbovsky (Szlovákia - Nadácia Slovakia Christiana)
Abp Zbigniew Stankiewicz (Lettország - Katolicki Metropolita Ryski)
Aleksander Stralcou-Karwacki (Fehéroroszország - Pro Baltia Christiana et Latina Foedus)
Jan-Aage Torp (Norvégia - Kristen Koalisjon Norge)
Pavel Vilcek (Szlovákia - Slovensky Dohour za Rodinu)
Varro Vooglaid (Észtország - Foundation for the Protection of Family and Tradition)
Pastor dr Mateusz Wichary (Lengyelország - Przewodniczący Kościoła Chrześcijan Baptystów RP)
Dr Tymoteusz Zych (Lengyelország - Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris)

A jelen Egyezményt aláíró államok (a továbbiakban aláíró államok)

Figyelembe véve azt, hogy a család az egyik legnagyobb emberi érték;

Figyelembe véve azt, hogy a család a társadalmi rend alapja, a társadalom alapegysége,
amely az állammal szemben elsődleges és természetéből adódóan független az
államhatalomtól;

Figyelembe véve azt, hogy az emberiség jövője függ attól, hogy jól működnek-e a családok;

Figyelembe véve azt, hogy a szülők, gyermekek, nagyszülők és minden vérrokon és házasság
útján szerzett rokon egy olyan egyedülálló közösséget alkot, amely az egyén fejlődése és
védelme szempontjából a lehető legjobb környezetet biztosítja az erőszak és más veszélyek
ellen;

Figyelembe véve azt, hogy az emberi szubjektivitás tisztelete megköveteli többek között a
család szubjektivitásának védelmét, különösképpen a szülők jogainak és a gyermekek
jogainak védelmét;

Figyelembe véve azt, hogy a család a társadalmi értékek elsődleges és semmi mással nem helyettesíthető iskolája, amely az egyes társadalmak civilizációs, nemzeti és spirituális önazonosságának hordozója;

Figyelembe véve azt, hogy az állam a családok részvétele nélkül nem tudja a köz javát szolgálni;

Aggodalmukat fejezve ki az olyan kísérletekkel szemben, amelyek aláássák a család, a házasság, a nemek és a szülők fogalmának alapvető természetes felfogását;

Figyelembe véve azt, hogy az alapvető erkölcsi értékek tiszteletben tartása különösen fontos a személyiség egészének fejlődése szempontjából és minden emberi közösség számára;

Figyelembe véve azt, hogy a család nélkülözhetetlen erkölcsi és anyagi támogatást nyújt a tagjainak, különösképpen a legfiatalabb és a legidősebb családtagoknak;

Észrevéve, hogy a világ számos régiójában eddig soha nem látott demográfiai válság alakult ki, amelynek fő oka a család természetes felfogásának aláásása, valamint a házasság és a család társadalmi feladatának figyelmen kívül vétele;

Az aláíró felek elleneznek minden olyan intézkedést, amely a család fontosságát gyengíti, vagy a család szétbomlását segíti elő; ellenzik, hogy megkérdőjelezzék a szülők azon jogát, hogy gyermekeiket saját meggyőződésükkel összhangban neveljék; ellenzik a szülői kapcsolatokba való aránytalan mértékű beavatkozást, amely meggátolja a családokat abban, hogy (erkölcsi) értékeiket átadják utódjaiknak; ellenzik, hogy közintézményeket használnak ideológiai átnevelés céljára a szülők meggyőződésével szemben, valamint az olyan gyakorlatot, amely az élet legkorábbi szakaszában az emberi méltóságot nem tiszteli, és nem becsüli a megfogant új emberi élet értékét;

Meggyőződéssel vallják, hogy a szülőknek, a házastársaknak és a gyerekeknek szükségük van jogaik védelmére és szabadságuk megerősítésére;

Figyelembe véve azt, hogy a család a házasságon alapul, és hogy házasságon egy férfi és egy nő szövetségét kell érteni;

Megerősítve azt, hogy a házasság és a család egyedi és természetes intézmények;

Figyelembe véve azt, hogy elsősorban a szülők felelősek gyermekeik felneveléséért;

Észrevéve, hogy a házasságban a férfi és a nő egymást kiegészítő szerepe biztosítja a család egészének a lehető legjobb fejlődését;

Felismerve, hogy a gyermeknek a saját személyiségének teljes és harmonikus fejlődése érdekében családi környezetben kell felnőnie, ahol boldogság, szeretet és megértés veszi körül;

Felismerve, hogy a kapcsolati erőszak rombolja a családi életet, és veszélyt jelent a család egészére és tagjaira;

Észrevéve, hogy a szexuális erőszak és a szexuális erőszaknak bármely kulturális vonatkozású előmozdítása rejtett veszélyt jelent a házasságra és a családra, és aláássa ezeknek a társadalomban kifejtett természetes szerepét;

Észrevéve, hogy a családnak a társadalomban betöltött természetes szerepe és önállósága, a családtagok egymás iránti kölcsönös elköteleződése, valamint a család természetes mivolta is egyre nagyobb mértékben aláaknázódott, ezáltal meggyengült az az alapvető társadalmi infrastruktúra, amely véd az erőszak ellen, ezen belül a párkapcsolati erőszak ellen is, és ez hozzájárul az erőszakos viselkedés erősödéséhez.

Felismerve az egyes államok, nemzetközi szervezetek és társaságok közötti együttműködés fontosságát a legintimebb emberi értékek hatékony védelme érdekében a napjainkban jelentkező veszélyek ellen,

egyetértettek a következőkben:

I. Fejezet

Meghatározások

1. Cikkely

A jelen Egyezmény alkalmazásában:

- a. a „házasság” szabadon létrehozott állandó és kizárólagos szövetség egy nő és egy férfi között, amely az ország törvényeinek kitüntetett védelme alatt áll;
- b. a „család” olyan emberi közösséget jelent, amelynek tagjai egymással házassági, vér szerinti vagy örökbefogadás útján létrejött rokonságban állnak;
- c. a „nem” olyan biológiai (genetikai és egyéb) jellegzetességek együttesét jelenti, amely lehetővé teszi a férfi és a nő objektív megkülönböztetését;
- d. a gyermek „legjobb érdekének” fogalma azon összes feltételt jelenti, amely a gyermek megfelelő fizikai, lelki, érzelmi és értelmi fejlődéséhez szükséges, magába foglalva a családi köteléket; a család sértetlenségét; a kiskorú gyermek életének és egészségének oltalmazását, ami megóvjá őt a nélkülözéstől, tiszteletben tartja a gyermek kulturális önazonosságát, életkorának és érettségének megfelelő szinten véve figyelembe a gyermek véleményét az őt érintő kérdésekben; valamint olyan körülményeket teremtve a családban, amelyek a gyermek érdekeit szolgálják; ahol pedig a szülői nevelés nem biztosítható, ott – a jelen Egyezménynek megfelelően – törvényes nevelőszülők gondoskodnak a gyermekekről;

- e. az „erőszak” olyan egyszeri vagy ismétlődő szándékosan elkövetett cselekmény az élet, az egészség, a fizikai sértetlenség, a személy szabadsága vagy vagyona ellen az egyén jogainak megsértése céljából, amelyet az állam tilt;
- f. a „párkapcsolati erőszak” a fentiekben definiált olyan erőszakos cselekedet, amelyet családon, vagy háztartáson belül a házaspár, volt házaspár, vagy együtt élő párok (élettársak) követnek el, függetlenül attól, hogy az elkövető együtt él-e az áldozattal vagy sem;

II. Fejezet

Általános szabályok

2. Cikkely

1. A házasság, a család, valamint az anyaság és apaság minden egyes aláíró állam különleges védelme alatt áll.
2. Ha az ország saját törvényeit kell alkalmazni, az ennek során felmerülő kétséges esetekben a családok sértetlenségének javára kell dönten.

3. Cikkely

1. A gyermek különleges jogi védelem alatt áll születése előtt éppúgy, mint születése után.
2. Semmilyen kártérítés nem követelhető a gyermek fogantatása vagy születése okozta károk miatt.
3. Minden fogyatékkal élő személynek, fogyatékoságának okára való tekintet nélkül, joga van az aláíró államok szolidaritására.

4. Cikkely

Az aláíró államok vállalják, hogy biztosítják és elősegítik a jelen Egyezményben foglalt és garantált összes jogok és szabadságjogok teljes megvalósítását. Az aláíró államok tehát vállalják, hogy:

- (a) Fogyanatosítanak minden olyan megfelelő jogi, adminisztratív és más intézkedést, amelyek a jelen Egyezményben elismert jogok és szabadságjogok megvalósítását szolgálják;
- (b) Megtesznek minden megfelelő intézkedést, beleértve a törvényhozást is, hogy módosítsák vagy eltöröljék az olyan létező törvényeket, szabályokat, szokásokat és gyakorlatokat, amelyek diszkriminálják a család, a házasság, a nem, valamint az apaság és anyaság természetes felfogását;
- (c) Gondot fordítanak a családok jogainak és szabadságjogainak védelmére, és elősegítik, hogy érvényesüljenek minden eljárás és program során;

- (d) Tartózkodnak minden olyan cselekvéstől vagy gyakorlattól, amely nem áll összhangban a jelen Egyezmény tartalmával, továbbá biztosítják, hogy a hatóságok és intézmények a jelen Egyezmény szellemében intézkedjenek;
- (e) Megteszik a megfelelő intézkedést a családok és szülők ellen irányuló minden olyan diszkrimináció megszüntetése érdekében, amely bármely személynek, szervezetnek vagy magánvállalkozásnak kezdeményezésére a házasság és a szülői kötelességek ellen irányul;
- (f) Vállalják és előmozdítják a társadalomtudományok és az egészségtudomány kutatását és fejlesztését a család, a házasság, a nemek, valamint az anyaság és apaság természetes felfogásának szellemében;
- (g) Olyan oktatási programokat támogatnak, amelynek célja az, hogy a gyermekeket és az ifjúságot a család, a házasság, a nemek, valamint az anyaság és apaság természetes felfogásának szellemében oktassák;
- (h) Ösztönzik a magánszektor, a civil szektor, az információs és kommunikációs szektor, valamint a médiát, hogy olyan intézkedéseket, útmutatásokat és irányelveket támogassanak, amelyek a család, a házasság, a nemek, valamint az anyaság és apaság természetes felfogásának szellemében születnek.

5. Cikkely

Az örökösödési törvények tartsák tiszteletben a családtagok jogait és szükségleteit.

6. Cikkely

1. Senki nem szenvedhet hátrányt amiatt, hogy foglalkozásszerűen gyermeket nevel.

2. Az aláíró államok célja, hogy a társadalombiztosítás elismerje, a gyermeknevelés ugyanolyan értékű munka, mint a teljes fizetéssel járó foglalkozás.

7. Cikkely

Az aláíró államok tiszteletben tartják minden személy azon jogát, hogy támogassák a jelen Egyezményben szavatolt jogokat és szabadságjogokat, akár egyénenként, akár közösen, országon belül vagy nemzetközi szinten.

8. Cikkely

1. Az aláíró államoknak joga van nem elismerni olyan belföldi és külföldi családjogi intézmények jogi intézkedését, amelyek ellentmondanak a jelen Egyezmény alapelveinek.

2. Az aláíró államoktól nem várható el, hogy elősegítsék olyan családjogi intézmények jogi intézkedéseit, amelyek a jelen Egyezmény alapelveinek ellentmondanak.

9. Cikkely

Az aláíró államok nem avatkozhatnak bele a házastársak, szülők és gyermekek azon jogainak és szabadságának gyakorlásába, amelyeket a jelen Egyezmény szavatol, kivéve, ha az ilyen beavatkozás összhangban áll a törvénnyel és megtétele a nemzet biztonsága, a közbiztonság,

az egészség védelme szempontjából az igazságos erkölcsi követelményeknek megfelelően indokolt, vagy pedig a jelen Egyezményben foglalt jogok és szabadságok védelmének érdekében fontos.

III. Fejezet

A családnak, mint csoportegységnek jogai

10. Cikkely

Minden családnak joga van arra, hogy a hatóságok tartsák tiszteletben a függetlenségét. Az állam és a család viszonya a szubszidiaritáson alapszik, amelynek értelmében egy magasabb szintű közösség nem avatkozhat bele egy alacsonyabb szintű közösség belső életébe, hogy megfossza az utóbbit működési terétől, hanem ellenkezőleg, szükség esetén támogatnia kell és segítenie abban, hogy tevékenységét össze tudja hangolni más társadalmi tevékenységekkel a közjó érdekeinek figyelembe vételével. Az államnak a család életébe való bárminemű beavatkozása kivételes legyen, nem pedig szokásos.

11. Cikkely

1. A hatóságoknak semmilyen módon nem szabad befolyásolniuk a termékenység csökkenését, sem pedig nehezíteniük, hogy a családoknak gyermekeik szülessenek.

2. A hatóságok biztosítsák a nagycsaládosok társadalmi elismerését és különleges figyelmet fordítsanak a három- vagy többgyermekes családokra.

3. A hatóságoknak közbe kell lépniük, ha a munkáltató szülői kötelességük teljesítése miatt bünteti a szülőket, különösen a nőket.

12. Cikkely

A házasság útján létrejött családokat semmiféle olyan hátrány nem érheti, amely megakadályozná, hogy a családi kedvezményekhez, adókedvezményekhez és másfajta köztámogatásokhoz hozzájussanak.

III. Fejezet

A házastársak jogai

13. Cikkely

Minden egyes házasulandó korú férfinak és nőnek joga van megházasodni és családot alapítani.

14. Cikkely

1. Az aláíró államok szavatolják, hogy minden érvényes házasság a felek önkéntes hozzájárulásával jön létre.

2. Az erőszakkal megkötött házasságok érvénytelenek.

15. Cikkely

A házastársaknak egyenlő jogaik és kötelességeik vannak, beleértve a gyermeknevelést is.

IV. Fejezet
A szülők jogai**16. Cikkely**

1. Az aláíró államok tiszteletben tartják az apának és az anyának a gyermekek feletti szülői jogkörét.

2. A szülői jogkör magában foglalja a szülőknek gyermekük taníttatásához való jogát, amelyet saját meggyőződésük, különösképpen vallási, lelkiismereti és erkölcsi meggyőződésük szerint választhatnak meg, beleértve a gyermek fejlettségéhez illő szülői nevelési módszereket, továbbá az oktatási intézmény helyének, formájának szabad megválasztását, valamint minden olyan egyéb jogot és szabadságot, amely ezen egyezményben benne foglaltatik.

3. A szülőt szülői jogkörétől csak akkor foszthatják meg, vagy szülői jogkörét csak akkor korlátozhatják, ha ez a megfosztás vagy korlátozás nem helyettesíthető más intézkedésekkel, és a végső döntést független bíróság hozza meg.

4. A szülői hatáskör elvétele vagy korlátozása csak olyan esetekben fordulhat elő, amikor a szülő

- 1) a gyermek sérelmére bűncselekményt követ el,
- 2) jogilag alkalmatlannak bizonyul,
- 3) elhagyja a gyermeket,
- 4) valamilyen bűncselekmény miatt hosszú börtönbüntetésre ítélik,
- 5) vagy a gyermek életét és egészségét komoly veszélynek és károsodásnak teszi ki.

5. Független bíróság külön intézkedéseket tehet a gyermek érdekében a bírósági eljárás és a körülmények megállapításának időtartamára a 4. bekezdés értelmében.

6. A szülői jogkör megvonása vagy korlátozása vagy a szülői jogkört illető feltételes intézkedések alkalmazása bírósági végzés esetét kivéve tilos. A nemzeti jogszabályok értelmében a hatóságok csak akkor vehetik el azonnali hatállyal a szülőtől a gyermeket, ha a gyermek élete veszélyben van, vagy ha a gyermek egészsége olyan károkat szenved, amelyeket másképp nem lehet megakadályozni. Ilyen esetben az eljárások idejére a szülői jogkörtől való megfosztásra vagy korlátozásra szóló bírósági döntés késedelem nélkül lépjen életbe.

17. Cikkely

Minden szülőnek joga van arra, hogy az őt megillető legitim elvárásokat megvédelmezze. Az aláíró államok garantálják, hogy a családokra és családtagokra vonatkozó törvények összhangban állnak a tisztességes törvényhozás elveivel: a világos és pontos rendelkezések előírását, a megszerzett jogok védelmét, a jogbiztonságot, a visszamenőlegesség kizárását és az illuzórikus jogok alkotásának tilalmát.

18. Cikkely

1. Minden személynek joga van a szülői, gyermeki és házastársi jogok és szabadságjogok kérdésében független és nyilvános kihallgatásra elfogadható időn belül független és részre nem hajló törvényszék előtt.

2. A szülői jogkörtől való megfosztás vagy korlátozás kivitelezése, továbbá a szülői jogkörrel illető feltételes rendelkezések alkalmazása során a hatóságoknak azon vélelem alapján kell eljárniuk, hogy a gyermek érdekét saját vér szerinti családja szolgálja legjobban.

19. Cikkely

1. A szülőknek jogukban áll meggyőződésük szerint szabadon megválasztani az iskolát és olyan más törvényes intézkedésekhez folyamodni, amelyek gyermekeik oktatásához szükségesek.

2. A szülőknek joguk van az iskolai oktatás alaptantervének összeállításában közreműködni.

3. Az aláíró államok megállapodnak abban, hogy az anyagi támogatások elosztása során figyelembe veszik az otthon iskoláztató szülők igényeit is.

4. Az aláíró államok tiszteletben tartják az egyházi és más magániskolák önállóságát, garantálva szabadságukat alaptantervük kialakítása során, amelynek mindazonáltal az (állami oktatási) intézmények által előírt nemzeti alaptantervek minimumkövetelményeihez alkalmazkodniuk kell.

20. Cikkely

1. A nevelést az iskolákban és más oktatási és gyermekgondozási intézményekben a szülői irányvonalat és ellenőrzést szem előtt tartva kell végezni.

2. Lehet vallásoktatás az iskolákban.

3. A szülőknek jogukban áll, hogy maguk döntsenek gyermekeik részvételéről az erkölcsi felfogásukat befolyásoló órákon.

21. Cikkely

A szülőknek elsődleges joga, hogy gyermekük fejlődésével törődjenek.

22. Cikkely

A szülőknek jogukban áll kultúrájukat és anyanyelvüket is magába foglaló nemzeti identitást átörököltetni gyermekeiknek.

V. Fejezet

A gyermekek jogai

23. Cikkely

1. Az aláíró államok arra törekednek, hogy a gyermekkel kapcsolatos minden ténykedésük során a gyermek legjobb érdekét szolgálják.

2. Az aláíró államok megfelelő törvényes intézkedésekkel a gyermek jólétének érdekében, vállalják a gyermek védelméről és a róla való gondoskodásról szóló különleges jogi garanciát, továbbá a gyermek életének és egészségének legmagasabb szintű védelmét, figyelembe véve a szülők, nagyszülők vagy más, a gyermekért jogilag felelős személyek jogait és kötelességeit, továbbá a gyermeket illető minden kérdésben hangsúlyt fektetnek a gyermek saját véleményére, életkorának és érettségének megfelelően.

24. Cikkely

A gyermeknek joga van a kegyetlen, bántalmazó, megalázó és embertelen bánásmód elleni védelemhez.

25. Cikkely

A törvény előtt minden gyermek egyenlő. A gyermek elleni bármiféle diszkrimináció életkora, fogyatékosága, neme, genetikai tulajdonságai, rassz szerinti hovatartozása, bőrszíne, nyelve, vallása, etnikai, nemzeti hovatartozása vagy az életben elfoglalt helye alapján tilos.

26. Cikkely

Minden gyermeknek jogában áll, hogy saját szüleit ismerje. Ezt nem lehet alapul venni a szülői jogok korlátozására, ha a szülők a gyermeket nehéz élethelyzetben együtt anonim módon egy más megbízható személy vagy intézmény gondoskodására bízák.

27. Cikkely

1. Minden gyermeknek joga van ahhoz, hogy egy apa és egy anya nevelje fel. Amennyiben a gyermek elveszíti anyját vagy apját, akkor jogában áll, hogy a törvény által kijelölt más családtagok neveljék fel.

2. Az árván maradt vagy a szülői gondoskodást nélkülöző gyermeknek joga van a hatóságok által nyújtott speciális segítségre. Az aláíró államoknak kötelességük, hogy lehetővé tegyék az arra képes családoknak, hogy befogadjanak olyan gyermekeket, akik időszakos vagy állandó segítségre szorulnak.

28. Cikkely

Az olyan gyermeknek, aki külön él egyik vagy mindkét szülőjétől, joga van személyes kapcsolatot fenntartani és rendszeres közvetlen kapcsolatban lenni mindkettőjükkal, ha ez nem ellenkezik a gyermek érdekével.

29. Cikkely

A gyermek korlátozása abban, hogy szüleinek saját nyelvén beszéljen, tilos.

30. Cikkely

1. A bírósági szerveknek tisztelettel és barátságosan, életkoruknak és érettségüknek megfelelően kell bánniuk a gyermekkel.

2. Ahol mód van rá, az aláíró államok kötelesek figyelembe venni a gyermek véleményét a gyermek életkorának és fejlettségének megfelelően az ő jogait és érdekeit érintő minden dologban.

31. Cikkely

1. Az aláíró államoknak meg kell védeniük a gyermeket attól, hogy tárgyként kezeljék őket, hogy bűncselekmények, szexuális élvezetek, szexuális kizsákmányolás tárgyává váljanak, meg kell védeniük őket a bántalmazástól, a demoralizálástól és a káros szenvedélyektől.

2. Minden olyan cselekmény tilos, amelynek során a gyermeket egy személy vagy személyek csoportja fizetségért vagy más megfontolásból átadja egy másik személynek vagy személyek csoportjának.

32. Cikkely

A mozgássérült gyermekek megfelelő fejlődésük érdekében speciális segítségre jogosultak. Az aláíró államok minden intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékkal élő gyermekek ugyanolyan mértékben élvezzék az emberi jogokat és az alapvető szabadságjogokat, mint más gyermekek.

33. Cikkely

Elhunyt gyermek testéből tilos bármilyen szervet vagy szövetet eltávolítani szüleinek akarata ellenére.

VI. Fejezet

A párkapcsolati erőszak és a családi életet károsító erőszak megelőzése és leküzdése

34. Cikkely

1. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és közösségi életében, kivált a családban ne kelljen erőszakot elszenvednie.

2. Az ebben a fejezetben leírtaknak nem céljuk megakadályozni a hatóságok törvényes kényszerintézkedéseit.

35. Cikkely

1. Az áldozat jogainak biztonsága, támogatása és tiszteletben tartása érdekében, a segítségnyújtás érzékeny voltára és szakmai megalapozottságának szükségére tekintettel az aláíró államok tegyenek olyan intézkedéseket, amelyek megakadályozzák, ellensúlyozzák és jóváteszik a természetes vagy jogi személyek által elkövetett erőszakos cselekményeket, nevezetesen:

1) olyan jogi és lelki tanácsadást, anyagi segítséget, menedéket, oktatási és képzési támogatást nyújtsanak, amely lehetővé teszi, hogy az áldozat leküzdje a párkapcsolati és kapcsolati erőszak hatásait, továbbá segítséget nyújtsanak abban is, hogy szükség esetén lakhatást, iskolát, munkát találjon;

2) egészségügyi ellátást nyújtsanak az áldozatnak;

- 3) olyan nevelési programokat támogassanak az elkövetők számára, amelyekkel személyes kapcsolataikban elsajátítják az erőszak nélküli magatartást, hogy ezáltal megelőzzék a további erőszakot;
- 4) a bűnismétlés megakadályozása céljából az erőszak, különösen a nemi erőszak elkövetői számára kezelési programokat támogassanak;
- 5) támogassák olyan szakemberek intézményes képzését, akik a bűn áldozataival, a bűn megelőzésével és kinyomozásával, az áldozatok szükségleteivel és jogaival, továbbá a megtorlások megelőzésével foglalkoznak;
- 6) gondoskodjanak róla, hogy az áldozatok tudomást szerezhessenek a helyi és nemzetközi egyéni és közös panasztételi eljárásokról, és élhessenek velük;
- 7) törekedjenek rá, hogy mindenütt rendelkezésre álljon azonnali, rövid és hosszú távú segítő szolgálat az erőszakos cselekményeket elszenvedő áldozatok számára;
- 8) törekedjenek arra, hogy elegendő számú megfelelő és könnyen hozzáférhető menedékhelyet tudjanak nyújtani az áldozatoknak, valamint, hogy az áldozatokat, elsősorban a nőket és gyermekeiket, a baj megtörténte előtt el tudják érni;
- 9) törekedjenek arra, hogy elegendő számú, megfelelő központ működjék, ahol a nemi erőszak áldozatait segítik, és lehetőség van orvosi és törvényszéki orvostani vizsgálat elvégzésére, trauma kezelésére és tanácsadásra;
- 10) nyújtsanak megfelelő védelmet és támogatást mindenfajta bűncselekmény gyermek tanúinak, beleértve a pszichoszociális és társadalmi segítséget is a gyermek áldozatok részére;
- 11) működtessenek országos 24 órás ingyenes telefonos segélyszolgálatot az ezen Egyezményben szereplő mindenfajta erőszak áldozatai számára, amely a hívót tanáccsal látja el, és kilétét bizalmasan kezeli;
- 12) általános hozzáférést biztosítsanak ingyenes országos tájékoztató portálokhoz az aláíró államok minden hivatalos nyelvén és az etnikai kisebbségek nyelvén, ahol minden információ megtalálható az ezen Egyezmény keretében szereplő erőszakos cselekmények formáiról, megelőzésükről, az erőszakos cselekmények áldozatainak jogairól, a hatóságok felmerülő kötelességeiről és az erőszakos cselekmények eseteinek bejelentéséről;
- 13) szavatolják, hogy az erőszakos cselekmények következtében súlyos testi sérülést vagy egészségkárosodást elszenvedett áldozatoknak jogukban áll a bűnelkövetőktől a károsodás mértéke szerint kártérítést követelni úgy, hogy a kárt nem más forrásból fedezik;
- 14) az illetékes hatóságokat ruházzák fel olyan hatalommal, hogy közvetlenül veszélyes helyzetekben elrendelhessék az erőszakos bűncselekmény elkövetőinek egy bizonyos időre szóló kilakoltatását az áldozat vagy a kapcsolati erőszak veszélyének kitett személy lakásából, és hogy a bűnelkövetőnek megtilthassák, hogy az áldozat vagy a veszélyben lévő személy lakásába belépessen vagy vele kapcsolatba lépjen;
- 15) szavatolják, hogy megfelelő korlátozó vagy védelmet nyújtó rendeletek álljanak az erőszakos bűncselekmények áldozatainak rendelkezésére, lehetővé téve az arányos büntetőjogi vagy más adminisztratív megtorlást. A korlátozó vagy védő rendelkezések nyújtsanak azonnali védelmet az áldozatot terhelő fölösleges anyagi vagy adminisztratív teher nélkül; ezek a rendelkezések meghatározott időre szóljanak, vagy ameddig nem módosítják vagy nem szüntetik meg őket; amennyiben szükséges, azonnali hatállyal egyoldalúan lépjenek életbe; ezen intézkedések minden más jogi eljárástól függetlenül vagy azok mellett legyenek elérhetők, és legyenek használhatók az ezeket követő jogi eljárásokban;
- 16) az áldozatoknak legyen joguk ingyenes jogsegélyre a nemzeti jogrendszerben foglalt feltételek szerint;

17) legyenek nyilvánosak az erőszakos cselekmények megelőzésére szolgáló információk; és
18) legyenek az erőszak megelőzésére szolgáló olyan programok, amelyek középpontjában a családok és a családtagok védelme áll, azon elv alapján, hogy a családtagok a hatóságok partnerei az erőszak megelőzésében, hiszen a család nyújtja a legmegfelelőbb védelmet az erőszak ellen, különösen a nők és gyermekek számára.

2. Az 1. bekezdésben foglalt intézkedések tervezése, végrehajtása során az aláíró államok az illetékes társadalmi szervezetekkel működjenek együtt.

36. Cikkely

1. Az aláíró államok kísérik figyelemmel a mindenfajta erőszakos eseteket különösképpen:

- 1) rendszeres időközönként gyűjtenek be friss, részletes statisztikai adatokat;
- 2) támogassák az erőszak, tartalmazva a párkapcsolati erőszak területén folytatott kutatásokat, és terjesszék eredményeiket abból a célból, hogy tanulmányozzák az erőszak okait, hatásait, gyakoriságát, az ítéletek arányát, valamint az ezen Egyezményben foglalt intézkedések hatékonyságát;
- 3) rendszeres felméréseket végezzenek a népességben annak céljából, hogy felbecsüljék a jelen Egyezmény területére tartozó erőszakos viselkedési formák előfordulását és tendenciáit.

2. Az aláíró államok a jelen Egyezmény értelmében a Bizottság részére gyűjtsenek információt, – ahogy a 43. Cikkelyben erről szó van – a nemzetközi együttműködés támogatása és a nemzetközi összehasonlító elemzések céljából.

3. Az összegyűjtött adatok az 1. bekezdésben foglalt intézkedések szerint a nagy nyilvánosság számára is elérhetőek legyenek.

37. Cikkely

1. Az aláíró államok gondoskodjanak róla, hogy az erőszaktevők büntetőjogi felelősségre vonásban részesüljenek, büntetjükkel arányos hatásos és elrettentő büntetést kapjanak az alábbi szándékosan elkövetett cselekményekért:

- 1) súlyos lelki sértés kényszerítés vagy fenyegetés által,
- 2) más személyre irányuló, ismétlődő, félelmet okozó vagy másnak a biztonságát fenyegető viselkedés,
- 3) más személy ellen irányuló fizikai erőszak,
- 4) beleegyezés nélküli szexuális természetű cselekedetek egy másik személlyel szemben,
- 5) harmadik személy bevonásával elkövetett beleegyezés nélküli szexuális természetű cselekedetek egy másik személy ellen,
- 6) nemi erőszak jóváhagyása és szorgalmazása,
- 7) felnőtt vagy gyermek házasságra kényszerítése,
- 8) az aláíró államok vagy más állam területére csalni felnőttet vagy gyermeket azzal a céllal, hogy ott házasságra kényszerítsék,
- 9) kényszeríteni vagy rábírní egy nőt arra, hogy körülmetélésnek, infibulációnak, a szeméremajkak, vagy a nagyajkak, a kisajkak vagy a csikló teljes vagy részleges csonkításának vesse alá magát, továbbá ösztönözni, kényszeríteni vagy rábírní egy lányt arra, hogy a fenti cselekményeknek alávesse magát,

10) olyan műtetet végezni nőkön vagy férfiakon, amely megfosztja őket természetes reprodukciós képességüktől előzetes tájékoztatásuk és a beleegyezésük nélkül vagy az eljárás megértetése nélkül.

2. Bármilyen segítségnyújtás vagy ösztönzés az 1. bekezdés 1–10. pontjában foglalt bűncselekmények elkövetéséhez, valamint olyan bűncselekmények elkövetésének a megkísérlése, amelyeket az 1. bekezdés 3–10. pontja tartalmaz, büntetőjogi felelősségre vonással jár.

3. Az aláíró államok vállalják, hogy a zaklatásnak bármely formája, amelynek célja vagy eredménye egy személy méltóságának megsértése, különösen, ha félelemkeltő, rosszindulatú, lealacsonyító, megalázó vagy támadó légkörben teszik, büntetőjogi vagy más jogi megtorlást von maga után.

4. Az aláíró államok vállalják, hogy az alábbi körülményeket az ország jogszabályaival összhangban, mint súlyosbító körülményeket veszik figyelembe az ítélelhozatal során az ebben a Cikkelyben szereplő büntettek kapcsán:

1) a büntettet – az ország törvényei szerinti – korábbi vagy jelenlegi házastárs vagy vele együtt élő személy ellen követi el egy olyan családtag vagy az áldozattal együtt élő személy, aki durva bánásmódban részesítette őt,

2) ha a büntettet vagy azzal társult büntetteket ismételten elkövették,

3) ha olyan személy ellen követték el a büntettet, aki bizonyos körülmények folytán sebezhetővé vált,

4) ha a büntettet gyermek ellen vagy gyermek jelenlétében követték el,

5) ha a büntettet ketten vagy annál többen együttesen követték el,

6) ha a büntettet rendkívüli erőszakos cselekmény előzte meg vagy társult hozzá,

7) ha a büntettet fegyver használatával, vagy a fegyvert fenyegetésként használva követték el,

8) ha a büntett komoly fizikai vagy lelki sérülést okozott az áldozatnak, és

9) ha a bűnelkövetőt már korábban is elítélték hasonló büntett miatt.

5. Az aláíró államoknak olyan elévülési szabályokat kell hozniuk, amelyek elegendőek és arányosak a szóban forgó büntett súlyosságával, s ha a büntettet kiskorú gyermek ellen követték el, vegyék tekintetbe, hogy miután az áldozat elérte nagykorúságát, hatékony büntető eljárást kezdeményezzenek.

6. A bűnelkövetőnek az ebben a Cikkelyben megfogalmazott felelősségét nem lehet semmisnek tekinteni vagy csökkenteni olyan alapon, hogy a bűnelkövető és az áldozat között rokoni kapcsolat áll fenn.

38. Cikkely

1. Az aláíró államok ismerjék el bíraskodási jogkörüket a jelen Egyezményben tárgyalt büntetteket illetően, ha a büntettet:

a) saját területükön követték el;

b) a saját zászlójukat viselő hajón követték el;

c) a saját törvényeik szerint nyilvántartott repülőgépen követték el;

d) saját honfitársuk követte el; vagy

e) olyan személy követte el, aki életvitelszerűen az ő területükön él.

2. Az aláíró államok vállalják magukra, hogy megtegyék a szükséges törvényhozói vagy más intézkedéseket annak érdekében, hogy eljárhassanak a jelen Egyezményben foglalt olyan bűnök ellen, amelyeket honfitársuk ellen vagy olyan személy ellen követtek el, aki életvitelszerűen az ő területükön él.

3. Az aláíró államoknak biztosítaniuk kell, hogy a 37. Cikkely 1. paragrafusa 4., 8. és 9. pontjában foglalt bűncselekmények elleni bünyügyi eljárás során igazságszolgáltatásuk ne legyen alárendelve olyan feltételeknek, amelyek szerint a büntetteket azon a területen ítélik el, ahol azokat elkövették.

4. Az aláíró államok biztosítják, hogy a 37. Cikkely 1. paragrafusa 4., 6., 8. és 9. pontjában foglalt bűncselekmények elleni bünyügyi eljárásban a 38. Cikkely 1. paragrafus d és e bekezdésekre vonatkozó jogi eljárása nincs alárendelve annak a feltételnek, hogy a bűnüldözés csak akkor kezdődhet meg, ha az áldozat a bűncselekményről bejelentést tesz, vagy az állam információval szolgál arról, hogy a bűncselekményt a területén hajtották végre.

5. Az aláíró államok jogszolgáltatást nyújtanak a 37. Cikkelyben foglalt bűncselekmények ügyében annak az aláíró államnak, amelynek a feltételezett bűnelkövető a polgára és a kiadatását nemzetisége alapján megtagadták, vagy (a bűnelkövető) az aláíró állam területén marad, és semmilyen döntés nem születik kiadatása érdekében. A felkért aláíró állam, abban az esetben, ha a másik résztvevő állam kéri, az illetékes hatóságoknak benyújtja a bírósági eljárás kezdeményezését azzal a szándékkal, hogy a bűnelkövető ellen a büntett mértékének megfelelő intézkedést hozzanak, amely miatt a kiadatását kérvényezték.

6. Olyan esetekben, amelyekben nem csak egy aláíró állam kíván eljárást indítani a 37. Cikkelyben foglalt bűncselekmények ügyében, a szóban forgó aláíró államok szükség esetén konzultáljanak egymással, és határozzák meg a legmegfelelőbb büntető eljárást.

7. Jelen Egyezmény nem zárja ki, hogy a bünyügyi jogszolgáltatást az aláíró államok a nemzetközi jog általános szabályaira vonatkozó előítélet nélkül saját nemzeti jogrendszerükkel összhangban gyakorolják.

39. Cikkely

Az aláíró államok adjanak lehetőséget nemzeti bíróságaiknak arra, hogy saját ítéletük meghozatala során figyelembe vegyék egy másik aláíró állam bíróságának végső ítéletét a 37. Cikkelyben foglalt bűncselekményekkel kapcsolatban.

40. Cikkely

1. Az aláíró államoknak védeniük kell az áldozat jogait és érdekeit, beleértve az áldozat speciális igényeit a nyomozás és a bírósági eljárások során, mégpedig az alábbi módokon:

- 1) nyújtsanak védelmet az áldozatoknak és családjuknak, valamint a tanúknak a megfélemlítéssel, bosszúval és ismételt megtorlással szemben;
- 2) tájékoztassák az áldozatot, legalábbis, ha az áldozat és családja veszélyben forog, pl. ha a bűnelkövető elmenekül vagy időlegesen, vagy végleg szabadon engedik;

- 3) országuk jogának megfelelően tájékoztassák az áldozatokat az őket megillető jogokról és szolgáltatásokról, a panaszbejelentés utáni nyomon követésről, a vádakról, a nyomozás vagy az eljárások lefolytatásáról, ebben az ő saját szerepükről, valamint az ügyükben hozott döntésről;
- 4) a nemzeti eljárásjognak megfelelően hallgassák ki az áldozatokat, hogy előtárhassák bizonyítékaikat, véleményüket, s igényeiknek és aggódalmaiknak közvetlenül vagy közvetítőn keresztül hangot adhassanak, hogy ezeket figyelembe vehessék;
- 5) megfelelő támogatást nyújtsanak az áldozatoknak, hogy ők jogaikat és érdekeiket pontosan terjeszthessék elő, és azokat figyelembe is lehessen venni;
- 6) gondoskodjanak róla, hogy olyan intézkedések szülessenek, amelyek védik az áldozat magánéletét és imázsát;
- 7) biztosítsák, hogy – ha csak lehet – kapcsolat az áldozat és a bűnelkövető között a bíróság és a törvény végrehajtó szerveinek területén ne jöhessen létre;
- 8) az áldozat részére szakképzett és független tolmácsot rendeljenek ki, amikor az áldozat részt vesz a bírósági eljárásban, és amikor előadja bizonyítékait;
- 9) hazájuk jogviszonyainak megfelelő kommunikációs eszközök segítségével lehetővé kell tenni az áldozatok számára, hogy a bírósági tárgyalóteremben anélkül tegyenek tanúvallomást, hogy jelen lennének, vagy legalábbis az állítólagos bűnelkövető jelen lenne.

2. A gyermek sértetteket, valamint erőszakos cselekmények vagy a párkapcsolati erőszak gyermek tanút az ő érdekükben alkalmas módon meg kell védeni.

41. Cikkely

Az aláíró államok ezen Egyezmény rendelkezései, valamint a polgári és bűnügyek kezelésére kötött nemzetközi és regionális megállapodások értelmében működjenek együtt, és törvényhozásuk lehető legnagyobb összehangolásával és hazai törvénykezésük alapján hozzanak intézkedéseket abból a célból, hogy

- 1) megelőzzék, leküzdjék és üldözzék azon erőszakos cselekményeket, amelyekről ez az Egyezmény szól;
- 2) megvédjék az áldozatokat, és segítséget nyújtsanak nekik;
- 3) az ebben az Egyezményben foglalt büncselekmények leleplezésére nyomozást és bűnügyi eljárást folytassanak, és
- 4) végrehajtsák az aláíró államok bírói szervei által ilyen ügyekben hozott polgári és büntetőjogi ítéleteket, beleértve a védelmi intézkedéseket is;

2. Az aláíró államok vállalják, hogy a 37. Cikkely 1. paragrafusában foglalt olyan bűntények esetén, amelyeket egy aláíró állam területén, de nem a sajátjukén hajtottak végre, az áldozatok számára lehetővé teszik, hogy saját országuk illetékes hatóságai előtt tehessenek panaszbejelentést.

3. Ha egy aláíró állam, amely jogsegélyt nyújt bűnesetekben egy másik aláíró állam által meghozott kiadatási végzések vagy polgári és büntető ítéletek végrehajtásában, amelyek ezen Egyezmény létét feltételezik, egy harmadik államtól, amellyel nem kötött ilyen egyezményt, hasonló jogi együttműködésre kap felkérést, akkor ezt az Egyezményt tekintheti a jogsegély alapjának bűnügyekben, kiadatási ügyekben és a másik aláíró állam által meghozott polgári

vagy bűnügyi ítéletek szabta olyan kényszerintézkedések ügyében, amelyek ezen Egyezmény hatáskörébe tartoznak.

VII. Fejezet

Nemzetközi Családjogi Bizottság

42. Cikkely

Az aláíró államok a jelen Egyezmény alapelveit és rendeleteit gyermekekkel és felnőttekkel egyaránt széles körben ismertessék meg.

43. Cikkely

1. Az aláíró államok egy „Nemzetközi Családjogi Bizottságot” állítanak fel, azért hogy megvizsgálják, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek végrehajtásában mennyire haladtak előre.

2. A Bizottság az aláíró államok számával azonos számú szakértőből fog állni, amely szakértőt minden résztvevő állam maga nevezi ki 5 éves időtartamra az 5. bekezdésben foglaltak értelmében.

3. A szakértők magas erkölcsi szinten álló és az Egyezményben szereplő területeken elismert, alapos jártassággal bíró szakemberek. Minden egyes aláíró állam egy bizottsági tagot nevez ki saját polgárai közül, figyelembe véve annak szükségét, hogy jogi gyakorlattal rendelkező személyek is legyenek köztük.

4. Mielőtt feladatukat elvállalnák, a Bizottság tagjai egyhangú nyilatkozatot tesznek a Bizottság nyílt ülésén azon célból, hogy feladatukat becsületesen és részrehajlás nélkül végzik.

5. Ha a Bizottságnak valamely tagja elhalálozik, lemond vagy kijelenti, hogy bármilyen más ok miatt nem tudja tagsági kötelességét ellátni, akkor az az aláíró állam, amely a tagot kijelölte, egy másik szakértőt fog saját honfitársai közül kinevezni a fennmaradó időre. A hivatali terminus végeztével egy új bizottsági tag kerül kinevezésre a jelen Egyezmény szabályainak értelmében.

6. A Bizottság többségi döntéssel saját eljárási szabályokat hoz a tagság legalább felének jelenlétében.

7. A Bizottsági üléseket általában ..... tartják, vagy bármely más, a Bizottság által meghatározott, alkalmas helyen. A Bizottság legalább évente egyszer ülésezik.

8. A Bizottság feladatainak hatékony ellátása érdekében Végrehajtó Titkár gondoskodik a munkatársokról és egyéb szükséges eszközökről.

9. A jelen Egyezmény szellemében a Bizottsági Tagok a Végrehajtó Titkár jóváhagyásával a hivatali forrásokból fizetést is kapnak, melyet a Hivatal jóváhagyott költségvetéséből fedeznek.

44. Cikkely

1. Az aláíró államok tegyenek jelentést a Végrehajtó Titkáron keresztül a Bizottságnak arról, hogy milyen intézkedéseket fogantatosítottak az itt elismert jogok érvényre juttatására és arról, hogy mennyit haladtak előre e jogok ügyében:

- a) az egyes államok az Egyezmény érvénybe lépését követően két év múlva,
- b) azt követően négy évenként.

2. A jelen Cikkelyben említett jelentés szóljon azokról a tényezőkről és esetleges nehézségekről, amelyek a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek teljesítésének fokát befolyásolják. A jelentés szolgáljon elegendő információval a Bizottságnak arról, hogy az Egyezmény tartalma a végrehajtás során annak átfogó értelmezésében valósuljon meg az egyes aláíró államokban, különös figyelmet fordítva az Egyezmény 36. Cikkelyének 1. bekezdésében foglalt információra.

3. Az aláíró államok közül azoknak, amelyek korábban már benyújtottak átfogó jelentést, nem szükséges megismételniük e Cikkely 1. bekezdése b pontja szerinti alapvető információkat.

4. A Bizottság az Egyezmény végrehajtásával kapcsolatos, a tárgyhoz tartozó további információt kérhet az aláíró államoktól.

5. A Bizottság minden második évben jelentést küld a Végrehajtó Titkárnak a tevékenységéről.

6. Az aláíró államok az 5. bekezdésben foglalt jelentésüket a nyilvánosság számára széles körben elérhetővé teszik.

VIII. Fejezet

A Végrehajtó Titkár Hivatala

45. Cikkely

1. A Végrehajtó Titkár, hivatala segítségével, felelős az Egyezményben foglaltak terjesztésével, végrehajtásával és előremozdításával kapcsolatos ügyek összehangolásáért, valamint a Nemzetközi Családjogi Bizottság adminisztratív támogatásáért és a Bizottság tagságának megválasztásával kapcsolatos szervezési feladatok ellátásáért.

2. A Végrehajtó Titkárt az aláíró államok hat évre választják meg saját honfitársaik közül megegyezés alapján, ha azonban nem lehet konszenzust elérni, úgy a szavazatok abszolút többsége dönt.

3. A Végrehajtó Titkár vezeti a titkárságot, és hivatali feladatainak elvégzéséhez munkatársakat nevezhet ki, akik segítik a feladatok elvégzésében. A munkatársak kinevezésekor és a munkakörök betöltésekor a hatékonyságot, szakmai rátermettséget és megbízhatóságot kell figyelembe venni. Figyelembe kell venni a munkatársak érdekeltségét is a legtagabb földrajzi alapon.

4. A Bizottság az aláíró államokkal konzultálva fogadja el a költségvetést. Az Aláírók kötelezik magukat a Hivatal fenntartására.

5. A Végrehajtó Titkár hivatalának helye: .....

IX. Fejezet

Végső Rendelkezések

46. Cikkely

1. A jelen Egyezmény végrehajtásakor vagy a ratifikáció eszközeként való benyújtáskor bármely Aláíró Állam kikötést tehet az Egyezmény egyes rendelkezéseit illetően olyan mértékben, amelyben a saját területén érvényes jog nem egyezik az Egyezmény szövegében feltételezettel. Az 1-4., 10-14., 16., 18., 23-24., 27., 29. és 31. Cikkelyben foglaltakhoz semmilyen kikötés nem tehető.

2. A Végrehajtó Titkár kapja meg és küldi ki az aláíró államok részére a kikötések szövegét a ratifikáció vagy a hozzájutás idején.

3. A kikötést tevő aláíró állam az e cikkely 1. bekezdése alapján a Végrehajtó Titkárnak tett értesítéssel bármikor visszavonhatja a kikötését, aki ezt követően valamennyi aláíró államot tájékoztat erről.

47. Cikkely

A jelen Egyezmény rendelkezéseinek alkalmazását vagy értelmezését érintő bármely vitát az aláíró államok először tárgyalás, békülés, bírói eljárás útján vagy bármely más békés úton rendeznek kölcsönös egyetértés alapján.

48. Cikkely

1. A jelen Egyezmény aláírása minden állam számára nyitva áll.

2. A jelen egyezmény ratifikáció tárgya. A ratifikáció okirata a Végrehajtó Titkárnál lesz elhelyezve.

3. A jelen Egyezmény bármely állam számára hozzáférhető lesz. Az erre szolgáló iratok a Végrehajtó Titkárnál lesznek elhelyezve.

49. Cikkely

1. A jelen Egyezmény a Végrehajtó Titkárnál való letétet követő három hónap lejártá után az azt követő hónap első napjától lép hatályba a ratifikáció és belépés negyedik okirataként.

2. Minden állam számára, amely ratifikálja az Egyezményt vagy csatlakozik hozzá, a negyedik ratifikációs vagy csatlakozási okirat letétbe helyezése után az Egyezmény hatályba lép a letétbe helyezést követő hónap első napján.

50. Cikkely

A jelen Egyezmény gondozására a Végrehajtó Titkár van kijelölve.

51. Cikkely

A jelen szöveg hiteles másolata az Egyezmény eredetijének, amely a Végrehajtó Titkárnál van letétbe helyezve.

Ennek hitelül a teljes hatáskörrel felruházott, a saját kormányuk által felhatalmazott személyek írták alá az Egyezményt.

Convention on the rights of the family

Introduction

Dr. Tymoteusz Zych

Poland - Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris

Marriage and family have become the target of an unprecedented attack from international institutions which, while lacking legal mandate, seek to undermine fundamental social and legal structures of countries across the world.

Over recent years ideologues have instrumentally used the right to call to combat violence and discrimination with a view to push through their demands which question the notions of family and marriage. As they claim, violence is a structural phenomenon which persists due to differences in the social roles of women and men. These differences stem allegedly from the traditional family and marriage understood as a union between a man and a woman.

Family protects against violence

The reality is very different though, as the family gives each of its members an effective protection against violence. Strong family bonds ensure a strong protection against the occurrence of negative phenomena, which tend to be less frequent in the family founded on marriage than in other types of human relationships, including cohabitation. This is confirmed by various social surveys⁷⁵.

There is no doubt that the family founded on marriage between one man and one woman is the best space to foster human development, and to protect women and children alike. Statistically, children brought up in a family in which parents are not married, more often become victims of domestic violence, just as women in extramarital relations are more

---

⁷⁵ See e.g. C.T. Kenney, S.S. McLanahan, *Why Are Cohabiting Relationships More Violent than Marriages?*, 'Demography' 2006/43; G. Kline and others, *Timing Is Everything: Pre-Engagement Cohabitation and Increased Risk for Poor Marital Outcomes*, 'Journal of Family Psychology', no 2 (2004); R.E. Billingham, *Courtship Violence: The Patterns of Conflict Resolution Strategies Across Seven Levels of Emotional Commitment*, 'Family Relations', no 36 (1987), p. 283-289; J.S. Rogers, R. P. Amato, *Is Marital Quality Declining: The Evidence from Two Generations*, 'Social Forces', no 3(75) (1997), p. 1089-1100; P.R. Amato, A. Booth, *A generation at risk: Growing up in era of family upheaval*, Harvard University Press, Cambridge 1997, <http://marrippedia.org>, (accessed on: 13.06.2018); W. Bradford Wilcox, R. Fretwell Wilson, *The best way to end violence against women stop taking lovers and get married*, <http://posteverything/wp/2014/06/10/the-best-way-to-end-violence-against-women-stop-taking-lovers-and-get-married/>, (accessed on: 13.06.2018); L.J. Waite and M. Gallagher, *The Case for Marriage: Why Married People Are Happier, Healthier, and Better off Financially*, New York 2010, Broadway Books, review by R. Niolon, <http://www.psychpage.com/family/brwaitgalligher.html>, (accessed on: 13.06.2018); P. Fagan, K. Johnson, R. Rector, *Marriage: Still the safest place for women and children*, Washington 2004, <https://www.heritage.org/marriage-and-family/report/marriage-still-the-safest-place-women-and-children>, (accessed on: 13.06.2018).

vulnerable to intimate partner violence. This is confirmed by the studies of the US Department of Justice conducted for the period 1993–2010, which show that throughout this period unmarried women experienced violence from the partner much more often than married women.⁷⁶ In 2010 intimate partner violence occurred in the US four times more often in the case of unmarried women than in the case of married women. In relation to households with children, this difference was even more evident: intimate partner violence in case of unmarried women was reported twelve times more often. Other studies ordered by the American authorities also lead to similar conclusions⁷⁷. Similar conclusions regarding the frequency of acts of violence against women emerge from the Canadian study conducted in 2014 by the Canadian Centre for Justice Statistics.⁷⁸ It shows that unmarried women are the victims of intimate partner violence twice as often as married women. Polish and Hungarian studies also show that strong family bonds form, in a similar vein, a major shield against violence, alcohol and drug abuse⁷⁹.

Time to promote the family

Confronted with powerful international institutions, individual countries very often accept an ideological dictate, groundlessly imposed on them. As long as there is no strong international coalition for the protection of marriage, family and human life, we shall continue to observe radical ideologies advancing their cause in other countries, as well.

European countries should start to promote positive family life patterns, unlike today, when numerous international institutions, by way of political pressure, force them into increasingly far-reaching concessions that undermine the legal status of the family.

Therefore, we need a new international structure able to prevent:

- further undermining of the family autonomy, including a growing tide of cases of children being removed from their parents without any justifiable grounds;
- attempts at challenging the natural importance of marriage as a union between the woman and the man, as well as of the role of family, sex and parenthood;
- using public institutions, including schools, as a tool of depravity and ideological indoctrination;
- escalation of violence, including, in particular, domestic violence and violence detrimental to the family.

---

⁷⁶U.S. Department of Justice: S. Catalano, *Intimate Partner Violence*, 1993–2010, U.S. Department of Justice, 2012 (revised 2015), p. 2, <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/ipv9310.pdf>, [accessed on 13.06.2018].

⁷⁷P. Fagan, K. Johnson, R. Rector, *Marriage Still the Safest Place for Women and Children*, available under the link: <https://www.heritage.org/marriage-and-family/report/marriage-still-the-safest-place-women-andchildren>, [accessed on 13.06.2018].

⁷⁸ Canadian Centre for Justice Statistics, *Family violence in Canada: A statistical profile*, 2014, 2016, p. 15, <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/85-002-x/2016001/article/14303-eng.pdf?st=2bE60dPd> [accessed on 13.06.2018].

⁷⁹ Cf. e.g. *Vademecum skutecznej profilaktyki problemów młodzieży, Przewodnik dla samorządów i praktyków oparty na wynikach badań naukowych*, eds. Szymon Grzelak, Warsaw 2015, p. 82, p. 83, p. 98; Tárkányi Ákos, *Élettársi kapcsolatban és, intim párkapcsolat és házasság Magyarországon a 2009-es 'Családi kapcsolatok' országos vizsgálata alapján*, p. 54-88; Mayer Annamária, Balásházy Imre, Czettele Győző, *A helyesnek tartott alapvető nemű viselkedéstípusok eloszlása és annak kapcsolata a vallásossággal Magyarországon 2009-ben*, p. 89-101.

Although the gender-based model of combatting violence is extremely inefficient, it is being imposed on the Member States of the Council of Europe. This should be counterweighted with an effective model for fighting violence, based on the right identification of its actual determinants. In countries that for years have applied the model to combat violence proposed in the Istanbul Convention, violence problems are on the rise, instead of decreasing. The EU Fundamental Rights Agency (FRA) has published the results of the EU-wide survey on violence rates against women which covered 42 thousand respondents⁸⁰. Based on these findings, it has been established that in the European Union Poland has the lowest percentage of women who have experienced violence (19%), with the EU average of 33%. In countries where public authorities have identified the root causes of violence in the differences in traditional sex-based roles, the percentage of women who had been victims of violence is 2.5 times higher (Denmark 52%, Finland 47%, Sweden 46%, Netherlands 45%).

A survey, conducted in the same year by another international organization – the Organization for Economic Cooperation and Development⁸¹ – confirms that in Poland violence against women is less widespread than in countries which have complied with the assumptions adopted in the Istanbul Convention for long. The survey confirmed that the prevalence of violence against women in Poland is among the lowest in Europe (13%). It is significantly lower than in Sweden (28%), in Finland (30%) and in the United Kingdom (29%).

Therefore, we present the draft **Convention on the Rights of the Family (CRF)**. It is put forward as an alternative to the ideology-biased Istanbul Convention and as a voice of protest against attempts to undermine the natural notions of the family, marriage, sex and parenthood.

The CRF aims at ensuring the genuine protection of the human beings against violence and at defending the natural social order by identifying and addressing the actual root causes of violence.

An international platform for family protection could be the only tool to effectively defend family and marriage at international level as well as at national level. The provisions of the document are inspired by the rich *acquis* in the field of human rights protection, including the UN Universal Declaration of Human Rights, the Convention on the Rights of the Child and the best constitutional practices of European countries. A number of provisions reaffirm previously agreed legal guarantees of family rights. It also repeats a number of tools aimed to counteract violence, which are included in the Istanbul Convention, while omitting ideologically biased solutions of this document.

CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE FAMILY IN A NUTSHELL

---

⁸⁰ European Union Agency for Fundamental Rights, 'Violence against women: an EU-wide survey. Main results', Luxembourg 2014, Art. 12 par. 1, fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vawsurvey-main-results-apr14_en.pdf, [accessed on 13.06.2018].

⁸¹ The Organisation for Economic Cooperation and Development, Violence against women (indicator). doi: 10.1787/f1eb4876-en, <https://data.oecd.org/inequality/violence-against-women.htm#indicator-chart>, [accessed on 13.06.2018r.].

The Convention on the Rights of the Family (CRF) includes 52 Articles which set forth precise definitions of the child's best interest, sex, marriage, family, violence and domestic violence.

Children

In order to develop its personality in a full and harmonious manner, the child should grow up in a natural family environment, in an atmosphere of happiness, love and understanding⁸².

The CRF ensures the protection of fundamental rights of children, i.e.:

- guarantees the child the special legal protection before and after birth (Article 5);
- provides in all areas of state activities regarding children the safeguards of the best interest of the child (Article 23);
- ensures the right to bring up the children by the mother and father in the first place or by members of the immediate family (Article 27).

The CRF reaffirms that the family, and in particular its closest members, form together a unique community as the best environment for human development and the most effective protection against violence and other pathologies.

Marriage

The CRF lays down the definition of marriage and provides special protection to marriage, family and parenthood with a view to strengthening the family integrity. At the same time it does not recognize legal effects of same-sex, polygamous and incestuous unions.

- It ensures equal rights and obligations for both spouses (Article 13);
- It guarantees protection against discrimination of large families, parents and young mothers (Article 14).

Family and Parenthood

The CRF lays down the bases for social recognition and support for large families and ensures the respect of the parents' right to bring up their children in line with their beliefs. Parents hold the main responsibility for the upbringing of their children.

- It strengthens the respect of guarantees of the parental authority (Article 16);
- It ensures parents' freedom to choose schools and schooling methods for their children (Article 19);
- It recognizes parents' precedence in deciding about the upbringing of their children (Article 20).

Violence

The CRF ensures the protection against domestic violence and violence detrimental to family life. It presents a diagnosis of the real causes of violence and provides wide support

---

⁸² See the Preamble to the Convention on the Rights of the Child adopted by the UN General Assembly on 20 November 1989. (Polish Journal of Laws of 1991, No. 120, item 526 as amended).

for its victims (including legal advice and psychological counselling, financial support and housing assistance).

The CRF proposes a number of instruments to combat violence and to help its victims (Article 35):

- promotes legal advice and psychological counselling, financial support, housing assistance, education, training and employment assistance;
- ensures access to health-care and professional victim assistance providers;
- guarantees a sufficient number of adequate and easily available shelters with safe accommodation and active assistance for victims, especially women and their children.
- guarantees a sufficient number of adequate and easily available assistance centres for victims of rape and other forms of sexual violence, with access to medical examination and court-ordered medical tests, post-traumatic support and counselling;
- provides victims with free-of-charge legal advice under the conditions set forth by national legislation.

Moreover, the CRF foresees a new instrument, unknown until today, i.e., general access to a nationwide, free information portal, available in all official languages and in all languages of national and ethnic minorities, with information resources on all forms of violence, prevention methods, rights of violence victims and violence-incident reporting mechanism.

Finally, it establishes the International Family Rights Committee tasked to monitor progress made by State Parties in complying with the standards in the field of the protection of the rights of the family.

Convention on the rights of the family

Ignacio Arsuaga (Spain - President Citizen Go)
Imre Balásházy (Hungary – Family Science Alliance)
Tomislav Cunovic (Croatia - Vice President Vigilare Foundation)
Győző Czettele (Hungary - European Family Science Society)
Dragan Dagić (Bosnia and Herzegovina - Foundation For Life)
Jan Gregor (Czech Republic - Aliance pro rodinu)
Marek Jurek (Poland - Prawica Rzeczypospolitej)
Joanna Krupska (Poland - Związek Dużych Rodzin 3Plus)
Jerzy Kwaśniewski (Poland - Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris)
Marian Piłka (Poland - Prawica Rzeczypospolitej)
Kazimierz Przeszowski (Poland - Centrum Życia i Rodziny)
Grégor Puppink (France - European Centre for Law and Justice)
Andrej Ralbovsky (Slovakia - Nadácia Slovakia Christiana)
Abp Zbigniew Stankiewicz (Latvia - Katolicki Metropolita Ryski)
Aleksander Stralcou-Karwacki (Belarus - Pro Baltia Christiana et Latina Foedus)
Jan–Aage Torp (Norway - Kristen Koalisjon Norge)
Pavel Vilcek (Slovakia - Slovensky Dohour za Rodinu)
Varro Vooglaid (Estonia - Foundation for the Protection of Family and Tradition)
Pastor dr Mateusz Wichary (Poland - Przewodniczący Kościoła Chrześcijan Baptystów RP)
Dr Tymoteusz Zych (Poland - Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris)

The Signatories (hereafter: States Parties) to the present Convention,

Considering that the family constitutes one of the most precious of human values;

Considering that the family is the foundation of social order and the fundamental unit of society, primary to the State and, in its nature, autonomous of public authorities;

Considering that the future of humanity relies on the well-functioning family;

Considering that parents, children, grandparents and all relatives by blood and marriage form a unique community, which provides the best environment for the development and protection of the individual from violence and other pathologies;

Considering that, the respect for human subjectivity requires *inter alia* protecting family subjectivity, in particular the protection of parents' rights and children's rights;

Considering that the family is the first and irreplaceable school of social values and is inherent in civilizational, national and spiritual identity of particular societies;

Considering that a State is unable to pursue the common good without the participation of families;

Concerned with the attempts to undermine the fundamental natural conceptions of family, marriage, sex and parenthood;

Considering that full respect for the basic moral values is particularly important for the integral development of an individual and for all human communities;

Considering that the family provides an indispensable moral and material support for its members, most particularly for those who are the youngest and the oldest;

Noticing that many regions of the world are being affected by an unprecedented demographic crisis caused in particular by the undermining of the natural conception of the family and by the disregard of the social function of marriage and family;

Objecting to any measures designed to weaken the importance of the family and to speed up family disintegration, objecting to the questioning of the parents' rights to bring up their children in conformity with their own convictions, objecting to disproportionate interference with parental relations, objecting to practices that hinder families from transmitting values to their offspring, objecting to the use of public institutions for ideological indoctrination contrary to parental convictions, objecting to the lack of respect for human dignity at the earliest stage of life, and objecting to the deprecation of the value of the conception of new human life;

Convinced that parents, spouses and children need to have the safeguard of their rights and freedoms reinforced;

Considering that the family is based on marriage, and that marriage must be understood as a union of one man and one woman;

Affirming that marriage and the family are unique and natural institutions;

Considering that the parents are primarily responsible for the upbringing of their children;

Noticing that the complementarity that exists between man and woman in marriage allows for the best integral development of the family;

Recognizing that the child, for the full and harmonious development of his or her personality, should grow up in a natural family environment, in an atmosphere of happiness, love and understanding;

Recognizing that domestic violence is a form of violence that impairs family life and poses a threat to the family and its members;

Noticing that sexual violence and any form of cultural promotion of sexual violence pose a distinct threat to marriage and the family, and undermines their natural functions in the society;

Noticing that the natural role and autonomy of the family in social life, mutual obligation of family members as well as the natural identity of marriage have been increasingly undermined, thus, by weakening the basic social infrastructure that protects against violence, including domestic violence, contributes to the intensification thereof;

Recognizing the importance of international co-operation between States, international organisations and societies for the effective protection of core human values against newly arising threats,

Have agreed as follows:

Chapter I

Definitions

Article 1

For the purposes of the present Convention:

- a. “marriage” means a freely chosen permanent and exclusive union of a woman and a man subject to particular protections under the national law;
- b. “family” means a community of people related by marriage, blood or adoption;
- c. “sex” means a set of biological (including genetic) characteristics allowing for an objective differentiation between woman and man;
- d. the child’s “best interests” means all conditions necessary for the proper physical, spiritual, emotional, and intellectual development of the child, including the need to maintain family bonds and family integrity, secure life and health of the minor child protected, with his or her cultural identity respected appropriately to his or her age and maturity, the opinion on his or her own situation taken into account; the conditions necessary to serve the child’s best interests are first and foremost provided by parents and other family members and, where they are deprived of parental care, they are taken care of, in compliance with the present Convention, by other legal guardians.

e. “violence” means a single or recurring deliberate action in breach of another person’s rights, against the life, health, physical integrity, freedom or property of a person, and which constitutes an act prohibited by the law of the State Party.

f. “domestic violence” is violence as defined above committed in a family or domestic situation between spouses, ex-spouses or cohabitants, regardless of whether or not the offender lives together with the victim.

Chapter II

General Rules

Article 2

1. Marriage, family and parenthood are objects of special protection by each of the States Parties.

2. When applying national law, the States Parties shall resolve any doubts in favour of maintaining family integrity.

Article 3

1. The child is subject to special legal protection, both before as well as after birth.

2. No compensation may be claimed for damages caused by the conception or birth of a child.

3. Every person with disability, regardless of the reason of disability, has the right to the solidarity from the State Party.

Article 4

States Parties undertake to ensure and promote the full realization of all rights and freedoms guaranteed by the present Convention. To this end, States Parties undertake:

- (a) To adopt all appropriate legislative, administrative and other measures for the implementation of the rights and freedoms recognized in the present Convention;
- (b) To take all appropriate measures, including legislation, to modify or abolish existing laws, regulations, customs and practices that constitute discrimination against the natural conception of the family, marriage, sex and parenthood;
- (c) To take into account the protection and promotion of the rights and freedoms of the family in all policies and programmes;
- (d) To refrain from engaging in any act or practice that is inconsistent with the present Convention and to ensure that public authorities and institutions act in conformity with the present Convention;
- (e) To take all appropriate measures to eliminate discrimination against the family and parents on the basis of the conclusion of marriage or parental duties by any person, organization or private enterprise;

- (f) To undertake or promote research and development of social science and health science on the natural conceptions of the family, marriage, sex and parenthood;
- (g) To support educational programmes aimed at teaching children and youth about the natural conceptions of the family, marriage, sex and parenthood;
- (h) To encourage the private sector, civil sector, the information and communication technology sector and the media to promote policies, guidelines and standards on the natural conception of the family, marriage, sex and parenthood.

Article 5

National law on inheritance and transfer of assets between the family members shall respect their rights and needs.

Article 6

1. Discrimination against those who perform unpaid work to raise children is prohibited.
2. State Parties shall aim to recognize an unpaid work spent on bringing up children as equal in value to paid professional work when it comes to social rights.

Article 7

The States Parties respect every person's right to promote the rights and freedoms guaranteed by the present Convention, both individually and collectively, internally and internationally.

Article 8

1. The States Parties have a right not to recognise the legal effects of family law institutions which contradict the principles enshrined in this Convention.
2. The States Parties cannot be required to take any measures facilitating granting legal effect to family law institutions contradicting the principles enshrined in this Convention.

Article 9

There shall be no interference by the States Parties with the exercise of the rights and freedoms of spouses, parents and children guaranteed by the present Convention except when such interference is in accordance with the law and is necessary in the interests of national security, public safety, for the protection of health, meeting the just requirements of morality or for the protection of the rights and freedoms of others enshrined in this Convention.

Chapter III **Rights of Family as a Group Unit**

Article 10

Every family has the right to have its independence respected by all public authorities. The relations between the family and the State shall be based on the principle of subsidiarity,

pursuant to which a community of a higher order should not interfere in the internal life of a community of a lower order, depriving the latter of its functions, but rather should support it in case of need and help to coordinate its activity with the activities of the rest of society, always with a view to the common good. Any interference of the State in the family matters should be exceptional rather than regular.

Article 11

1. Public authorities shall not, in any way, affect the reduction of fertility or make it difficult for families to have children.

2. Public authorities shall ensure social recognition and have special solicitude for families with three or more children.

3. Public authorities shall counteract any discrimination against parents, in particular against women, by employers, on grounds of their parental duties.

Article 12

There shall be no discrimination against families based on the conclusion of marriage as regards access to family benefits, tax benefits and other forms of public support.

Chapter III Spouses' Rights

Article 13

Every man and every woman of marriageable age has the right to marry and found a family.

Article 14

1. The States Parties guarantee that every valid marriage must be voluntarily entered into by both parties.

2. Forced marriages are invalid.

Article 15

The spouses have equal rights and obligations, including the context of children upbringing.

Chapter IV Parental Rights

Article 16

1. The States Parties respect the parental authority of a mother and a father over their children.

2. Parental authority includes the right to have their child educated, in compliance with one's own convictions, in particular religious, conscience and moral convictions, including the freedom to choose parental techniques appropriate to the child's maturity, and the freedom to

choose the form and place of child's education as well as other rights and freedoms guaranteed by the present Convention.

3. A parent may only be deprived of parental authority or have parental authority restricted as a measure of last resort, when such deprivation or restriction may not be substituted by other measures and only by way of a final decision of an independent court.

4. Lawful causes of removal or restriction of parental authority may occur only when the parent

- 1) commits a crime to the detriment of the child,
- 2) is declared legally incapacitated,
- 3) abandons the child,
- 4) is convicted for a crime incurring long-term imprisonment,
- 5) or subjects the child's life or health to serious danger or damage.

5. An independent court may apply measures necessary to secure the child's best interests during the period of adjudication and determination of circumstances laid down in paragraph 4.

6. Deprivation or restriction of parental authority or application of provisional measures concerning parental authority otherwise than by virtue of a court order is forbidden. According to national law, public authorities may remove a child, with immediate effect, only when his or her life is at risk, or the child will suffer impairment of health, which cannot be otherwise prevented. In such an event, the decision to remove a child by intervention for the duration of the proceedings on the limitation or deprivation of parental authority shall be confirmed by the court without undue delay.

Article 17

Each parent has the right to the protection of his or her legitimate expectations. The States Parties ensure that the law concerning families and their members complies with the principles of decent legislation, including clarity and precision of provisions, protection of acquired rights, legal certainty, principle of non-retroactivity and the prohibition of the creation of illusory rights.

Article 18

1. Every person is entitled to a fair public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law, in cases concerning rights and freedoms of parents, children and spouses.

2. In the proceedings concerning deprivation or restriction of parental authority or the application of provisional measures concerning parental authority, the competent public authorities shall proceed on the presumption that the child's best interests are best served with his or her biological family.

Article 19

1. Parents have the right to choose schools freely and to have access to other lawful measures necessary to educate their children in keeping with their convictions.

2. Parents have the right to participate in the creation of core curricula for school education.
3. When dividing public subsidies, the States Parties agree to take into consideration the needs of home-schooling parents.
4. The States Parties respect the independence of religious schools and other private schools by guaranteeing them the freedom of developing their core curricula that shall nonetheless conform to such minimum standards as may be laid down by the public authorities.

Article 20

1. Education at school and in other educational and care facilities is conducted in a way that respects parental direction and supervision.
2. Religion may be taught at schools.
3. Parents have the right to decide on the participation of their children in the classes affecting their morals.

Article 21

Parents have the primary right of caring for their child's development.

Article 22

Parents have the right to transmit a national identity to their children, including their culture and native language.

Chapter V

Children's rights

Article 23

1. In all child-related actions, the States Parties shall strive to secure the best interest of the child.
2. The States Parties, through appropriate legislative measures, undertake to guarantee the child special legal protection and care necessary for his or her well-being and enjoyment of the highest attainable standard of health and life protection, taking into account the rights and duties of his or her parents, legal guardians or other individuals legally responsible for him or her and the child's opinion in all matters affecting the child, by giving the child's opinion due weight in accordance with the age and maturity of the child.

Article 24

The child has the right to be protected against cruel, abusive, degrading or inhuman treatment.

Article 25

All children are equal before the law. Any discrimination against children on the grounds of age, disability, sex, genetic features, race, colour, language, religion, ethnic or national origin, stage of life is prohibited.

Article 26

Every child has the right to know his or her parents. The foregoing statement cannot be construed as the basis for restricting the right of the parents in a difficult situation to anonymously entrust their child to the care of a trustworthy person or institution.

Article 27

1. Every child has the right to be brought up by a mother and a father. If a child loses his or her mother and father, the child has the right to be brought up by family members as designated by law.

2. The child who is orphaned or who is without a care from parents has the right to special assistance from public authorities. The States Parties shall facilitate the ability of families to adopt children in temporary or permanent need.

Article 28

The child who is separated from one or both parents has the right to maintain personal relations and direct contact with both parents on a regular basis, unless it is contrary to the child's best interests.

Article 29

Restraining child from communicating with his or her parents in their language is prohibited.

Article 30

1. Judicial authorities should treat children in a respectful and friendly manner, adequate to their age and degree of maturity.

2. Wherever possible, the States Parties are obliged to consider the child's view in all matters affecting his or her rights and interests, with a view to what is appropriate to the child's age and maturity.

Article 31

1. The States Parties shall protect children from objectification, crime, sexualisation, sexual exploitation, abuse, demoralisation and addictions.

2. Any act whereby a child is transferred by any person or group of persons to another person or group of persons for remuneration or any other consideration shall be prohibited.

Article 32

Disabled children have the right to special assistance for their proper development. States Parties shall take all necessary measures to ensure the full enjoyment by children with disabilities of all human rights and fundamental freedoms on an equal basis with other children.

Article 33

It is prohibited to retrieve organs or tissues from a deceased child against his or her parents' will.

Chapter VI**Preventing and combating domestic violence and violence detrimental to family life****Article 34**

1. Everyone has the right to live free of violence in the public and private spheres, in particular the right to live free of domestic violence and violence detrimental to family life.

2. This Chapter shall not prevent the application of measures of direct coercion by authorised public authorities pursuant to national law.

Article 35

1. In view of safety, support and respect for the victim's rights, as well as professionalism and sensitivity in the provision of aid, the States Parties shall take the measures necessary to prevent, counteract and provide reparation for acts of violence committed by a natural or legal person, and shall, in particular:

- 1) support victims in overcoming the effects of domestic violence through services such as legal and psychological counselling, financial assistance, housing, education, training and assistance in finding employment,
- 2) ensure access to health care to the victims,
- 3) support educational programmes aimed at teaching perpetrators of domestic violence to adopt non-violent behaviour in interpersonal relationships with a view to preventing further violence,
- 4) support treatment programmes aimed at preventing perpetrators, in particular, sex offenders, from re-offending,
- 5) support the organisation of training for professionals dealing with victims or perpetrators of acts of violence, on the prevention and detection of such violence, the needs and rights of victims, as well as on how to prevent secondary victimisation,
- 6) ensure that victims have information on and access to applicable regional and international individual/collective complaint procedures,
- 7) strive to provide for, in the spatial distribution, immediate, short- and long-term specialist support services to any victim subjected to any of the acts of violence,
- 8) strive to ensure sufficient number of appropriate and easily accessible shelters to provide safe accommodation for and to reach out pro-actively to victims, especially women and their children,
- 9) strive to ensure sufficient number of appropriate and easily accessible centres to provide aid to rape victims and victims of sexual violence and to ensure medical and forensic examination, trauma support and counselling,
- 10) ensure appropriate protection and support services to child witnesses of all forms of violence, including psychosocial and social aid to child witnesses of any form of violence,

- 11) ensure access to state-wide round-the-clock free telephone helplines to provide advice to callers, confidentially or with due regard for their anonymity, in relation to all forms of violence covered by the scope of the present Convention,
- 12) provide universal access to free national informational portals in at least all official languages as well as languages of national and ethnic minorities of the State Party, where information can be found on all forms of violence falling within the scope of the Convention, methods of preventing them, rights of victims of violence and obligations of public authorities arising hereunder and allowing any case of violence to be reported,
- 13) guarantee that victims who have sustained serious bodily injury or impairment of health as a consequence of an act of violence have the right to claim compensation from the perpetrators, to the extent that the damage is not covered by other sources,
- 14) ensure that the competent authorities are granted the power to order, in situations of immediate danger, a perpetrator of the act of violence to vacate the residence of the victim or person at risk of domestic violence for a sufficient period of time and to prohibit the perpetrator from entering the residence of or contacting the victim or person at risk,
- 15) guarantee that appropriate restraining or protection orders are available to victims of all forms of violence, with proportionate criminal or other administrative sanctions. The restraining or protection orders shall be available for immediate protection and without undue financial or administrative burdens placed on the victim, issued for a specified period or until modified or discharged; where necessary, issued on an *ex parte* basis which has immediate effect; available irrespective of, or in addition to, other legal proceedings and shall be allowed to be introduced in subsequent legal proceedings,
- 16) provide for the right to legal assistance and to free legal aid for victims under the conditions provided by their national law,
- 17) disseminate information on measures available to prevent acts of violence and
- 18) violence prevention programs focus on protection of the family and its members under a principle that the family members are the partners of public authorities in preventing the violence and family is the best environment ensuring protection against violence, especially for women and children.

2. When planning, undertaking and implementing the measures referred to in paragraph 1, the States Parties cooperate with the relevant organisations of civic society.

Article 36

1. The States Parties shall monitor cases of all forms of violence, in particular by way of:
  - 1) collecting disaggregated statistical data at regular intervals;
  - 2) supporting and disseminating research in the field of violence, including domestic violence, in order to study its root causes, effects, frequency and conviction rates, as well as the efficacy of measures taken to implement this Convention;
  - 3) conducting population-based surveys at regular intervals to assess the prevalence of and trends in all forms of violence covered by the scope of this Convention.
2. The States Parties shall provide information collected pursuant to this Article to the Committee referred to in Article 43, in order to support international cooperation and allow for international comparative analysis.
3. The data collected under the measures referred to in paragraph 1 shall be available to the general public.

Article 37

1. The States Parties shall ensure that perpetrators of violence are subject to criminal liability applying effective, proportionate and dissuasive sanctions for the following intentional acts:

- 1) seriously impairing a person's psychological integrity through coercion or threats,
- 2) repeatedly engaging in threatening conduct directed at another person, causing her or him to fear for her or his safety,
- 3) committing acts of physical violence against another person,
- 4) engaging in non-consensual acts of a sexual nature with another person,
- 5) causing another person to engage in non-consensual acts of a sexual nature with a third person,
- 6) approving and encouraging sexual violence,
- 7) forcing an adult or a child to enter into a marriage,
- 8) luring an adult or a child to the territory of a State Party or State other than the one she or he resides in with the purpose of forcing this adult or child to enter into a marriage,
- 9) coercing or procuring a woman to undergo circumcision, infibulation or performance of any other mutilation to the whole or any part of her labia majora, labia minora or clitoris as well as inciting, coercing or procuring a girl to undergo any of the said acts,
- 10) performing surgery on a woman or a man which has the purpose of terminating her/his capacity to naturally reproduce without her/his prior and informed consent or understanding of the procedure

2. Any assistance or incitement to commit a crime referred to in points 1-10, paragraph 1 as well as attempt to commit a crime referred to in points 3-10, paragraph 1 shall be subject to criminal liability.

3. The States Parties undertake that any form of harassment with the purpose or effect of violating the dignity of a person, in particular when creating an intimidating, hostile, degrading, humiliating or offensive environment, shall be subject to criminal or other legal sanction.

4. The States Parties undertake that the following circumstances may, in conformity with national law, be taken into consideration as aggravating circumstances in the determination of the sentence in relation to the offences referred to in this Article:

- 1) the offence was committed against the former or current spouse or person in cohabitation as recognised by national law, by a member of the family, a person cohabiting with the victim or a person having abused her or his authority,
- 2) the offence, or related offences, were committed repeatedly,
- 3) the offence was committed against a person made vulnerable by particular circumstances,
- 4) the offence was committed against or in the presence of a child,
- 5) the offence was committed by two or more people acting together,
- 6) the offence was preceded or accompanied by extreme acts of violence,
- 7) the offence was committed with the use of or with a threat by a weapon,
- 8) the offence resulted in severe physical or psychological harm for the victim and
- 9) the perpetrator had previously been convicted of offences of a similar nature.

5. The States Parties shall establish the statute of limitation periods in the manner that is sufficient and commensurate with the gravity of the offence in question, and where the offence is committed against a minor child, they shall take account of the need to efficiently initiate proceedings after the victim has reached the age of majority.

6. The perpetrator's liability for offences laid down in this Article cannot be waived or limited on the grounds of the relationship between victim and perpetrator.

Article 38

1. The States Parties shall recognize their jurisdiction over any offence referred to in the present Convention, when the offence is committed:

- a) in their territory;
- b) on board a ship flying their flag;
- c) on board an aircraft registered under their laws;
- d) by one of their nationals or
- e) by a person who has her or his habitual residence in their territory.

2. The States Parties shall endeavour to take the necessary legislative or other measures to establish jurisdiction over any offence referred to in the present Convention where the offence is committed against one of their nationals or a person who has her or his habitual residence in their territory.

3. For the prosecution of the offences referred to in points 4, 8 and 9, paragraph 1, Article 37 the States Parties shall ensure that their jurisdiction is not subordinated to the condition that the acts are criminalised in the territory where they were committed.

4. For the prosecution of the offences referred to in points 4, 6, 8 and 9, paragraph 1, Article 37, the States Parties shall ensure that their jurisdiction as regards points d and e of paragraph 1, Article 38 is not subordinated to the condition that the prosecution can only be initiated following the reporting by the victim of the offence or the laying of information by the State of the place where the offence was committed.

5. The States Parties shall establish jurisdiction over the offences referred to in Article 37, in cases where an alleged perpetrator is a national of the requested State Party and if extradition is refused on this ground. Remains in the territory of the State Party and where no decision on his or her extradition has been taken. The requested State Party shall, if the other State Party so requests, submit the case to its competent authorities with a view to taking appropriate action against the person in respect of the offence for which extradition had been requested.

6. When more than one State Party claims jurisdiction over an alleged offence referred to in Article 37, the States Parties involved shall, where appropriate, consult each other with a view to determining the most appropriate jurisdiction for prosecution.

7. Without prejudice to the general rules of international law, this Convention does not exclude any criminal jurisdiction exercised by a State Party in accordance with its national law.

Article 39

The States Parties shall provide national courts with the possibility of taking into account final sentences passed by the court of another State Party in relation to the offences referred to in Article 37 when determining the sentence.

Article 40

1. The States Parties shall protect the rights and interests of victims, including their special needs as witnesses, in the investigation and judicial proceedings, in particular by:

- 1) providing for their protection, as well as that of their families and witnesses, from intimidation retaliation and repeated victimization;
- 2) informing victims, at least in cases where the victims and the family might be in danger, when the perpetrator escapes or is released temporarily or definitively;
- 3) informing victims, under the conditions provided for by national law, of their rights and the services at their disposal and the follow-up given to their complaint, the charges, the general progress of the investigation or proceedings, and their role therein, as well as the decision issued in the case;
- 4) enabling victims, in a manner consistent with the procedural rules of national law, to be heard, to supply evidence and have their views, needs and concerns presented and considered,
- 5) providing victims with appropriate support services so that their rights and interests are duly presented and taken into account;
- 6) ensuring that measures may be adopted to protect the privacy and the image of the victim;
- 7) ensuring that contact between victims and perpetrators within court and law enforcement agency premises is avoided where possible;
- 8) providing victims with independent and qualified interpreters when victims are parties to proceedings or when they are supplying evidence and
- 9) enabling victims to testify, according to the rules provided by national law, in the courtroom without being present or at least without the presence of the alleged perpetrator of an offence, notably through the use of appropriate communication technologies, where available.

2. A child victim and child witness of violence and domestic violence shall be afforded, where appropriate, special protection measures taking into account the best interests of the child.

Article 41

1. The States Parties shall cooperate with each other, in accordance with the provisions of this Convention and pursuant to relevant international and regional agreements on cooperation in civil and criminal matters, arrangements agreed on the basis of uniform or reciprocal legislation and their national law, to the widest extent possible, for the purpose of

- 1) preventing, combating and prosecuting all forms of violence covered by the scope of this Convention,
- 2) protecting and providing assistance to victims,
- 3) investigations or proceedings concerning the offences referred to in this Convention and
- 4) enforcing relevant civil and criminal judgements issued by the judicial authorities of the States Parties, including protection orders.

2. States Parties undertake to enable victims of the offences referred to in paragraph 1, Article 37 committed in the territory of a State Party other than the one in whose territory they reside, make a complaint before the competent authorities of their State of residence.

3. If a State Party that provides legal assistance in criminal matters, extradition or enforcement of civil or criminal judgements imposed by another State Party to this Convention conditional on the existence of an agreement receives a request for such legal cooperation from a State Party with which it has not concluded such an agreement it may consider this Convention to be the basis for legal assistance in criminal matters, extradition or enforcement of civil or criminal judgements imposed by the other State Party in respect of the offences referred to in this Convention.

Chapter VII

International Family Rights Committee

Article 42

The States Parties shall make the principles and provisions of the present Convention widely known, by measures at their disposal, to adults and children alike.

Article 43

1. For the purpose of examining the progress made by States Parties in the implementation of the obligations laid down in the present Convention, there shall be established an International Family Rights Committee, which shall carry out the functions hereinafter provided.

2. The Committee shall consist of the number of experts equivalent to the number of States Parties appointed by State Party for a 5-year term of office, subject to paragraph 5.

3. The experts shall be people of high moral standing and recognized skills in the field covered by this Convention. Each State Party shall appoint one Committee member from among its citizens, consideration being given to the need to include a certain number of people with legal experience.

4. Before assuming their roles, the Committee members shall make a solemn declaration at the open meeting of the Committee, to the effect that they shall perform their tasks fairly and impartially.

5. If a member of the Committee dies or resigns or declares that for any other cause he or she cannot perform the duties of the Committee member, the State Party that nominated the member shall appoint another expert from among its nationals to serve for the remainder of the term. After the end of the term of office, the appointment of a member of the Committee shall be held in accordance with the provisions of the present Convention.

6. The Committee shall establish its own rules of procedure, whereas all decisions shall be taken by a majority of the votes cast in the presence of at least half of the members.

7. The meetings of the Committee shall normally be held at ..... or at any other convenient place as determined by the Committee. The Committee shall meet at least once in a year.

8. The Executive Secretary shall provide the necessary staff and facilities for the effective performance of the functions of the Committee under the present Convention.

9. With the approval of the Executive Secretary, the members of the Committee established under the present Convention shall receive emoluments from Office resources, covered by the approved budget of the Office.

Article 44

1. States Parties submit to the Committee, through the Executive Secretary, reports on the measures they have adopted which give effect to the rights recognized herein and on the progress made on the enjoyment of those rights:

- a) within two years of the entry into force of the Convention for the State concerned,
- b) thereafter every four years.

2. Reports made under the present Article shall indicate factors and difficulties, if any, affecting the degree of fulfilment of the obligations under the present Convention. Reports shall also contain sufficient information to provide the Committee with a comprehensive understanding of the implementation of the Convention in the State Party concerned, in particular information referred to in paragraph 1, Article 36 of the Convention.

3. A State Party which has submitted a comprehensive initial report to the Committee need not, in its subsequent reports submitted in accordance with point b, paragraph 1, Article 44 repeat the basic information previously provided.

4. The Committee may request from States Parties further information relevant to the implementation of the Convention.

5. The Committee shall submit to the Executive Secretary, every two years, reports on its activities.

6. States Parties shall make their reports referred to in paragraph 5 widely available to the general public.

Chapter VIII

Executive Secretary's Office

Article 45

1. The Executive Secretary, assisted by the Office, shall be responsible for the coordination of organisational matters related to the dissemination, enforcement and promotion of the Convention as well as administrative support of the International Family Rights Committee and organisation of the election of its members.

2. The Executive Secretary shall be elected for a term of six years by States Parties from among their nationals by a consensus and, if no consensus is reached, by an absolute majority of the votes.

3. The Executive Secretary shall manage the work of the Office and shall, in particular, appoint the staff necessary to assist him or her in the performance of his or her tasks. When appointing the staff and establishing the terms and conditions of service, particular account should be taken of the need to ensure the highest level of efficiency, professional qualifications and integrity. Due consideration should also be given to the staff's interest on the widest possible geographical basis.

4. The Committee in consultation with the States Parties shall adopt the budget, based on declarations of the States Parties. They commit themselves to maintaining the Office.

5. The Office of the Executive Secretary is located at .....

Chapter IX

Final Provisions

Article 46

1. When executing the present Convention or submitting an instrument of ratification, any State Party may make a reservation on each provision of the Convention stating that the law applicable on its territory does not comply with that provision. General reservations to Articles 1-4, Articles 10- 14, Article 16, Article 18, Articles 23-24, Article 27, Article 29 and Article 31 shall not be permitted.

2. The Executive Secretary shall receive and circulate to all States Parties the text of reservations made at the time of the ratification or accession.

3. A State Party making a reservation pursuant to paragraph 1 of this Article may withdraw its reservation at any time by a notification addressed to the Executive Secretary, who shall then inform all States Parties.

Article 47

To any dispute which may arise concerning the application or interpretation of the provisions of this Convention, the State Parties shall first seek to resolve it by means of negotiation, conciliation, arbitration or by any other methods of peaceful settlement accepted by mutual agreement between them.

Article 48

1. The present Convention shall be open for signature by all States.

2. The present Convention is subject to ratification. The instruments of ratification shall be deposited with the Executive Secretary.

3. The present Convention shall remain open for accession by any State. The instruments of accession shall be deposited with the Executive Secretary.

Article 49

1. The present Convention shall enter into force on the first day of the month following the lapse of three months of the date of deposit with the Executive Secretary of the fourth instrument of ratification or accession.

2. For each State ratifying or acceding to the Convention after the deposit of the fourth instrument of ratification or accession, the Convention shall enter into force on the first day of the month following upon the lapse of three months of the date of deposit by such State of its instrument of ratification or accession.

Article 50

The Executive Secretary is designated as the depositary of the present Convention.

Article 51

The present text is an authentic copy of the original, which shall be deposited with the Executive Secretary.

In witness thereof the undersigned plenipotentiaries, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed the present Convention.

Riport

Az alábbi interjút Szilvay Gergely készítette Bese Gergő iskola lelkésszel. Az interjú másodpublikáció, az eredeti a Mandinerben jelent meg 2019 novemberében és most is elérhető az alábbi linken: https://mandiner.hu/cikk/20191113_bese_gergo_interju. Az ott megjelent fényképeket itt nem közöljük.

Az ok, amiért ezt az anyagot az Európai Családtudományi Szemlében is érdemesnek találjuk megjelentetni, hogy igen fontos információkat tartalmaz, amelyek felkiáltójelként szolgálnak, hogy a fiatalok párkapcsolati kultúrájának színvonalával igen nagy a baj, és ezért azon feltétlenül változtatni lenne érdemes, ha emberhez méltó társadalomban szeretnénk élni.

Épp elkélne egy kis pánik! – Bese Gergő iskolalelkész a magyar családok állapotáról a Mandinernek

Szilvay Gergely – interjú Bese Gergő iskola lelkésszel
Az eredeti verzió megjelent a Mandinerben 2019 novemberében¹

„Álltam a koporsó mellett, láttam a szülőket, akiknek ő volt az egy szem gyereke, és velem szemben hatszáz diák. Ezt a képet mindenkinek levetíteném. Ha minden szülő látna egy ilyen pillanatot, sokkal jobban odafigyelne a gyerekeire!” – vallja Bese Gergő. Drog, Tinder, tiniszex, kütyüfüggés, családi elidegenedés és széthullás. Az iskolalelkésszel a mai magyar családi és iskolai valóság mélyére merültünk nagyinterjúnkban. Figyelmeztet: „Ha tönkremegy egy társadalomban a családkép, és családrongcsok lesznek, akkor arra nehéz sikeres családpolitikát és társadalompolitikát építeni”.

Nem baj, ha bepánikolnak a szülők attól, amit mondani fog?

Nem baj, sőt, éppen elkélne egy kis pánik! A szülők hajlamosak azt mondani, hogy az ő gyermekükkel semmi gond nincs, ami nem igaz. A magyar társadalom miközben állítólag prűd, aközben az egyik legnagyobb pornófogyasztó társadalom is egyben. Prűdön azt értem, hogy családon belül nem beszélnek egymással az emberek párkapcsolatról, szexualitásról. Tehát

pont olyan dolgokról nem beszélünk, amik épp hogy meghatározzák egész későbbi életünket.

Ha valaki házasság előtt csak falja az életet, attól ne várjunk olyan házasságot, amiben mindenki sínen van. Ugyanis 94 százalékos esélyük lesz arra, hogy nem élik meg a hetedik házassági évfordulót. Lehet azt mondani, hogy más világ van, szabadabb világ van és hamarabb érnek a fiatalok is, de ez nem igaz. Testileg lehet, hogy érettek a kamaszok, de ennek a szellemi érettséghez semmi köze nincs, egyszerűen éretlenek.

¹ https://mandiner.hu/cikk/20191113_bese_gergo_interju

Konkrét történet?

A saját osztályaimban is tanítom a párkapcsolatot a Randikalaus nyomán: melyek az ismerkedés szakaszai, hogyan ismerkedünk, hogy nem az az egészséges párkapcsolat, hogy már minden anyajegyet ismerek a másik testén, de azt nem tudom, anyja-apja van-e, hanem van egy íve az udvarlásnak. Ők ugyanis az ívnek a végén kezdik, visszafelé meg nehéz dolgozni; és nem is akarnak. Megjegyzem, az egyház tanításáról ekkor még szó sem esik, csak egy hétköznapi, normális párkapcsolatról. Nagyban, lelkesen tartom a hittanórát, amikor az egyik egyébként igen intelligens, jó eszű gyerek közli, hogy

„atya, ez hülyeség, ez már nincs így, mert ma már mindez két kattintás”.

Előveszi a telefont az engedélyemmel, megkérdezi, mi volt a zsánerem fiatal koromban, felmegy a Tinderre. Elmondom a zsánerem, ők ezen jól mosolyognak, engem viszont lesokkol, hogy pár perc múlva már érkeznek a jelentkezők, akik nem arra jelentkeznek, hogy felmenjek velük Budaörsön a Kőhegyre, és nézzük a csillagos eget, hanem arra, hogy most van másfél óra, míg anyu haza nem ér, addig essünk túl valamin.

Mi lesz ennek a következménye?

Az a fajta társadalom, ami ilyen szinten árulja és eladja magát, abból nehezen kerülnek ki hűséges férjek, feleségek, jó családanyák és családapák. Ennek folytán az is nehezen várható el, hogy a társadalomnak legyen kohéziója. Ha tönkremegy egy társadalomban a családkép, és családroncok lesznek, akkor arra nehéz sikeres családpolitikát és társadalompolitikát építeni, vagy azt mondani, hogy 2030-ban együtt hagyjuk Ausztriát és tartjuk a 2 százalékos gazdasági növekedést az uniós átlag fölött. Ugyanis a legalapvetőbb társadalmi egységgel van baj. Elképesztő, hogy egy ilyen rendszeren keresztül, mint a Tinder, hány százan és hány ezren cserélnek partnert, mennek egyik ágyból a másikba,

nem gondolván arra, hogy ez a másik megerőszakolása és lelkének a kihasználása;

mindkettőnek van ugyanis lelke is. Nem hiszem, hogy az a leányzó, aki felrakja magát, és kiírja, hogy most van két órára szexelni, lelkileg erre vágynak.

Fogják az adást?

Amikor elmondom tizenkettőben, hogy mi a házasság, nevezetesen egy férfi és egy nő életre szóló szeretetkapcsolata, aminek gyümölcse a gyermek, akkor még nincs baj, ez mindenkinek szimpatikus. De amikor az kerül szóba, hogy miként jutunk el idáig, akkor kiakadnak, és közlik, hogy atya, hagyja abba, mert most kell szabadon kiélni a szexuális vágyaikat, mert utána már csak egy ember marad.

És mit reagálnak erre a lányok?

Ez amúgy egy tiszta fiú osztály volt, de ha vegyes osztályban kerül ez szóba, akkor a lányok lapítanak. De ide tartozik egy másik történet. A 38 tagú fiúosztályban megkérdeztem, hogy ki akar nőszülni. Szinte mindenki feltette a kezét. Oké, akkor tegye fel a kezét, aki egyházi házasságot akar! Kivétel nélkül mindenkinek fennmaradt a keze! Tegye fel a kezét, aki szeretne gyermeket! Megint szinte mindenkié fennmaradt! Ki akar egy gyereket? Mindenki. Ki akar két gyereket? Mindenki. Ki akar hármat? No, itt már kevesebb kéz maradt fenn. **És akkor**

megkérdeztem azt, hogy ki szeretne lányt. És ekkor senki nem tette fel a kezét. Senki. Nulla. Mondom, hát mi van? Az egyik fiú megfejtette nekem a rejtvényt: „atva, én megőrülnék tőle, hogy ha lányom lenne, és este még kint lenne az utcán, és nem tudnám, melyik szemét fiú mit csinál vele épp!”

Hát, de gyerelem, nem te is épp ezt csinálod a lányokkal?

Ti magatok is érzitek, hogy ez nem normális, de abban a korban vagytok, amikor sokkal könnyebb a testi vágyaitok vonzására odafigyelni, mint a lelkiismeretek szavára. Sajnos átlagosan tizenhárom éves korotok óra aktív pornófogyasztók vagytok, és olyan deformált képetek van a szexualitásról, hogy évekig kéne azt javíthatni, hogy újra szívvel láss és ne mással.

Hogyan lesznek az említett „éretlen gyerekek”?

A következőt szoktam elmondani a kilencedikesek szüleinek az első szülői értekezleten: megszületik a gyermek, és naptól, széltől is óvják. Kenegetik a pici kis testét, hozzák-viszik az óvodából, alsóban is ott vannak minden rendezvényen, sütnék-főznek, lépten-nyomon követik a testi – lelki fejlődését. A felső tagozatban már nagyrészt eltűnnek a családi programokról, kilencedikre pedig teljesen kiszálltak a gyerekektől.

Azt gondolják, hogy munkájukkal végeztek, de leginkább csak átpasszolják a gyereket az iskolának,

eltűnik az aggódó szülő. Ekkor már nem kenegetik a gyerek bőrét, hanem fizetik a tetoválást és cigit adnak neki. A szülők, akik a gyermekük betegágyánál virrasztottak, ekkor megveszik a mínusz tíz fokban is hordott bokakivan-hasakivan ruhákat. Ki kell mondanom – szoktam mondani a szülőknek –: maguk nem szeretik a gyerekeiket, mert ha szeretnék, akkor nem ez lenne. Ha szeretnék a gyerekeiket, akkor nem lenne a diákjaink fele dohányos, és nem tombolna a kábítószer-fogyasztás az országban.

Mennyire tombol a drog?

Egy rendőrnagy mondta nekem, hogy

nincs olyan iskola, sem szakközép, sem gimnázium, se egyházi iskola, ahol ne lenne jelen a drog.

Az elitiskolákban drágább és keményebb drogok mennek, máshol meg a dizájnerdrogok és szennyezett kábítószer, amelyek miatt Budapesten nap mint nap halnak meg fiatalok.

Mitől kerülünk ilyen függőségbe?

A magyarok hajlamosak a szenvedélybetegségekre, a befordulásra, szóval elég depresszív nép vagyunk, egyházi nyelven nagypéntekes nemzetnek szoktuk nevezni magunkat. Ez a pesszimizmus oda vezet, hogy egymillió alkoholista van az országban. Ebből az következik, hogy

nincs olyan család, ahol a közeli vagy távoli rokonságban ne lenne legalább egy alkoholista.

Ha ez így megy nemzedékről nemzedékre, miért pont az Y- és Z-generáció lenne mentes tőle? Csak ők nem biztos, hogy az italhoz fognak nyúlni, hanem a telefonhoz, az internethez, a pornóhoz és a kábítószerhez. Itt jön be a szülők felelőssége. Amikor a beszélő tanuló gyermekek 10 százalékban először nem azt mondják, hogy anya vagy apa, hanem hogy laptop vagy tablet, és amikor minden Szilícium-völgyben dolgozó szakember azt mondja, hogy hat éves kor alatt tilos okoskutyákat adni a gyerek kezébe, akkor mi azt látjuk az óvodákban, hogy amikor a kezébe adjuk a gyerekeknek a gyerekbibliát, csúsztatja rajta az ujjait. Szemünk előtt, a mi asszisztálásunkkal válnak függővé a gyermekeink, unokáink.

Ez baj?

Ez egy olyan cunami, ami már halad a part felé. A rengés megvolt, az ár halad, már érezzük az előszelét: négy-öt órát vannak online a gyerekek; elkezdődik a tanév, és fehérebbek voltak a diákok, mint a norvégek, azaz nem mozdultak ki a napra a nyáron. Amikor ezekkel szembesítem a szülőket, ők csak pislognak.

Soha nem látott nonverbális erőszak tombol az iskoláinkban,

s ezt az online térben szenvedik el leginkább az áldozatok. Próbálják az influenzaszerek példáját követni, így az anorexia, az önvagdosás, az öngyilkossági kísérletek mind elszaporodtak, mivel celebbé akarnak válni, hamis példaképeket akarnak követni, de alkalmatlannak tartják magukat rá. Szóval látjuk már a cunamit, de még nem ért partot.

Mit hoz a „cunami”?

Ez durva lesz. Megszólított az iskola folyosóján egy kedves tanítványom, hogy atya, nagy gond van. Gondoltam, balhé volt otthon vagy a haverokkal, vagy pénz kell neki; de nem. Azt mondta: tudja, atya, odalent akkor is folyik, amikor nem kéne. Nincs a családban férfi, sok a csonka család, alig van férfigyógus, marad az iskolai pap, akihez ezekkel a bajokkal fordulni lehet. A gyerek elmondta, hogy pár nappal korábban bulizni voltak, egy leányzó felkínálta magát, bementek a vécébe és orálisan kielégítette, majd mindenki ment a dolgára. Aztán elkezdte csípni a vizelet, meg viszkedett lent, és egyik nap arra kelt, hogy csöpög, és érezte, hogy ez nem normális. Megnézte a Google-doktort, és bepánikolt. Hát, mit volt mit tenni, mondtam neki, hogy el kéne mennie egy bőr- és nemibeteg-gondozóba. Hát ő oda nem megy! Jött azzal, hogy valami antibiotikum kell – antibiotikum-túlادagolók is vagyunk mi, magyarok –, és van otthon. Mondtam neki, hogy ez nem lesz jó, megnéztük a netet, találtunk anonim szűrést. A gyerek nagyon meg volt ijedve, megkért, hogy kísérjem el. Nagy levegőt vettem, teljes civilbe öltözve, napszemüvegben elmentem vele, s megállapodtunk, hogy ki nem mondhat olyat, hogy atya, tanár úr, meg hasonlók, most csak Gergő vagyok neki. Nagyon megalázó volt az egész:

az utcán állt a sor vége, a sorban volt öltönyös, volt prostituált, homoszexuális, mindenféle népek. Jó képet adott a társadalomról.

És mindenki, aki ott lát, tudja, hogy nem kenyérért állsz sorba. Aztán sor került a szűrésre, a gyerek azt akarta, hogy menjek be vele, bementem, a rendelőben meg persze mindenki azt hitte, én vagyok az idősebb hapsi, aki fiatalabb gyereket tart ki. De lett ennél nagyobb baj is: kiderült, hogy a gyerek szifilisz. Ez bizony kemény dolog: a gyerek összetört előttem egy kicsit. Mondták neki, hogy két út van: állami vagy magán. Az állami ötszáz százalékos

kihasználtságon működik, úgyhogy magánba mentünk. Ott hip-hop kiszolgálták a fiatalembert, háromszor két injekciót kapott, amitől belázasodott és ülni sem bírt, valamint vért vettek tőle. Mindez 68.500 forintba került, ráadásul a vérképe mindig olyan lesz, mintha szifiliszos volna, annak ellenére, hogy kiölték belőle a vírust². A történet pikantériája nem ez, hanem az, hogy hiába figyelmeztettem, hogy remélem, tanult a történetekből, három hét után, miután kitisztult, és megkapta a papírt, hogy vele minden rendben, minden ugyanúgy folytatódott. És akkor azon gondolkodom, minek kell történnie, hogy egyszer azt tudjuk mondani, hogy stop? Mikortól akarunk magasabb színvonalon élni?

És mikortól?

Mindezek ellenére látszik, hogy azoknál, akiket tudatosan a keresztény értékrendben, keresztény közösségben neveltek, azoknál érték a minőségi pár. Például a lányok számára a magas mércét állító fiúk vonzóak, és vice versa. Hiszem, hogy a társadalom megújulása az ilyen, tudatosan keresztény értékrendben élő családokból indul el, ők húznak ki minket a csávából.

De ők nagyon kevesen vannak.

Kevesen, ez tény. De: „ti vagytok a föld sója”.

Olyanok leszünk, mint a Római Birodalom idején,

amikor a kereszténység elindult: volt a pogány többség és a keresztények, akiket mindenki kihasználta, ütött-vert, de ők igyekeztek hitelesen megmaradni.

Az hírlik az egyetemi világból, hogy a 18 éves diákok anyucival érkeznek a felvételire, és már a szülőknek is rendeznek nyílt napot. Nem mond ez ellent annak, hogy kilencedikes korukban leveszik a gyerekekről a kezüket a szülők?

Azért megnézném, hogy ezeknek a szülőknek hány százaléka vált el és neveli egyedül a gyerkőcét, és hogy mik a nemi arányok: a fiúkat kísérik vagy a lányokat. A csonka családok érmének a másik oldala a leválástalanság. Egyik ismerősöm fia most kezdte el az egyetemet, és a fia minden egyes napjáról, minden egyes buliról, minden ivászatról tud, ott áll az ajtóban, mikor a fia hazaér, ott áll, amikor elmegy, hívja és keresi. Szerintem viszont egy egyetemistánál már ciki, ha az anyukája lépten-nyomon követi az útját.

Nem az egyetemre kell kísérgetni a gyereket, hanem épp az egyetemig,

az érettségiig. Nem árt iskolás korában figyelni a tanulására, megismerni a baráti körét, értelmesen, komolyan beszélgetni vele. Aki egyetemista korában kísérgeti a gyereket, az bizalmatlan vele szemben. A bizalmat viszont korábban kell kialakítani.

Nem lehet egyébként, hogy a szülők azért nem tesznek sokat, mert már ők is ilyen kutyús világban nőttek fel?

Szokták is mondani a diákok, hogy „anyuék is nyomják”. Csakhogy anyuékna volt offline gyerekkora és offline élete. Mikor én nyomkodom a kutyút, és érzem, hogy már-már a rabja vagyok, még mindig emlékszem, milyen volt tyúkokat etetni, bicajozni, sétálni, bandázni

² Szerk. megjegyzés: a szifilisz kórokozója valójában baktérium, itt a „vírus” szó csak a kórokozóra utal.

kütyük nélkül. Amikor a szülők nyomogatnak, akkor az nekik az újdonság ereje és teljesen más dimenzió, mint amiben felnőttek – az egyik dimenzió mellett.

A gyerekeiknek viszont csak a kütyüs dimenzió létezik.

A szülők még sarasak és piszkosak lettek, nyáron leégtek és nagymama bekente őket tejföllel, hogy ne égjen a válluk éjszaka, a mostani gyerekek ezt nem ismerik, mert bent ülnek a négy fal között.

Nem lehet, hogy pusztán csak azt gondoljuk, „mi voltunk az utolsó nagy nemzedék”? Nem lesz nagy baj, csak mi pánikolunk, ahogy a szüleink is pánikoltak a tévé meg a számítógép miatt?

Csak a te nagymamád és dédnagymamád táplálkozása, életmódja, imádságos élete, megszokott napi rutinja közt nem volt óriási különbség. A dédi, a mama és anyuék ugyanazt a krumplifőzeléket ették. A dédi átadta a recepteket a mamának, a mama pedig anyunak, aki még mindig meg tudja őket csinálni. De most van egy alapvetőbb törésvonal: nem ugyanazt esszük, nem ugyanazt ünnepeljük és nem ugyanazt érezzük, amikor megszólal a magyar himnusz. Nem ugyanazt jelenti elmenni egy misére vagy temetésre. A régiek hittek az örök életben, a mostaniak azt mondják, hogy mindent használjunk ki ebben a földi életben, mert csak ez létezik. Ez a választóvonal nagyon éles: még a kommunista Kádár-rendszerben felnőtteknél is élénkebb a lelkeséggel való kapcsolat, mint a 21. század gyermekeinél.

És ez miért gond?

Ez azért nagy gond, mert a nagymama szeretetnyelve más, mint anyukáé, meg az unokáé. Amikor a mama ad egy tízezrest az unokának, mondván, szeretlek, azt az unoka nem érti, mert neki a szeretetnyelve a minőségi idő.

Akkora a vágy az unokáknál a minőségi időre, amekkora sem a nagyszülőknél, sem a szülőknél nem volt meg.

Ők ugyanis nem igazán vágytak arra, hogy még együtt legyenek, mivel eleve együtt éltek, együtt imádkoztak, együtt ünnepeltek. Nem volt az, hogy apa kilép az életükből (esetleg a háború idején), mert elváltak anyával és két utcával arrébb költözött, a nagy meg szociális otthonban van. Ez most van. Ebbe a rossz állapotba lévő társadalomba robbant bele a liberalizmus szabadossága és az online világ.

Egy pap egyébként milyen alapon beszél párkapcsolatról és házasságról?

Nem reverendába születtem én sem, és születésem után nem tettek be szerzetesi kolostorba. Én is éltem a világban, udvaroltam, egyetemista koromban úgy gondoltam, meg fogok nősülni, átéltem azokat az érzéseket, amikor megpillantod a szerelmed. Tudom, milyen először megfogni a másik kezét, milyen az első csók. Ezek után jöttem rá, hogy az Úristen nekem más utat, más hivatást szán. Papként pedig nagy iskola a párkapcsolatokat, házasságokat illetően a gyóntatószék. Ott rengeteg élethelyzettel találkozom, sok szépen megélt házasságot és persze tragikus kapcsolatokat is látok. Többet, mint az, aki ismeri a sajátját, a barátokét, a családtagokét meg a szomszédokét. Akkor tud az ember igazán segíteni, ha meri felírni a máshol bevált recepteket.

Milyen bevett, téves „megoldási kísérletek” vannak?

Nem fog segíteni, ha elmennek a swingerklubba. Ezt csak azért említem, mert ez az iparág virágzik az országban. Sokak ezzel akarják megújítani a házasságukat, miközben ez teljes zsákutca. Főleg azoknál játszik ez, akiknél a kezdetekkor és házasságkötéskor sem volt más összekötő erő, mint a szex. De

nem is úgy kell megmenteni egy házasságot, hogy szünetet tartunk,

és esetleg közben előszedjük a régi szerelmeket. Szoktam kérdezni a diákokat, hogy mi az első, amikor összevesznek a szerelmükkel? Megnézik a régieket a Facebookon! Persze elpirulnak: fű, atya, már ennyire ismer bennünket? Hát persze, hogy ismerem őket, közöttük élek! Szóval ha megcsal a párom vagy a feleségem, nem az a válasz, hogy én is megcsalom. Hanem meg kell nézni, hogy jutott odáig. Lehet, hogy a kapcsolat zenitjén, a házasságkötéskor úgy hátradőltem, mintha kivettem volna a falra a lelőtt vad trófeáját, amivel már semmi dolgom nincs?

Oké. Viszont mindannak, amiről beszélünk, az egyik fő oka a technikai fejlődés.³ Senki nem nézne ennyi pornót, főleg nem 13 évesen, és nem húzogatná a találatokat Tinderen, ha nem lenne rá lehetősége. A technikai fejlődést viszont nem lehet visszacsinálni, az általa nyújtott lehetőségeket viszont iszonyat nehéz kontroll alatt tartani. Hiába veszi el otthon anyuka a mobilt a gyerektől, és kapcsolja ki a laptopot, ha a suliban, szünetben együtt nézegetik a hardcore pornót a diákok.

Jó meglátás.

Ha a másodikosaimmal meg akarok nézetni egy filmet a neten, legalább négy felugró pornóreklámot kell kiikszelnem.

Vannak, akiknél az önkielégítés már beteges méreteket ölt: nem bírnak anélkül elindulni az iskolába, nem bírnak elaludni nélküle. Az egyik érintettnek azt mondtam: figyelj, itt fizikai cselekvésre van szükség. Húzd ki a kábelt a falból, tedd el a mobilt, amikor rád jön, csinálj húsz fekvőtámaszt. Egyszerűen annyira körbevesz minket a kísértő, hogy csak és kizárólag fizikai lépésekkel lehet hatástalanítani! Formatáld a géped, töröld ki az előzményeket! Amíg a világgazdaság egyik legnagyobb iparága a szexipar, mást nem nagyon tudunk tenni!

Időről időre szóba hozott statisztika, hogy a magukat kereszténynek tartó magyarok és lengyelek ott vannak a legnagyobb pornófogyasztók közt.

Nem ugyanaz, ha valami körbevesz, és állandóan kísért, és ellen kell állnod, mintha az adott valami nincs is jelen. Nem ugyanaz keresztényként helytállni ebben a kérdésben száz évvel ezelőtt meg ma. Ma az egyetlen megoldás a bioszűrők beállítása. Kellenek, akik elmondják, hogy mit ne csinálj, nézz, olvass! A legnagyobb gond ott van, amikor alig várod, hogy valakivel lefeküdj,

de nem azért, mert szereted, hanem mert egy húscsapatnak nézed.

Svédországban csináltak egy felmérést: pornófilmet vetítettek a gyerekeknek, és meg kellett számolniuk, hány erőszakos cselekmény van a filmben. Megtalálták az összeset, és amikor

³ Szerk. megjegyzés: A technikai fejlődés csak lehetőséget ad, de kérdésként a riporter mondhatja ezt.

megkérdezték tőlük, hogy normális dolog-e ez, azt kérdezték vissza: mi ebben a rossz? Megpofozza, ráüt, földhöz vágja, megalázza. A svéd fiúk többsége azt mondta, ez mind oké. A nagy haladó Svédországban, ami meg akarja mondani, hogyan éljünk! És ezeknek a fiúknak párkapcsolatuk lesz! Most már értjük, hogy miért nem akartak a fiaim lánygyereket? Ráadásul a lányok többsége ma első szexuális élményét erőszak útján szerzi.

Mi történt a férfi és a női szerepekkel?

Rakja össze a képet: a szülők kétharmadának a házassága nem éli meg a hetedik évfordulót, általában apu lép le. Anyuban érthetően fájdalom van: „Itt hagyott az a szemét apád! Mocskos férfiak! Megcsalt, az a rossz lány kellett neki!” A gyerekekre az oviban naphosszat az óvónéni vigyáz. Ott az a hat-hét éves gyerek. Ebben a korban eldől a következő hetven év. Bekerül az iskolába. Alsó tagozat: csak nőket lát, a tanító nénit és a napközis tanárt. Fiúként tíz éves korában találkozik a gyerek az első férfi tanárral, többnyire egy tesi tanárral. Na, és ekkor

elindul a nemi érés úgy, hogy férfiszerepeket nem láttak, csak nőket és a pasikat szidó anyjukat.

A fiúk senkivel nem tudnak beszélni a kamaszkodásukról. A társadalom meglehetősen prúd, tehát nem szokás beszélni az ilyesmiről. Az iskolában a védőnő esetleg a kezébe adott egy óvszert, amivel nem tud mit kezdeni sem. A média és az internet önti rá a mocskot. Tizenévesen a korosztálya nyomására megszerzi az első szexuális élményeit, mert ciki, hogy ő még szűz. Az első szexuális közösülést tehát önmagára erőszakolja rá. S ekkor jön a nagy kiábrándulás: éles kontrasztban a filmekkel az első együttlét egy negatív élmény a többségnek. Mi történik? Amikor legközelebb jön vele szembe egy lány, lesokkol. És akkor beírja a keresőbe, hogy „miért nem éreztem jól magam az elsónél”. Amire kijön kétszázötven olyan találat, hogy „lehet, hogy te más vagy?” A legsebezhetőbb helyzetben jön az LMBTQ-propaganda és a Coca-Cola-reklám, ami mellé odaáll a Google, az Apple, a Microsoft, minden cég, amit ismernek. Ha meg bemennek a bevásárló központba, nem tudják eldönteni, melyik a nőknek és melyek a férfiaknak készült termék. Minden uniszex. Szóval valami nagyon nincs rendjén, és a diákok mindebben teljesen összezavarodnak. Erre kellene normális választ adni, mert amikor nagy baj van, akkor már késő.

Nagy a baj?

Volt egy diák a városban ahol szolgáltam, drogozott, itta a kávé és az energiatalt; az egyik tesi órán felrobbant a szíve, azonnal meghalt.

Álltam a koporsó mellett, láttam a szülőket, akiknek ő volt az egy szem gyereke, és velem szemben hatszáz diák.

Ezt a képet mindenkinek levetíteném. Ha minden szülő látna egy ilyen pillanatot, sokkal jobban odafigyelne a gyerekeire! De amíg huszonéveseket temetünk a 21. század bűnei és a családok oda nem figyelése miatt, addig nagy a baj!

Ezek nem pusztán extrém példák?

Sajnos nem. Általánosak. Egy elitiskolába járó kislány kiugrott a harmadik emeletről, öngyilkos akart lenni, nem halt meg, de lebénult, ezért egy rehabilitációs intézetben vegetál.

Senki nem foglalkozott vele. De a magát vagdosóval sem foglalkozik senki, amíg el nem vágja az ütőerét.

A segélykiáltások elhangzanak, csak annyira nyomogatjuk a kütyüket, hogy nem halljuk meg őket.

Mindez felveti azt a szokásos kérdést, hogy keresztény társadalom vagyunk-e egyáltalán, túl a kultúrkereszténységen? És hogy amivel ebben jobbak vagyunk a nyugatnál, az nem pusztán csak azt jelenti, hogy hozzánk később ért el a „haladás” a kommunizmus miatt?

Szerintem sajnos erről van szó. Nyugaton fokozatosan halmozódott fel a szenny, ők most fulladnak bele. Mi meg amikor kinyitottuk az ajtót, rögtön az orrunkig ért.

„A boldog családok jelentik a jövőt”

